

שבוע פרשת נצבים וילך

י"ט – כ"ה אלול ה'תשס"ז (07 September 2008)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זת המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א הללויה | הודו ליהוה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמְּךָ פְּקֹדֵי בִישׁוּעָתֶךָ:
 ה לְרָאוֹת | בְּמִוֹכַת בַּחֲרִידֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתֶךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיִּזְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלֹכֶם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמַּדְבָּר: י וַיִּזְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֹל מִיַּד אֹיִב: יא וַיִּכְפֹּר־מִים צָרִיחַם אַחַד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בִּדְבָרֵי יִשְׁרָיִם תְּהִלָּתוֹ: יג מָה־רָו שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָזְרוּ לַעֲצוֹת: יד וַיִּתְאוּוּ תַּאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל־עֵדֶת אֲבִירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֶּה
 תְּלַהֲטֵה רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלִי מֹשֶׁה בַּחֲרִיו עַמְּךָ בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בַּגּוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זַבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בְּשַׁפְּתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בַּגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֻבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂדִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֻבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: מט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אֵף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאִיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִיחַ וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בָּצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם כִּרְבַּח חֲסִדָּיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קֹדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתֶךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן הללויה:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָרָה:
 ג וּמֵאֲרֻצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעִו בַּמִּדְבָּר בְּיִשְׁמוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשָׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשָׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נַפְשׁ שְׂקָקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת אִסּוּרֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לִבָּם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עוֹר: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלֹתוֹת
 נַחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעָ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כִּל־אֲכַל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹתָהּ: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יַחֲוֹגוּ וַיִּנְעוּ בַּשָּׁבַד וְכֹל־חֲכֵמָתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשְׁוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מַחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיְרוֹמְמוּהוּ בְקִהֵל עַם וּבְמוֹשָׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצַמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכּוֹנְנוּ עֵיר מוֹשָׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רַעַה
 וַיִּגּוֹן: מ שִׁפְדָּ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבּוֹנְנוּ
 חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

א	מזמורי תהלים ק"ו ק"ז	ב
ב	מאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד וכו' ש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד	ה
ג	שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ה אלול ה'תשי"נ	יג
ד	לקוטי שיחות (בלה"ק) ח"י אלול	כג
ה	לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת נצבים	כד
ו	לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת וילך	כז
ז	שיעורי תניא לשבוע פרשת נצבים-וילך	כח
ח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת נצבים-וילך	מ
ט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מב
י	שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך	מד
יא	שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך	עב
יב	שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת נצבים-וילך	פ
יג	שולחן ערוך אדמו"ר הזקן	פד
יד	לקוטי תורה מבואר - ד"ה תקעו בחודש שופר פרק ה	פה
טו	מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים	פז
טז	מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה	פח
יז	מאמרי אדמו"ר מהר"ש - היס ראה ויננס תרל"א	פט
יח	מאמרי אדמו"ר הרש"ב - קונטרס ומעין	צ
יט	ספר המאמרים - תרצ"ב	צא
כ	לקוטי דיבורים	צב
כא	רשימת המאסר	צד
כב	ביאורים לפרקי אבות פרק ה	צז
כג	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת נצבים-וילך	צח

בס"ד. ש"פ קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד.

על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה: פירוש רבינו הזקן, על שלשה דברים העולם עומד – על³ שלשה דברים ההעלם עומד. ומבאר בהמאמר הקשר דפירוש אדמו"ר הזקן (ההעלם עומד) עם פירוש הפשוט (העולם עומד), כי ענין העולם הוא העלם⁴. ומוסיף בהמאמר, דההעלם שבעולם הוא לפי שבריאת העולם הוא ע"י העלם האור. וכדאיתא בע"ח⁵, דכשהי' אור א"ס ממלא כל המציאות, לא הי' מקום לעמידת העולם, ובכדי שיהי' מקום לעולמות הוצרך להיות סילוק האור. ויש לומר, דבהוספה זו מודגש יותר ענין ההעלם דעולם. שההעלם שבו הוא לא כמו דבר נוסף עליו, אלא שבריאת העולם הוא ע"י העלם האור. ויתירה מזו, שמצד ענין הגילוי לא הי' אפילו מקום לעולמות (ולא רק שלא היו מתהוים בפועל).

וממשיך בהמאמר⁶, דכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי. וע"י הסרת ההעלם, מתגלה אור הפנימי שצפון בהעלם. וזהו על שלשה דברים העולם עומד, שע"י העבודה בתורה עבודה וגמ"ח, מסירים את ההעלם ומתגלה אור הפנימי. ויש לומר, דמ"ש בהמאמר שכוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, הוא בכדי לבאר המשנה על שלשה דברים העולם עומד. דהגם שע"י תורה עבודה וגמ"ח נמשך גילוי אלקות, מ"מ אומר על שלשה דברים העולם עומד (ההעלם עומד), כי כוונת ההעלם הוא בשביל הגילוי, דהכוונה של כל דבר הוא ענינו הפנימי. ולכן אומר על שלשה דברים העולם (ההעלם) עומד, כי ענינו הפנימי דעולם (העלם) הוא זה שנמשך בו גילוי אלקות.

ועפ"ז יש לבאר מ"ש על שלשה דברים העולם עומד, דמזה משמע, שבכדי שתהי' עמידת העולם (גילוי אלקות בעולם), נוגע לא רק כללות הענין דתומ"צ, אלא הענין דשלשה דברים, כי ענין עמידת העולם הוא, שהגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י תומ"צ יהי' בו לא כמו דבר נוסף, אלא שיתגלה בו שהכוונה וענינו הפנימי דהעולם (העלם) עצמו

(1) אבות פ"א מ"ב.

(2) דשנת ה'ש"ת – נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 160 ואילך.

(3) כ"ה הלשון בד"ה זה שם (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים"). וראה לקמן הערה 7.

(4) ראה גם לקו"ת שלח לו, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' אינט. וראה לקו"ש חלק לד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

(5) שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

(6) סעיף ב (סה"מ ה'ש"ת שם ע' 161). וראה שם בסוף המאמר (ס"ע 162).

(* יצא לאור בקונטרס כ"א אלול – תש"נ, "לקראת יום השלישי שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים-וילך, כ"א אלול הבעל"ט, יום מלאות יובל שנים לחנוכת בית הכנסת ובית המדרש המרכזי דליובאוויטש שבליובאוויטש ("770") בשנת ה'ש"ת – הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה על שלשה דברים העולם עומד כו', שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות דש"ק פ' קדושים, מבה"ח אייר ה'תשי"ד*, והוא ביאור על ד"ה זה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בחנוכת בית הכנסת הנ"ל. . אור ליום ג' שהוכפל בו כי טוב פ' נצבים וילך, כ"א אלול הבעל"ט, שנת ה'תש"נ).

(* המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה ונחה עליו דאחרון של פסח. המו"ל.

הוא שיהי' בו גילוי אלקות, וענין זה שבתומ"צ הוא ע"י התחלקותם בג' דברים (ג' סוגים)⁷, תורה עבודה וגמ"ח.

(ב) ויובן זה בהקדים מה שנתבאר לעיל (בהמאמר הקודם⁸) בביאור מאמר רז"ל⁹ אור א"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, דמעלה ומטה הם (בדרך כלל) אצילות ובי"ע, ופירוש אוא"ס למעלה כו' ולמטה כו' הוא, שהעילוי והשלמות דאוא"ס הוא בשני ענינים. בענין ההמשכה והירידה למטה להוות ולהחיות את הנבראים דבי"ע, ובזה גופא – למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הזה הגשמי שאין תחתון למטה ממנו¹⁰, ועד שהוא נמשך להחיות גם את הקליפות, ובענין הרוממות, שגם עולמות העליונים, אצילות ולמעלה מאצילות, למעלה מעלה, התהוותם הוא מהארה בלבד, שבאין ערוך לגבי' ית'. דשני ענינים אלה הם (בדרך כלל) באור הממלא ואור הסובב. דבאור הממלא הוא ענין הירידה וההמשכה למטה להחיות את הנבראים לפי ערכם, ובאור הסובב הוא ענין ההפלאה והרוממות, שכל העולמות (וגם האור שמתלבש בהם) הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית'. ומשני ענינים אלה שבאור א"ס נעשה שני הענינים דמעלה ומטה בעולמות. דענין מעלה ומטה הוא בכל העולמות. דהמציאות שבעולמות (גם המציאות שבאצילות ולמעלה מאצילות) הוא המטה שבהם, וענין הרצוא, יציאה ממציות (שישנו בכל העולמות, גם בבי"ע) הוא המעלה שבהם¹¹. ושני ענינים אלה שבעולמות הם משני ענינים הנ"ל שבאור א"ס. דמאור הממלא שהוא בתנועה דירידה והמשכה למטה, נעשה המטה (המציאות) שבעולמות, והמעלה שבעולמות (הרצוא שבהם שרוצים לצאת ממציותם) הוא מגילוי הרוממות דאוא"ס (סובב).

(ג) והנה ידוע¹², דזה שהבריאה היא בשביל האדם¹³, הכוונה בזה היא לא רק לבריאת העולמות (כולל גם עולם האצילות ועולמות הא"ס שלמעלה מאצילות), אלא לכל הגילויים, גם גילויים הכי נעלים. ועפ"ז יש לומר, שהכוונה בשני ענינים הנ"ל שבאוא"ס, ענין הירידה וההמשכה למטה דאור הממלא וענין ההעלאה והרוממות דאור הסובב, כולל גם השרש דשני ענינים אלה כמו שהם באוא"ס שלפני הצמצום [האור דעלות הרצון שהוא השרש דאור הממלא והאור שקודם עלות הרצון שהוא השרש דאור הסובב¹⁴], היא, בכדי שיהיו (דוגמת) שני ענינים אלה בעבודת האדם. דבכללות הם שני הקוין דתורה ותפלה¹⁵. דתפלה היא העלאה מלמטה למעלה, דע"י ההתבוננות דתפלה הוא יוצא

הלשון למעלה מעלה כו' ולמטה מטה כו', כי המעלה ומטה שבעולמות הוא בשתיים (א) שאצילות הוא מעלה ובי"ע הוא מטה, (ב) הרצוא (מעלה) שגם בבי"ע והמציאות (מטה) שגם באצילות.

12 ראה לקמן ח"ד ע' קצט ואילך.

13 ראה סנהדרין לח, א. חדא"ג מהרש"א לר"ה כז, א.

14 ראה ד"ה ונחה הנ"ל ס"ח (לעיל ע' קעו). וש"נ.

15 בהבא להלן בענין תורה ותפלה – ובהשייכות דתורה

ותפלה לשני הענינים דמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית

7 ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהפירוש "על שלשה דברים העולם עומד" (שמעתיק בהפירוש גם "על שלשה דברים") – כי זהו הביאור ד"ההעלם עומד".

8 ד"ה ונחה עליו גוי' דאחרון של פסה (לעיל ע' קעא ואילך).

9 ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט – מ, ב).

10 ד"ה יתרו לך, סע"ג.

11 תניא רפל"ו.

12 ראה ד"ה ונחה הנ"ל ס"ז (לעיל ע' קעו), דזהו כפל

ממציאותו ועד שבא להתפשטות הגשמיות¹⁶. ותורה היא המשכה מלמעלה למטה. דענין עסק התורה הוא (לא שהאדם מבטל את שכלו, אלא אדרבא), שהתורה נמשכת ומתלבשת בשכלו של האדם, המשכה מלמעלה למטה. ויתירה מזו, דההמשכה דתורה (שהיא נמשכת בשכלו של האדם) הוא גם כשהאדם נמצא במצב דהיפך הטהרה¹⁷, ע"ד הענין דאוא"ס למטה מטה עד אין תכלית, שהוא נמשך להחיות לא רק הנבראים שבעוה"ז הגשמי אלא גם את הקליפות. וכמו שבהענין דלמטה מטה עד אין תכלית, גם כשהוא נמשך למטה להחיות את הנבראים ואפילו את הקליפות, אין האור משתנה עי"ז¹⁸, עד"ז הוא בההמשכה דתורה, שגם כמו שנמשכת בשכלו של האדם, ואפילו כשהאדם הוא במצב דהיפך הטהרה, היא דבר ה'¹⁹.

ד) והנה כמו שהענין דלמעלה עד אין קץ הוא גם בעולמות התחתונים, כמו שנתבאר לעיל (סעיף ב) שגם בהנבראים דבי"ע ואפילו בהנבראים שבעוה"ז מאיר בהם הרוממות דאוא"ס, שכל העולמות הם באין ערוך וכלא חשיב לגבי' ית', ועי"ז נעשה בהם רצוא לאלקות, שרוצים לצאת ממציאותם, עד"ז הוא גם בההעלאה דתפלה (שהיא דוגמת הענין דלמעלה עד אין קץ), דגם כשהאדם הוא למטה מטה עד אין תכלית, הנה ע"י התפלה הוא מתעלה (היינו שהוא ברצוא ותשוקה לעלות) למעלה מעלה עד אין קץ. וכמ"ש²⁰ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ואיתא בזהר²¹ סולם דא צלותא, דגם כשהאדם הוא בדרגא הכי תחתונה (ארצה²²), ע"י הסולם דתפלה הוא מגיע ועולה השמימה. אלא, שלהיותו בשפל המצב, בכדי שיתעורר ברצוא ותשוקה לעלות למעלה, צריך הוא להתבונן (לא רק בהענינים דגדולת ה' המבוארים בתפלה, אלא גם) בענין זה עצמו, שהוא בשפל המצב. הן בנוגע למחשבה דיבור ומעשה, שלפעמים הוא נכשל (ער פאלט דורך) אפילו במעשה בפועל ומכ"ש בדיבור ועאכו"כ במחשבה, והן בנוגע לשכלו ומדותיו. דהגם שעיקר עבודת האדם הוא סור מרע ועשה טוב בפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה, הרי ענין זה (שהעיקר הוא הפועל ממש) הוא בנוגע להכוונה דלמעלה, אבל בנוגע למצב האדם²³, כיון שהשכל והמדות הם מיוחדים עם הנפש, והמחשבה דיבור ומעשה הם רק לבושים (כמשנ"ת בארוכה במאמר הקודם²⁴), ציור השכל והמדות שלו (אם הם בקדושה

— ראה גם אוה"ת ענינים ע' קכ ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רפג. (דהקב"ה), לכן הוא "כאש" שאינו מקבל טומאה. (20) ויצא כח, יב.

(21) ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. וראה גם תקו"ז תיקון מה (פג, א).

(22) "ארצה" (בתוס' ה') הוא מדריגה הכי תחתונה שבארץ (סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א. ובכ"מ).

(23) וע"ד המבואר בתניא פל"ז (מט, סע"א ואילך) החילוק בין תורה למצוות, דתכלית בריאת האדם (לעשות לו ית' דירה בתחתונים) הוא ע"י המצוות, אבל בנוגע לנפש האדם, ע"י לימוד התורה ממשך אור נעלה יותר.

(24) ד"ה הנ"ל שבהערה 8 דלעיל ס"ב-ג (לעיל ע' קעא ואילך).

— ראה גם אוה"ת ענינים ע' קכ ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רפג. תרכ"ז ע' תנב. תרנ"ח ע' עג.

(16) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סצ"ח ס"א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה.

(17) להעיר מלקו"ת תבוא מג, סע"ב ואילך דיש חילוק בזה בין תורה לתפלה.

(18) סה"מ ה'תש"י ע' 135. וראה לקמן ח"ד ס"ע קלט ואילך, ובהנסמן שם, שגם אור הממלא שמלובש בהנבראים, אינו נתפס בהם.

(19) להעיר, דזה שאין דברי תורה מקבלין טומאה למדין מהכתוב (ירמי' כג, כט) הלא כה דברי כאש (ברכות כב, א). ויש לומר הפירוש ב"דברי כאש", דכיון שהוא "דברי"

או להיפך) נוגע יותר מהמחשבה דיבור ומעשה שלו. ומכ"ש כשמתבונן בנוגע לעצם נפשו, שגם כשהמחשבה דיבור ומעשה וגם המדות והשכל הם בקדושה אפשר שעצם נפשו היא בעמקי הקליפות, וכידוע²⁵ בענין מה שאמר ריב"ז²⁶ איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, הנה ע"י שמתבונן בכל זה ומרגיש שהוא בשפל המצב, הוא מתעורר ברצוא לצאת ממציאותו ולעלות למעלה.

(ה) והנה נתבאר לעיל (במאמר הקודם²⁷) דשני הענינים שבאוא"ס (למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית) בשרשם הראשון (בהאור כמו שכלול בהעצמות, שהו"ע היכולת) הוא זה שביכלתו להאיר וביכלתו שלא להאיר. וכיון שבבחינת היכולת שניהם (היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר) הם ענין אחד, לכן, גם כשהם נמשכים בגילוי ועי"ז הם נעשים שני ענינים, למעלה מעלה ולמטה מטה, הם כלולים זה מזה. ועד"ז הוא בתורה ותפלה, שהם כלולים זה מזה. דגם בתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה יש בה ענין ההעלאה מלמטה למעלה, וכמו"כ הוא בתפלה, שהיא העלאה מלמטה למעלה, שיש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה.

ויובן זה ע"פ מה שאמרו רז"ל²⁸ ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, וידוע הדיוק בזה²⁹, הרי כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו³⁰, וכיון שישראל עוסקים בתורה במשך כל היום (זה לומד בשעה זו וזה לומד בשעה זו), הרי גם הקב"ה עוסק בתורה במשך כל היום, ואעפ"כ אמרו שבג' שעות ראשונות (דוקא) הקב"ה יושב ועוסק בתורה. ונקודת הביאור בזה³¹, דזה שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו היא המשכה מלמעלה שע"י אתערותא דלתתא (עסק התורה דהאדם), ולכן, ההמשכה היא לפי ערך האתערותא דלתתא. דזהו שאמרו כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, דזה שהקב"ה קורא ושונה הוא כנגדו, לפי הלימוד דהאדם. וזה שבג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה היא המשכה מצד עצמה, ממקום שאין אתעדל"ת מגעת לשם. והמשכה זו היא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו. וזהו יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי³², דהחילוק בין טל ומטר הוא, דירידת מטר תלוי בעבודת האדם (כמ"ש³³ והי' אם שמוע גו') (ואז דוקא³⁴) ונתתי מטר ארצכם גו'), וטל אינו תלוי בעבודת האדם (כמארז"ל³⁵ טל לא מיעצר), דכמו"כ הוא ברוחניות, דמטר היא ההמשכה שע"י אתעדל"ת וטל היא ההמשכה מלמעלה מצד עצמה. והטעם שהתורה נמשלה לטל ולמטר הוא, כי בתורה שני הענינים³⁶. הדרגא

(31) אוה"ת שבהערה 15 ע' קכא ואילך. סה"מ תרכ"ו ס"ע רפג. תרכ"ז ע' תכט ואילך. תרנ"ח ע' עג ואילך.
(32) האזינו לב, ב.
(33) עקב יא, יג-יד.
(34) וכמו שממשיך בכתוב (שם, טו-טז) וסרתם ועבדתם גו' (ואז) ולא יהי' מטר.
(35) תענית ג, א.
(36) בהבא להלן ראה סה"מ תרכ"ז ע' תכט ואילך. המשך

(25) לקו"ת ויקרא (הוספות) נ, סע"ד. ד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 50 ואילך), ובהנסמן שם (ע' 49) הערה 1. ועוד.
(26) ברכות כח, ב.
(27) ס"ט ויו"ד (לעיל ע' קעו ואילך).
(28) ע"ז ג, ב.
(29) סה"מ תרכ"ו ע' רעט. תרכ"ז ע' תלו. תרנ"ח ע' סח.
(30) תדא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

דתורה שנמשכת ע"י עסק התורה דהאדם – יערוף כמטר לקחי, והדרגא דתורה שהמשכחה היא מלמעלה (בדרך אתעדל"ע מצד עצמה) – תזל כטל אמרתי. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה לג' שעות ראשונות כי שורש הגשם (מטר) הוא בז' תחתונות דעתיק [כידוע בענין שבעתים כאור שבעת הימים]³⁷, דשבעתים הוא ארבעים ותשע, ושבעתים כאור שבעת הימים, מ"ט פעמים ז', בגימטריא גשם³⁸. דמזה מובן, שגשם שייך לשבעת הימים שהם ז' תחתונות דעתיק], ושורש הטל הוא בג' ראשונות דעתיק. וזוהי השייכות דהקב"ה יושב ועוסק בתורה (טל דתורה) לג' שעות ראשונות, כי ג' [שעות] ראשונות הם ג' ראשונות דעתיק.

ו) והנה כמו שטל (כפשוטו) יורד ונמשך למטה, כמו"כ הוא גם בטל תורה, שהוא נמשך ומתגלה למטה בתורה שהאדם לומד. דנוסף על זה דזה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה (בחינת טל תורה) הוא נתינת כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו, הנה גם הענין דטל תורה עצמו נמשך ומתגלה למטה בהתורה שהאדם לומד. דבהמשכת התורה דלמעלה בהתורה שהאדם לומד, שני ענינים. התורה כמו שהיא בז"ת דעתיק, מטר דתורה. והמשכת בחינה זו היא ע"י עסק התורה דהאדם, דכיון שז"ת דעתיק מתלבשים באריך שורש ההשתלשלות, לכן עסק התורה דהאדם הוא אתעדל"ת שמעורר וממשיך בחינה זו. והתורה כמו שהיא בג"ר דעתיק, טל תורה. והמשכת בחינה זו היא מלמעלה, ועסק התורה דהאדם הוא רק כמו כלי שבו נמשך ומתגלה הטל דתורה. ויש לומר, דזה שלימוד התורה דהאדם הוא כלי לטל תורה הוא בעיקר בהלימוד דפנימיות התורה. דכיון שפנימיות התורה (גם כמו שנמשכה למטה) היא אילנא דחיי שלמעלה מענין הבירורים³⁹, לכן היא כמו כלי לעצם התורה שלמעלה משייכות להשתלשלות (ג"ר דעתיק שאינם מתלבשים באריך), טל תורה.

ועפ"ז יש לבאר הקשר דשני הגירסאות במארז"ל⁴⁰ כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, שהגירסא בגמרא היא אור תורה והגירסא בילקוט⁴¹ היא טל תורה, די ש לומר, שאור תורה הוא פנימיות התורה, ולימוד פנימיות התורה הוא כלי לטל תורה⁴².

ז) ועד"ז הוא בתפלה, דהגם שבכללות היא העלאה מלמטה למעלה, יש בה גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה. והענין הוא⁴³, דהתחלת תפלת שמו"ע [שהיא עיקר התפלה] הוא בפסוק⁴⁴ אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, דאמירת פסוק זה הוא (לא רק הקדמה לתפלה, אלא) התחלת התפלה עצמה, כדאיתא בגמרא⁴⁵ שהוא כתפלה אריכתא.

זככה תרל"ז פס"ז. סה"מ תר"ס ע' צח ואילך.

(41) שמעוני ישע"י רמז תלא.

(42) ובסה"מ תר"ס ע' קד, שאור תורה וטל תורה הם רזין ורזין דרזין.

ע"ד שני הענינים דטל ומטר שבתורה – ראה גם לקו"ת האזינו עה, סע"ד ואילך. אלא שבלקו"ת שם, דטל שבתורה הוא שהקב"ה קורא ושונה כנגדו.

(43) בהבא להלן ראה אוה"ת שם ע' קכב. סה"מ תרכ"ו ע'

רפד ואילך. תרכ"ז ע' תלא ואילך. תמב ואילך. סה"מ תרנ"ח ע' עד ואילך.

(37) ישע"י ל, כו.

(38) ראה פרש"י ד"ה יהי' שבעתים – פסחים סח, א.

(44) תהלים נא, יז.

(39) אגה"ק סכ"ו.

(45) ברכות ד, ב.

(40) כתובות קיא, ב.

והנה בתרגום עה"פ אד' שפתי תפתח פירש, ספתי פתח באורייתא. היינו, דהבקשה שבפסוק זה שבתחלת התפלה היא, שהתפלה (ופי יגיד תהלתך) תהי' כמו תורה (אד' שפתי תפתח באורייתא). דכמו שבתורה, התורה שהאדם לומד הוא דבר ה', דברי אשר שמתי בפ"ך⁴⁶, והאדם הוא כעונה אחר הקורא⁴⁷, כמו"כ גם התפלה תהי' באופן דופי יגיד תהלתך, שתפלת האדם תהי' (לא התפלה שלו, אלא) רק שעל ידה תומשך (יגיד מלשון המשכה) תהלתך, תפלתו של הקב"ה.

וביאור הענין בפרטיות יותר, יובן ע"פ מה דאיתא בגמרא⁴⁸ שכששמע רבי מאלי' הנביא שר' חייא ובניו הם דוגמת האבות, העמיד אותם רבי לפני התיבה, אמר משיב הרוח ונשיב זיקא, מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטי למימר מחי' המתים רגש עלמא. וכתב האלשי"ך⁴⁹ שהבקשה אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך שבהתחלת תפלת שמו"ע היא, שתפלתינו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו. ואינו מובן, איך שייך לומר שתפלתנו תהי' כתפלת ר"ח ובניו [ובפרט ע"פ מה דאיתא בגמרא שם שר"ח ובניו היו כמו האבות]. גם צריך להבין, דר"ח ובניו היו מתפללים בכל יום, ואעפ"כ ההמשכה שע"י תפלת ר"ח ובניו (נשיב זיקא, אתא מיטרא, רגש עלמא) היתה דוקא כשהעמיד אותם רבי לפני התיבה. דע"י שהתפללו לפני התיבה והיו שלוחי ציבור, הי' בתפלתם כח הציבור, דבתפלת רבים (תפלת ציבור) כתיב⁵⁰ הן א-ל כביר ולא ימאס. והגם שתפלת ציבור ישנה בכל יום, וזה שע"י תפלה זו דוקא נשיב זיקא וכו' הוא מפני מעלת ר"ח ובניו שהיו דוגמת האבות, מ"מ, גם בתפלת ר"ח ובניו בכדי שיהי' נשיב זיקא וכו' הוא דוקא כשהיו שלוחי ציבור.

ולכאורה הי' אפשר לבאר זה ע"פ הידוע⁵¹, דמזה שבכל בקשה שבשמו"ע חותמין ברוך אתה ה', מוכח, שגם בתפלת יחיד אין שום ספק כלל שהקב"ה ממלא את בקשתו. אלא שבתפלת יחיד אפשר להיות שההשפעה תומשך לו למעלה, או שתומשך (גם למטה, אבל רק) ברוחניות⁵², והמעלה דתפלת ציבור (שהיא רצוי' ומקובלת לעולם⁵³) היא, שההשפעה נמשכת גם למטה בגשמיות. והנה בתפלת ציבור, יש כמה חילוקי דרגות, וכל שהבקשה היא גדולה יותר, ובפרט כשהציבור המתפללים אינם כלים ראויים לזה, צריך לתפלה גדולה יותר, וגם שהשליח ציבור יהי' זקן (או המופלג שבציבור) בכדי שתהי' תפלתו נשמעת⁵⁴. ועפ"ז הי' אפשר לבאר לכאורה בנוגע לר"ח ובניו, דזה שע"י תפלתם כשהיו שלוחי ציבור נשיב זיקא ואתא מיטרא (בגשמיות) הוא (בעיקר) מצד המעלה דתפלת רבים, אלא שגם בתפלת ציבור (ובפרט בבקשה גדולה שאין הציבור ראוי לזה), צריך שהשליח ציבור יהי' מי שתפלתו נשמעת. אבל ביאור זה אינו מספיק, דמזה שאמרו שר"ח

הערה הבאה.

(46) ישע"י נט, כא.

(52) ויש לומר, דמ"ש באגה"ת שם שאין שום ספק כלל הוא, כי כל הענין דסליחת עוונות (שבזה מדובר באגה"ת שם) הוא ברוחניות.

(47) ראה תו"א יתרו, סו, סע"ג ואילך. ד"ה בחודש השלישי ה'תשכ"ט ס"ב (לעיל ס"ע נט), ובהנסמן שם הערה 11.

(48) ב"מ פה, ב.

(53) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח ר"ס נב.

(49) לתהלים עה"פ אד' שפתי תפתח.

(54) ראה שו"ע אדה"ז שם סנ"ג ס"ט. וש"נ.

(50) איוב לו, ה. וראה ברכות ה, א.

(51) אוה"ת שם ע' קכב. וראה גם אגה"ת פי"א (ק, א). וראה

ובניו היו דוגמת האבות, משמע, דזה שע"י תפלתם נשיב זיקא ואתא מיטרא הוא מפני גודל העילוי שלהם (שתפלתם נשמעת כתפלת האבות), ואעפ"כ, זה שנשיב זיקא וכו' הי' דוקא כשהיו שלוחי ציבור. והענין הוא, דזה שההמשכה שע"י תפלה היא בגשמיות [ועד שע"י ההמשכה נעשה שינוי בהנבראים, לרפאות החולים ולברך השנים, ודלא כההמשכה שע"י תורה ומצוות שהיא (בעיקר) למעלה⁵⁵] הוא כשההמשכה בגשמיות היא משאלות צרכיו דהמתפלל [אלא שגם אז ישנם כו"כ חילוקי דרגות. דנוסף להחילוק שבין תפלת יחיד ותפלת רבים, יש חילוק גם בדרגת האדם המתפלל (היחיד, או השליח ציבור), דיש מי שתפלתו נשמעת יותר]. וכיון שההמשכות דמשיב הרוח וכו' לא היו משאלות צרכיהם דר"ח ובניו, לכן, ע"י תפלתם (שהתפללו בפני עצמם) המשיכו ענינים אלה ברוחניות (בדוגמת ההמשכה שע"י תומ"צ), וכשהעמיד אותם רבי לפני התיבה ונעשו שלוחי ציבור דכלל ישראל, עי"ז נכללו ענינים אלה במשאלות צרכיהם [נוסף שע"י שהתפללו בתור שלוחי ציבור דכלל ישראל ניתוסף בתפלתם גם המעלה דכח הרבים], ולכן, ע"י תפלתם אז נמשכו הענינים גם בגשמיות.

ועוד ענין בזה, דזה שע"י תפלתם של ר"ח ובניו [גם כשהיו שלוחי ציבור והענינים דמשיב הרוח וכו' נעשו משאלות צרכיהם] נשיב זיקא וכו' הוא לפי שרבי שהי' שר התורה⁵⁶ העמיד אותם לפני התיבה, ועי"ז הי' בתפלתם גם ענין התורה. והענין הוא, דבההמשכה שע"י תפלה שהיא עבודת התחתון, נוגע מצב התחתון, ובכדי שיומשך השפע להתחתון הוא דוקא כשהוא (קצת) כלי לההמשכה⁵⁷. וההמשכה שע"י תורה, כיון שהיא מלמעלה, היא נמשכת למטה מטה, גם כשהמטה אינו כלי (כלל) לההמשכה⁵⁸. ולכן, זה שע"י תפלת ר"ח ובניו היתה ההמשכה בעולם (אף שהעולם אז לא הי' כלי לזה) הוא עי"ז שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה (ע"י שרבי העמיד אותם לפני התיבה). וזה שההמשכה היתה דוקא ע"י תפלתם של ר"ח ובניו (ולא ע"י רבי), הוא, כי בכדי שיהי' שינוי בהגשמי הוא על ידי המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, דהמשכת אור זה הוא דוקא ע"י העלאת מ"ן דתפלה⁵⁵. ובענין זה, היו ר"ח ובניו גדולים מרבי. כי המעלה דתפלה, שהיא העלאת מ"ן להמשיך אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, הוא הביטול שבתפלה, שהאדם המתפלל הוא כעבד בפני רבו⁵⁹, ור"ח ובניו היו דוגמת האבות, שהיו מרכבה לאלקות⁶⁰, דמרכבה הוא ביטול בתכלית. ולכן, תפלתם של ר"ח ובניו היתה העלאת מ"ן להמשיך אור נעלה ביותר, שע"י המשכה זו נעשה שינוי בהנבראים, עד להשינוי דתחיית המתים. אלא שבכדי שתהי' ההמשכה בעולם (אף שהעולם אינו כלי לזה) הוא ע"י שבתפלתם הי' (גם) ענין התורה, המשכה מלמעלה.

59) שבת י, א. רמב"ם ה' תפלה פ"ה ה"ד. טוש"ע (ודאדה"ז) שם סי' סג סעיף ו (ז).

60) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. וראה תניא פכ"ג (כח, ב). רפ"ד.

מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' רטו. וש"נ.

55) תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קכה, א).

56) כ"ה בסה"מ תרכ"ז ע' תמג. תרכ"ו ע' רפה.

57) סה"מ עטר"ת ע' קלו.

58) סה"מ עטר"ת שם. ולהעיר גם מלקו"ת פ' ראה כח, ב.

וזוהו שהבקשה בפסוק אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך היא שתפלתינו תהי' כמו תפלת ר"ח ובניו, דבהמעלה שבתפלת ר"ח ובניו, שני ענינים. המעלה דהתפלה (שלהם) עצמה, שהעלאת מ"ן דהתפלה שלהם היא נעלית הרבה יותר מהעלאת מ"ן דתפלה סתם, ושבתפלתם הי' גם ענין התורה. ובהבקשה שבפסוק הנ"ל, שני הענינים. דהבקשה ופי יגיד תהלתך היא שהתפלה שלו תהי' כעונה אחר הקורא אחר תפלתו דהקב"ה ותפלתו דהקב"ה לא גרעא⁶¹ מתפלת ר"ח ובניו. ובהבקשה אד' שפתי תפתח באורייתא היא שבתפלתו תהי' גם המעלה דתורה, המשכה מלמעלה למטה.

ח) **והנה** ע"י ההתכללות דתורה ותפלה [שבתורה שהיא המשכה מלמעלה למטה, הענין דאוא"ס למטה עד אין תכלית, יש גם ענין ההעלאה מלמטה למעלה, ובתפלה שהיא העלאה מלמטה למעלה, הענין דאוא"ס למעלה עד אין קץ, יש גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה], עי"ז מתגלה דשני הענינים [דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית] בשרשם הם כולא חד. וכנ"ל (סעיף ה) שהטעם להתכללות דשני הענינים הוא, כי ביכולת העצמות, היכולת להאיר והיכולת שלא להאיר, הם ענין אחד. אלא, שעכשיו, גילוי השרש דשני הענינים כמו שהם ביכולת העצמות הוא רק בזה שהם כלולים זה מזה, וזוהי הקדמה לזה שלעתיד לבוא יהי' החיבור והאיחוד דשני הענינים. כי אז יאיר בהם בגילוי ממש שרשם הראשון כמו שהם ביכולת העצמות, שהיכולת להאיר והיכולת שלא להאיר הם חד ממש.

ט) **וזוהו** על שלשה דברים העולם עומד, על שלשה דברים העולם עומד, דע"י שהתומ"צ נתחלקו לג' סוגים, דבכללות הם ב' קוין דהמשכה והעלאה⁶², וגם לאחרי שנתחלקו לב' קוין הם כלולים זה מזה, עי"ז מתגלה שענינו הפנימי דהעולם, העלם, הוא, שיהי' בו גילוי אלקות. ולכן, הגילוי אלקות שנמשך בעולם ע"י העבודה בג' הדברים תורה עבודה וגמ"ח (שכל אחד כלול מכולם) הוא לא כמו דבר נוסף על העולם אלא שזוהו ענינו דהעולם עצמו, העולם עומד.

והמשכה זו היא ע"י העבודה בג' הדברים עכשיו. אלא שעכשיו הוא בהעלם, ולע"ל יהי' זה בגילוי, וכמשנת"ל (במאמר הקודם⁶³) שבמשיח יהי' החיבור דמעלה ומטה, ועל ידו יומשך זה גם בכל העולם, שיהי' מלאה הארץ דיעה את הוי'⁶⁴, שגם הארץ הגשמיית (דומם, מטה מטה) תהי' מלאה דיעה את הוי' (מעלה מעלה), בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

61) כ"ה הלשון בטה"מ תרכ"ו ע' רפה ובטה"מ תרכ"ז ס"ע וראה גם לקו"ת אמור לג, סע"א. ובכ"מ).

62) ד"ה הנ"ל שבהערה 8 דלעיל ס"י (לעיל ח"ב ע' רצד).

63) ישע"י יא, ט.

64) דתורה וגמ"ח שניהם הם המשכה מלמעלה למטה,

והחילוק שביניהם הוא באופן ההמשכה (לקו"ת שלח מט, ב.

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ה אלול ה'תש"נ.

בלתי מוגה

א. אודות ענינו המיוחד דיום הש"ק שלפני ר"ה – ידועה תורת אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט, כפי שנתגלתה ונתפרסמה¹ ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו² בהזכרת שמותיהם של נשיאי החסידות שאמרו תורה זו, וז"ל:

"אדמו"ר הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי הה"מ בשם מורו ורבו הבעש"ט:

החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון חודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה."

וממשיך לבאר שתוכן ברכתו של הקב"ה מבואר בפרשת השבוע – פרשת נצבים, שלעולם³ קורין לפני ר"ה⁴:

"כתיב אתם נצבים היום, בהיום קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש⁵ ויהי היום גו', ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים ועומדים והיינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ר"ה שהוא השבת האחרון חודש אלול קוראין אז פרשת אתם נצבים, דזהו ברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי שהוא המושבע והמשיבע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה", עכ"ל.

ב. ויש לבאר תחילה הטעם שבתורה זו מדגישים שאדמו"ר הזקן שמעה (בהיותו במעזריטש) מברכו המגיד בשם רבו הבעש"ט:

ובהקדים שברביבוי תורות של אדמו"ר הזקן לא מזכירים ששמעם מהמגיד בשם הבעש"ט, וטעם הדבר – בשתיים⁶: (א) ע"ד מארז"ל⁷ אודות רבי אליעזר הגדול "שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם", ולכן לא הי' צריך להזכיר שם רבו, כיון שהכל יודעים שתורתו היא של רבו⁸, ועד"ז י"ל בנוגע לאדמו"ר הזקן, ש(רוב)תורתו היא (מיוסדת על) תורת רבו המגיד, בשם הבעש"ט. (ב) לאידך גיסא: כיון שאדמו"ר הזקן הוסיף חידוש (ועד לחידוש) עיקרי בתורה ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט – החידוש דתורת חסידות חב"ד, שתורתם של המגיד והבעש"ט שהיא באופן של "נקודה" נמשכה ונתגלתה באופן של הרחבה, בפרטים ופרטי פרטים, בחכמה בינה ודעת⁹, שעיי"ז ניתוסף ענין חדש, ע"ד "תורה חדשה" – הרי מצד החידוש שניתוסף על ידו "נקראת (התורה) על שמו"¹⁰.

ואעפ"כ, בתורות מיוחדים מצינו שמזכירים סדר השתלשלות קבלת תורה זו (שאדמו"ר הזקן שמע מהמגיד בשם הבעש"ט), ובטעם הדבר יש לומר – ע"ד שמצינו בהכרזה בנוגע לזמן הקרבת התמיד שהיו אומרים ש"האיר פני כל המזרח עד שבחברון"¹¹, "להזכיר זכות אבות"¹² (הקבורים בחברון¹³), היינו, הזכרת זכות אבות ע"י אמירה בדיבור, בגילוי ובפירסום. ועד"ז בנדוד¹⁴ – שבתורות מיוחדים מזכירים שמותיהם של אדמו"ר הזקן המגיד והבעש"ט, "להזכיר זכות אבות", "אבות החסידות".

ג. ובפרטיות יותר – בנוגע להזכרת "זכות אבות" בתורה הנ"ל ע"ד ברכת חודש השביעי: הצורך בהזכרת זכות אבות מודגש ביותר בנוגע לתפלה (כמו בהקרבת התמיד, "תפלות כנגד תמידית תקנום"¹⁴) – שההתחלה דכל התפלות (הן בימי החול, והן בשבתות וימים טובים, ועד ליום הקדוש) היא בברכת

(8) ראה גם יבמות צו, ב.
 (9) להעיר ש"דעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה, פי' אהבה וענפי' ויראה וענפי'" (תניא ספ"ג).
 (10) ראה קידושין לב, סע"א ואילך. ע"ז יט, א.
 (11) תמיד רפ"ג. יומא כח, ריש ע"ב.
 (12) פרש"י שם – מירושלמי יומא פ"ג ה"א.
 (13) להעיר שחברון נקראת גם "קרית ארבע", ע"ש ד' הזוגות שקבורים בה (חיי שרה כג, ב ובפרש"י). ויש לומר, שרומז גם לארבע רגלי המרכבה – אברהם יצחק יעקב ודוד (זח"א רמח, ב), או רחל (מאו"א א, פד), מארבע האמהות.
 (14) ברכות כו, ב.

(1) כולל גם הפירסום בדפוס – כידוע הפתגם שדבר שבדפוס הוא לדורות (אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ב ע' שפב).
 (2) קובץ מכתבים לתהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. היום יום כה אלול. ובכ"מ.
 (3) תוס' מגילה לא, סע"ב. רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב. טוש"ע או"ח סת"ח ס"ד.
 (4) ובכמה שנים (כבשנה זו) קורין גם פ' וילך ביחד עם פ' נצבים. וראה לקמן ס"ח.
 (5) איוב ב, א.
 (6) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' רו הערה 99.
 (7) סוכה כז, ב. וש"נ.

אבות: "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"¹⁵, שזהו"ע הזכרת זכות אבות.

וגם לאחר הזכרת זכות אבות בתפלת שחרית, כנגד תמיד של שחר (שבו הזכירו זכות אבות ע"י ההכרזה "האיר פני כל המזרח עד שבחברון"¹⁶), שכולל הקרבנות דכל היום, הן "תמידים כסדרם" והן "מוספים כהלכתם", מוספים ומזכירים זכות אבות גם בתפלת מנחה (ובימים מיוחדים – גם בתפלת מוסף) – בכל תפלה ותפלה בפ"ע.

ועפ"ז יש לבאר הצורך בהדגשת זכות אבות בתורה הנ"ל בענין ברכת חודש השביעי – כי, ברכת החודש הו"ע של תפלה, ובתפלה גופא (לא רק תפלה פרטית, אלא) תפלה כללית על כל החודש, ועאכו"כ ברכת חודש השביעי, דכיון ש"בכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה", היינו, שבברכת חודש השביעי נכללת הברכה על כל חדשי השנה¹⁷, ה"ה ברכה ותפלה הכי כללית בנוגע לכל השנה כולה.

ד. ולאחרי הקדמת הזכרת זכות אבות (תורת אדמו"ר הזקן ששמע מהמגיד בשם הבעש"ט) בנוגע לברכת חודש השביעי, באה הברכה עצמה – "אתם נצבים היום . . נצבים קיימים ועומדים והיינו שזוכים בדין": הפירוש ד"נצבים" הוא "קיימים ועומדים", היינו, עמידה בתוקף, ועד להתוקף ד"מלך", כלשון הכתוב¹⁸ "נצב מלך".

ויש לומר ש"נצב מלך" כולל גם התוקף ד"מלכותא דרקייע"¹⁹, וב"מלכותא דרקייע" גופא כל הדרגות שבמלכות, עד לרשה ומקורה כו', ועד כפי שמושרשת בעצמותו ומהותו ית' (למעלה גם מבחי' הכתר).

וזוהו "אתם נצבים גו'" – שאצל כל בני"י יש התוקף ד"נצב מלך", אשר, "אמר מלכא עקר טורא"²⁰, היינו, שבכחם ויכלתם לבטל אפילו "טורא" (מציאות חזקה דהיפך הקדושה, "נדמה להם כהר"²¹), ויתירה מזה – כדיוק הלשון "עקר טורא", עקירה ממקום למקום, היינו, שאין זה באופן של ביטול המציאות, אלא אדרבה, שעוקרים ה"טורא" ממקומו הקודם ומביאים אותו למקום הקדושה²², שעי"ז ניתוסף העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא²³.

ויש להוסיף, שהתוקף ד"נצבים", "נצב מלך", הוא עי"ז ש"אתם גו' כולכם", היינו, מצד ההתכללות דבני"י להיות "לאחדים כאחד"²⁴, ובזה גופא – לא רק באופן שנרגש הכלל שלמעלה מהתחלקות לפרטים, אלא שנרגש גם מציאות הפרט, כפי שממשיך בכתוב "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימין", עשר סוגים דבני"י²⁵ (שבהם כלולים כל בני"י²⁶), ואעפ"כ, "נצבים גו' כולכם", וטעם הדבר – (כפי שממשיך בכתוב) כיון ש"נצבים גו' לפני ה' אלקיכם".

ומדייק בכתוב "אתם נצבים היום" – דאף שמפרש ש"היום קאי על ראש השנה", הרי ישנו גם הפירוש (הפשוט) שקאי על היום שבו קורין (ולומדים) פסוק זה בתורה, ובפרט ע"פ מארז"ל²⁷ "כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו, שבשעה שקורין פסוק זה בתורה אומר הקב"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – היום כפשוטו, בשבת שלפני ר"ה.

וכיון שבשבת שלפני ר"ה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – בודאי ש"זוכין בדין", ולא עוד אלא שכבר בשבת שלפני ר"ה נמשכת ברכתו של הקב"ה "ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה".

(20) ב"ב ג, סוף ע"ב.

(21) סוכה נב, א.

(22) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 349 בשוה"ג.

(23) ראה זח"א ד, א.

(24) לקו"ת ר"פ נצבים.

(25) זח"ב פב, א.

(26) ועד לדרגא הכי תחתונה – לא רק בשם ישראל יקרא, אלא גם "בשם ישראל יכונה" (ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך), כינוי בלבד, שגם הם בכלל ד"נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", "היום" דייקא, (בשבת שלפני ר"ה, ועאכו"כ שאין צורך להמתין עד יוהכ"פ, שבתחלתו אומרים "על דעת המקום כו' אנו מתירין כו'").

(27) ראה תדבאר רפי"ח. ועוד.

(15) והמשך הברכה א-ל עליון גומל חסדים טובים – שבזה מודגש כללות ענין התפלה (שבשביל זה מקדימים להזכיר זכות אבות) – לפעול חסדים טובים למטה מטה, ע"י ההמשכה ממקום נעלה ביותר, "א-ל עליון" (ראה לקו"ת מסעי צ, ג).

(16) להעיר ש"חברון" הוא מלשון חיבור (זח"א קכב, ב) – שזהו"ע התפלה (תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ).

(17) ובמק"א נתבאר דיוק הלשון "י"א פעמים בשנה", אף שבשנת העיבור מברכים ישראל את החדשים י"ב פעמים בשנה, כיון שניתוסף גם בחודש העיבור (ראה שיחת ש"פ נצבים תשמ"ה). ואכ"מ.

(18) מ"א כב, מה.

(19) ברכות נח, א.

ה. והנה, אף שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ר"ה היא בכל שנה ושנה²⁸, מ"מ, יש בזה עילוי והוספה משנה לשנה:

ידוע מ"ש רבינו הזקן באגה"ק²⁹ ש"בכל שנה ושנה (בר"ה) יורד ומאיר . . אור חדש ומחודש . . עליון יותר שלא הי' מאיר מימי עולם אור עליון כזה", ומזה מובן שברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ראש השנה דשנה זו היא באופן נעלה יותר ביתר שאת וביתר עוז מהברכה בשבת שלפני ר"ה בכל השנים שלפנ"ז, כולל גם בזמן שביהמ"ק הי' קיים (הן בית ראשון והן בית שני), עד לראש השנה הראשון (יום ברוא אדה"ר "בגן עדן מקדם"³⁰).

ומזה מובן שצריכה להיות הוספה ביתר שאת וביתר עוז גם בעבודת האדם – דאף שמדובר אודות ברכתו של הקב"ה, הי' קשור גם עם (וניתוסף בזה עוד יותר ע"י) עבודת האדם³¹ בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", שזוהי תוכן הברכה, כנ"ל.

ובפרט ע"פ מארז"ל³² ש"צדיקים – כאו"א מישראל, כמ"ש³³ "ועמך כולם צדיקים"³⁴ – דומין לבוראם", שבזה מודגש עוד יותר הקשר והשייכות דעבודתם של ישראל לברכתו של הקב"ה.

ו. ויש לומר, שההוספה בעבודתם של ישראל בקשר ובשייכות לברכתו של הקב"ה היא – לכל לראש – ע"י לימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום כולכם גו'":

התורה – "לא בשמים היא" (כמ"ש בפרשתנו³⁵), אלא ניתנה בארץ דוקא, ויתירה מזה – כדרשת חז"ל³⁶ (בפירוש הפסוק³⁷ "חברים מקשיבים לקולך השמעני") שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו'". ולכן, כאשר בנ"י לומדים בתורה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", נעשה כן בפועל, ובמילא, ניתוסף ע"י ברכתו של הקב"ה הקשורה עם הענין ד"אתם נצבים היום", כנ"ל.

וגם בענין זה מודגש העילוי וההוספה והחידוש משנה לשנה – שהרי לימוד התורה הוא באופן ד"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"³⁸, ועד ל"חדשים" ממש³⁹, ועד לחידוש שהוא ע"ד ובדוגמת החידוש ד"תורה חדשה מאתי תצא"⁴⁰.

ז. ויש להוסיף, שבעבודתם של ישראל בלימוד התורה בהענין ד"אתם נצבים היום" נכלל גם לימוד התורה דג' אבות החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין ד"אתם נצבים היום". ויתירה מזה – שבלימוד תורה הנ"ל ניתוסף עילוי מיוחד בכללות הענין דלימוד התורה, כי:

(א) תורה הנ"ל היא בענין ברכת החודש, אשר, כללות הענין דברכת החודש הוא (לא מן התורה או מדברי סופרים, אלא) חידוש⁴¹ ד"מנהג ישראל", שיש בו עילוי מיוחד לגבי תושב"כ ותושבע"פ⁴².

(ב) ועיקר: תורה הנ"ל היא תורתם של ג' אבות החסידות – תורת החסידות, פנימיות התורה.

ולהעיר מהקשר והשייכות לח"י אלול (בשבת שלפנ"ז, שקשור ושייך גם לשבת זה) – יום הולדת שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן⁴³, המאורות הגדולים דתורת החסידות, כולל גם תורה הנ"ל ע"ד ברכתו של הקב"ה בשבת זו שנאמרה ע"י שני המאורות הגדולים, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, ע"י המגיד, ששמע מהבעש"ט ומסר לאדמו"ר הזקן.

ועפ"ז יומתק דיוק לשונו של אדמו"ר הזקן "בהיותי במעורטש שמעתי ממורי ורבי כו'" – שמעמדו ומצבו

(28) כמרומו גם בהפירוש ד"שנה" – מלשון "משנה", שחזורים ונשנים כל הענינים שלפנ"ז, כל השינויים (שנה גם מלשון שינוי) האפשריים בכללות הזמן (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ תבוא ס"ג. ושי"ג).

(29) סימן יד.

(30) "מקדם" דייקא – לפני החטא, בהיותו בתכלית השלימות.

(31) ראה לקו"ש ח"ט ע' 184 ואילך.

(32) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(33) ישעי"ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(34) כפי שאומרים גם בהקדמה לפרקי אבות, ובשבת(ות) שלפני ר"ה – בהקדמה לשני פרקים, באופן כפול.

(35) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(36) דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב.

(37) שה"ש ת, יג.

(38) שו"ע אדה"ז או"ח סימן סא ס"ב.

(39) פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(40) ישעי"ג נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(41) שהרי בזמן שהיו מקדשים ע"פ הרא"י לא היו מברכים החודש בשבת שלפניו (שהרי לא ידעו מתי ר"ח עד שב"ד קידשו החודש ע"פ הרא"י), כי אם, בזמן הזה, לזכר קידוש החודש ע"י ב"ד (ראה לקו"ש ח"ט ע' 187 ואילך. ושי"ג).

(42) ראה לקו"ת דרושי סוכות פ, ג. ובכ"מ.

(43) סה"ש תש"ג ע' 141. 142. 146. ועוד.

של אדמו"ר הזקן בהיותו במעזריטש הוא כמו התכללות ה"מאור" (נוסף על התכללות האור) ב"מאור" שלפניו, היינו, לא רק "שני המאורות הגדולים" סתם, אלא כפי ש"מאור" אחד כלול ב"מאור" שלפניו.

ומזה מובן שע"י לימוד התורה דאבות החסידות בנוגע לברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בענין "אתם נצבים היום" (שיש בה העילוי דמנהג ישראל, והעילוי דפנימיות התורה) – ניתוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה בהענין ד"אתם נצבים היום", כולל גם שנעשה באופן ד"היום" מלשון אור וגילוי, כמ"ש⁴⁴ "ויקרא אליקים לאור יום", ע"י הגילוי ד"שני המאורות הגדולים".

ה. ובכנה"ל ניתוסף עילוי מיוחד בקביעות שנה זו, שבשבת מברכים חודש השביעי קורין ביחד עם פ' נצבים (שלעולם קורין לפני ר"ה) גם פ' וילך – נצבים-וילך כפי שמתחברים ונעשים פרשה אחת: לכל לראש – ע"י החיבור דפ' וילך לפ' נצבים נעשית גם פרשת נצבים פרשה ארוכה, היינו, שע"י ההוספה בכמות הפסוקים דתושב"כ שקורין בשבת זו (שתי פרשיות), ניתוסף ריבוי אור גם בכל עניני פ' נצבים⁴⁵ ("אורות מרובים", כפי שנמשכים ומתלכשים ב"כלים מרובים"⁴⁶), החל מההוספה בכללות הענין ד"אתם נצבים היום".

זאת ועוד – שהענין ד"אתם נצבים היום" הוא באופן ד"וילך", היינו, שניתוסף בעילוי אחר עילוי באופן של הליכה, כמ"ש⁴⁷ "ילכו מחיל אל חיל".

ט. ויש להוסיף בזה בפרטיות יותר – בנוגע להתוכן דפ' וילך: בפ' וילך מדובר אודות מצות הקהל – "הקהל את העם האנשים והנשים והטף"⁴⁸, כדי לשמוע קריאת התורה מפי המלך⁴⁹, ובאופן ש"יראה עצמו כאילו . . . מפי הגבורה שומעה"⁵⁰.

וענין זה שייך גם לתוכן דפרשת נצבים – כי: (א) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" הוא הענין ד"נצבים היום נולדנו גוי ראשיכם שבטיכם גוי כל איש ישראל טפכם נשיכם וגוי"⁵¹. (ב) קריאת התורה מפי המלך היא ע"ד ובדוגמת הענין ד"נצבים" מלשון "נצב מלך", שמורה על התוקף והגבורה – "כשומע מפי הגבורה", ע"ש תגבורת החיות⁵².

זאת ועוד:

בסיום פ' וילך נאמר "וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם" – התמימות (שלימות) דכל התורה כולה⁵³ [כמ"ש לפני⁵⁴ "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", שמזה למדים⁵⁵ מצות כתיבת ספר תורה]⁵⁶, ויש לומר, שהפירוש ד"תומם" הוא גם מלשון פנימיות, היינו, השלימות והפנימיות דכל התורה – שבוה מודגשת ההוספה שנעשית בברכתו של הקב"ה בהענין ד"אתם נצבים היום" ע"י לימוד התורה (כנ"ל ס"ו-ז).

ובהתאם לכך נעשית גם ההוספה בברכתו של הקב"ה באופן ד"עד תומם", בכל השלימות והפנימיות. ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד תומם" נכללת גם דרגא הכי נעלית שהיא באופן ד"עד ולא עד בכלל"⁵⁷,

ד"הקהל" כשלומדים זה בתורה "היום".
 (52) ועפ"ז י"ל בפירוש ד"היום" ש"קאי על ראש השנה שהוא יום הדין . . . יום דינא רבא" – שאין זה באופן של דין וגבורה, כי אם, באופן של תגבורת החיות.
 (53) להעיר שסיום וחותם הארבעים יום האחרונים (שהתחלתם בר"ח אלול) הוא ביום הכיפורים, שניתנו בו לוחות אחרונות – השלימות דמ"ת ("עד תומם").
 (54) שם, יט.
 (55) רמב"ם הל' ס"ח רפ"ז.
 (56) ולהעיר, שלדעת רוב מוני המצוות מצות כתיבת ס"ת שבפ' וילך היא מצות-עשה האחרונה שבתורה (משא"כ להדעות שמוסיפים גם המצוה דברכת התורה כפי שלמדים ממ"ש בפ' האזינו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו" (ראה רמב"ן בסהמ"צ בהוספת למ"ע טו)).
 (57) ראה לקו"ת פקודי ז, ג. ובכ"מ.

(44) בראשית א, ה.
 (45) כלומר: אף שמספר הפסוקים, התיבות והאותיות שבה, הוא באופן ד"לא תוסיפו גוי (ועאכו"כ) ולא תגרעו" (ואתחנן ד, ב) – ניתוסף בהפירוש ("פירושה", תושבע"פ) בריבוי עד אין-סוף, ע"ד ובדוגמת ההוספה ד"תורה חדשה מאתי תצא".
 (46) ולא באופן שנעשה שבירת הכלים, כפי שמצינו באורות מרובים דתוהו, אלא שגם האורות מרובים דתוהו נמשכים בכלים מרובים דתיקון.
 (47) תהלים פד, ח.
 (48) לא, יב.
 (49) פרש"י שם, יא.
 (50) רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו.
 (51) ובאופן ד"היום" – כשקורין ענין זה בתורה, דאף שקיום מצות הקהל הוא בזמן מיוחד ("במועד שנת השמיטה בחג הסוכות"), הרי, הלימוד בתורה הוא באופן שלמעלה מהזמן, ועי"ז נמשך הענין

ואעפ"כ, גם דרגא זו נמשכת לישראל ("עד תומם"), וכיון שמי יאמר לו מה תעשה, הרי גם לאחרי השלימות ד"עד תומם", מוסיף הקב"ה בברכותיו עוד יותר, עד אין-סוף.

י. ובהמשך להחייבור דנצבים-וילך בקביעות שנה זו, ניתוסף בשבת מברכים חודש השביעי גם הקריאה שקורין במנחה – בפרשת האזינו:

בהתחלת פרשת האזינו מודגשת בעלותו של משה רבינו על השמים והארץ (ובמילא גם כל מה שביניהם) – באמרו "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי", שמצווה לשמים וארץ שיאזינו וישמעו אליו. וכיון שעניניו של משה רבינו נמשכים לכאו"א מישראל (ובפרט ע"י הקריאה בתורה), מובן, שאצל כאו"א מישראל נעשה גם (מעין ודוגמת) הענין ד"האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי", שנעשה בעה"ב על השמים והארץ ומה שביניהם.

ויש לקשר זה עם הקביעות דשבת זו בימי החודש – בכ"ה אלול, שבו נברא העולם, יום ראשון לברה"ע, שבו נבראו שמים וארץ וכל מה שביניהם, "כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון . . . הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה"⁵⁸, וכיון שבריאיתם היא "בשביל ישראל"⁵⁹, מובן, שכאו"א מישראל הוא בעה"ב על השמים והארץ וכל צבאם, ולא עוד אלא שמגלה בשמים ובארץ ומה שביניהם שנבראו ע"י הקב"ה, היינו, שעל ידו חודר גילוי אלקות בשמים וארץ ומה שביניהם שמציאותם היא המציאות דאלקות, ובלשון הידוע⁶⁰ – שהיש הנברא נעשה חד עם היש האמיתי.

ובקביעות זו ניתוסף גם בהמשכת הברכה דשבת מברכים חודש השביעי – שהמשכת הברכה "ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה" היא הן בעניני שמים והן בעניני ארץ, כלומר, הן בענינים ורחניים (שמים, קיום התומ"צ) והן בענינים גשמיים (ארץ, עניני הרשות), ובזה גופא – באופן ד"קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", היינו, שאצל כאו"א מישראל עניני שמים הם באופן של קירוב, ועניני ארץ הם באופן של ריחוק (ובלשון הידוע: נשמתם עיקר וגופם טפל)⁶¹, אבל, ביחד עם זה, ישנם אצלו כל עניני ארץ בשלימותם, ולא עוד אלא שהוא בעה"ב עליהם, כנ"ל.

יא. ויה"ר שבעמדנו בשבת מברכים חודש השביעי שהוא המושבע והמשיבע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה, תומשך ברכתו של הקב"ה לכאו"א מישראל בכל המצטרך לו על כל השנה כולה, שנה טובה ומבורכת בכל הברכות שנכללות באותיות האל"ף-בי"ת, כ"ב אותיות התורה שבהם נברא העולם (בכ"ה באלול). ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש זוכים להברכה הכי עיקרית – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובלשון הכתוב דפרשת השבוע: "אתם נצבים היום כולכם", "האנשים והנשים והטף" [כל הנמצאים כאן, בבית-הכנסת ובית-המדרש זה, בתוככי כל בניי בכל מקום שהם] "לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר"⁶² – בבית המקדש השלישי.

ובפרט בעמדנו בסיומה של שנת החמישים, ה'תש"נ, ר"ת הי' תהא שנת נסים, ובזמן ההכנה לשנת החמישים ואחד, שניתוסף אות אל"ף (שרומז לאלופו של עולם) ועי"ז נעשה הר"ת ד"נסים אראנו", באופן של ראי', ויתירה מזה – כלשון הכתוב⁶³ "אראנו נפלאות" (למעלה מנסים), כולל גם "נפלאות" בערך להנסיים דיצי"מ, כפירוש הזהר⁶⁴ בפירוש הכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שהגאולה העתידה תהי' באופן של "נפלאות" לגבי "ימי צאתך מארץ מצרים"⁶⁵.

וכן תהי' לנו בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש – שכולם יחדיו, "בנערינו ובזקנינו גוי' בבנינו ובכנותינו"⁶⁶, יחד עם הבתי-כנסיות ובתי-מדרשות⁶⁷, החל מבית-כנסת ובית-מדרש (בית תורה תפלה וגמ"ח) זה, באים "עם ענני שמיא"⁶⁸ לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש ולבית המקדש השלישי, "מקדש אדני-כוננו ידיך"⁶⁹.

(65) והפירוש ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", "כימי" בכ"ף הדמיון – הוא למעליותא.
(66) בא יו"ד, ט.
(67) ראה מגילה כט, א.
(68) דניאל ז, יג.
(69) בשלח טו, יז.

(58) פרש"י בראשית א, יד.
(59) פרש"י שם, א.
(60) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג.
(61) ראה תניא רפל"ב.
(62) פ' ראה יב, יג. ועוד.
(63) מיכה ז, טו.
(64) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.
(65) פרש"י בראשית א, יד.

* * *

יב. ישנו ענין נוסף בשבת שלפני ראש השנה – שבו מפטירין ההפטרה השביעית ד"שבע דנחמתא"⁷⁰, היינו, סיום וגמר ושלמות כללות הענין ד"שבע דנחמתא". והענין בזה:

"שבע דנחמתא" מתחילים בהפטורה "נחמו נחמו עמי"⁷¹, היינו, שהתחזקה ד"שבע דנחמתא" היא באופן של "נחמה בכפלים"⁷², וע"פ הכלל "מעלין בקודש"⁷³, מובן, שלאח"ז הולך וניתוסף בה"נחמה בכפלים" בעילוי אחר עילוי, עד לגמר ושלמות ה"שבע דנחמתא" בשבת זו.

ובפרטיות יותר – שההוספה בהנחמה (בשבת הב') היא באופן שהתוספת מרובה על העיקר⁷⁴, ולאחרי שתוספת זו נעשית קנינו של כאו"א מישראל, ניתוסף עוד יותר (בשבת הג') באופן שהתוספת החדשה מרובה על העיקר החדש (שכולל גם ההוספה שלפנ"ז שהיתה מרובה על העיקר שלפנ"ז), וכן הלאה, עד לשבת זו, גמר ושלמות ה"שבע דנחמתא".

וכל זה – מלבד העילוי שניתוסף בכללות הענין ד"שבע דנחמתא" משנה לשנה (ע"ד האמור לעיל (ס"ה) בנוגע להוספה בברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי), היינו, שה"שבע דנחמתא" דשנה זו הם באופן נעלה יותר מה"שבע דנחמתא" דהשנים שלפנ"ז, כולל גם שנת "תשמט ידך"⁷⁵, ושנת תשמח ותשמח ושנת הקהל (כמדובר בשנים שלפנ"ז).

יג. ויש לקשר ענין זה עם פרשת נצבים שקורין לעולם בשבת האחרון ד"שבע דנחמתא": כפ' נצבים נתפרש בתורה אודות הגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו – "התורה העידה עליו (על מלך המשיח) שנאמר (בפרשת השבוע)⁷⁶ ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו'⁷⁷, שבזה מודגש הקשר והשייכות דפ' נצבים לסיום ושלמות ד"שבע דנחמתא".

ובקביעות שנה זו ניתוסף גם הקריאה דפ' וילך – שרומז על הענין ד"ילכו מחיל אל חיל" (כנ"ל ס"ח), שעיי"ז "יראה אל אלקים בציון" (כהמשך וסיום הכתוב)⁷⁸, בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש עד לקדש הקדשים – "בציון", הפנימיות דבית המקדש עצמו (נוסף על הפנימיות דירושלים) – קדש הקדשים.

יד. ויש להוסיף ולקשר גם עם ברכת החודש בשבת שלפני ר"ה: אף שלא נתפרש הזמן המדויק דברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי, מסתבר לומר, שברכתו של הקב"ה היא באותו זמן שבו מברכים ישראל את החדשים י"א פעמים בשנה – לאחרי אמירת "יקום פורקן" ב"פ, שמורה על הכפל בענין הישועה ("פורקן"), ע"ד "נחמה בכפלים".

ומודגש גם בהמשך התפלה לאח"ז – "אב הרחמים" (כמנהג חב"ד שבשבת שלפני ר"ה אומרים "אב הרחמים"), כמבואר בכ"מ⁷⁸ גודל העילוי ד"אב הרחמים" שהוא למעלה גם מ"אב הרחמן"⁷⁹, ולאח"ז "אשרי יושבי ביתך"⁸⁰ – בית המקדש, ועד לסיום התפלה ב"ישבו ישרים את פניך"⁸¹ – הגילוי ד"פניך" (ע"ד "יראה אל אלקים בציון") בקדש הקדשים.

וענין זה הוא בהדגשה יתירה בשבת האחרון (הרביעי) דחודש אלול – כי:

ענינו של חודש אלול (ר"ת אני לדודי ודודי לי⁸²) הוא כמשל המלך בשדה שמראה פנים שוחקות לכולם, ודוגמתו בנמשל, ד"כתיב⁸³ יאר ה' פניו אליך, שהו"ע הארת י"ג מדות הרחמים ("מבחי" א-ל שהוא ראשית כל

(70) טושו"ע או"ח סו"ס תכ"ח.

(71) ישעי' מ, א.

(72) איכ"ר ספ"א.

(73) ברכות כח, א. וש"ג.

(74) ראה ב"ר פס"א, ד.

(75) ל' הכתוב – ראה טו, ג.

(76) ל, ג-ד.

(77) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(78) לקו"ת שה"ש יו"ד סע"ג ואילך. ועוד.

(79) וכ"ה בפשטות – ש"רחמים" קאי על עצם וכללות ענין

הרחמים, ואילו "רחמן" הוא תואר על זה שיש לו מדת הרחמנות, כיון

שנמשך אצלו מענין ה"רחמים".

(80) תהלים פד, ה.

(81) שם קמ, יד.

(82) שה"ש ו, ג ובשעה"פ עה"פ. ועוד.

(83) נשא ו, כה.

הייג מדות ומקורן וכללותן כמ"ש⁸⁴ אל ה' ויאר לנו" שיהי פנים בפנים⁸⁵.

ובחודש אלול עצמו הולך וניתוסף בענין זה מיום ליום, עד לשבת האחרון דחודש אלול,

ובפרט ב(סמיכות ל)ערב ר"ה, כדאיתא בטור⁸⁶ (בשם המדרש⁸⁷) ש"לובשים לבנים ומתעטפים לבנים כו' לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", "אומה זו (ש)יודעת אופי של אלקי", כמ"ש⁸⁸ "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו", וסיומא דקרא "כה' אלקינו בכל קראנו אליו", "אליו ולא למדותיו"⁸⁹ – שזהו"ע ד"פניך",

ועד לשלימות הגילוי ד"פניך" – ביוהכ"פ, שאז נכנס הכהן גדול לקדש הקדשים [ודוגמתו בכאו"א מישראל, כפס"ד הרמב"ם⁹⁰ ש"כל איש ואיש כו' נתקדש קדש הקדשים], היינו, שמאיר בגילוי ה"קדש הקדשים" במקום ובזמן ובאדם [ג' הבחינות דעולם שנה ונפש שעליהם מיוסד ספר יצירה⁹¹] – "פניך" בשלימות.

ויש לומר, שמעין זה ישנו בכל העשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ – כמרומו בדיוק לשון חז"ל⁹² "עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים" (ולא נאמר בקיצור "עשרה ימים ראשונים וכיו"ב), שבכל העשרה ימים ישנה המעלה דר"ה ויוהכ"פ (שיש בזה ויש בזה)⁹³, ויתירה מזה – שמעין מעלת ר"ה ויוהכ"פ ישנה גם בחודש אלול, כיון שכל הארבעים יום מר"ח אלול עד יוהכ"פ הם ענין אחד, כמרומו בד' יודיין⁹⁴ שבס"ת "אני לדודי ודודי לי"⁹⁵, ובפרט בסיומו של חודש אלול, בסמיכות לעשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ.

ומזה מובן שבברכת החודש בשבת האחרון דחודש אלול מודגש ביותר הגילוי ד"פניך" – ענין הגאולה.

טו. ויה"ר שבעמדנו בשבת האחרון שבו נעשה גמר ושלמות ה"שבע דנחמתא" – תהי שלימות הנחמה בפועל ממש, גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפשטות – שבשבת זו זוכים לקיום היעוד שבפרשת השבוע: "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים גו'", ובלשון הכתוב שאומרים במנחה דערב שבת: "מארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים"⁹⁶, ובאופן ש"יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"⁹⁷ – ד' פעמים, כנגד ד' גאולות, ועד לדרגא החמישית – "חמישית לפרעה"⁹⁸, ד"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"⁹⁹, בחי' היחידה¹⁰⁰.

ועוד לפני תפלת המנחה ולפני קריאת התורה בפ' האזינו, רואים בפועל ש"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", כיון שנעשה "וילך", "ילכו גו' אל אלקים בציון", ובאופן ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף", "במקום אשר יבחר ה'" – שכל בני באים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, ושומעים קריאת התורה מפי המלך, ועד "מפי הגבורה", החל מהקריאה דפרשת האזינו, ששומעים אותה מפי משה רבינו – כבפעם הראשונה ש"וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת¹⁰¹ עד תומם" – כיון שתקויים בקשתו של משה "שלח נא ביד תשלח"¹⁰², בגאולה האמיתית והשלימה ע"י "גואל ראשון הוא גואל אחרון"¹⁰³, משה רבינו ודוד מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

* * *

טז. רגיל להמשיך בענינים של מעשה בפועל – המעשה הוא העיקר¹⁰⁴:

לכל לראש – בנוגע ליום השבת עצמו – "להקהיל קהלות בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

– שלימות המספר (למעלה גם ממספר שבע, "שבע דנחמתא"), וביחד עם זה, הצירוף דאות יו"ד הוא נקודה, היינו, נקודה שכוללת הכל.
 (95) ב"ח או"ח ר"ס תקפא (ד"ה והעבירו).
 (96) תהלים קז, ג.
 (97) שם ח. טו. כא. לא.
 (98) ויגש מז, כד.
 (99) זח"א רי, א.
 (100) ראה לקו"ת ס"פ פינחס. ובכ"מ.
 (101) נוסף על ההדגשה בנוגע לכללות ספר החמישי, "משנה תורה", ש"משה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב ובתוס' שם).
 (102) שמות ד, יג.
 (103) ראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
 (104) אבות פ"א מ"ז.

(84) תהלים קיח, כז.
 (85) לקו"ת פ' ראה לב, ב.
 (86) או"ח טו"ס תקפ"א.
 (87) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.
 (88) ואתחנן ד, ז.
 (89) ספרי – הובא בפרדס של"ב פ"ב.
 (90) ה' שמיטה ויובל בסופן.
 (91) בהקדמת ענין ה"בריאה", ולאח"י נמשך גם ב"עשי", ואדרבה – "המעשה הוא העיקר".
 (92) ר"ה יח, א. וש"נ.
 (93) ויש לומר, שגם בר"ה יש המעלה דיוהכ"פ, גילוי בחי' קדש הקדשים, שע"י נעשית הכרת המלך בר"ה באופן נעלה יותר.
 (94) להעיר, שיו"ד מספרו עשרה (עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ)

ללמוד בהם תורה לרבים¹⁰⁵, ובפרט הלימוד בענינים השייכים למעשה בפועל – ככל שבת.

ובהדגשה יתירה בשבת פרשת "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" – שענין זה מודגש ביותר כשמתאספים כולם יחד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, "לפני ה' אלקיכם", מקום קדוש, שיש בו ארון הקודש וספרי תורה, כך, שגם ילד קטן ("טפכם") שנכנס לביהכ"ס ורואה ארון הקודש מכוסה בפרוכת (עם ציורים כו'), מרגיש מיד בקדושת המקום, ובפרט ילד שקיבל חינוך יהודי כו'.

ובדאי ישתדלו במיוחד בשבת זו ללכת – "וילך" – לבתי כנסיות ובתי מדרשות כדי להקהיל קהילות ("נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם") וללמוד תורה לרבים, ובפרט עניני תורה שהזמן גרמא, החל מתורת ג' אבות החסידות ע"ד ברכתו של הקב"ה בשבת מברכים חודש השביעי בהענין ד"אתם נצבים היום", כנ"ל בארוכה.

יז. וכן יש לעורר ע"ד ענינים של מעשה בפועל בנוגע להכנה לראש השנה: כיון שבענינים השייכים לקדושת היום נכלל גם הענין ד"אכלו משמנים ושתו ממתקים"¹⁰⁶, כהמשך וסיום הכתוב "כי קדוש היום לאדוננו" – יש להשתדל שכאו"א מישראל יוכל לקיים הציווי "אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדוננו", עי"ז שיתנו צרכי החג לכל הזקוקים, ועד"ז בנוגע לצרכי החג במשך כל חודש תשרי.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שראש השנה חל ביום חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא יום השבת, שמצוה לענגו בבשר שמן ויין ישן¹⁰⁷, ובמילא, ניתוסף יותר בהשתדלות בנתינת צרכי החג והשבת בשביל ג' ימים רצופים, ובלשון הכתוב¹⁰⁸ "יחינו מיומים (ב' ימי ר"ה) ביום השלישי גו'" (יום השבת), וקשור גם עם הגאולה¹⁰⁹, כמרומז גם באכילת בשר שמן ויין ישן ביום השבת, מעין ודוגמת הסעודה דליתן ושור הבר ויין המשומר לעתיד לבוא¹¹⁰, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹¹¹.

ועד"ז בנוגע לחג הסוכות, שקביעותו בחוץ-לארץ – הן בימים הראשונים והן בימים האחרונים, שמע"צ ושמח"ת – היא גם ביום חמישי וביום ששי, ומיד לאח"ז בא יום השבת, ובמילא, צריכה להיות ההשתדלות היתירה בנתינת צרכי החג בשביל ג' ימים רצופים – שלשה פעמים (משא"כ בארץ ישראל, שהג' ימים רצופים הם בר"ה בלבד¹¹²).

וכדאי ונכון שאלה שהולכים להקהיל קהילות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יעוררו גם אודות ההשתדלות היתירה בנתינת צרכי החג בשביל ג' ימים רצופים, שלשה פעמים (אם משיח צדקנו יתעכב ח"ו עד חג הסוכות, שאז יחגגו בחו"ל יו"ט שני של גלויות, ג"פ ג' ימים רצופים).

יח. וענין נוסף בקביעות שנה זו – שכאשר ר"ה חל ביום החמישי וביום הששי (ומיד לאח"ז בא יום השבת), אזי דוחים "צום גדלי" (בשלישי בתשרי שחל בשבת) ליום ראשון שלאחרי השבת. וכיון שצום גדלי נדחה מפני השבת, ניתוסף עוד יותר בהשתדלות בצרכי יום השבת באופן של הרחבה, לענגו בבשר שמן ויין ישן – כהוראה ופס"ד דגדולי עולם שבשבת כזו (שדוחה תענית) יש להוסיף עוד יותר בעונג שבת, כדי שלא יהי' מקום לחשש שממעט בעונג שבת בגלל קביעותו ביום של תענית¹¹³.

ועוד ועיקר – שבקביעות כזו מודגש יותר הקשר והשייכות לענין הגאולה:

בקביעות כזו דחיית הצום היא דחי' כפולה, כי, צום גדלי נקבע מלכתחילה באופן של דחי', שהרי המאורע דהריגת גדלי הי' בראש השנה, ודחו התענית לשלישי בתשרי¹¹⁴, וכשג' בתשרי חל בשבת דוחים התענית בב' ימים, דחי' כפולה.

ודחיית הצום, ובפרט דחי' כפולה, מדגישה ביותר את דחיית הצום לגמרי ("הואיל ונדחה ידחה"¹¹⁵) – כל

(105) שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ ס"ג.

(106) נחמי' ח, יו"ד.

(107) ראה טושו"ע ודה"ז או"ח ר"ס רמ"ב.

(108) הושע ו, ב.

(109) ראה פרש"י עה"פ.

(110) ראה ברכות לד, ב. ויק"ר פי"ג, ג. ועוד.

(111) תמיד בסופה.

(112) ראה בארוכה בהמכתב כללי דמוצש"ק פ' נצו"י, כ"ה אלול,

שנה זו.

(113) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1091. ועוד.

(114) ראה ב"י או"ח סו"ס תקמט.

(115) מגילה ה, ריש ע"ב.

הצומות האלה עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר¹¹⁶ כה אמר ה' גו' צום השביעי גו' יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו"¹¹⁷.

ובפרט ע"י ההוספה באהבת ישראל ואחדות ישראל ("האמת והשלום אהבו"), שע"ז מבטלים סיבת הגלות¹¹⁸, ובהבטל הסיבה בטל בדרך ממילא המסובב (הגלות), ונעשה גם הענין ד"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" בתכלית השלימות, ועי"ז נעשית גם הכתרת המלך בר"ה – "ברוב עם הדרת מלך"¹¹⁹ – בתכלית השלימות, דכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"¹²⁰, התקוה חזקה שר"ה יהי כבר לאחרי ביאת משיח צדקנו, ובמילא, ידחה צום גדלי' לגמרי, ויהפך ליום טוב.

יט. ומזה באים לחקירה בנוגע להקביעות דר"ה לאחרי ביאת משיח צדקנו:

החידוש בהקביעות דר"ה בשני ימים – ש"אף בני א"י עושין ב' ימים ר"ה . . בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' . . (כי) בר"ה שהוא י"ט אין השלוחים יכולים לצאת חוץ לתחום"¹²¹, ויתירה מזה, ש"אף הב"ד עצמם שהיו מקדשין ע"פ הראי' היו עושין לפעמים ב' ימים . . פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד אחר המנחה . . התקינו כו"¹²².

וכיון שהסיבה לכך היא בגלל ש"פעם אחת נשתהו העדים מלבוא", יש לומר, שלעתיד לבוא, שכל הענינים יהיו בשלימות, לא תהי' מציאות ד"נשתהו העדים לבוא" [כיון שישראל, ועאכו"כ ב"ד, יהיו בעלי-בתים על הזמן], ובמילא, אין צורך שיהיו ב' ימים ר"ה, אלא יום אחד.

ולאידך, כיון שאצל כל ישראל (הן בחו"ל והן בא"י) נקבע ר"ה לב' ימים, ועד ש"ב¹²³ ימים טובים של ר"ה . . נחשבים כיום א' ארוך וקדושה א"¹²⁴, וקדושה לא זזה ממקומה¹²⁵ – יש סברא לומר שגם לעתיד לבוא יהי' ר"ה ב' ימים.

ותן לחכם ויחכם עוד¹²⁶.

כ. כאן המקום להזכיר אודות אלה שהכינו משקה המשמח עבור מסיבות והתוועדויות בקשר עם פעולות טובות, וכרגיל, יעלו מלמטה למעלה ויכריזו פרטי הדברים, ומהם יראו וכן יעשו, להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בפעולות כאלה, ומתוך שמחה וטוב לבב (כמודגש במשקה המשמח), כמ"ש בפרשת השבוע שלפנ"ד¹²⁷ "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

ועוד והוא העיקר – שפעולות אלה ימהרו ויזרזו עוד יותר את העלי' מלמטה למעלה דכל בני", שיוצאים מהגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יתוסף בכל עניני תומ"צ בתכלית השלימות, "כמצות רצונך"¹²⁸, ובשלימות השמחה, שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע"¹²⁹.

וכאמור, ש"נצבים היום כולכם" – כל הנמצאים כאן, בתוככי כל ישראל, נשמות בגופים ללא הפסק בינתיים, מתוך בריאות הגוף בשלימות¹³⁰, ביחד עם בני"י שבכל הדורות שלפנ"ז, "הקיצו ורננו שוכני עפר"¹³¹, ונשיא דורנו בראשנו – "לפני ה' אלקיכם", "במקום אשר יבחר ה'", בבית המקדש ובקדש הקדשים.

[לאחרי חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל. ואח"כ הורה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש"].

לחפש עצות (פרי חדש ובגד חדש) בשביל ברכת שהחיינו (שם ס"ה ואילך).

(125) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א.

(126) משלי ט, ט.

(127) תבוא כח, מז.

(128) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(129) מגילה ז, ב.

(130) כמרומו גם בהחיבור ד"נצבים-וילך" – שגם ה"וילך", כח ההליכה שברגל (ועאכו"כ שאר הכחות שלמעלה ממנו, עד לכח השכל שבראש), הוא באופן ד"נצבים", בכל התוקף והשלימות.

(131) ישע"י כו, יט.

(116) זכרי' ה, יט.

(117) רמב"ם הל' תעניות בסופן.

(118) ראה יומא ט, ב.

(119) משלי יד, כח.

(120) עיקר הי"ב מי"ג העיקרים.

(121) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תר.

(122) שם ס"ד.

(123) שם ס"ג.

(124) ומטעם זה נעשה ספק בנוגע לברכת שהחיינו בקידוש ושופר דיום השני, "כיון שב' הימים הן קדושה א' וכיום א' הן שובין א"כ נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום כו", ויש צורך

* * *

כא. ע"פ המנהג לומר פרקי אבות בכל שבתות הקיץ¹³², כמנהג חב"ד – מסיימים פרקי אבות בשבת זו, שבת שלפני ר"ה, באמירת שני פרקים, פרק חמישי ופרק ששי.

ויש לקשר תוכן הפרקים שאומרים בשבת זו עם הקביעות דיום השבת בכ"ה אלול:

התחלת פרק חמישי: "בעשרה מאמרות נברא העולם" – בריאת העולם שהיתה בכ"ה באלול (כנ"ל ס"י).

וסיום פרק ששי: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כו', ואומר¹³³ ה' ימלוך לעולם ועד" – תכלית כוונת הבריאה שיהי' גילוי אלקות בעולם, כמודגש בהבריאה בכ"ה באלול, יום ראשון לברה"ע (שבו נבראו "כל תולדות שמים וארץ"⁵⁸, "כל מה שברא הקב"ה בעולמו"), שנקרא "יום אחד"¹³⁴, "שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"¹³⁵.

כב. ויש להוסיף ולקשר גם עם השבת שלפנ"ז – ח"י אלול, יום הולדת שני המאורות הגדולים דתורת החסידות, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן:

ענינו של אדמו"ר הזקן (שעל ידו נמשכים עניניו של הבעש"ט באופן דחב"ד, כנ"ל ס"ב) מרומז בשמו: שמו הראשון – "שניאור" – שני אור, רומז¹³⁶ על האור דנגלה דתורה והאור דנסתר דתורה¹³⁷, ושמו השני – "זלמן" – אותיות "לזמן", רומז¹³⁶ על ההמשכה והגילוי ד"שני אור" בגדרי העולם, זמן (וגם מקום¹³⁸), שזהו"ע ד"יפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה", שגם ה"חוצה" נעשה חדור במעינות ד"שני אור", שע"ז אתי מר, דא מלכא משיחא¹³⁹.

וזוהו גם הקשר לפרק חמישי ופרק ששי – כי, ע"י הפצת המעיינות חוצה מתגלה בעולם כבודו של הקב"ה, ועד לשלימות הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד", "לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו"¹⁴⁰.

וכן תהי' לנו תיכף ומיד ממש – שבשבת שלפני ר"ה יהי' כבר הגילוי ד"ה' ימלוך לעולם ועד", ועאכו"כ בר"ה עצמו, ועד להגילוי דכל עניני ר"ה ב"זמן שמחתנו"¹⁴¹, "שמחתנו לשון רבים, שמתחברים ב' השמחות יחד, השמחה שמלמעלה למטה, ישמח ה' במעשיו"¹⁴², עם השמחה שממטה למעלה, ישמח¹⁴³ ישראל בעשיו"¹⁴⁴, ויש להוסיף בהדיוק ד"שמחתנו" דייקא, שבזה מודגש שגם השמחה שלמעלה נעשית ע"י עבודת האדם (ולא באופן ד"נהמא דכיסופא"¹⁴⁵) – שכל ענינים אלה יהיו לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש ובקדש הקדשים, וכאמור, תיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(139) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

(140) פרש"י בשלח שם.

(141) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(142) תהלים קד, לא.

(143) שם קמט, ב.

(144) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.

(145) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(132) סידור אדה"ז לפני פרקי אבות.

(133) בשלח טו, יח.

(134) בראשית א, ה.

(135) פרש"י עה"פ.

(136) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. וש"נ.

(137) נוסף על הרמז בשני אור לתושב"כ ותושבע"פ.

(138) ראה לקו"ת ברכה צד, ב. ובכ"מ.

לקוטי שיחות ח"י אלול כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

התבטא גם בכך שלידתם בגוף הגשמי, (והגוף הרי קשור עם עצמותו ית'¹⁰) - יום ההולדת של שניהם - הוא באותו יום: ח"י אלול.

ב. היחס בין סב לנכד הוא כפול: הנכד מקבל מהסב, והוא משלים אותו. וכמאמר רז"ל ע"פ¹¹ "לא ימוש גו' זרע זרעך גו' תורה מחזרת על אכסניה שלה". ונאמר עטרת זקנים בני בנים¹².

מכיון שאדמו"ר הזקן ייחס עצמו כנכד של הבעש"ט, מובן שישנם אצלו את שני הענינים: א) הוא נטל את עצמיות הבעש"ט, כנ"ל. ב) הוא משלים את הבעש"ט: כוונת תורת הבעש"ט נשלמת על ידי תורת חסידות חב"ד. חסידות חב"ד מעלה גם את חג"ת ונהי"ם, וכמבואר במקום אחר שחסידות חב"ד פעלה, שאפילו אנשים פשוטים, שלכאורה אינם שייכים להבנה והשגה, גם הם יכולים להתעלות על ידי חסידות חב"ד, לדרגה נעלית יותר מאשר על ידי תורת החסידות הכללית.

מלבד זאת שאדמו"ר הזקן ונשיאי חב"ד שלאחריו, גילו, הורידו ו"הלבישו" את תורת הבעש"ט בשכל דקדושה, עד שכל אחד יוכל להבינה אפילו בשכל אנושי; נוסף לכך, בזאת הם פעלו גם שלימות בתורת הבעש"ט, שכן בכדי שיוכלו להוריד בשכל אנושי את תורת הבעש"ט שהיא למעלה מהשכל, צריכים לכך כוח נעלה ביותר, ועל ידיו ניתן להמשיך אור נעלה ביותר, המביא לידי שלימות.

ג. על פי הנ"ל יובן גם מה שכותב הצמח צדק¹³ על אדמו"ר הזקן: "גם מזקיני נ"ע שמענו עתידות, קולע אל השערה". ולכאורה אינו מובן: האם היה בכוונת הצמח צדק לשבח את אדמו"ר הזקן בענינים חיצוניים, ענינים של מופתים¹⁴? האם זהו שבחו של אדמו"ר הזקן¹⁵? אלא שההסבר לכך: הדבר בא בהמשך למה שכתוב לפני כן:

א. ח"י אלול הוא יום ההולדת של מורנו הבעש"ט (בשנת נח"ת) ושל כ"ק רבינו הזקן (בשנת קה"ת).

ידוע¹ שאדמו"ר הזקן נהג לקרוא לבעש"ט - "סבא". לפי פשוטם של הדברים הוא משום שאדמו"ר הזקן היה תלמיד תלמידו של הבעש"ט, וחז"ל אומרים²: "כל המלמד בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". אבל במאמר רז"ל זה נאמר "כאילו ילדו" בכ"ף הדמיון, ולא שאכן ילדו. כך גם מבואר בתורת החסידות³, שכל השפעה שכלית היא רק הארה מהמשפיע, לא המשכה עצמותית כמו שהיא בהולדה, ולכן הרי זה רק "כאילו ילדו". אבל אדמו"ר הזקן קרא לבעש"ט בשם "סבא", ללא כ"ף הדמיון, יתרה מזו: ידוע⁴ מה שאמר אדמו"ר הזקן בנוגע לר' ברוך ממזבז, שהיה נכדו של הבעש"ט (והיה נכדו דרך בת, וישנה מעלה מסוימת בכך בתו על בן בנו)⁵, שהוא - ר' ברוך - נכדו של הבעש"ט בגשמיות, ואני - אמר אדמו"ר הזקן על עצמו - נכדו ברוחניות, וזאת הוא אמר למעליותא. כלומר שאדמו"ר הזקן נטל את פנימיות הבעש"ט: לא רק את השפעת השכל שהיא הארה, אלא אפילו את אותה פנימיות שאינה נמשכת בהשפעה עצמותית של הולדה.

הביאור בקצרה: "הצדיקים דומים לבוראם"⁶. על דרך כמו שאומר הקב"ה "אנא נפשי כתבית יהבית"⁷, שהוא "הכניס" את עצמותו בתורה. כך הוא גם אצל צדיקים, ש"מכניסים" את עצמותם בתורה. בתורת החסידות המשיך הבעש"ט את עצמיותו, אפילו את מה שאינו עובר מאב לבן. ומאחר שאדמו"ר הזקן נטל את פנימיות תורת הבעש"ט⁸, נטל עם זאת את פנימיות ועצמיות הבעש"ט⁹, ולכן הוא הנכד האמיתי.

יחוד פנימי ועצמי זה של אדמו"ר הזקן עם הבעש"ט

הוא בחי עתיק, ואדה"ז בחי אבא) דפנימיות אבא פנימיות עתיק (משיחת חגה"ס תש"כ).

(10) ראה תורת שלום ע' 12 וע' 120.

(11) ישע"י נט, כא. ב"מ פה, א.

(12) משלי יז, ו. אבות פ"ז, ט. ב"ר רפס"ג.

(13) דרך אמונה מצות עדות סה, א.

(14) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ח: משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהמאמין ע"פ האותות יש בלבו דופי כו'. וראה גם התמים ח"ב ע' סד: בעיני גדולי חסידות חב"ד המופתים הן כעין פגיעה בכבוד החסידות, קטנות ושפלות, ואין משים לב לזה.

(15) ואדרבה, ממעלתו של רבינו הזקן שהוא אור עצמי, שאור עצמי אין זקוק למופתים (תורת שלום ע' 167). - ויש לבאר שהוא ע"ד החילוק שמשוה רבינו "עומד על עומדו שלם" בשעת הנבואה ולא כשארי הנביאים שהיו יראים ונבהלים ומתמוגגין (הל' יסוה"ת פ"ז, ה"ו). ועד"ז הוא גם בנוגע לאדה"ז שלא

(1) התמים ח"ב ע' נו. "היום יום" כו אייר. וגם בני רבינו הזקן היו רגילים לקרוא את המגיד בשם "זיידע" ואת הבעש"ט "עלטער זיידע" (לקו"ד ע' 82).

(2) סנהדרין יט, ב.

(3) לקו"ת שה"ש לט, ד. ד"ה זאת חוקת התורה תרס"ו.

(4) התמים שם.

(5) ראה התמים ח"ב ע' כג. "היום יום" כח אייר.

(6) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ת. במדב"ר פ"י, ה. אסת"ר פ"ו, ב.

(7) שבת קה, א וכגרסת הע"י.

(8) כידוע שאמר הרב מבארדיטשוב: כולנו אכלנו מתוך קערה אחת אך ה"ליטאי" הזה - רבנו הזקן - לקח את השמנונית ואת העיקר (חלק העליון) (תורת שלום ע' 47). וראה גם מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ליי"ט כסלו תרס"ב (פאקסמיליא מהמכתב - בקונט' ומעין ע' 17): והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל (נתבאר בשיחת י"ט כסלו תש"כ, נדפס לקמן ע' 231).

(9) וכן מובן גם מענין הספירות (שידוע (ספה"מ תש"ט ע' 76) שהבעש"ט

ית', שהוא נושא את כל ההפכים²².

כך גם יהיה לעתיד לבוא, כשתבצע הכוונה העליונה של דירה בתחתונים - דירה לעצמותו ית', שמחמת עצמותו תהיה ההתחברות של שני ההפכים - גשמיות ורוחניות, שיהיה "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר", שהבשר הגשמי יראה אלקות, וזה יהיה בכחי' התיישבות.

ויש לומר, שזהו הפירוש הפנימי של ביטוי הצמח צדק "גם מזקיני נ"ע שמענו עתידות": בתיבת "עתידות" הוא מרמז על הגילויים דלעתיד.

ואת כל זאת הפנים אדמו"ר הזקן בחסידות חב"ד: על ידי לימוד החסידות "לוקחים" את הענינים הנעלים ביותר עד ל"אור הגנוז" ולמעלה מזה, וכל זה מוסבר בשכל של נפש האלוקית - באופן של התיישבות אור בכלי - עד להבנת שכל של נפש הבהמית, עד שיהיה "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר", גם בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש. (משיחת ח"י אלול תשי"ז)

"שהוא (הבעש"ט) ותלמידו הרב המגיד (ממזריטש) נ"ע היו רואים מסוף העולם ועד סופו ממש בעין ראייה... והיינו ע"י שהיה גלוי לפנייהם אור שנברא ביום ראשון שהשי"ת גנוז בתורה¹⁶; ועל זה אומר הצמח צדק: "גם מזקיני נ"ע שמענו עתידות כו". מהביטוי "גם" מוכח כי ה"עתידות" של אדמו"ר הזקן הם מאותו סוג שלגביהם אמר לפני כן אודות הבעש"ט והרב המגיד: התגלות ה"אור שנברא ביום ראשון", אלא שאצל אדמו"ר הזקן היה זה בכחי' - "קולע אל השערה".

"אור שנברא ביום ראשון" הוא האור שלמעלה מהשתלשלות¹⁷, ולמעלה מזה - האור שלפני הצמצום¹⁸, ושם גופא - האור שענינו לגלות עצמותו ית'¹⁹. אף שלגבי הבעש"ט והמגיד, האיר אור זה גם בנוגע לגשמיות העולם, שלכן היו רואים בו בראיה ממש²⁰, אולם אצל אדמו"ר הזקן באה תוספת²¹: האור האיר בהתיישבות - "קולע אל השערה". וכדי שאור שלמעלה מהשתלשלות יוכל לבוא בעולם בהתיישבות, אין זה מצד האור, אלא מצד עצמותו

לקוטי שיחות פרשת נצבים כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

החדש הראשון לחדשי השנה², הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים, שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה מברכים ישראל את החדשים³ י"א פעמים בשנה. כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על ר"ה⁴ שהוא יום הדין,

ונעלה במאד ומכל מקום אין זה עדיין התגלות עצם פנימיות התורה ובא על ידי רבינו בהתלבשות בהשגה שכזה נמשך עצם פנימיות התורה "ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, יט כסלו עטר"ת). - וענין גילוי הבעש"ט והה"מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה על ידי רבינו הזקן - בדוגמת עבודת האבות (ירחות) שהיו הכנה לגילוי העצמות דמתן תורה (משיחת כ"ק אדמו"ר (מהור"צ) נ"ע ליל ש"ק פ' תשא שנת ה'תפ"ח).

(1) קובץ מכתבים א, נדפס בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. "היום יום" כה אלול.

(2) לשון הכתוב (שמות יב, ב). אבל הפירוש משתנה, כי כאן ההדגשה בתיבת השנה, כמוכן, ובכ"מ מצינו לשון אחד בכוננות מתחלפות - ראה תוד"ה אדם (חולין סח, א. וצ"ע בתוד"ה אלימא קדושין מח, א) ובמקומות שהובאו ביד מלאכי כלל שעד. שדי חמד כללים ל', צח.

(3) ענין זה אשר הכה לברכת החדש ע"י ישראל הוא בא מברכת החדש של הקב"ה מרומז (ככל הענינים דפנימיות התורה) גם בנגלה והוא בפסיקתא דר"כ פ"ה: "עד שלא יצאו ישראל ממצרים, ה' הקב"ה יושב ומחשב חשבונות. ומחדש את החדשים כיון שיצאו ישראל ממצרים מסרן להם.. מכאן ואילך הרי הם מסורים לכם". דלשון "מסורין" "מסורים" משמע שמוסר להם את הכה של קידוש החדשים, שה' הקב"ה מקדשם. וראה במג"א (שו"ע או"ח סתי"ו, סק"א) שברכת החדש דעכשו שייכת לקידוש החדש דב"ד.

(4) ראה פענוח רוא ס"פ נצבים. לקו"ת י"פ נצבים.

א. ידועה¹ אמרתו של אדמו"ר הזקן, ששמע (מרבו) המגיד ממעזריטש בשם הבעש"ט נ"ע (טעם לכך שאין מברכים את חודש תשרי בשבת שלפניו, כמו שמברכים בכל חדשי השנה), וזו לשונו: "החדש השביעי שהוא

הוצרך למופתים - שינוי הטבע, בחי' הפשטה מהעולם, כי כל המדר' היותר נעלות האירו אצלו בהתיישבות (ראה שיחה לפ' שופטים ע' 100 הערה 36). - וראה בד"ה פדה בשלום תרפ"ה בסופו: המופתים הם שינוי הטבע, וכוונה העצמית שהטבע ממש יהי' אלקות.. זה בא ע"י רבינו בהתלבשות בהשגה דוקא. (16) ראה בר"פ ג, ו (וכ"ה בירושלמי ברכות פ"ח, ו) - ושם הוא לצדיקים לע"ל. אבל במדרש רות בואר חדש פה, א איתא שהוא בתורה (עין ג"כ זח"א רסד, א. זח"ב קמט, א). לקו"ת במדבר יח, ד. ובדגל מחנה אפרים פ' בראשית בשם הבעש"ט באריכות.

(17) ראה תו"א מד, ג. ובד"ה והי' אור (לקו"ת פ' צו).

(18) מאמר דפ' נח עת"ר.

(19) ד"ה נחמו תע"ב בסופו.

(20) ולא בנבואה (ד"ה והוא עומד תרס"ג ע' 10. וראה גם ד"ה ושבתה תרס"ח).

(21) אין בזה סתירה לפי' הפשוט דתיבת "גם" (שזהו הוספה על העיקר הקודם) - ע"פ המבואר בכ"מ שהמשכה בשכל, ה"ו התלבשות בשכל ואין האור מאיר כ"כ וכו'. ובפרט "לאחר פטרבורג". וראה ג"כ שיחת ט כסלו תרס"ח (בס' תורת שלום).

(22) "התגלות הבעש"ט ה' שיהי' התגלות פנימיות התורה והי' התגלות שלא בכחי' התלבשות, והראי' דגם תלמידו הרב המגיד ממעזריטש אשר פי שנים ברוחו בדוגמת אלי' ואלישע הנה גם הוא קודם אמירת דאי"ה ה' אומר שמעו סודות התורה ולא ה' העולם יכול לקבל זאת והגם שזהו מדריגה גבוה

צריכים כל ישראל להגיע לערכותו.

ד. כשאדמו"ר הזקן מבאר במאמר האמור, את אחדותם של כל בני ישראל, הוא מביא את הפסוק "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ומפרש "שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד". והוא מבאר זאת במשל מאברי גוף האדם, שכל איבר יש לו יתרון מסוים שבגללו נזקק האבר השני אליו; כך יש לכל אדם יתרון מסוים על השני, ולכן "וכולם צריכין זה לזה", והוא גם מוסיף את התיבות "כל ישראל קומה אחת שלימה".

לשוננו של אדמו"ר הזקן היא ודאי מדויקת, מובן מאליו שאין אצלו תיבות מיותרות. בפסוק נאמר הלשון "יחד", ואדמו"ר הזקן אינו מסתפק בתיבת "יחד" והוא מוסיף "להיות לאחדים", וגם בזה אינו מסתפק והוא מוסיף תיבה נוספת "כאחד". ואת זאת הוא מסביר בשני הסברים כלליים: א) "וכולם צריכין זה לזה", ב) "כל ישראל קומה אחת שלימה".

אפשר לבאר זאת: בהתאחדות בני ישראל ישנן מדריגות שונות: "יחד" (הנאמר מפורשות בפסוק); "לאחדים" ו"כאחד". את שתי המדריגות - "לאחדים" ו"כאחד" - שאדמו"ר הזקן מוסיף, הוא מבאר בשני הסברים: "וכולם צריכין זה לזה" - ביאור על "לאחדים"; "כל ישראל קומה אחת שלימה" - ביאור על "כאחד".

הפירוש הפשוט של "יחד" הוא התכנסות של דברים שונים, המתאספים לשם מטרה מסויימת. אין כל קשר פנימי ביניהם, הם רק מכונסים יחד. לכן מוסיף אדמו"ר הזקן "לאחדים כאחד", שהתאחדותם של בני ישראל אינה רק שכולם מתאספים יחד ומתחברים לאגודה אחת לשם מטרה, של "לעשות רצונך בלבב שלם", אלא שיש ביניהם קשר פנימי, ובוה עצמו ישנן שתי מדריגות כלליות: "לאחדים" ו"כאחד".

"לאחדים" פירושו איחוד. לא זו בלבד שכולם התכנסו למקום אחד לשם מטרה אחת, אך מחמת השוני שבהם, הענין הפרטי שבכל אחד, הם דברים נפרדים (כפי הפירוש הפשוט של "יחד"), אלא אף, בפרטים השונים שבהם הם קשורים ביניהם, שכל ענין פרטי של אחד מהם בא לידי שלימות על ידי השני. וזה ביאורו של אדמו"ר הזקן - "וכולם צריכין זה לזה".

ברם, גם "לאחדים" (לשון רבים) מבטא - התאחדות

וכמ"ש⁵ ויהי היום וגו' ותרגם: והוה יום דינא רבא; ואתם נצבים - קיימים ועומדים⁶, והיינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ר"ה שהוא השבת האחרון דחדש אלול קורין אז פרשת אתם נצבים⁷, דהו ברכתו של הקב"ה, בשבת מברכים חדש השביעי שהוא המושבע והמשביע⁸ ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה".

מפרשי התורה מפרשים את הפסוקים "אתם נצבים גו' לעברך כברית גו'", שמשוה רכיניו הביא את בני ישראל לידי ערכות, שיהודי אחד יהיה ערב ואחראי עבור יהודי שני - "כל ישראל ערבים זה בזה". צריך להבין א) מה הקשר בין פירוש זה לפירוש הבעש"ט⁹. ב) מצינו¹⁰, שאף שהערבות באה על ידי כריתת הברית שעשה אז משה רבינו עם בני ישראל, הערכות בפועל ממש (בכמה פרטים) החלה רק בכניסתם לארץ ישראל. מדוע לא החלה הערכות בפועל, כבר מיד בכריתת הברית?

ב. כדי להבין זאת צריכים לבאר תחילה ענין כללי בקשר לערכות שבין יהודי אחד לשני.

על פי שכל ענין הערכות הוא שהגדול (בנוגע לאותו פרט עבורו נדרשת הערכות שלו) נעשה ערב לקטן ממנו. כמו לדוגמא ערכות בעיניי ממון: כשעני מבקש הלוואה ואין בטחון שיהיה לו כמה לפרוע, נדרשת אז ערכותו של עשיר. אבל אין כל מקום בשכל לומר, שהקטן יהיה ערב לגדול ממנו. ואילו הכלל של "כל ישראל ערבים זה בזה" הוא, שכל יהודי, אפילו קטן שבקטנים (במדריגה), ערב לכל יהודי, אפילו לגדול שבגדולים (ולכן הרי ההלכה, שבברכת המצוות כל אדם אפילו הקטן והפחות בישראל - אף שהוא כבר יצא ידי חובתו - יכול להוציא אדם שני בברכה, גם כשהלה גדול בהרבה ממנו, משום ש"כל ישראל ערבים זה בזה"¹¹.

ג. על הפסוק "אתם נצבים גו' כלכם", אומר אדמו"ר הזקן¹², שכל בני ישראל הם "קומה אחת שלימה"; וכשם שבגוף האדם ישנו יתרון מסויים ברגלים על הראש ואין שלימות בראש ללא הרגלים, כן הוא גם ב"קומה" של כל ישראל: גם היהודי מהסוג הנחות ביותר, "חוטב עצין ושואב מימך", יש בו יתרון מסוים על אלו שהם מסוג "ראשיכם", הם צריכים להגיע לאלו שהם "חוטב עצין ושואב מימך" ואין להם שלימות בלעדם.

לפי זה יובן איך ש"כל ישראל ערבים זה בזה", כי כל יהודי הוא ראש וגבוה, בפרט מסויים, שבגלל פרט זה

5 איוב ב, א.

6 ראה תנחומא ר"פ נצבים.

7 תוד"ה קללות שבת"כ מגילה לא, ב. שו"ע או"ח סתכ"ח, ס"ד. לקו"ת

ר"פ נצבים.

8 ראה ויק"ר פכ"ט, ה. הערות לתניא ע' נח.

9 ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35 סעי' ב.

10 סנהדרין מג, ב.

11 רש"י ד"ה אע"פ שיצא, ר"ה כט, סעי' א. שו"ע אדה"ז סקצ"ז, ס"ו.

12 לקו"ת ר"פ נצבים.

זה בזה: על ידי "לאחדים", שגם בחיצוניותם ובעניניהם הפרטיים הם מאוחדים, יכול להיות ה"כאחד", שבפנימיותם הם דבר אחד (שכן אם היו בחיצוניותם "ענפין מתפרדין", לא היו יכולים להיות דבר אחד בפנימיות: הביטול החיצוני, שמקבלים זה מזה, הוא "כלי" לביטול הפנימי, שמהותו של כל אחד אינה ענינו הוא, כי אם הענין הכללי); ועל ידי זה שבפנימיותם הם "כאחד", הם גם בחיצוניותם - "לאחדים", ומוסיפים שלימות אחד לשני¹⁷. שכן אילו עיקר ענינו של כל אחד היה רק ענינו הפרטי, לא היה זקוק לשני בגלל פרט זה - שהוא עיקר ענינו - ורק משום שבפנימיותם הם דבר אחד, לכן גם בהתחלקותם החיצונית, מקבלים הם זה מזה.

ז. על פי זה יובן גם מדוע ענין הערכות החל רק עם כניסתם לארץ: העובדה שכל יהודי ערב לשני, הוא מחמת הפירוש הפנימי של "כל ישראל ערבים זה בזה" ("ערבים" - מעורבים), שכל בני ישראל מעורבים זה עם זה - שני סוגי ההתכללות של בני ישראל, "לאחדים" ו"כאחד". ומכיון שכל התכללות בכלל תיתכן רק כשמאיר אור עליון¹⁸, ואור עליון זה האיר רק עם כניסתם לארץ, לשם השלמת הכוונה העליונה של דירה בתחתונים - "טובה הארץ מאד מאד"¹⁹ - לכן דוקא אז, מחמת ההתכללות של בני ישראל, החלה שלימות הענין של ערכות²⁰.

ח. על פי כל הנ"ל תובן השייכות בין פירוש הפשוט של "אתם נצבים" לבין פירוש הבעש"ט: "אתם נצבים" - שבני ישראל זוכים בדן, "היום" - ביום ראש השנה: על ידי זה ש"אתם נצבים גו' נולכט" כפירוש הפשוט, שכל יהודי כולל את עצמו עם כלל ישראל באופן של "לאחדים כאחד", מבלי לחשב מי נעלה יותר ומי נחות יותר; יוצאים אז מהמציאות הפרטית ונעשים חלק מכלל ישראל - אזי ישנה ההבטחה שזוכים בדן, שכן כלל ישראל הוא ודאי ובודאי טוב, וזוכים לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

(ומשיחת ש"פ נצו"ר תשד"ו ותשי"ט)

של דברים רבים (אפילו בשעת התאספותם). לכן הוא מוסיף ואומר: "כאחד": הם נעשים כדבר אחד. ההתאחדות של הדברים הנפרדים - עושה אותם "קומה אחת", גוף אחד. ההתאחדות של כל אברי האדם מתבטא לא רק משום שזקוקים הם זה לזה, אלא הם דבר אחד, משום שכל אבר בכל פרטיו הוא חלק מן האדם; אין בו תוכן עצמאי, נפרד מלבד היותו חלק מגוף האדם, ולכן הרי הם כולם דבר אחד - "כאחד"¹³.

ה. לכאורה אינו מובן: מאחר שאדמו"ר הזקן מבאר כאן את ה"כאחד", שכל בני ישראל הם "קומה אחת שלימה", התאחדות שהיא עמוקה יותר מההתאחדות של "לאחדים" - לשם מה הוא צריך לומר גם "לאחדים" ולבאר ש"כולם צריכין זה לזה", ועוד להאריך בביאור המשל של ראש ורגלים?

הכרחי איפוא לומר, שיש גם יתרון ב"לאחדים" על "כאחד": אף שכל האברים יחד מהווים גוף אחד, בכל זאת, שלימות הגוף היא דוקא בכך שיש לו רמ"ח אברים שונים, ואילו היה חסר בו ענין פרטי של איבר אחד, לא היה אז גוף שלם¹⁴. ומכיון וחייב להיות שוני בין אבר אחד לשני, ישנו יתרון ב"לאחדים" על "כאחד". "כאחד" פירושו שהתוכן הפנימי של כל האברים הוא אחד; עיקר ענינו של כל איבר אינו במה שהוא שונה מחבירו, אלא בזה שהוא חלק מגוף האדם, אולם אז לא מורגש שגם בחיצוניותם (הנשואת שונה ונפרדת) - הם קשורים ביניהם. אבל "לאחדים" פירושו, שגם בחיצוניותם, הענינים הפרטיים - שבהם שונים האברים זה מזה - קשורים ביניהם ומשלימים זה את זה¹⁵.

ואדמו"ר הזקן מאריך במיוחד ב"לאחדים", שבכך מתבטאת עיקר העבודה¹⁶: כל אדם כפי שהוא עומד במציאותו הפרטית, נשמה בגוף, צריך להיות "שפל רוח בפני כל אדם", בידועו שלשני יש יתרון לגביו והוא זקוק לשני.

ו. שני סוגי ההתאחדות - "לאחדים" ו"כאחד" - תלויים

(15) מעין מעלת היחוד ד'אחד" לגבי "יחיד".
 (16) וכדוגמת המבואר (לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 317) מעלת "יודעת" (אחדות מצד המטה) על "אתה הראת" (אחדות מצד למעלה).
 (17) ראה לעיל הערה 14.
 (18) אגה"ק סי"ב. לקו"ת תוריע כג, ג.
 (19) נתבאר בארוכה לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 27.
 (20) ובפרטיות יותר י"ל: קיום התומ"צ והערכות על זה, הוא בהנשמה כמו שנעשית בבחי' מציאות ומלוכשת בגוף דוקא, שלכן נוגע זה להתכללות ד'לאחדים", שזה נתגלה בכניסתם לארץ שהיו אז בהתלבשות כו'. אך הכח על התכללות זו הוא מצד ההתכללות ד'כאחד" (כ"ל" סעיף ו), שלכן הכר"ב על זה הוצרך להיות במדבר שהיו בהפשטה, וע"י משה - ביטול דבחי' מ"ה. - וראה תניא פ' לב.

(13) דוגמת ב' בחינות אלו להתכללות שב"היום" דראש השנה, ישנה בהד' מינים דחגה"ס ("יום חגיגו" המגלה את ה"בכסא"): כל אחד מד' המינים בפ"ע מורה על האחדות (נת' בד"ה וככה תרל"ז סעיף פז), וכל ד' המינים (ביחד דוקא) - הם מצוה אחת.
 (14) כי האדם הוא בריאה התיכונית שכלול מהעליונים ומהתחתונים, תכלית העליו ותכלית הירידה, ולכן צריך להיות בו ראש ורגל (ראה המשך ר"ה תש"ב ס"ח). - ומצד זה, צורך האדם לכחות ואברים התחתונים הוא מצד הפחיתות שבהם, דשלימות האדם הוא שכלול גם מהתחתונים (וכדוגמת הטעם לזה שגוף האדם הוא מבחי' דומם היותר נמוך, שבוה דוקא מתבטאת מעלת נשמתו, דכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר (תו"א בראשית ד, א. זה היום השי"ת (קנו" עג ס"ב)). ומצד זה שברגלים מתבטאת שלימות העצמית דאדם, (מצד פחיתותם), נעשה בהם מעלה גם בענין הגילויים - שהם מעמידים את הראש.

לקוטי שיחות פרשת וילך כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

השבטים, "שער ראובן וגו'" והשער השלש עשרה הוא "שער הכולל" לכל השבטים, נוסח התפלה שהוא לכל ישראל בשוה. ואף שישנו יתרון בשערים הפרטיים לכל שבט לחוד, ובזמן שהיה ידוע לכולם לאיזה שבט כל אחד משתייך, היה עדיף שכל אחד יכנס דרך שער שלו. אבל בזמן הזה כשלא ידועים לנו השבטים (עדיף שאפילו אלו שיודעים את שבטם כמו כהנים ולוויים) שיכנסו דרך שער הכולל - שזהו הנוסח שתיקן³ האריז"ל.

על דרך זה הוא גם בתורה, הן גליא דתורה, הן פנימיות התורה - מאחר שאין יודעים לאיזה שורש שייכים - צריכים ללכת דרך השער הכללי.

אדמו"ר הזקן נבחר⁴, וחיבר את השולחן ערוך, לברר את ההלכות בגליא דתורה; יסד את תורת חסידות חב"ד, בפנימיות התורה ודרכי ועבודה; ובירר את נוסח התפלה, נוסח כללי המתאים לכל אדם⁵ - שכל שלשת ענינים אלה מתאימים לכל בני ישראל ולכל אחד מהם - ועל ידם מתאפשר לכולם כל ההעלאות (בתפלה) וכל ההמשכות (בתורה ועל ידי תורה).

ויהי רצון, שנלך בדרך הסלולה שסללו עבורנו, ושנפיץ אותה לכל בני ישראל (גם עניני השולחן ערוך ונוסח התפלה נכללים בהפצת המעיינות), ומובטחים אנו, שעל ידי הפצת המעיינות חוצה יהיה קאתי מר, דא מלכא משיחא, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ נצו"י תשט"ו)

על הפסוק "לקוח את ספר התורה הזה" אומרים רז"ל¹, שמה רבינו כתב בכתב ידו שלש עשרה ספרי תורה, שנים עשרה לשנים עשרה שבטים, וספר תורה אחד שימצא בארון, "שאם יבקש לזייף דבר שיהיו מוצאים אותה שבארון".

התורה היא נצחית וכן סיפורי התורה הם נצחיים והוראות לכל הדורות. ההוראה ממאמר רז"ל האמור היא:

הטעם שבנוגע לגבי פרטי דינים מסוימים ובפרט בקשר למנהגים, ישנם הבדלים בפסיקה הלכתית בין מקום אחד למשנהו ובכל מקום נוהגים לפי הפסיקה המקומית של אותו מקום, שכן "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" - הוא, משום שהתורה ניתנה להדרש "בכלל ופרט ופרטי פרטיות", לכל נשמה פרטית של אדם המושרשת באותו פרט שבתורה², וכל אחד צריך להתנהג כפי חלק זה שבתורה, שבו מושרשת נשמתו.

כן הוא הדבר, ויתרה מזו בנוגע לפרטי חובת הלבבות, העבודה הפנימית של אהבה ויראה, שמצויים בהם הבדלים רבים², ולכל אחד יש שער משלו, שעל ידו הוא מתעלה ומתקשר באלקות.

אולם זהו רק בקשר לפרטים, ופרטים מסויימים.

וכמו בענין התפילה, ידוע שנוסחאות התפילה השונות נובעות מכך ש"ג השתחויות היו במקדש נגד י"ג שעריו שנרמזו לעתיד אי"ה" - שנים עשרה שערים לי"ב

(4) ראה הקדמת בניו להשו"ע.
(5) ראה בבית רבי ח"א, פ"י: כשסדר סידורו היו לפניו ששים סידורים מנוסחאות שונות וקיבץ סולת נקי' מכולם.

(1) דבר"ט, ט. שוח"ט צ ושי"נ. הובא בהקדמת הרמב"ם לספרו.
(2) הקדמת התניא.
(3) לקו"ת להה"מ ממעוריש הובא בהקדמת שער הכולל.

יום ראשון י"ט אלול

מְעַרְבִים [בו בכתב יד ליתא] פְּרָדָּךְ שֶׁהוּא תַּפְאֶרֶת וְנוֹי, מֶה שְׂאִין כֵּן בְּגַד הַצְּבוּעַ בְּגוּן אַחַד - לֹא שִׁיבָה בּוֹ לְשׁוֹן תַּפְאֶרֶת. - שכן, "תפארת" היא רק התכללות של כמה גוונים, ומפני שבמדת ה"רחמים" ישנה התכללות של חסד וגבורה - היא נקראת בשם "תפארת". וְאַחַר כֵּן, -

אגרת הקדש

אחרי שישנה ההתעוררות להשפיע, אם שהתעוררות היא מצד מדת ה"חסד" או מצד מדת ה"גבורה", או מצד מדת ה"רחמים", כְּבוֹא הַהִשְׁפָּעָה לְיַד מַעֲשֵׂהָ, דְּהִינּוּ בְּשַׁעַת הַהִשְׁפָּעָה מְשִׁיבָה²⁶ - כלומר, לא כשהוא לומד את הענין לעצמו, אלא - בהכנה להשפיע אותו ענין ממש לאחר מכן, צָרִיךְ לְהַתְעִיף - ולהתבונן, אִיךָ לְהִשְׁפִּיעַ, פְּרָדָּךְ שְׂיֻכַּל הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל הַהִשְׁפָּעָה²⁷, בְּגוּן שְׂרוּצָה לְהִשְׁפִּיעַ דְּבַר חֻמָּה לְלַמְדָּה לְכַנּוּ, - שֶׁלֹּבֵן יֵשׁ חֶשֶׁק גָּדוֹל לְהִשְׁפִּיעַ מִה שִׂוִּיתָ, אִם יֵאמְרֶנָּה לוֹ פְּלֵה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשִׁבְלוֹ - לֹא יֻכַּל לְהִבִּין וּלְקַבֵּל, - גם

וְהֵנָּה, כְּלָלוֹת הִי סְפִירוֹת שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם נֹדַע לְכָל [פְּרָדָּךְ כְּלָל בכתב יד ליתא], שֶׁהַמְדוֹת נִחְלָקוֹת בְּרָדָּךְ כְּלָל לְוִי מְדוֹת, וְכָל פְּרָטֵי הַמְדוֹת שְׂבִאָדָם - נְטִיּוֹתֵי הַשּׁוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם, אִם הֵן נְטִיּוֹת חַיּוּבוּת, שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ אֲלֵיהֶן, או נְטִיּוֹת שְׁלִילִיּוֹת, שֶׁהוּא עוֹמֵד

בְּנֶפֶד מִהֶן, כְּאוֹת מֵאֲחַת מִזֵּי מְדוֹת אֱלוֹ, שֶׁהֵן - שְׁבַע הַמְדוֹת, שֶׁרָשׁ כָּל הַמְדוֹת וְכְלָלוֹתָן, - שׁוֹרֵשׁ כֹּל הַמְדוֹת וְהַנְטִיּוֹת בָּאָדָם, הֵם שְׁבַע מְדוֹת אֱלוֹ, וּבִהֵן יִשְׁנֵם כֹּל הַפְּרָטִים בְּאוֹפֵן כְּלָלִי, לִפְנֵי שֶׁהֵם בָּאִים בְּפְרָטִים שֶׁל נְטִיּוֹת פְּרָטִיּוֹת, שֶׁהֵן: - שְׁבַע הַמְדוֹת הֵן: מְדַת הַחֶסֶד לְהִשְׁפִּיעַ כְּלִי גְבוּל, - כלומר, גם עצם ההשפעה היא בלי הגבלה, וְגַם אֵל מִי שֶׁמִּשְׁפִּיעִים הוּא בְּלִי הַגְּבֻלָּה, הַהִשְׁפָּעָה הִיא לְכָל, וּמְדַת הַגְּבוּרָה לְצַמְצָם מִלְּהִשְׁפִּיעַ כָּל כֵּן, - כלומר, שההשפעה, היא בְּהַגְּבֻלָּה, עַד כִּמֹּה לְהִשְׁפִּיעַ, או שְׁלֵא לְהִשְׁפִּיעַ. נֶסַח²⁴⁴ חֻמָּה לְלַמְדָּה לְבַנּוּ אִם יֵאמְרֶנָּה לוֹ כּוֹלָה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּשִׁבְלוֹ לֹא יֻכַּל הִבִּין וּלְקַבֵּל רַק שְׂצָרִיךְ לְסַדֵּר לוֹ בְּסֹדֵר וְעֵינָן אַחַר דְּבַר דְּבוּר עַל אוֹפְנֵי מַעֲטָה מַעֲטָה מְסוּיִימִים לֹא תִהְיֶה

מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁכַּל כְּפִי שֶׁהוּא אֵצֶל הָאֵב (הַמִּשְׁפִּיעַ) עֵדִין מִדֵּי מַכְדֵי שֶׁהֵבֵן יֻכַּל לְהִבִּין וּלְקַלְטוֹ - אֵלָּא הוּא מוּכְרָח קוֹדֵם לְהִלְבִּישׁ אֶת הַשְׁכַּל בְּעֵינָן אַחַר לֹא כֵּן עֵדִין (כְּמוֹ בְּמִשְׁלַל מְהַנְמִשֵּׁל), וְגַם מִפְּנֵי שֶׁכֹּל הָעִשְׂרִית שֶׁל הַשְׁכַּל עַל כָּל פְּרָטֵי וְסִבְרָא הַנוֹטָה לְצַד אַחַד וְסִבְרָא הַנוֹטָה לְצַד הַשֵּׁנִי - הִרִי זֶה עִשִּׂיר מִדֵּי מַכְדֵי שְׂיֻכַּל הֵבֵן (הַמְקַבֵּל) לְקַבֵּל אֶת הַשְׁכַּל, אֵלָּא הוּא מוּכְרָח מְקוּדֵם לְהַפְרִיד אֶת הַשְׁכַּל לְחֻלְקִים, לֹא לְגִלוֹת לוֹ אֶת כָּל הַפְּרָטִים, אֵלָּא פְּרָטִים מְסוּיִימִים שֶׁל הַשְׁכַּל, שִׂיחִיהָ קָל לוֹ לְקַבֵּל, רַק שְׂצָרִיךְ לְסַדֵּר לוֹ כְּסֹדֵר וְעֵינָן אַחַר, - מִשְׁלַל, שֶׁהוּא עֵינָן שֵׁנִי, לֹא אוֹתוֹ עֵינָן שֶׁל הַשְׁכַּל וְהַנְמִשֵּׁל, דְּכָר דְּכָר עַל אֶפְנֵי, - כלומר, שאִין הוּא מְגַלָּה לוֹ שְׁתֵּי הַסְּבֵרוֹת שֶׁהֵן לְחַיּוּב וּלְשְׁלִילָה, אֵלָּא בְּאוֹפֵן אַחַד - או אֶת הַסְּבֵרָא הַנוֹטָה לְיֻכּוֹת או הַסְּבֵרָא הַנוֹטָה לְחַיּוּב, או לְכַשֵּׁר או לְפַסּוֹל וּכְדוּמָה, וְכֹל זֹאת כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְקַבֵּל אֶת הַשְׁכַּל, מְעַט מְעַט, - מִן הַשְׁכַּל הוּא מִשְׁפִּיעַ לוֹ, וְלֹא כֹּל הַשְׁכַּל. כְּלוּמֹר, גַּם בְּאוֹרֵךְ הַשְׁכַּל, בִּירִידַת וּבְהוֹרֵדַת הַשְׁכַּל, מִן הַהִכְרָח שִׂיחִיהָ צַמְצוּם בְּהַתָּאֵם לְכוּשֵׁר הַקְּלִיטָה

הַהִשְׁפָּעָה כְּלָל, או כְּפִי שֶׁכְּתוּב בְּחֻצְאֵי הַרִיבּוּעַ: "כֹּל עֵיקָר", לֹא לְהַתְחִיל לְהִשְׁפִּיעַ לָהֶם כְּלָל, וְכֹל זֶה בֹּא מִצַּד ה"גְּבוּרָה" שֶׁהִיא מְדַת הַדִּין וְהַצְּמֻצוּם, וּמְדַת הַרְחֵמִים לְרַחֵם עַל מִי שֶׁשִּׁיבָה לְשׁוֹן²⁴ רְחֻמָּנוֹת עָלָיו, - שְׁלִמּוֹת שֶׁאִין הוּא רָאוּי שִׁשְׁפִּיעוּ לוֹ, אִךְ מִצַּד הַרְחֻמָּנוֹת צְרִיכִים לְרַחֵם עֲלָיו וְלְהִשְׁפִּיעַ לוֹ, וְהִיא - מְדַת הַרְחֻמִּים, הִיא מְדָה מְצַעֶת בֵּין גְּבוּרָה לְחֶסֶד, שֶׁהִיא - מְדַת ה"חֶסֶד" הִיא לְהִשְׁפִּיעַ לְכָל, גַּם לְמִי שֶׁלֹּא שִׁיבָה לְשׁוֹן רְחֻמָּנוֹת עָלָיו כְּלָל, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ חֶסֶד כְּלוֹם וְאִינוֹ שְׂרוּי בְּצַעַר כְּלָל²⁵. - וּבְכָל זֹאת, מִצַּד מְדַת ה"חֶסֶד", שֶׁהִיא חֶסֶד וְהִשְׁפָּעָה בְּלִי הַגְּבֻלָּה, יוֹצֵא לְהִשְׁפִּיעַ גַּם לְכוּה, אִךְ, מִצַּד מְדַת ה"רְחֻמִּים" שִׁישׁ בֵּה גַם הַתְּכַלְלוֹת שֶׁל "גְּבוּרָה", קִיּוּמָה הַגְּבֻלָּה שֶׁלֹּא לְהִשְׁפִּיעַ לְאַחַד כּוּה, וְלַעֲוֹמֹת זֶה מִי שֶׁרְחֻמָּנוֹת עֲלָיו, הִרִי לְמִרוֹת שֶׁאִין הוּא רָאוּי, נִדְרָשׁ מִצַּד רְחֻמָּנוֹת לְהִשְׁפִּיעַ לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהִיא - מְדַת ה"רְחֻמִּים", הִיא מְדָה מְצַעֶת - שִׁישׁ בֵּה גַם "חֶסֶד" וְגַם "גְּבוּרָה", נְקָרָאת "תַּפְאֶרֶת", כְּמוֹ בְּגִדֵי תַּפְאֶרֶת, עַל דְּרָךְ מְשָׁל, שֶׁהוּא בְּגַד צְבוּעַ בְּגוּנוֹם הַרְבֵּה

24. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים", שהמלה "לשון", "לשון רחמנות", מיותרת לכאורה. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הידוע לגבי המבואר בכ"מ - דחסד משפיע גם לזה שמדו"ר אומרת לא להשפיע (אף שחסד) או גם שאסור לרחם עליו". 26. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים" ש"בד"ה כי ידעתי סי"ג (אור התורה צח, ב) תיבות אלו אינן". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו - מל' ויסוד כדלקמן".

שהם פנימיים ומונעים מלהשפיע לו ומללמוד אתו, וגם דברים שהם מניעות חיצוניות, מפינת - היינו להתחזק נגד מדת הגבורה והצמצום שבאב עצמו, שהיא מעוררת דינים ברצונו על בנו, לומר שאינו ראוי לקב עריון - להשפיע לו חכמה עמוקה ושכל

עמוק זה - אלא עליו להתחזק כנגד זה - ולהשפיע לו. זה משמעות "נצח" לגבי המניעות מבית, להשתלט על המניעות הפנימיות שבתוכו הוא. (ככתב יד נרשם: חסר). - בכתבי היד שעיינו בהם כדי להשוות לאגרות הקודש הנדפסות - כשהכינו "תניא" זה לדפוס²⁹ - נרשם "חסר". ההסברה לכך היא: א) מניעות "מחוץ", מניעות חיצוניות, אין רבנו הזקן מסביר. וכותב על כך הרבי שליט"א: שצריך עיון אם המניעות מחוץ יותר פשוטות מאשר המניעות "מבית", ואדרבא - "מבית" יותר פשוט. אלא - כותב הרבי שליט"א - הביאור על המניעות "מחוץ" כולל במה שצויין כאן שחסר באגרת. ב) בהתאם למה שלמדנו הפירוש של "ובכלל בחינת

נצח", שבכלל ובבחינת "נצח" כולל גם ענין הנצחון, להתגבר על המניעות והיעיכובים נגד ההשפעה - לא חסר כלום במה שרבנו הזקן אינו מסביר ענין כזה בבחינת "הוד", שכן ב"הוד" אין ענין דומה שיוכלל בכלל של בחינת "הוד" - כפי שהדבר ב"נצח". ענין הנצחון, ברם, אפשר גם ללמוד פירוש המלים "וגם בכלל בחינת נצח", בצורה אחרת, שהכוונה היא ל"נצח" בכלל - לא פרט במדת ה"נצח" שבו היא משתווה למדת "הוד", ששתיהן הן "כליות יועצות", ו"תריץ ביעין", ו"שחקים ששוחקים מן", אלא ענין ה"נצח" בכלל - כללות ענין ה"נצח", ושעל כך הוא אומר שזה ענין הנצחון, כשלומדים באופן כזה, חסר כאן הביאור: מהו ה"כלל" של ענין ומדת "הוד" - והו הכוונה ב"חסר". להלן יסביר רבנו הזקן בחינת ה"יסוד". ובחינת "יסוד" היא, על דרך משל, התקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו עמו באהבה ורצון, שרוצה שיבין בנו ובלעדי זה גם אם היה הבן שומע דבורים אלו עצמם מפי אביו [שמדבר בעדו ולומד

של המקבל, וגם ברוחב השכל, בפרטיו הרבים של השכל, מן ההכרח שיהיה צמצום, כדי שהמקבל יוכל לקלוט אותם, ובחינת עצה זו - המיעצת לו איך להשפיע את השכל, נקראת "נצח" ו"הוד", שהן "כליות יועצות"; - כשם שבגוף האדם יש לכליות

(גם) תפקיד של עצה (מיעץ), כך גם בנפש, מדות "נצח" ו"הוד" הן הכליות המיעצות כיצד להשפיע, וגם. נסח אחר: והן] - ברוחניות, "תריץ ביעין", - שני הביעין המקבילים הוד, - כמו שבגשמיות, בישול הזרע הוא על ידי ה"תריץ ביעין", כך ברוחניות, בדבר השפעה, זה על ידי המדות "נצח" ו"הוד", שהיא הטפה הנמשכת מהמת, דהיינו דבר חכמה ושכל הנמשך משכל האב, - המשפיע שכל לבנו, שלא ימשך כמו שהוא שכל דק מאד במחו ושכלו, רק ישתנה קצת מדקות שכלו ויתנהו שכל שאינו דק כ"כ כדי שיוכל הבן לקבל במוחו והבנתו והוא ממש עד"מ כמטה היורדת מהמוח שהיא דקה מאד [מאד] ונעשית גסה וחומרית ממש בכליות ותריץ ביעין וגם נר"ה נקרא שחקים ורחיים ששוחקים מן לצדיקים כמו הטוחן [חטים] ברחיים עד"מ שמפרר החטים לחלקים דקים מאד כך צריך האב להקטין השכל ודבר חכמה שרוצה להשפיע לבנו ולחלקם לחלקים רבים ולומר לו מעט מעט במועצות ודעת וגם בכלל בחינת נצח הוא לנצח ולעמוד נגד כל מונע ההשפעה והלימוד מבנו מבית ומחוץ. מבית היינו להתחזק נגד מדת הגבורה והצמצום שבאב עצמו שהיא מעוררת דינים ברצונו על בנו לומר שאינו ראוי לכך עדיין (ככ"י נרשם חסר) וכו' יסוד היא עד"מ ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו עמו באהבה ורצון שרוצה שיבין בנו ובלעדי זה גם אם היה הבן שומע דבורים אלו עצמם מפי אביו [שמדבר בעדו ולומד

מהמת שהיא דקה מאד [מאד], ונעשית גסה ותקמית ממש בכליות ותריץ ביעין. - זוהי הירידה וההגשמה שנעשה בשכל המשפיע, שיהיה לפי ערך שכל המקבל. וגם "נצח" ו"הוד" נקראים "שחקים" ו"רחיים" ששוחקים מן לצדיקים, - השם של רקיע "שחקים" הוא על שם ש"שוחקים מן לצדיקים"²⁸, וזה ענין נוסף ב"נצח" ו"הוד" שהן מחלקות את השכל לחלקים רבים. ובלשון רבנו הזקן: כמו הטוחן [חטים] פרחים, על דרך משל, שמפרר החטים לחלקים דקים מאד - כך צריך האב להקטין השכל ודבר חכמה שרוצה להשפיע לבנו, ולחלקם לחלקים רבים, ולומר לו מעט מעט - מן השכל, במועצות ודעת. - מה לומר לו ומה לא לומר לו, ענין חלוקת השכל וגילוי חלקים מסויימים בלבד מהשכל, הוא צמצום בעומק השכל, נוסף על הצמצומים האמורים לעיל באורך ורוחב השכל, כך שבכל ששת הקצוות של השכל, אורך, רוחב ועומק - ישנה ה"פעולה" של הכליות היועצות של "נצח" ו"הוד". וגם בכלל, בחינת "נצח" הוא לנצח ולעמוד נגד כל מונע ההשפעה והלימוד מבנו מבית ומחוץ, - גם דברים

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל סוף שהיחודה", מחגיגה יב, ב". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככתוב בהקדמת הר"א שו"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא דאדה"ז עצמו)".

מְלַבְּשׁוֹת מְדוֹת פְּנִימִיּוֹת, – מדות שהן יותר נפשיות, והן הסיבות למדות החיצוניות המתבטאות בענין ההשפעה, שְׁהֵן – המדות הפנימיות, הן בְּחִינֹת אֲהָבָה וְרֵאָא כּו'. דְּתִינְנֵה, עַל דְּרַךְ מְשָׁל, כָּאֵב הַמְשַׁפֵּיעַ לְבָנוּ מִתְּמַת אֲהָבָתוֹ, – הרי פנימיות מדרת החסד

וההשפעה היא האהבה, ומדרת ה"חסד" היא חיצוניות בלבד לגבי האהבה, ומוֹנֵעַ הַשְּׁפָעָתוֹ מִפְּחָדוֹ וְיִרְאַתוֹ, שְׁלֹא יבֵא לְיַד מְכַשׁוֹל חָס וְשְׁלוֹם. – הרי שהפחד והיראה הם הפנימיות של מדרת ה"גבורה", שענינה שלא להשפיע או למעט בהשפעה, וכשם שאר המדות הן ענפים מאהבה ומיראה (כפי שאומר בפרק השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא") – הרי כפי שהדבר באהבה וביראה, שהן הפנימיות של מדרת "חסד" ו"גבורה", כך הדבר גם בענפיהן, בשאר המדות, שישנן מדות שהן פנימיות לגבי המדות שהן חיצוניות של הנפש. וּמְקוֹד וְשָׂרֵשׁ מְדוֹת אֱלוֹ, הַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת, הוּא מְחַכְּמָה-בֵּינֵה-דַעַת שְׁכַנְפָּשׁוֹ, כִּי לְפִי שְׁכָל

הָאָדָם – כִּךְ הֵן מְדוּתָיו, – אם שכלו גדול – מדותיו הן בענינים גדולים, ואם שכלו קטן – מדותיו הן בענינים קטנים, כְּנִרְאָה כְּחוּשׁ, שְׁתַּקְּטֵן שְׁתַּחֲכֶמָה-בֵּינֵה-דַעַת – השכל שְׁלֹו הֵן בְּחִינֹת קְטַנּוֹת – כִּךְ כָּל מְדוּתָיו הֵן בְּדַבְרִים קְטַנֵי הַעֲרָף. – וכשהוא גדול, שאו שכלו מתגדל – מדותיו הן אז בענינים גדולים יותר, וְגַם בְּגְדוּלִים – במבוגרים עצמם, תלוי הדבר גם בקטנות וגדלות שכל המבוגר, "לְפִי שְׁכָלוֹ יִהְיֶה אִישׁ"³⁴, – "איש" הוא תואר המדות, כפי שכתוב³⁵: "כאיש גבורתו"; הרי שבח והילול המדות גם הם בהתאם לשכל, כִּי לְפִי רֵב חֲכָמָתוֹ – כִּךְ הוּא רֵב אֲהָבָתוֹ וְחֶסְדוֹ. וְכֵן שְׂאָר כָּל מְדוּתָיו פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, מְקוֹרֵן הוּא מְחַכְּמָה-בֵּינֵה-דַעַת שְׁכָנוֹ. וְהַעֲקָר הוּא הַדַּעַת שְׁכָנוֹ, – העיקר בנוגע למדות, הוא ה"דעת" באדם, הַנְּמַשֵּׁף מִפְּחָיִת הַחֲכָמָה וּבִינֵה שְׁכָנוֹ, – שלאחר שהוא תופס את השכל בכוח החכמה, נקודת והברקת

אֱלוֹ עֲצָמָם מִפִּי אֲבִיו [שְׁמַדְבֵּר בְּעֵדוֹ וְלוֹמֵד לְעֲצָמוֹ] (בכתב יד קודש אדמו"ר בעל צמח צדק נשמתו ערך, בדרוש "כי ידעתיו" סעיף י"ג שהועתק שם לשון זה), ליתא תיבות אלו] – לֹא הָיָה מְבִין כָּל כִּךְ כְּמוֹ עֲכָשׁוֹ, שְׂאֲבִיו מְקַשֵּׁר שְׁכָלוֹ אֵלָיו וּמְדַבֵּר עִמּוֹ פְּנִים אֶל פְּנִים³⁰ בְּאֲהָבָה וְחֶשֶׁק, שְׁחוּשֶׁק מְאֹד שְׂיָבִין בְּנוֹ, –

לְעֲצָמוֹ. ככ"ק אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע (בדרוש כי ידעתיו סעי' י"ג שהועתק שם לשון זה) ליתא תיבות אלו] לֹא הָיָה מְבִין כ"כ כְּמוֹ כְּבִג עֲכָשׁוֹ שְׂאֲבִיו מְקַשֵּׁר שְׁכָלוֹ אֵלָיו וּמְדַבֵּר עִמּוֹ פִּא"פ באהבה וחשק שחושק מאד שיבין בנו וכל מה שהחשק והתענוג גדול כך ההשפעה והלימוד גדול שהבן יוכל לקבל יותר והאב משפיע יותר כי ע"י החשק והתענוג מתרבה ומתגדל שכלו בהרחבת הדעת להשפיע וללמד לבנו (וכמו עד"מ בגשמיות ממש רבוי הזרע הוא מרוב החשק והתענוג ועי"ז ממשיך הרבה מהמוח ולכן המשילו חכמי האמת לזיווג גשמי כמו שית"). והנה מדות אלו הן בחי' חיצוניות שכנפש ובתוכן מלובשות מדות פנימיות שהן בחי' אהוי"ר כו' דהיינו עד"מ באב המשפיע לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפחדו ויראתו שלא יבא לידי מכשול ח"ו. ומקור ושרש מדות אלו הפנימיות והחיצוניות הוא מחב"ד שכנפשו כי לפי שכל האדם כך הן מדותיו כנראה בחוש שהקטן שהחב"ד שלו הן בבחי' קטנות כך כל מדותיו הן בדברים קטני הערך וגם בגדולים לפי שכלו יהולל איש כי לפי רוב חכמתו כך הוא רוב אהבתו וחסדו וכן שאר כל מדותיו פנימיות וחיצוניות מקורן הוא מחב"ד שבו והעיקר הוא הדעת שבו הנמשך מבחי'

שְׁתַּחֲשֵׁק וְהַתְּעַנּוּג גְּדוּל³² – כִּךְ הַשְּׁפָעָה וְהַלְמוּד גְּדוּל, שְׁהֵן יוֹכֵל לְקַבֵּל יוֹתֵר, וְהָאֵב מְשַׁפֵּיעַ יוֹתֵר, – עצם העובדה שהבן "קולט" במדה מרובה יותר וטוב יותר, גורם שהאב ישפיע יותר, כִּי עַל יְדֵי הַחֶשֶׁק וְהַתְּעַנּוּג מִתְרַבֵּה וּמִתְגַּדֵּל שְׁכָלוֹ – של האב, בְּהַרְחֵבַת הַדַּעַת לְהַשְׁפִּיעַ וּלְלַמֵּד לְבָנוּ (וְכֵמוֹ עַל דְּרַךְ מְשָׁל כְּגַשְׁמִיּוֹת מְמַשׁ, – בבחינת ה"יסוד" בזיווג גשמי, רְבִיב הַזֶּרֶע הוּא מְרִב הַחֶשֶׁק וְהַתְּעַנּוּג, וְעַל יְדֵי זֶה מְמַשֵּׁף הַרְבֵּה מִתְּמַת, – משם באה טיפת הזרע, וְלִבְנֵי הַמְשִׁילוֹ חֲכָמֵי הָאֲמֵת לְזוּוג גְּשָׁמִי, – שכן, בהשפעת השכל ישנם ענינים כמו שהם בהשפעה של משפיע למקבל בזיווג גשמי, כְּמוֹ שְׂוִתְפָאָר). – על כל פנים, ענינה של בחינת ה"יסוד" – הוא ההתקשרות בחשק ותענוג מהמשפיע אל המקבל³³. וְהֵנָּה, מְדוֹת אֱלוֹ – שהוסברו כאן בענין ההשפעה, הֵן בְּחִינֹת חִיצוֹנִיּוֹת – המדות החיצוניות, שְׁכַנְפָּשׁוֹ, וְכַתוּבֵן

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: "פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל "פנים" בחי' נעלית יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"י דוקא ה"ז הפכו דמדבר בעדו". 31. נדפס באוה"ת וירא שם (צח, ב). 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (במקום גדול)". 33. על מה שאין רבנו הזקן מבאר בחינת "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכי' כל ו' המדות ש"ע"ע מבאר: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בכוח ההשפעה לידי מעשה - שמוזה מובן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע וזהו מלי' (אורוקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות המקבל)". 34. משלי יב, ח. 35. שופטים ח, כא.

מדותיהם. – כפי מדת ה"בר דעת" של האדם – כך הן מדותיו: אם הוא בר דעת גדול יותר – מדותיו גדולות ויציבות יותר; אם אין הוא בר דעת גדול – מדותיו קטנות ובלתי יציבות, שכן, "דעת" היא הקיום והחיות של המדות, כפי שרכנו הזקן אומר בפרק שלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא".

השכל, והוא מבין את השכל על כל פרטיו בכוח הבינה – הוא מתעמק בדעתו ומתקשר עם המושכל – (הדבר שהוא מבין) להרגישו ולחוש בו, לא רק להבינו אלא גם להרגישו, וזה העיקר של המדות, **בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, כִּי לְפִי שְׁנוּי דְּעוֹת – שֶׁל בַּחֲנִית "דַּעַת", כִּי אִם זֶה מִזֶּה – כִּי הוּא שְׁנוּי**

אגרת הקדש

הח"כ שבו כנראה בחוש כי לפי שינוי דעות בני אדם זה מזה כך הוא שינוי מדותיהם.

יום שני כ' אלול

וְסִיג לְתוֹרָה – כל זה הוא מִפְּנֵי פֶחַד ה' וְיִרְאָתוֹ, כִּי יִבֵּא לְיָדֵי חֲטָא חַם וְשָׁלוֹם. – שבגלל כך הוא מקדש עצמו בהרבה "שערים" של היתר, שלא יבוא לידי שער אחד אל איסור³⁷, ומצד זה הוא עושה לעצמו גדרים וסייגים לענינים של תורה – כדי שלא יעבור חס ושלום על אף חטא, הרי,

שה"יראה", שהיא המדה הפנימית, היא להקב"ה, וה"גבורה", המדה החיצונית, היא גם כן בענינים של הקב"ה – ענינים של תורה ומצוות. וְכֵן – במדת ה"תפארת", לְפָאֵר אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ כְּכֹל מִיְּמֵי פָאֵר, – כמו ספר תורה הדר, תפילין יפות, וכדומה, שזו מדת ה"תפארת", מלשון יופי, וְלְדַבְּקָה בְּשִׁבְחָיו – במתן שבח להקב"ה, כְּכֹל בְּחִינֹת נַפְשׁוֹ, – שזה "תפארת", מלשון "לפאר" ולשבח, דְּחִינּוֹ בְּהַתְּבַנְּנוֹת שְׁכָלוֹ וּמַחְשָׁבָתוֹ – שמה שהוא מפאר ומשבח את הקב"ה,

יהיה מתוך התבוננות עמוקה של שכלו ושל מחשבתו בגדלות הקב"ה, גם בְּדַבְּרוֹ. – שאמירתו שבחיו של הקב"ה בדיבור, לא תהיה דיבור בפה בלבד, אלא גם מתוך התבוננות עמוקה של שכל ושל מחשבה. כך שישנן כאן כל בחינות נפשו, שכל ומדות – מדת ה"תפארת" – ומחשבה ודיבור, שדיבור הוא הרי "מעשה זוטא"³⁸ – הרי זה גם כן בחינת מעשה; או שהכוונה היא לכל בחינות הנפש השייכות בענין השבחים, והן, שכל ומחשבה ודיבור. וְכֵן – במדת ה"נצח", לְעַמֵּד בְּנִצְחוֹן נֶגֶד כֹּל מוֹנֵעַ מַעְבֹּדֵת ה' וּמְלַדְבְּקָה בּוֹ, וְנֶגֶד כֹּל מוֹנֵעַ מַלְהוּת כְּבוֹד ה' מֵלֵא – ובהתגלות, אֶת כֹּל הָאֲרִיז, כְּמַלְחָמוֹת ה' אֲשֶׁר נִלְחַם דְּוֹר הַמִּלְחָמָה עֲלֵיו הַשָּׁלוֹם. – שענין המלחמות והנצחונות בא מצד מדת ה"נצח" של הנפש האלקית, וְכֵן – במדת ה"הוד", לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהוֹדוֹת לָהּ, – בבחינה של הודאה ושל ביטול, שהוא מודה למרות שאין הוא מבין, אֲשֶׁר מַחִיה וּמְהוּה אֶת הַכֹּל, וְהַכֹּל כְּמַלְחָמוֹת אֲצִלוֹ, וְכָלֵא

וְהִנֵּה, כֹּל זֶה – המוסבר לעיל בענין המדות, בהקשר לענין ההשפעה, הוּא רַק עַל דְּרָף מִשָּׁל לְבָד, – אין זה ענין האמיתי של "ספירות" בנפש, כִּי כֹל זֶה הוּא בְּנַפְשׁ הַשְּׁכֵלִית הַתְּחַתּוֹנָה שְׁפָאֵרֶם, הַפָּאֵה מְקַלְפֵת נִגְהָ. – נפש זו היא "תחתונה" שנמשכת לענינים (ארציים) תחתונים, ואף ענין השכל שבנפש זו הוא בענינים תחתונים, בענינים של "יש" ו"מציאיות", להבין את מציאיותם וכדומה, שכן, כיוון שזו נפש של קליפה, הרי למרות שזו קליפת "נוגה" שיש בה גם טוב, בכל זאת היא קשורה ב"יש" ו"מציאיות" ובענינים תחתונים, אֶךְ בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, – לאמיתת ענין הספירות בנפש האדם, שזה – בְּנַפְשׁ הָעֲלִיּוֹנָה הַאֵלֵהִית, שְׁהִיא "חֶלֶק אֱלוֹהִים מִמַּעַל", – כמוסבר בפרק שני של החלק הראשון של ספר ה"תניא" הענין של "חלק אלקה

ממעל", שנפש זו היא נפש עליונה השקועה בענינים נעלים, בענינים של אלקות, כֹּל הַמְּדוּת, בְּחִימוֹת וְחִיצוֹנוֹת, הֵן לְה' לְבָדוֹ. – גם ה"חסד" שהוא מדה חיצונית וגם האהבה שהיא פנימיות החסד – הם שניהם להקדוש ברוך הוא לבדו, כִּי מְחַמֵּת אֶהְבֵת ה' וּמְרַב חֶפְצוֹ לְדַבְּקָה בּוֹ, הוּא חֶפֶץ – ברצון פנימי לעשות חֶסֶד כְּרִי לְדַבְּקָה בְּמֵדוּתוֹ, – של הקדוש ברוך הוא, כְּמֵאֵמֶר רַ"ל עַל פְּסוּקִים³⁶: "וּלְדַבְּקָה בּוֹ" – "הַדַּבְּקָה בְּמֵדוּתוֹ". – כיצד יכול אדם להתדבק בהקדוש ברוך הוא – הרי זה על ידי שהוא מתדבק במדותיו, וכמו שהקב"ה הוא רחום – כך הוא רחום, וכמו שהקב"ה הוא חפץ חסד – הרי זה המניע הפנימי הטמון ברצונו לעשות חסד – וזאת כדי להתדבק בהקב"ה. וְכֵן בְּמֵדַת הַגְּבוּרָה, – חיצונית היראה – היא גם כן רק בענינים של אלקות, לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים וּלְעִנְשָׁם כְּעִנְשֵׁי הַתּוֹרָה, – שזה ענין של "גבורה", וְכֵן לְהַתְּנַבֵּר עַל יְצִרוֹ, וּלְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ – להיבדל, בְּמֵתָר לוֹ, וּלְעִשׂוֹת גֶּדֶר

36. עקב יא, יב. 37. ר"ח שער הקדושה פט"ו. ובכ"מ. 38. סנהדרין סה, א.

ונאים וראוים אליו ותברך ותעלה, והוא מלשון "הוד והדר".
וכן במדת – יסוד, הנקראת "צדיק יסוד עולם"⁴⁰, – שגם היא,
כפי שהיא בנפש האלקית, היא באלקות. כפי ועל דרך שדובר לעיל,
במשל, בענין ההשפעה, ש"יסוד" הוא ענין ההתקשרות בחשק
ותענוג להשפיע לבנו

אגרת הקדש

(המקבל), כך יאמר רבנו הזקן להלן בענין "יסוד",
התקשרות בחשק ובתענוג באלקות, להיות נפשו קשורה בה' חיי החיים, – המחיה את החיים עצמם, ולדבקה בו – בהקדוש ברוך הוא, בדבקה וחישיקה, בחשק ותענוג נפלא. – שזה מצד מדת ה"יסוד", ההתקשרות באלקות בחשק ותענוג נפלא, ובמדת מלכות, – של הנפש האלקית שהיא באלקות, לקבל עליו על מלכותו ועבודתו כעבודת כל עבד לאדונו באימה וכיראה
כך יעבוד את הקדוש ברוך הוא באימה וכיראה מצד הקבלת עול שקיבל על עצמו עול מלכות שמים. רבנו הזקן הסביר כאן כל שבעת המדות, מ"חסד" עד "מלכות", כפי שהן כולן באלקות – בנפשו האלקית של יהודי. להלן יסביר רבנו הזקן את הכוחות והספירות של חכמה – בינה – דעת – בנפש האלקית.

קמיה – הכל לגבי הקדוש ברוך הוא, בלא חשיב, – נחשב לכלום, ובאין ואפס ממש. ואף שאין אנו משיגים איך הוא הכל אפס ממש קמיה – לגבי שכן, הקב"ה הרי ברא הכל, והרי זו בריאה "יש" מ"אין" – גם מצד הכוח האלקי המהווה והבורא,
אף-על-פי-כן, מודים אנחנו בהודאה אמיתית – הנחה אמיתית בנפש, המרגישה את האמת, שכן הוא באמת לאמתו. – שהאמת האמיתית היא כמו "דעת עליון", שהכל הוא "כלא ממש" ובטל במציאות לגבי הקב"ה, שלא כפי שהוא ב"דעת תחתון" שקיים "יש" אלא שה"יש" בטל לאלקות³⁹, זה בא מצד מדת ה"הוד", ההודאה והביטול לאמת למרות שלא מבינים אותה. ובכלל זה – של מדת ה"הוד", גם כן, להודות לה' על כל הטובות אשר גמלנו, ולא להיות כפוי מוכה חס ושלום. – שאינו מכיר בטוב שעשו לו, אלא שיתן תודה להקב"ה על כל הטובה שהקב"ה עשה אתנו, זה "הוד", מלשון הודאה – להודות, ובכלל זה, – של מדת ה"הוד", להודות על כל שבחיו ומדותיו ופעולותיו באצילות ובריאות עליונים ותחתונים, שהם משפחים עד אין תכלית [נפש אחר: חקר].

יום שלישי כ"א אלול

העמוק כפי שהוא לפני הירידה; "רוחב" – רחבות השכל בפרטים והסתעפויות רבות של השכל; "ועומק" – העמקות מה שיש בשכל עומק לפנים מעומק, להבין דבר מתוך דבר⁴¹, ולהוליד מהשגה זו תולדותיה, שהן מדות אהבה ויראה – שהן תולדות ההשגה, שעל ידי הבנתו גדלות הקדוש ברוך הוא, נולדת בו אהבה להקב"ה או יראה מהקב"ה, ושאר מדות הנולדות בנפש האלהית, המשפלת ומתבוננת בגדלת ה'. כי "לגדלתו אין חקר", ויש בחינת גדלת ה', שעל ידי התבוננות הנפש האלהית

הן מחכמה-בינה-דעת, דהיינו: החכמה היא מקור השכל המשיג את ה' וחכמתו וגדלתו ומדותיו הקדושות שמנהיג ומחיה בהן כל העולמות עליונים ותחתונים, – הרי המקור של השכל המבין כל זאת – הוא ספירת ה"חכמה" שבנפשו האלקית של יהודי, וכינה היא – כוח התבוננות בהשגה זו – של גדולת ה' ושל מדותיו, בארץ ורחב ועמק בינתו, – כפי שהוסבר בלמדנו הפרק השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא",

אגרת הקדש

ומקור ושורש כל המדות הן מחכמה-בינה-דעת, דהיינו: החכמה היא מקור השכל המשיג את ה' וחכמתו וגדולתו ומדותיו הקדושות שמנהיג ומחיה בהן כל העולמות עליונים ותחתונים וכינה היא ההתבוננות בדבקה שגה זו באורך ורוחב ועומק בינתו להבין דבר מתוך דבר ולהוליד מהשגה זו תולדותיה שהן מדות אהבה ויראה ושאר מדות הנולדות המשכלת ומתבוננת בגדולת ה' כי לגדולתו אין חקר ויש בחי' גדולת ה' שע"י התבוננות הנפש האלהית בה תפול עליה אימתה ופחד שהיא יראה תתאה שהיא בחינת מלכות ויש בחי' גדולת ה' שממנה באה יראה עילאה

בה – תפל עליה אימתה ופחד שהיא יראה תתאה, – יראה תחתונה, שהיא בחינת מלכות, ויש בחינת גדלת ה' שממנה

שבשכל ישנן ששה קצוות של אורך, רחב ועומק; "אורך" – ירידת השכל במשלים וכדומה, שיהיה מוכן גם למי שאינו משיג את השכל

39. ראה לקו"ת ואתחנן ד, א ואלך. 40. משלי י, כה. 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' פי' (אוה"ת בראשית ע' 2048 ואלך)".

וְיֵשׁ בְּחִינַת דְּעַת הָעֲלִיּוֹן, – המדריגה העליונה בבחינת "דעת" שהוא בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַבּוֹר מְקוֹר הַשְּׂכָל הַמְּשִׁיג עִמָּךְ הַמְּשִׁיג, שְׂהוּא כְּנִקְדָּה וְכִבְרֵךְ הַמְּכַרֵּיךְ עַל שְׂכָלוֹ, – יקשר כל זאת שִׂיתְפֹּשֵׁט לְמַטָּה, וְיָבֵא עִמָּךְ הַמְּשִׁיג לְיַד הַכְּנָה, בְּהַרְחַבַת

אגרת הקדש

יראה בוש ויש בחינה שממנה באה אהבה רבה ויש בחינה שממנה באה אהבה זוטא וכן במדות החיצוניות שהן חסד כו' ובכולן צריך להיות מלוכש בהן בחינת הדעת שהוא בחינת התקשרות הנפש הקשורה ותקועה בהשגה זו שמשגת איזה ענין מגדולת ה' שממנה נולדה בה איזה מדה מהמדות כי בהיסח הדעת כרגע מהשגה זו מסתלקת ג"כ המדה הנולדה ממנה מהגילוי בנפש אל ההעלם להיות בה בכה ולא בפועל ולכן נקרא הזיווג כלשון דעת מפני שהוא לשון התקשרות וזהו בחי' דעת תחתון [ג"א הדעת התחתון] המתפשט במדות ומתלבש בהן להחיותן ולקיימן ויש בחינת דעת העליון שהוא בחינת התקשרות וחיבור מקור השכל המשיג עומק המושג שהוא כנקודה וכברק המכריק על שכלו שיתפשט למטה ויבא עומק המושג לידי הבנה בהרחבת הביאור באורך ורוחב שהיא בחינת בינה הנק' רחובות הנהר כמו שיתבאר במקומו:

בְּאֵה יִרְאֶה עֲלָאָה, – יראה עליונה, יִרְאֶה בְּשֵׁת, – שהוא בוש מגדולת הקב"ה, וְיֵשׁ בְּחִינָה – בגדולת ה', שְׂמִמְנָה בְּאָה – בחינת ומדריגת אהבה, הנקראת אֶהְכָּה רַבָּה, וְיֵשׁ בְּחִינָה – בגדולת ה', שְׂמִמְנָה בְּאָה אֶהְכָּה זוּמָא. – המדריגה הקטנה יותר באהבה; כל

האמור הוא במדות הפנימיות של אהבה ושל יראה – הבאות מחכמה-בינה-דעת, מהבנה ומתבוננות בגדולת ה', וְכֵן בְּמִדּוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שְׂחֵן; חֶסֶד כּו'. – ו'גבורה' וכו' – הן באות כולן מחכמה – בינה – דעת, מזהותבוננות בגדולת ה', וְכֵן בְּכָל המדות, צָרִיךְ לְהִיֹּת מְלַבֵּשׁ בְּהֵן בְּחִינַת הַדְּעַת, שְׂהוּא בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת הַנְּפֵשׁ, הַקְּשׁוּרָה וְתִקְוֵעָה בְּהַשְׁגָּה זו שְׂמִשְׁגַּת אִיזָה עִנְיָן מְגֹדֶלֶת ה', שְׂמִמְנָה נוֹלְדָה בָּהּ – בנפש, אִיזָה מְדָה מְתַמְדוֹת, – הרי בשעה שהנפש מבינה את הענין, נדרש שיהיה כוח

ו"בינה" משולה לנהר שהמים שופעים בו בהתפשטות ובהרחבות – והכוונה היא שממעין החכמה יבוא לנהר הבינה. ואילו "דעת תחתון" מקשר את המוחין למדות, שמשכל ומדשגה יבוא ענין המדות, והוא מעניק למדות חיות וקיום. על כל פנים מוסבר כאן איך כל עשרת הכוחות והספירות בנפש האלקית הם בעיני אלקות, ועל ידם הרי "מבשרי אחזה אלקה", יכולים להבין בספירות העליונות.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאגרת הקודש סוף סימן ט"ו לכאורה כמה ענינים (ושמות) בחו"ב וכאן מדייק הנ"ל (דרך, רחד"ג). ויל"פ דכאן עקרו ב' בנוגע למדות (וכנ"ל דבי' המוחין מתחיל: ומקור ושורש כל המדות כו') ולכן גם בנוגע לבי' ד"ע כן הוא. ועפמשנת דדעת הוא זווג ב' היסודות דחו"ב כו' ודרך ורחד"ג הם ב' יסודות דחו"ב (ראה מאו"א בערך דעת, דרך, רחד"ג ושי"ג).

ה"דעת", שיהיה קשור ונתון בענין שהוא משיג, ב' בְּהֶסֶח הַדְּעַת כְּרַנֵּעַ מִהַשְׁגָּה זו – מִסְתַּלְקֶת גַּם בֵּן הַמְּדָה הַנּוֹלְדָה מִמְּנָה, מִהַגְּלוּי – שהיתה לפני זה בגלוי, בְּנִפְשׁ אֶל הָהֶעֱלֵם, – שבנפש היא באופן של העלם, לְהִיֹּת בָּהּ – רק בְּכַח וְלֹא בְּפִעֵל. – שרק בכוח יש לו האהבה או היראה, אבל בפועל ובגילוי אין לו אותה מדה. מי מביא שהאהבה או היראה תהיה בפועל – הרי זה כוח ה"דעת", שכן, על ידי ההתקשרות אל השכל באופן שאין הוא מסיח דעתו ממנו אף לא לרגע אחד – המדות הנולדות מן השכל הן בהתגלות ו' בפועל, וְלָכֵן נִקְרָא הַזּוּג בְּלִשׁוֹן "דעת"⁴², מִפְּנֵי שְׂהוּא לִשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת. – ומהתקשרות כזו, ישנה תולדה, ובענין ההתקשרות של שכל ישנה תולדה של מדות, וְזֶהוּ בְּחִינַת דְּעַת תַּחְתּוֹן – המדריגה התחתונה בבחינת "דעת", [נסח אחר: הַדְּעַת הַתַּחְתּוֹן], הַמְּתַפְּשֵׁט בְּמִדּוֹת וּמִתְלַבֵּשׁ בְּהֵן לְהַחִיֹּתוֹן וְלְקַיְמָן.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"ג ספ"ג". 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע כוונתו "במקומו" – ואולי הכוונה המקומות בח"א (ראה מפתחות) וכן בלקו"ת וכו'".

יום רביעי כ"ב אלול

"וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ" כְּתִיב! – כלומר, גם בצרכי החיים המוכרחים ביותר, יתחלקו עם יהודי שני, וְלֹא אָמְרוּ – חכמינו ז"ל: "תִּיבִיד קוֹדֵמִין", אֲלֵא כְּשֶׁבִנְר אַחֵר קִתּוֹן שֶׁל מִים וְכוּ', – מה שחכמינו

ז"ל אומרים שחיינו של אדם באים לפני חייו של הזולת, ו"חיי אחיך עמך" הכוונה, שאתה בעצמך (חייך אתה) בא תחילה, הם אמרו זאת רק כשיש ביד אחד כד מים המספיקים להחזקת חייו של אדם אחד בלבד, עד שיגיעו למקום ישוב שיש שם מים, ואם יתחלק במים אלה עם יהודי שני, שניהם לא ישארו בחיים, שאו אומרים "חייך קודמין לחיי חבריך", שְׁהוּא – כד המים, דְּכָר הַשְּׁנִי לְשִׁנְיָהּ בְּשִׁנְיָהּ – לגבי שניהם מדובר על צורך נפש שווה, לְשִׁנְיָהּ לְהַשִּׁיב נַפְשָׁם בְּצִמָּא, אֲכָל אִם הָעֵנִי צְרִיךְ לָחֵם לְפִי הַטָּף וְעֵצִים וְכִסּוּת בְּקָרָה וְכֹהֵא נִוְנָא – צרכי חיים דומים, כָּל דְּבָרִים

אֵלוֹ קוֹדֵמִין לְכָל מַלְבוּשֵׁי כְבוֹד – מלבושים שלא זקוקים להם בגלל קור וכדומה, אלא הם מלבושי כבוד, וְזִכָּח מְשַׁפְּחָה בְּשָׂר וְדָגִים וְכָל מִטְעָמִים שֶׁל הָאָדָם וְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ, וְלֹא שִׁיךְ – לומר בזה "חייך קודמין", מֵאַחַר שְׁאִינֵן חַי נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁל הָעֵנִי שְׁוֹה בְּשִׁנְיָהּ מִמֶּשׁ, בְּדִאֲתָא – כמו שמצינו בְּנִדְרִים דָּף פ. – "מעין של בני העיר – חיהו אחרי – חיהו אחרי – חיהו קודמין לחיי אחרי; (שתיית) בהמתם [ובהמת אחרי – בהמתם] קודמת לבהמה אחרי; כביסתן וכביסת אחרי – כביסתן קודמת לכביסת אחרי" ואילו אם מדובר במים ל"חיי אחרי וכביסתן – חיי אחרי קודמין לכביסתן" – מפני שאצל האחרים זה יותר ענין של חיים. הרי, שאם הצרכים אינם שווה ממש, גם אם מדובר בדבר נחוץ מאד, בכל זאת לא אומרים "חייך קודמין לחיי חבריך", בשעה שלגבי אותם עניים מדובר אודות לחם לפי הטף, עצים ומלבושים להגן מפני הקור, הרי זה קודם וחשוב יותר אפילו מצרכים חשובים למשפחה העצמית, למרות שלפי הבנתם הם – אלה הם דברים מאד חשובים להם.

לְאֲנָשֵׁי קְהֵלָת וְכוּ' כְּנוֹכַר לְעֵיל, רבות מאגרות הקודש שלו, כתב רבנו הזקן, בקשר לענין הצדקה בכלל, וצדקת ארץ ישראל (בשביל אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל) בפרט, חלק מאגרות הקודש הופנו לקהלות מסוימות בהודמנויות מסוימות.

אגרת הקודש סימן טז, נכתבה לקהלה מסוימת, כפי שצויין בראשית האגרת: "לאנשי ק' וכו'", וכפי הנראה מתוכן האגרת, היה מצב הפרנסה באותה קהלה ירוד מאד, ונתקבלו ידיעות אצל רבנו הזקן, שה"מעמד" של אותה קהלה עבור "כולל חב"ד" (צדקת ארץ ישראל) קטן בגלל כך. לכן כותב להם רבנו הזקן, שידוע לו מצב פרנסתם, שנתדלדל מאד בזמנים האחרונים, ובכל זאת נוגע הדבר בנפשם, שמבלי הבט על מצבם, יחזיקו את ה"מעמד" לצדקת ארץ ישראל, ומציינ טעמים על כך גם על פי דין וגם לפני משורת הדין.

מִזֵּה אֶהוּבֵי אַחֵי וְרַעֲי אֲשֶׁר – קרובים ויקרים לי בְּנַפְשִׁי! – ישנה מעלה

בקרבתו של אח וישנה מעלה בקרבתו ומסירותו של ידיד וחברי; רבנו הזקן מציין שני הביטויים "אחיי" ו"רעיי", שהאגרת נכתבה מתוך האהבה בשני האופנים. הנה לא נַעֲלָם מִמֶּנִּי צוּק הַעֲתִים, – הללו, אֲשֶׁר נִתְדַלְדְּלָה הַפְּרִנְכָת, וּבְפָרְט הִירֻעִים לִי מִמְּחִנְיָכֶם – מקהלתכם, אֲשֶׁר מִטָּה יָדֶם – ומצב פרנסתם ירד מטה, כְּלִי שׁוֹם מִשְׁעָן וּמִשְׁעָנָה, – כלומר, שלא הבעל ולא האשה מרוויחים לפרנסה, וּמִמֶּשׁ לוֹזִים וְאוֹכְלִים, – נאלצים ללוות כספים כדי לקנות צרכי אוכל, ה' יִרְחֵם עֲלֵיכֶם וְיִרְהִיב לָחֵם בְּצַר בְּקָרוֹב, – הרי מצב זה – כותב רבנו הזקן – ידוע לי, וְעַם כָּל זֶה – מבלי הבט על המצב האיום, לֹא מִזֵּב הֵם עוֹשִׂים לְנַפְשָׁם, לְפִי הַנֶּשְׁמָע, אֲשֶׁר קִפְצוּ יָדָם הַפְּתוּחָה מְעוֹדָם עַד הַיּוֹם הַזֶּה, לִתֵּן – לתת, פִּיךָ מְלֵאָה וְעֵינֶיךָ יָפָה לְכָל הַצְּמִרְכוּת הַהִכְרָחִיּוֹת לְדִי מִחֲסוּרֵי הָאֲבוּיָנִים נְקִיִּים, אֲשֶׁר עֵינֵיהֶם נִשְׂוֹאוֹת אֲלֵינוּ, – שנבוא לעזרתם, הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם שום מקור לפרנסה רק מה שעוזרים להם מה"כולל", וְאִם אֲנִי לֹא נִרְחַם עֲלֵיכֶם, חֵם וְשָׁלוֹם – מי יִרְחֵם עֲלֵיכֶם?

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד חילוק אחותי רעיתי - לקו"ת ר"פ בהר. ובכ"מ". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו שאין מרויחים עתה". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו (1) שאין להם מלפנים ג"כ, (2) שגם לאכילה אין (חיי נפש)". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה מוסף בכמות הנתינה (תרומות פ"ד מג)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תואר בלתי רגיל לאביון. ואפ"ל דתרת משמע גם מלי' זקי מנכסיו". 6. בהר כה, לו. 7. ב"מ סב, א.

יום חמישי כ"ג אלול

לְבַבְשׁ וְכוּ' – את הרחמים שלמעלה, חֵם וְשָׁלוֹם. – כל זה הוא הרי ענין הנוגע לעתיד (ובהווה), ופועל שיתן עד שיהי' בשה עמך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א; אך, יש בזה ענין הנוגע גם לעבר (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ופועל שיתן יותר מאשר יהי' לעצמו

– כיון שזהו) לשם כפרת עוונות ותיקון עוונות של העבר; ומה גם, כִּי אָדָם – אִין צְדִיק בְּאָרְצוֹ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב תָּמִיד וְלֹא יִחָטָא¹¹, וְהַצְדָּקָה מְכַפֶּרֶת¹² וּמְנַחֵה מִן הַפְּרָעוֹת וְכוּ'¹³, וְלוֹאֵת – ולכן, הִיא – הצדקה היא, רְפוּאָת הַגּוֹף וְנַפְשׁוֹ¹⁴ מִמָּוֶה, אֲשֶׁר עוֹד בְּעַד עוֹד וְכָל אֲשֶׁר לֹאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ¹⁵. – הרי שלא שייך להגביל עצמו לתת רק עד לסכום מסוים, כשם שלא שייך להגביל את הסכום שמוציאים בשביל רפואה, שכן, אדם נותן כל אשר לו לשם רפואתו, ולשם הצלת נפשו. כל זה מדובר אודות נתינה; אך, לאמיתו של דבר, אין זו 'נתינה', שכן,

הקדוש ברוך הוא משלם זאת ובהכפלה. ובלשון רבנו זקוק: בְּשָׁנִים, אֲנִי מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים, כִּי הַצְדָּקָה אֵינָה רַק הַלְוָאָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא¹⁶, בְּרִבְתֵּיב: – כמו שכתוב: "מִלֹּה ה' הוֹצִיָה דָל, וְגִמְלוֹ יִשְׁלַם לוֹ" בְּכַפְלִים – לא רק בעולם הבא, אלא גם בְּעוֹלָם הַזֶּה, דִּשְׁכַּר כָּל הַמַּצּוֹת לִיכָא – אינו בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְבַד מְצַדָּקָה¹⁸, – שאת שכרה משלמים בעולם הזה, לְפִי שֶׁהוּא טוֹב לְבְרִיּוֹת¹⁹, בְּרִיאֵתָא – כפי שאנו מוצאים בְּ – מסכת קדושין סוף פָּרָק קמ"א²⁰, וְגַם יֵשׁ לַחוּשׁ לְעֵנְשׁוֹ²¹, חֵם וְשָׁלוֹם, כְּשֶׁחֲבָרְיוֹ נִמְנֵים לְדַבֵּר מַצּוּה וְהוּא לֹא נִמְנֵה עִמָּהֶם²², – כשאחרים מבני

וְהִנֵּה, זֶהוּ עַל פִּי שׁוֹרֵת הַדִּין גְּמוּרָה, – צרכי חיים של הזולת קודמים לצרכי הסתמיים הוא, ומה גם לצרכי הלוקטוס שלו, אֲבָל בְּקָאֵת גַּם אִם הוּא עֲנִין דְּלֹא שִׁיךְ כָּל כָּךְ הָאִי טַעֲמָא – טעם זה, שחיינו ממש של הזולת קודמים לצרכי הסתמיים הוא, הרי גם

במצב כזה כשלא מדובר אצלו בבשר ודגים וכל מטעמים, אלא כדי שיתן צדקה עליו לתת חלק מלחמו, או כשאצל המקבל, העני, לא מדובר על ענין של לחם ממש לילדיו הקטנים או צרכי חיים אחרים, אלא סתם דברים נצרכים, רְאוּי לְכָל אָדָם שְׁלֹא לְדַקְדָּק לְהַעֲמִיד עַל הַדִּין, – לנהוג אך ורק כפי שהדין מחייב, רק לְדַחַק חַיִּי וְלַפְנֵים לְפָנֵי וְלַפְנֵים מְשׁוֹרֵת הַדִּין, – גם אם על פי דין לא מוטל עליו, באותו מקרה, להתחלק עם הזולת – יעשה זאת מצד לפנים משורת הדין, וְלְדָאֵג לְעַצְמוֹ מִמְאָמְרֵי רַז"ל⁸, – גם כשעל פי דין "שלך קודם לשל כל אדם", אבל אומרת הגמרא, שְׂבָל הַמְדַקְדָּק

בְּכָךְ – וכפי שרש"י מפרש, שאין הוא נכנס "לפנים משורת הדין" אלא נוהג כפי שהדין מחייב בלבד, סוֹף בָּא לִיְדֵי כָךְ, – שיצטרך להודק לצדקה, חֵם וְשָׁלוֹם⁹. – כלומר, המדקדק בזה לעשות רק כמו שהוא על פי דין – סופו שבא לידי כך חס ושלום, שיצטרך הוא עצמו להודק לקבלת צדקה ח"ו, וְגַם¹⁰, כִּי בְּלִנּוּ צְרִיכִים לְרַחֲמֵי שְׁמַיִם בְּכָל עֵת, – רחמים מן השמים הנמשכים על ידי בְּאֵתְעוֹרְתָא דְלִתְתָא – בהתעוררות העבודה למטה דְּיָקָא בְּכָל עֵת וְכָבֵל שְׁעָה, לְעוֹרֵר רַחֲמֵינוּ עַל הַצְרִיכִים לְרַחֲמִים, וְכָל הַמְאָמִין לְכַבּוֹ וְכוּבֵשׁ רַחֲמֵינוּ, יְהִי מֵאִיזָה טַעַם שְׂיִהְיֶה – גורם כָּךְ לְמַעֲלָה,

8. ב"מ לג, א. בגמ' שם: "כל המקיים (ופרש"י מדקדק) בעצמו כך סוף בא לידי כך ח"ו". (לעיין בד"ס). 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאגה: (1) מהעתיד, (2) בנוגע לממון (מוזני)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנוגע: (1) להווה, (2) גם לבני וחיי". 11. קהלת ז, כ. 12. ראה דבר"י פ"ה, ג. 13. ראה ויק"ר רפכ"ז. 14. ראה תנחומא משפטים טו. 15. איוב יא, יד. וראה אגרת התשובה ספ"ג. 16. ראה ב"ב י, סע"א ופרש"י והדא"ג מהר"ל שם. 17. משלי יט, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה שלילת השכר דמצות בעוה"ז אינו נוגע בבדו"ד (כ"א רק החיוב דישנו בצדקה). וי"ל דמרמו עוד טעם: סגולה לפרנסה בעוה"ז – בכל המצות אינה לבד בצדקה (וכמש"י – בכפליים מנתינתו)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי נפק"מ כאן הטעם? וי"ל דבזה מוסיף דאפילו אינו בסוג וחי אחיך – בכ"ז שייך הג'ניל, כיון שהוא בכלל בריות (ראה פל"ב) ועפ"ז יומתק שבאוארנט (שלא לדקדק) כל הג' הגבלות: אע"פ שנאמר: (1) וחי – לא ידקדק בזה, (2) אחיך – יתן גם לבריות, (3) עמך – לא יהי' בשווה כ"א יותר להמקבל". 20. מ, א. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק מניעת שכר". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא גם אם נתן כבר לצדקה כדורש לפני"ז ובמילא נתעלמו כל הענינים דלעיל – צריך ליתן עוד בעת המנין כו' – חידוש אגה"ק זו".

אגרת הקדש

וּתְבוֹא עֲלֵיהֶם בְּרַבְתּוֹ, כָּכָל מְלֵי דְמִיטְבַּהּ הַמִּיבָה ה' לְטוֹבִים וְיִשְׂרָיִם²⁵, בְּנִפְשָׁם וְנִפְשׁ - כְּרַצוֹנָם

וכרצון הדורש שלומם מכל לב ונפש: - כוונת רבנו הזקן, שהטוב שיעשה אתם השי"ת יהי זה כפי רצונם הם וכפי רצונו של רבנו הזקן.

נמנה עמהם כנודע ממארו"ל ולשומעים וונעם ותבוא עליהם ברכת טוב בכל מילי דמיטב המיבה ה' לטובים וישירים כנפשם ונפש הדו"ש מכל לב ונפש:

מצה ואילו הוא אינו מצטרף אתם, כנודע ממאמר רז"ל²³. - על כך את הפסוק²⁴ "וחרון לא יוכל להמנות". ולשומעים ינעם,

הקהלה נותנים ה"מעמדות" שלהם ל"כולל" והוא אינו נותן - הרי זה שהם מצטרפים יחד ונמנים לדבר

יום שישי כ"ד אלול

היא נמשכת לעולם ולמדריגה תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדריגה, לעולם ולמדריגה תחתונים עוד יותר, עד שמתלבשת - ההשפעה, בעולם הזה הגשמי ב"בני חיי ומוזני" כו'. - בכל העינים של השפעה גם בעינים הרוחניים ועד שההשפעה באה למטה בעינים גשמיים -

הרי כל זה נקרא "פירות", שכשם שפירות האילן אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן ואילו הפירות מתחלפים, כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, ו"הקרן" - הוא כמו שכתוב: "דחכה מצותך מאד", והיו ליה למיטר - היה לו לומר, "מצותך" לשון רבים - לפי הפירוש הפשוט, שהכוונה היא למצוות בכלל, שאין להן קץ, היה צריך לומר "מצותך" לשון רבים, וגם לשון "דחכה" אינו מוכן; - שכן, הלשון הרגיל בזה הוא: גדולה,

רבה, רמה, נישאה, אלא "מצותך" דקא, - המצוה שלך דוקא היא בבחינת "רחבה מאד", כלי רחב ל"מאד" שלמעלה, היא מצות הצדקה, שהיא מצות ה' ממש, מה שתקדוש-ברוך הוא כבבודו ובעצמו עושה תמיד להחיות העולמות, ויעשה - כך לעתיד ביתר שאת ועו, - בכמות ובאיכות, מה שהקדוש ברוך הוא מחיה כעת העולמות ומה שיחיה לעתיד את העולמות ביתר חיות ובסוג חיות נעלה יותר, הרי זה ענין של צדקה מהקב"ה, לכן נקראת מצות הצדקה "מצותך", המצוה שלך, שכן, הקב"ה בעצמו עושה תמיד ענין הצדקה, וכמו שכתוב: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה בו", - הרי נקראת צדקה "דרך ה'", שהיא דרך ה', שהוא הולך בה, כמו דרך שהולכים בה מעיר לעיר, על דרך משל, כך הצדקה היא בחינת גילוי והארת אור-אין-סוף ברוך-הוא "סוכב כל עלמין", - מקיף וסובב על העולמות ומחיה אותם בחיות

יו. נודע: דב"אתערותא דלתתא", - על ידי ההתעוררות של עבודת האדם למטה, שהארם מעורר בלבן מדת החסד - לעשות צדקה וחסד, ו- מעורר רחמנות - שלו, על כל הצריכים לרחמים - הוא מעורר על ידי כך "אתערותא דלעילא", - התעוררות

למעלה, לעורר עליו רחמים רבים ממקור הרחמים, - לא רק מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות, שהיא רחמים בהגבלה, אלא ממקור מדת הרחמים, שמשם הרחמים הם בלי הגבלה, כנזכר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שזה נקרא "אב הרחמים" (לא "אב הרחמן" כי אם "אב הרחמים"), מקור הרחמים, משם נמשכים רחמים על האדם, להשפיע לו הפירות בעולם הזה, וחקרן לעולם הבא. להלן יפרש רבנו הזקן, שהשפעת הפירות בעולם הזה, אינו רק ההשפעה בעיני עולם הזה, בבני חיי ומוזני, כי אם זה כולל גם ההשפעות וההשגות של גן עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה" בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחיית המתים. כלומר, למרות שבהשוואה לעולם הזה ממש נקרא גן עדן בשם עולם הבא, שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם הזה, הרי, אבל, בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם "עולם הזה", הם כולם עינים ובחינות השייכים גם כעת) לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שביאר להלן. פרוש, "הפירות" - היא השפעה הנשפעת - ונמשכת, ממקור הרחמים וחי תחיים ברוך-הוא, ונמשכת למטה מטה בבחינת השתלשלות העולמות מלמעלה למטה בו, - שמעולם ומדריגה נעלים יותר

הכוונה רק ההשפעה בעיני עולם הזה, בבני חיי ומוזני, כי אם זה כולל גם ההשפעות וההשגות של גן עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה" בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחיית המתים. כלומר, למרות שבהשוואה לעולם הזה ממש נקרא גן עדן בשם עולם הבא, שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם הזה, הרי, אבל, בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם "עולם הזה", הם כולם עינים ובחינות השייכים גם כעת) לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שביאר להלן. פרוש, "הפירות" - היא השפעה הנשפעת - ונמשכת, ממקור הרחמים וחי תחיים ברוך-הוא, ונמשכת למטה מטה בבחינת השתלשלות העולמות מלמעלה למטה בו, - שמעולם ומדריגה נעלים יותר

23. חגיגה ט, ב. ברכות כו, א. 24. קהלת א, טו. 25. ל' הכתוב - תהלים קכח, ד. 1. זח"א פח, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 7 (הב)). 3. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פמ"ח". 5. תהלים קיט, צו. 6. וירא יח, יט.

בחנינת וספירת ה"חכמה" משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות להוותם ולהחיותם, כמו שכתוב¹³: "כָּל־מַעֲשֵׂה עֲשִׂיתָ כּוֹ", - הרי שהתהוות כל הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", ו"החכמה תחיה כו"¹⁴, - הרי ש"חכמה" היא החיות של העולמות, ובגן עדן

- בחינת ה"חכמה" היא מבחינת גילוי ההשגה לכל חד לפום שעורא דיליה, - לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת "חכמה" בעולמות, היא בהעלם, ואילו בגן עדן היא באופן של גילוי, שהנשמות מבינות ומשיגות אלקות בהשגת המהות, פנוצ'ע שענג הנשמות בגן עדן הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעולם הזה פנוצ'ע, - ובגן עדן הוא מבין ומשיג את הסודות שבתורה, פדאיתא - כמו שכתוב ב"חכמה" פדאיתא - שם פדאיתא¹⁵, - שם מבואר סדר ה"מתבתא" של משה רבינו ו"מתיבתא דרקייע", עד גם של נשים צדקניות ומרים הנביאה, ובגמרא¹⁶ פדאיתא -

בסיפור של דרבה בר נחמני, - שם מביאה הגמרא, שבענין של ספק אם "בהרת קדמה לשער לבן" או "שער לבן קדמה לבהרת" - פלוגתא (מחלוקת) במתיבתא דרקייע (הקב"ה) אומר טהור ומתיבתא דרקייע אומרים טמא, ואומרים מי מכריע במחלוקת זו - רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ויחיד באהלות. ב"לקוטי תורה" של רבנו הזקן, פרשת תזריע, ישנו מאמר¹⁷ המסביר בפרוטרוט ענין מחלוקת זו וענין מתיבתא דרקייע בכלל. על כל פנים, הגילוי שבגן עדן הוא גילוי בבחינת "ממלא כל עלמין" - אור מצומצם. אכל גילוי ההארה שבתחית המתים יהיה מבחינת "סוכב כל עלמין", שאינה מבחינת צמצום ושעור וגבול, אלא בלי גבול ותכלית, כמו שנתבאר בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", פדאיתא מה באור ענין "סוכב כל עלמין", - "סוכב כל העולמות", שאינו כמשמעו כמו עגול, חס ושלום, - שמשמעותו תהיה אור שהוא למעלה לגמרי מהדבר ושאינו נמצא בתוך הדבר, אלא שאינו מבחינת התלבשות וכו', - אלא המדובר הוא באור שאינו מתלבש בפנימיות הדבר על ידי צמצומו בהתאם למדריגת הדבר, אלא הוא למעלה במדריגת תוך הימצאו והשפעתו בדבר, וענין שם היטב.

שאינה מצומצמת בהתאם למדריגתם, אלא היא למעלה מעלה מהן, שאיך ויתגלה עד עולם הזה, פ"א תערוותא דלתתא, - על ידי התעוררות למטה, בתורת צדקה וחסד חנם, - זה יתגלה ויאיר לעתיד בתחית המתים, ב"חכמה" - בכמות, ויתר עז -

אגרת הקדש

באתערותא דלתתא בתורת צדקה וחסד חנם לעתיד גילוי (הארה) [ההארה] בג"ע התחתון והעליון שהרי כל נשמות הצדיקים והתנאים והנביאים שהם עתה בג"ע העליון ברום המעלות יתלבשו בגופותיהם לעתיד ויקומו בזמן התחייה ליהנות מזיו השכינה לפי שההארה והגילוי שבג"ע היא בחינת ממלא כל עלמין שהוא בחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה ע"י צמצומים עצומים וכמארו"ל ביו"ד נברא עוה"ב והיא בחינת חכמה עילאה הנקראת עדן העליון המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות כמ"ש כולם בחכמה עשית כו' והחכמה תחי' כו' ובג"ע היא בבחינת גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות בג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה כדאיתא ב"חכמה" פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר נחמני. אבל גילוי ההארה שבתחיה"מ יהי' מבחינת סוכב כל עלמין שאינה בבחינת צמצום ושעור וגבול אלא בלי גבול ותכלית כמ"ש בלק"א פמ"ח ביאור ענין סוכ"ע שאינו כמשמעו כמו עגול ח"ו אלא שאינו בבחי' התלבשות וכו' וע"ש היטב.

ביותר בגן עדן העליון, תתלבשנה בגוף כדי לקבל הגילוי של זמן תחיית המתים, וזהו גילוי שהוא רק ענין של צדקה וחסד חנם, שכן אין בכוח ההתעוררות למטה להמשיך סוג גילוי כזה, ההתעוררות למטה היא רק בבחינת "כלי" לקליטת גילוי זה. במה, איפוא, הגילוי שלעתיד נעלה יותר אפילו מן הגילוי שבגן עדן העליון? יסביר רבנו הזקן להלן: לפי שההארה והגילוי שבגן עדן היא בחינת "ממלא כל עלמין"¹⁸, - ממלא כל העולמות - החיות האלקית המצומצמת ומותאמת לדרגת הנברא, ומתלבשת בפנימיות נברא, שהוא בחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה - החיות יורדת ומשתלשלת ומצומצמת ממדריגה למדריגה, על ידי צמצומים עצומים, - המצמצמים ומקטינים את החיות ואת הגילוי, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "ביו"ד נברא עולם הפא", - כלומר, גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא הרי צמצום של נקודה, והיא בחינת חכמה עלאה, - יו"ד היא בחינת חכמה עליונה, שכן, היו"ד של שם הוי' רומזת על "חכמה עילאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם ה"אצילות", הנקראת - "חכמה" נקראת "עין העליון", - "עדן" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות, -

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מובן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. וצ"ע". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". 12. מנחות כט, ב. 13. תהלים קד, כג. 14. קהלת ז, יב. 15. קסג, א. 16. ב"מ פו, א. 17. ד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקייע.

שבת קודש כ"ה אלול

השייך כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן, שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי והשגה לכל אחד בהתאם למדרגתו, שכן, מדובר באור פנימי המשתלשל ומתצמצם ממדרגה למדרגה ובא בהתגלות לכל אחד בהתאם למדרגה שלו – אלא, האור והגילוי של תחיית המתים, שהוא אור מקיף של "כתר" אינו מתצמצם אלא מאיר לכולם בשוה, ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת המהות, שמשגיגים את המהות, כפי שהדבר בענין הראיה שרואים את המהות של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד²⁶ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו", ראיית המהות. וזה ש'אמרו

וזהו שארז"ל ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עמרה היא בחינת מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי' ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס ב"ה להנאצלים ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי' מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה קבו מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בוה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף וך וצה אחר התחי' כי נעוץ תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו'

רבותינו וְרוֹנִם לְבָרְכָהּ²⁷: "עֲתִידִים צְדִיקִים שְׂאִמְרוּ לְפָנֵיהֶם קְדוּשׁ", – כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא, כ'י "קְדוּשׁ" הוא בְּחִינַת מְכַבֵּל, שְׂאִינוּ בְּגֵרָה הַשְּׁנָה וְדַעַת, כ'י הוא לְמַעְלָה מְעַלָּה מְבַחֶינָה חֲכָמָה וְדַעַת שְׂבָנִים עָרֹן, כ'י הַחֲכָמָה מֵאִין תִּמְצָא כְּתִיב²⁸, הוא בְּחִינַת "כְּתֵר עֲלִיוֹן" הַנִּקְרָא "אֵין" בְּזֶהר הַקְדוּשׁ²⁹, וְהַשְּׁפָעוֹת וְהַאֲרֵתוֹ בְּבַחֲנֵי גִלּוֹי, – שׂיֻכְלוּ לַהֲשִׁיגוּ בַהֲשֵׁגַת הַמַּהוּת, הוא דְּוִקָא בְּשֵׁהַנְּשָׁמָה תִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְך וְצַח אַחַר הַתְּחִיָּה, – אַחֲרֵי תַחֲיִית הַמַּתִּים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא בלי גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף (כידוע³⁰ ההכרעה כדעת הרמב"ן³¹, שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים), דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: כ'י "נְעוּץ תְּחִלָּתָן – הַמְדְרִיגָה הַעֲלִינָה בִּיּוֹתֵר שֶׁב־תְּחִלָּה", כְּסוּפָן דְּוִקָא, – כְּתוּב בַּסֵּפֶר יִצִירָה³² ומשמעות הדבר, כפי פירוש החסידות³³,

וזהו ש'אמרו רבותינו וְרוֹנִם לְבָרְכָהּ¹⁸: – "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין וְעֲטְרוּתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין כּו"¹⁹, – מזיו השכינה, עֲטָרָה הִיא בְּחִינַת מְקִיף וְסוּבֵב, – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל עולם או נברא, אלא הוא אור היורד למטה²⁰ ומאיר באופן שהוא מקיף על הכל בשוה, וְנִקְרָא "כְּתֵר" מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת"²¹, – כפי שמובא במלכים א. פרק ז' על הכותרות שנתן שלמה לעשות לעמודים, אפשר שזו ההוספה ב"כתר" לגבי "עטרה", עטרה – היא הרי על הראש, "תשית קבו מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין לראשו עטרת פז"²², "ועטרותיהם בראשיהם", ואילו כתר מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיוון שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתר"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם תר"ך עמודי אור (תר"ך אותיות "כתר"²³, אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים, שכן, זה כתר על עמודי המצוות, והוא – בחינת ה"כתר" היא בְּחִינַת מְצַעַע הַמַּחְפֵּר הָאֲרֵת – והתגלות הַמְאֲצִיל אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוא לְהַנְאֲצִילִים, – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין סוף" והנאצלים הם הרי ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול – הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא בחינת וספירת ה"כתר"; פנימיות הכתר שייכת למאציל, והיצוניות הכתר שייכת לנאצלים, ועל ידי כך בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין המאציל לנאצלים – כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור אין סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות", וְלַעֲתִיד יֵאִיר וְיִתְגַּלֶּה עוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַצְּדִיקִים שְׂקוּמוֹ בְּתַחֲיָה – בתחיית המתים, ("ועמך כולם צדיקים"²⁴ כו"²⁵). – כלומר שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור

18. ברכות ז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". 20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכ"ע - גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשוה, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". 22. תהלים כא, ד. 23. תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). 24. ישעי' ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תחח"מ וג"ע: בתח"מ "ועמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו'". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיאה בג"ע תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם" - יעמדו בתחח"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימך. ופשיטא - גודל החילוק שבין זל"ז בהגילויים דאז, וכאו"א לפום שעו"ד (בג"ע) וכו'". 26. ישעי' מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כה, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בעולם אין". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו' ובכ"מ". 30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצוות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול. 32. פרק א' משנה ז'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו.

בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, עַד שִׁיחָא בְּגֵן עֲרֵן תְּתַלְתָּהּ, לְהַשִּׁיג בְּחֵינַת הַכְּמָה עֲלֵאָה – חכמה עליונה, כו') [אפשר צ"ל³⁶: כָּל חַדְרָא כְּפֻסָּה שְׁעוּרָא דִּילֵיהּ, – כל אחד כפי שיעורו ומדרייגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולאח"ז יקום בתחמה"מ –

ע"י טל תורה – כמחז"ל³⁷) וְיִמְלַל תּוֹרָה מְחִייהוּ, – כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו" – בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולאח"ז

ש) וְהַקִּיצוֹת הֵיא תְּשִׁיחָה כו"³⁸, וְדִי לְמַבְיָן. – שכפי המוסבר במסכת אבות³⁹ זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק⁴⁰ היא "חיו מתוך וגו' הקיצו ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה אור תורה מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדרייגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני זה בגן ערן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדרייגתה, למרות שהשגת הנשמה בגן ערן היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפליגי במתיבתא דרקייע" ב"לקוטי תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן ערן באופן של "מקיף"), הרי, שבגן ערן שהשגת הנשמה היא בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין ה"תורה" שהיא ענין של "מוזן" ואור פנימי, "ותורתך בתוך מעי"⁴¹, כמובא בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין המצוות, ועל ידי ועם ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו" ו"היא תשיחך".

שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו המדרייגות העליונות ביותר של השתלשלות) – נמצאת ב"סוף" דוקא, במדרייגת ה"כתר" שלמעלה מהשתלשלות (למעלה אפילו מהמדרייגה הגבוהה ביותר של השתלשלות, שהיא "חכמה" הנקראת "ראשית",

שהיא היא ראשית ההשתלשלות). היכן זה יורד בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה תהיה מלוכנת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה או ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגן ערן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן ערן שכאמור לעיל הוא גילוי היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן ערן הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף אין הוא יכול להתגלות, אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן" אור ה"כתר", ו"סוף מעשה במחשבה תחלה כו", כְּנִדְרֵי. – במחשבה ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה",

ובמעשה ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "סוף מעשה" דוקא הוא בתחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלוכנת בגוף גשמי – על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה⁴², שעל ידי מצוות ממשיכים את אור ה"כתר", שכן, מצוות מעשיות שהן "סוף מעשה" – הן דוקא הן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש" שכן, לצדיקים ("ועמך כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". אִךְ אִי אֶפְשָׁר³⁵ לְהַגִּיעַ לְמַדְרְגָה זו, – לקלוט

34. ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן?! – וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל – מצות הצדקה). – והתירון עפמשנת"ל לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' – כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתחמה"מ). – ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': תחמה"מ בא ע"י שטל תורה מחייהו – וזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי" ח"ע כפום שעורא דילי" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': לאחר תחמה"מ – השכר ד"תשיחך" – וה"ז "היא (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' בג"ע). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גוי, אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו – וממתיק ע"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי א"פ כו' – כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גוי" – שהרי ענינה בי' הרחבות שע"י הצדקה דלמטה". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' – שלכאורה אינו מובן – ולכן הקיפוהו בחצ"ע"ג – כ"ח. ז. א. כל חד". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספ"ו". 38. משלי ו, כב. 39. ספ"ו. 40. ישעי' כו, יט. 41. תהלים מ, ט.

ה'תש"ג

יט אלול

יום ראשון

שיעורים. חומש: נצו"י, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צו. נה"נו.
תניא: טז. אהוביי . . . "248" דף פ'.

רבינו הזקן זייענדיג נאָך אין וויטעבסק, האָט אמאָל געזאָגט א תורה אויפ'ן פסוק אתם נצבים גו', און האָט געטייטשט מחוטב עצך ל' עצה, מ'דארף אויסהאקען די רבות מחשבות בלב איש, שואב מימיך אויסשעפען די מים וואָס מצמיחים כל מיני תענוג.

תרגום חפשי

רבינו הזקן, עוד בהיותו בוויטעבסק, אמר פעם תורה על הפסוק "אתם נצבים גו'", ופירש: מחוטב עצך לשון עצה, יש לעקור [לחטוב] את הרבות מחשבות בלב איש, שואב מימיך לשאוב [החוצה] את המים שמצמיחים כל מיני תענוג.

יום
ראשון

ה'תש"ג

כ אלול

יום שני

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שני עם פירש"י.
תהלים: צד"קג. נח"ס.
תניא: והנה זהו . . . לב ונפש.

דער וואָס איז נידעריג און גראָב הערט ניט אָן די אייגענע גראָבקיט און נידעריקייט [זה שנחות וגם אינו חש את גסותו ונחיתותו הוא].

יום
שני

ה'תש"ג

כא אלול

יום שלישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה. סא"סג.
תניא: יז. נודע . . . "250" וע"ש היטב.

אבינו הראשון אברהם בגלל עבודתו נפש לפרסם אלקותו ית' – אל אחד – לכל בני העולם, זכה להנחיל לזרעו עד סוף כל הדורות את האמונה הטהורה בה' ובתורתו, וכל איש ואשה בישראל יש להם הכח והעוז למסור נפשם על התורה הקדושה.

יום
שלישי

ה'תש"ג

כב אלול

יום רביעי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קו"קז. סד"סו.
תניא: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכיח צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעכען זיך [לא לדקור], כי בטופרהא אחידן [בצפרנים נאחזות], יעדער שטאָך איז [כל דקירה היא] קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

יום
רביעי

ה'תש"ג

כג אלול

יום חמישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב. סז־סט.
תניא: יח. כתיב . . . "252" בלק"א.

ר' משה, בנו של רבינו הזקן, בלמדו – והוא אז כבן ח־יא שנה – הסוגיא בשבחן של חכמים בגטין (ס"ז א) נסתפק במאמר רשב"י שם שנו מדותי, שיש בזה שני פירושים: למדו תורתי (רש"י) או מדותי כפשוטו. בתוך כך נכנס רבינו הזקן ואמר – בניגון, כדרכו בקדש: תורה שניתנה לנו כולה מדות טובות, אפילו העונשין שבה הם באמת חסד וטוב, ושני הפירושים אחד הם, והא בהא תליא [זה בזה תלוי]: אי אפשר להיות מדות טובות בלי תורה וא"א לתורה בלי מדות טובות. ככל הנ"ל קרה גם להצ"צ בהיותו בגיל ח־יא שנה.

יום

חמישי

ה'תש"ג

כד אלול

יום שישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיד. עז־עב.
תניא: והשנית היא . . . דעהו א.

אמאָל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האַט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האַט געזעהן – א הוראה אין עבודה און הדרכה.

תרגום חפשי

בעבר, כל אמרה ששמעו – היתה תורה, וכל דבר שראו – הוראה בעבודה והדרכה.

יום

שישי

ה'תש"ג

כה אלול

שבת

אמירת כל התהלים בהשכמה.

יום התוועדות. סליחות - אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים - באשמורת הבוקר.
כאשר נצבים וילך נפרדות מתחילין למפטיר וכן לשביעי - ש"פ נצבים - ראה נתתי לפניך גו'.

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג־עה.
תניא: יט. עוטה . . . "254" דאצילות.

אדמו"ר הזקן סיפר: בהיותי במעזריטש שמעתי ממורי ורבי הה"מ בשם מורו ורבו הבעש"ט נ"ע: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים יא פעמים בשנה, כתיב אתם נצבים היום, דהיום קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש ויהי היום גו' ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים קיימים ועומדים, והיינו שזוכים בדין, ובשבת שלפני ר"ה שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת אתם נצבים, דזהו ברכתו של הקב"ה, בשבת מברכים חדש השביעי שהוא המושבע והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה.

שבת

קודש

יום ראשון

הדלקת חשמל בחג

היו שרצו להתיר, בהניחם, שהאש נוצרה כבר בתחנת הכח, ופעולת ההדלקה רק מביאה את החשמל אל הנורה, ואין כאן משום 'מוליד'.

אך רבו גדולי הפוסקים אשר דחו זאת, בצינים, שהרבנים המתירים לא היו בקיאים בענין החשמל. ובאמת יש כאן איסור של 'מוליד', היות שאש חדשה נוצרת בחוט שבנורה מכח התנגדות החוט לזרם החשמל הזורם בו.

[אנציקלופדיה תלמודית כרך יח, עמוד קעז]

הלכות יום טוב פרק ד, הלכה א: לא התר ביום טוב אלא להקעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש אסור.

סיבת האיסור להצית דווקא אש חדשה מבוארת בגמרא: הולדת דבר חדש דומה קצת למלאכה (ביצה לג, א). ולמרות שכל מכשירי אוכל נפש, מותר לעשותם בחג אם לא יכלו לעשותם מקודם, הרי שאת האש היה אפשר להצית מערב החג (מגיד משנה). ולשאלה בת זמננו, בה דנו פוסקי ההלכה: האם מותר להדליק נורת חשמל ביום טוב או אסור? האם פעולה זו מולידה אש חדשה או לא?

יום שני

חול או מועד

באובל: רצוי לאכול סעודה של לחם. מכיוון ש"אין שמחה אלא ביין" – על הגברים לשתות 'רביעית' יין בכל יום מימי החג. כמו כן, מן הראוי לאכול בהם בשר.

ככלל, לא די בפעולות המתחייבות לשם שמחה, אלא על האדם להיות בשמחה כל שעות היום, וגם השרוי בצער חלילה אסור לו לעשות במועד דבר העלול להרבות את צערו.

בחול-המועד יש להוסיף בלימוד התורה. הראשונים הביאו את דברי התלמוד הירושלמי: "כלום אסור לעשות מלאכה (בחול-המועד) אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושמחים ויגעים בתורה".

[נ"פ שרי"ע אדמו"ר הזקן סימן תקכט, חול המועד כהלכתו פרק א]

הלכות יום טוב פרק ז, הלכה א: חלו של מועד.

פחות מחודש נותר עד לחול המועד סוכות. עצם המונח 'חול המועד' מסגיר שזו תקופת זמן המורכבת משני היבטים – 'חול' ו'מועד'.

נקודה זו באה לידי ביטוי בכך שמצד אחד לא חייבים בחול המועד במצוות 'כבוד' ו'עונג' כמו ביום טוב עצמו, ומאידך הם אסורים בהספד ותענית ויש לשמוח בהם יחד עם כל בני המשפחה.

חובת השמחה בחול המועד קיימת בכמה מישורים:

בביגוד: יש ללבוש בגדים נאים וחיגיגיים. נהוג שעל השולחן פרוסה מפה בכל ימי חול-המועד, כביום-טוב.

יום שלישי

לא מספיק ביטול בלב

אף על חמץ הידוע, כמו אותה עוגה שנמצאה. הכיצד כתב הרמב"ם שיש לבטל רק חמץ בלתי נודע? ההסבר לכך:

במצוות 'תשביתו' – נוסף לעצם המצוה, שהיא השבתה וביעור החמץ מן העולם – ישנו ענין נוסף: מניעת הלאו של 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

מי שמבטל גם את החמץ הידוע לו, אכן אינו עובר על 'בל יראה' ו'בל ימצא', אך את עצם מצות השבתה הוא עדיין לא קיים, עד שיבערנו ממש מרשותו. לכן הורה הרמב"ם שלא לבטל את החמץ הידוע, אלא להסירו ממש מרשותו.

[פני יהושע על מסכת פסחים ד, ב]

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ב: ומה היא השפחה זו האמורה בתורה? היא שיבטל החמץ מלבו.

בנוסף קדום של הרמב"ם מופיעה גרסה שונה: "ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? – שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבד". כלומר: ביטול מועיל רק לחמץ בלתי ידוע, ולא לחמץ ידוע ומוכר.

גרסה זו מעלה תמיהה:

במסכת פסחים (י, ב) מובאים דברי רב, המצריך לבטל את החמץ בנוסף לבדיקה, שמה ימצא בפסח עוגה נאה, ונמצא עובר על איסור 'בל יראה' אם לא ביטל את חמצו. ושואלת הגמרא: מה בכך, הרי יכול לבטל את העוגה לאחר שימצאנה. שאלת הגמרא מלמדת אותנו בצורה ברורה, שהביטול מועיל

יום רביעי

מדוע חסידים נזהרים ממצה שרויה?

משום שחום האש שולט בקמח, כך שאחרי הקליה אין הוא יכול להחמיץ ממגע במים (ב"י תסא).

אך רבנו ירוחם חלק על כך, וסבר שיש להזהר מלבשל קמח קלוי במים, כיון שקיים חשש שלא הכול נקלה כהוגן. ונחלקו האחרונים ביחס לפירורי הקמח שעל המצה – האם גם כאן יתכן שלא הכול נאפה כראוי, ולכן אסור לשרות את

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכה ג: מבשלין את הפת ואת הקמח הקלוי.

מנהג חב"ד להקפיד מאוד שלא לאכול מצה שרויה, לאור פסק אדמו"ר הזקן בנידון. בשורות הבאות נעקוב אחר דעות הפוסקים, וכך נבין את טעם החומרא. ברמב"ם היומי נאמר ברורות שמותר לבשל קמח קלוי. זאת,

חמץ מהתורה. ולאור דברי האריז"ל שבפסח רצוי להחמיר בכל החומרות, יש להחמיר שלא לאכול מצה שרייה. עם זאת, אין למחות באלו המקילים בדבר, היות שהם מסתמכים על דעת גדולי ישראל (ש"ת אדה"ז ו).

המצה במים (ש"ת מהרש"ם כו); או שהיות ומדובר במעט קמח, בוודאי הכול נאפה בתנור ואין חשש החמצה על ידי מים (פר"ח תנט).
וכתב אדמו"ר הזקן, שבמצות שלנו רואים במוחש פירווי קמח שנותרו אף לאחר האפיה, מחמת שהבצק היה קשה ולא נילוש יפה יפה. ואם כן, לדעת המחמירים קיים כאן חשש איסור

יום חמישי

איך אמרו "מה נשתנה" בזמן הבית?

מצה, ולאחר מכן גם מרור. קושיית 'מסובין' הוצבה בסוף כי נוספה רק כאשר חדלו לאכול בהסבה במשך כל השנה, דבר שהתרחש אחרי החורבן, זמן רב לאחר שחוברו השאלות הראשונות (הגר"א).
אלא שהסבר זה אינו מניח את הדעת. הלא הרמב"ם כינס את קושיית 'מסובין' יחד עם קושיית 'צלי'. מכך אנו למדים, שעוד בזמן הבית – עת בה נאכל הפסח צלי – היה הבן שואל אף את קושיית 'מסובין'.

[הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים, ד"ה מטביין]

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכה ב: **מַה נִשְׁתַּנָּה . . שֶׁבְּכָל הַלְּלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי בֶּשֶׂר צְלִי שְׁלֹק וּמִבְשָׁל . . שֶׁבְּכָל הַלְּלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי בֵּין יוֹשְׁבֵי וּבֵין מְסֻבִּין.**
כל ילד מכיר את סדר הקושיות ב"מה נשתנה" לפי נוסח חב"ד: מדוע מטבילים פעמיים, למה אוכלים מצה, מרור זה על שום מה, ומהי הסיבה שכולנו מסובין בליל הסדר.
ההסבר המקובל הוא, שסדר הקושיות חופף לסדרם באותו לילה:
תחילה מטבילים את הכרפס במי מלח, בהמשך אוכלים

יום שישי

מצוה אחת שנראית כשתיים

בדיעבד, אינו חוזר ומברך (רי"ף ר"ה יא). והשאלה מתעוררת: מדוע לכתחילה אסור לדבר?
ההסבר לכך: התקיעות נראות כמו שתי מצוות. שהרי תקיעות מיושב הם מהתורה, ואילו תקיעות מעומד הן תקנת חכמים. זו הסיבה שאסרו לכתחילה לדבר בין התקיעות (שוע"ר תקצב, ז).
אפשרות נוספת: כשם שבבדיקת חמץ, יש הסוברים שאסור להפסיק באמצע הבדיקה, כי מצוה לעשות את הבדיקה במלואה; אף כאן יש להשלים את מניין התקיעות, ולכן לכתחילה אנו אוסרים לדבר ביניהם (ראה שוע"ר תלב, ז).

הלכות שופר פרק ג, הלכה יא: **וְאִינוּ מְדַבְּרִין בֵּין הַתְּקִיעוֹת שְׁמִיּוֹשֵׁב לַתְּקִיעוֹת שְׁעַל הַפֶּדֶר; וְאִם סָח בִּיְנֵיהֶן - אֵף עַל פִּי שְׁעֵבֶר, אִינוּ חוֹזְרִים וּמְבַרְרִים.**
כאשר ה'בעל תוקע' ייגש לבימה בעוד ימים ספורים, יכריזו בבית הכנסת כי אין לדבר מעתה ועד שיסתיימו כל התקיעות של מוסף.
בדרך כלל, איסור הפסק בדיבור קיים רק כאשר ברכה אחת חלה על שתי מצוות. לדוגמה: אין לדבר בהנחת תפילין, כי תפילין של יד ושל ראש אלו שתי מצוות.
התקיעות, לעומת זאת, הינן מצוה אחת. ולכן מי שדיבר

שבת-קודש

סיפור שאינו מתקבל על הדעת

לעשותה בסוכה.
נימוק נוסף: בניגוד למצה המהווה רק פרט בפסח, הסוכה מהווה נקודה עיקרית בגינה נקבע חג סוכות. יתר מצוות החג מסתעפים אפוא מהסוכה, ועל כן מצות ד' מינים תתקיים בשלמות דווקא בתוך הסוכה.
ההבדל ההלכתי בין הטעמים:
מצד הטעם של "תשבו כעין תדורו", אין ענין לברך על המינים בסוכה כאשר יורד גשם, כשם שאין אז חובה לדור בה; אך לפי הטעם השני, עדיף להמתין שהגשם ייפסק, ואז ליטול את המינים בסוכה, כי זו שלמות מצות ד' מינים עצמה (לקו"ש כא, ע' 122).

הלכות סוכה פרק ו, הלכה ה: **יְהִיה אֹכֵל וְשׂוֹתָה וְדָר בַּסֹּכָה . . בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בְּשֵׁאֵר יְמֵי הַשָּׁנָה.**
השמועה מספרת, כי חסיד אחד בא אל הגאון הרג'צובי בסוכות לברך על ארבעת המינים שלו. נתן הגאון את המינים בידיו, ואמר לו: לך לברך עליהם בתוך הסוכה. אך אני 'יהודי פשוט', וברכתי בבית...
משמעות הסיפור, שאין מקור הלכתי המצריך לברך על המינים דווקא בסוכה, אלא זה מנהג חסידים המבוסס על כתבי האריז"ל בלבד (אישים ושיטות ע' 100).
יש לפקפק בשמועה זו. הלא הציווי הבסיסי של סוכות הוא "תשבו כעין תדורו" – לגור בסוכה ולעשות בה כל דבר חשוב. נטילת ד' מינים מהווה בהחלט מעשה חשוב, והכי מתאים

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - י"ט כ"ה אלול ה'תשס"ז

אותה לשנים בכלי; אבל ממצכה ביד ושורה אותה בשמן ומניחין אותה בין שני גרות ומדליק באמצע, ונמצאת הפתילה נחלקת בפני שני גרות.

ח. אין שוברין את החרש ואין חותכין את הנגר לצלות עליהן, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפור לצלות בו [בשר] מליח. שפור שגורף [התעקם] - אף על פי שהוא יכול לפשוטו בידו, אין מתקנין אותו. שני בלים שהן מחברין בתחלת עשייתן, כגון שני גרות או שני כוסות - אין פותחין אותן לשנים, מפני שהוא מתקן כלי.

ט. אין משחיוין את הספין במשחנות שלה, אבל מחדדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן; ואין מורין דבר זה לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה במשחנות. במה דברים אמורים? בשכולה לחתך בדחק או שגפגמה; אבל אם אינה יכולה לחתך כלל - אין משחיוין אותה אפלו על העץ, שמא יבוא להשחיתה במשחנות. ומפני זה אסרו לראות [לבדוק] ספין לעם הארץ ביום טוב, שמא תהיה פגומה, ויאמר לו: 'זו אסור לשחוט בה, משום פגימתה', וילך ויחדדנה במשחנות. ויחכם שראה הספין לעצמו, הרי זה משאילה לעם הארץ.

י. אין מבקעין עצים ביום טוב, לא בקרדם [גרזן] ולא במגל ולא במגרה [משור], אלא בקפיס [סכיו קצבים]; ובצד חמד שלו, אבל לא בצד הרחב מפני שהוא פקודם. ולמה אסרו בקרדם וכיוצא בו? שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שהרי אפשר היה לו לכקע מערב יום טוב. ולמה לא נאסר הבקוע כלל? מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יכול להבעירו, וימנע מלבשל; לפיכך התירו לכקע בשנוי. וכל הדברים הדומין לזה - מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו, ואסרו מה שאסרו.

יא. לא תכנס אשה בין העצים לטל מהן אוד [קרוש לגריפת התנור] לצלות בו. ואין סומכין את הקדרה ולא הדלת בבקעת [חתוכה] של קורה; שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב, אלא להסקה בלבד.

יב. מסלקין [פוחחין] תריסי חניות ומחזירין אותן ביום טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן מן התנות, ולא ימנע משמחת יום טוב. במה דברים אמורים? בשיש להן ציר באמצע; אבל יש להן ציר מן הצד - אסור, גזרה שמא יתקע [בחוזק]. ושאיין להן ציר כל עקר, אפלו בבית מתר להחזיר.

יג. בלים שהן מפצלין [מורכבים מכמה חלקים], כגון מגורה של חליות וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות - מעמידין [מרכיבים] אותן ביום טוב, והוא שלא יתקע [בחוזק]; לפי שאין בגן כבלים. אבנים של בית הפסא, מתר לצדדן [לסדרם] ביום טוב; בגן עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו.

יום ראשון

הלכות שביתת יום טוב פרק ד

א. אין מוציאין את האש לא מן העצים, ולא מן האבנים, ולא מן המתכות - כגון שחוככין אותן זו בזו או מכין זו בזו, עד שתצא האש; וכן הנפס חמד ביותר שהוא כמים, שמנידין אותו עד שידלק, או כלי וף קשה או זכוכית מלאה מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נגהה [קרנה] לפשתן וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא התר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה, אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותו מערב יום טוב.

ב. אף על פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצורך, אסור לכבות את האש אפלו הבערה לצורך אכילה - שהפכו מלאכה, ואין בו צורך אכילה כלל; וכשם שאין מכבין את האש, כך אין מכבין את הנר. ואם כבה - לוקה, כמי שארג או בנה.

ג. אין מסלקין [נוטלים] את פי הנר [הפתילה] למעלה כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנה. ואינו חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ [מוער] את ראשה בידו. אגדה של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אהנה בו האש מתר לשמטו, ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.

ד. אין מכבין את הדלקה כדי להציל ממון ביום טוב, כדרך שאין מכבין בשבת; אלא מניחה, ויוצא. ואין מכבין את הנר מפני תשמיש המטה, אלא כופה עליו כלי, או עושה מחיצה בינו לבין הנר, או מוציא לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו, הרי זה אסור לכבות; ואסור לשמש, עד שתכבה מאליה.

ה. מתר לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין שמא יכבה. ואסור להניח את הנר על גבי הדקל וכיוצא בו ביום טוב, שמא יבוא להשתמש במחבר ביום טוב.

ו. אין מעשנין בקטרת [ע"י פיזור בשמים על גחלים] ביום טוב, מפני שהוא מכבה - ואפלו להריח בה; ואין צריך לומר לגמר [לבסום] את הבית ואת הכלים [ע"י העשן], שהוא אסור. ומתר לעשן תחת הפרות כדי שיכשרו לאכילה, כמו שמתר לצלות בשר על האש. וממתקין את החרדל בגחלת של מתכת - אבל לא בגחלת של עץ, מפני שהוא מכבה. ואין מכבין את העץ כדי [לצורך] שלא תתעשן הקדרה או הבית.

ז. אין נופחין במפות [להגדיל האש] ביום טוב, כדי שלא יעשה כדרך שהאמנין עושין; אבל נופחין בשפופרת [קנה]. אין עושין פחמין, ואין גוזלין [שודרים] את הפתילה, ולא מהבהבין [חורכים מעט] אותה, ולא חותכין

הקדשים ביום טוב, כדי לחבב המצוה.

כא. לא יאמר אדם לטבח: 'תן לי בדינך בשר', אלא: 'תן לי חלק' או 'חצי חלק'; ולמחר עושין חשבון על שניו. וכן לא יקח מבעל התנות במדה, או במשקל; אלא כיצד הוא עושה? אומר לחנוני: 'מלא לי כלי זה', ולמחר נותן לו שניו. ואפלו היה כלי המיוחד למידה, מלאגנו - והוא, שלא יזכר לו שם מדה.

כב. הנחתום מודד תבלין ונותן לקדרה, בשביל שלא יפסיד תבשילו; אבל האשה, לא תמד קמח לעסה. וכן לא ימד אדם שעורים לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה.

כג. ומתן לקח מן החנוני ביצים ואגוזים במנן, וכן כל פיוצא בהן - ובלבד שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום מנן. כיצד סכום המנן? הרי שהיה נושה בו [החנוני] עשרה רמונים או עשרה אגוזים - לא יאמר לו ביום טוב: 'תן לי עשרה כדי שיהיה לך אצלי עשרים'; אלא לוקח סתם, ולמחר עושה חשבון.

כד. הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו, או אצל הפטם [מפטם בעלי חיים] הרגיל אצלו, ולוקח ממנו בהמה ופופות, וכל מה שירצה - והוא שלא יזכר לו שם דמים, ולא סכום מנן.

כה. הלואת יום טוב, תובעין אותה בדין; שאם תאמר לא נתנה להתבע - אינו נותן לו פלוס, ונמצא נמנע משמחת יום טוב.

כו. אף על פי שאין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב כשבת, אם היו לו תרומות ומעשרות שהגביהן מאמש, הרי זה מוליכין לפניהם ביום טוב; ואין צריך לומר חלה וזרוע ולחיים וקבה, שמוליכין לפניהם ביום טוב. וגבאי צדקה גובין מן התצרות ביום טוב; ולא יהיו מכריזין כדרך שמכריזין בחל, אלא גובין בצנעה, ונותנין לתוך חיקן, ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה.

הלכות שביתת יום טוב פ"ק ה

א. אף על פי שהתרה הוצאה ביום טוב, אפלו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחל, אלא צריך לשנות; ואם אי אפשר לשנות, מתר. כיצד? המביא כדי יין ממקום למקום - לא יביאם בסל ויבקפה [שק], אבל מביא הוא על כתפו או לפניו [בידיו]. המוליך את התבן - לא יפשיל את הקפה לאחוריו, אבל מוליכה בידו.

ב. וכן משאות שדרפן לשא אותן במוט, ישא אותן על גבו מאחוריו; ושדרפן לשא אותן מאחוריו, ישא אותן על כתפו; ושדרפן להנשא על הכתף, ישא אותן בידיו לפניו, או יפרש עליהן בגד. וכן כל פיוצא בזה משנוי המשא. ואם אי אפשר לשנות, נושא ומביא כדרך. במה דברים אמורים? בנושא על האדם; אבל על גבי בהמה - לא יביא כלל, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל.

ג. אין מנהיגין את הבהמה במקל, ואין הסומא יוצא

יד. העושה מדורה ביום טוב - בשהוא עורך העצים, אינו מניח זה על גבי זה עד שיסדר המערכה, מפני שגוראה כבונה; אף על פי שהוא בנן עראי, אסור; אלא או שופך העצים בערבוב, או עורך בשנוי. כיצד? מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ.

טו. וכן הקדרה - אוהו אותה, ומכניס האבנים תחתיה; אבל לא יניחנה על גבי האבנים. וכן המטה - אוהו הקרשים למעלה, ומכניס הרגלים תחתיהם. אפלו ביצים - לא יצמיד אותן שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו מגדל, אלא ישנה ויתחיל ממעלה למטה. וכן כל פיוצא בזה, צריך שנוי.

טז. מסירין ובוכין הנגלין בבהמה, אף על פי שהן עושין חבורה [בבהמה בהסרתם]. ואין מילדין את הבהמה ביום טוב, אבל מסעדין [מסייעים אותה]. כיצד? אוהו בנולד שלא יפל לארץ, ונופח לו בכתמו [לפותחו מסתימתו], ונותן דד לתוף פיו. היתה בהמה טהורה, ורחקה את הנולד - מתר לזלף [לשפור] משלייתה עליו, ולתן בול [מלא אגרוף] מלח ברחמה, כדי שתרחם עליו; אבל הטמאה - אסור לעשות לה כן, לפי שאינה צריכה [אינה מקורבתו עוד אחר שריחקה הוולד].

יז. כלי שנטמא מערב יום טוב, אין מטבילין אותו ביום טוב - גזרה, שמה ישנה אותו בטמאתו [להטבילו ביום]; ואם היה צריך להטביל מים שבו - מטביל את הפלי במימיו, ואינו חושש. כלי שהיה טהור לתרומה ורצה להטבילו לקדש, מתר להטבילו; וכן כל פיוצא בזה, מטבילות שאר המעלות [חומרות].

יח. כלי שנטמא ביום טוב, מטבילין אותו ביום טוב. נטמא הפלי במשקין טמאין שהן ולד הטמאה מערב יום טוב - מטבילין אותו ביום טוב, לפי שהוא טהור מן התורה, כמו שיתבאר במקומו. ומדלין [שואבין מים] כדלי טמא, והוא טהור מאליו. נדה שאין לה בגדים להחליף, מערמת וטובלת בבגדיה.

יט. דברים רבים אסרו ביום טוב, משום גזרת מקח וממכר. כיצד? אין פוסקים דמים [מסכמים מחיר] פתחלה על הבהמה ביום טוב, אלא מביא שתי בהמות שוות זו לזו, ושוחטין את אחת מהן ומחלקין ביניהן; ולמחר יודעין כמה דמי שניה, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו. וכשהן מחלקין ביניהן, לא יאמר זה: 'אני בסלע ואתה בשתיים' - שאין מוכירין שם דמים; אלא זה נוטל שלישי, וזה רביעי.

כ. כשהן מחלקין, לא ישקלו במאזנים, שאין משגיחין [משתמשים] בכף מאזנים כל עקר; אפלו לתן בו בשר לשמרו מן העכברים אסור, אם היו המאזנים תלויין, מפני שגוראה כשוקל בכף מאזנים. וטבח אמן [מומחה], אסור לשקל בידו. ואסור לשקל בכלי מלא מים. ואין מטילין חלשים [גורלות] על המנות; אבל מטילין חלשים על בשר

שלא קנה אחד מהן.

יב. מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב, לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו, שכל הסעודה כרגלי בעל הסעודה, לא כרגלי האורחין - אלא אם כן זכה להן [ע"י] אחר במנות אלו מערב יום טוב.

יג. וכן מי שהיו פרוטיו מפקדין בעיר אחרת, וערב בני אותה העיר (ערוך תחומין בשביל) לבוא אצלו - לא יביאו לו מפרוטיו, שפרוטיו כמוהו אף על פי שהן ביד אלו שערכו. במה דברים אמורים? בשיחוד להם [לפירות] קרן זוית [והקנה לו אותה זוית]; אבל אם לא יחד להן, הרי הן כרגלי זה שהן מפקדין אצלו.

יד. בור של יחיד, כרגלי בעליו; ושל אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר; ושל עולי בבל שהן מסורין לכל, כרגלי הממלא - שכל מי שמלא מהן, מוליכין למקום שהוא מהלך. נהרות המושכין [וזרמים] ומעיינות הנובעין, כרגלי כל אדם; ואם היו באין מחוץ לתחום לתוף התחום, ממלאין מהן בשפת, ואין צריך לומר ביום טוב.

טו. שור [מצוי] של רעי [שניזון ממרעה, כרגיל], כרגלי אנשי אותה העיר (כי בדרך כלל נמכר לאנשי העיר בלבד). ושור [מפוטם] של פטם, כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב - מפני שדעת בעליו למכרו [גם] לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר; מפני שהוא מפטם, והכל שומעין שמעו ובאין לקחתו. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשורו, כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך; מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כף הוא, שיקחו ממנו אנשי עירות אחרות, ונמצא שור זה כבור של עולי בבל, שהוא מסור לכל.

טז. הגחלת - כרגלי בעליה, לא כרגלי שואלה [זה ששאל אותה ביו"ט]; והשלהבת [שאינו בה ממשות], כרגלי מי שהיא בידו. לפיכך, המדליק גר או עץ מתברו, מוליכו לכל מקום שהוא הולך.

יז. השואל כלי מתברו מערב יום טוב - אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל. שאלו ממנו ביום טוב - אף על פי שדרכו תמיד לשאל ממנו כלי בכל יום טוב, הרי הוא כרגלי המשאל.

יח. שנים ששאלו חלוק אחד, האחד שאלו ממנו שיתנו לו שחרית, והשני שאלו ממנו שיתנו לו ערבית - הרי כלי זה כרגלי שני השואלין, ואינן מוליכין אותו אלא למקום ששניהן יכולין להלך בו.

יט. כיצד? הרי שערב הראשון ברחוק אלה ממקום החלוק למזרח, וערב השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב - בשלוקח הראשון החלוק, אינו מוליכו במזרח אלא עד אלה וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במערב להלך בו; וכשיקח השני כלי זה, אינו מוליכו במערב אלא עד אלה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במזרח להלך בו. לפיכך, אם ערב זה ברחוק אלפים

במקלו, ולא הרוצה בתורמלו [ילקוט]. ואין יוצאין בכסא אחר האיש ואחר האשה [לא נושאים אותם עם הכסא], שלא יעשה כדרך שהיא עושה בחל; ואיש שהיו רבים צריכין לו [לשמוע דרשתו בבית המדרש], יוצאין בכסא אחריו, ומוציאין אותו על הכתף, אפלו באפריון [כסא מכוסה ביריעות].

ד. אין מוליכין את הסלם של שוכף משוכף לשוכף, ברשות הרבים - שמה יאמרו: 'לתקן גגו הוא מוליכו'; אבל ברשות היחיד, מוליכו. אף על פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מאית העין, אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן התיירו, מפני שמחת יום טוב.

ה. מי שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר - לא יושיטם מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשלם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה כדרך שהיא עושה בחל. אבל משילן אפלו דרך ארבה, ממקום למקום באותו הגג. שחט בהמה בשדה - לא יביאנה לעיר במוט או במשה, אבל מביאה אברים אברים.

ו. כל שגאותין [נהנים] בו אפלו בחל - אף על פי שאין גאותין בו ביום טוב, כגון תפלין - מתר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שגאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן לחברו ביום טוב. וכל דבר שאין גאותין בו בחל עד שייעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב, אין משלחין אותו ביום טוב.

ז. כיצד? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין גאותין בה בחל אלא אם כן טחן, ואסור לטחן ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמבשלן ביום טוב או קולה אותן ואוכלן. ומשלחין בהמה חיה ועופות אפלו חיים, מפני שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בנה.

ח. כל דבר שמתר לשלחו ביום טוב - כשישלחנו לחברו תשורה, לא ישלחנו בשורה; ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. כיצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד שלשה או ארבעה בני אדם כאחד זה אחר זה, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל; שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד, הרי זה מתר.

ט. המערב ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרוטיו כמוהו, ואין מוליכין אותן אלא בתוף אלפים אמה לכל רוח ממקום ערובו.

י. חפצי הפקר, הרי הן כרגלי מי שזכה בהן [עד היכו שמונת לזוכה לילך מותר להולין ההפקר]. וחפצי הגוי קונין שביטה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן - גזרה, בעלים גוי משום בעלים ישראל. פרות שיצאו חוץ לתחומן וחדרו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן כאדם שיצא באגס וחזר באגס.

יא. המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב. מסרה לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב - הרי היא כרגלי הרועה. מסרה לשני רועים - הרי היא כרגלי בעליה, מפני

להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד. התחיל בעצתו או בתבשילו, ונאכל הערוב או אבד - הרי זה גומר.

ו. המניח ערובי תבשילין כדי שישמך עליהם הוא ואחרים, צריך לזכות להן כדרך שמזכה בערובי שבת. וכל שזוכה בערובי שבת, זוכה בערובי תבשילין; וכל שאינו זוכה באותו ערוב, אינו זוכה בזה.

ז. ואינו צריך להודיע לאלו שזכה להן, מערב יום טוב; אבל הן צריכין לידע שכבר זכה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו; אף על פי שלא ידעו אלא ביום טוב, הרי אלו מתרין. ויש לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחר מקריז ואומר: 'כל מי שלא הניח ערובי תבשילין, יסמך על ערובי'.

ח. המניח ערובי תבשילין, חייב לברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ערוב'. ואומר: 'בערוב זה יתר לי לאפות ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת'; ואם זכה בו לאחרים, אומר: 'יתר לי ולפלוגי ולפלוגי' או 'לאנשי העיר כלן לאפות ולבשל מיום טוב לשבת'.

ט. מי שלא הניח ערובי תבשילין, ולא הניחו לו אחרים - כשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור [אפילו לזה שערב]. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח, עד שיקנה לו, שנמצא זה מבשל ואופה שלו, שהרי קנהו; ואם רצה, יתן אחר כך לזה שלא הניח, במתנה.

י. מי שלא הניח ערובי תבשילין, ובשל ואפה לאכל בו ביום והותר, או שזמן אורחים ולא באו - הרי זה אוכל המותר למחר [בשבת]. ואם הערים [התחכם בכוונה], הרי זה אסור לאכלו; עבר ואפה ובשל לשבת, אין אוסרין עליו. ולמה הקמירו ואסרו על המערים, ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים, נמצאו הכל מערימין, וישתקע שם ערובי תבשילין. אבל המזיד אינו מצוי; ואם עבר היום, לא יעבר פעם אחרת.

יא. שני ימים טובים של גליות שחלו בהמישי וערב שבת, עושה ערובי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב; שכח ולא הניח, מניחו בראשון ומתנה. ביצר? מניח ערובי תבשילין ביום חמישי, ואומר: 'אם היום יום טוב ולמחר חל, למחר אבשל ואופה לשבת ואיני צריך כלום; ואם היום חל ולמחר יום טוב, בערוב זה יתר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת'.

יב. כיוצא בו, היו לפניו שתי כלכלות [סלים] של טבל [פירות שלא הופרשו] - ביום טוב ראשון אומר: 'אם היום חל, תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש, אין בדברי כלום'; וקורא עליה שם [תרומה], ומניחה. ולמחר בשני, חוזר ואומר: 'אם היום קדש, אין בדברי כלום, ואם היום חל, תהיה זו תרומה על זו'; וקורא עליה שם ומניחה,

אמה מן החלוק למזרח, וזה ברחוק אלפים למערב - הרי אלו לא יזיוהו ממקומו.

כ. וכן האשה ששאלה מתברתה מים או מלח, ולשה בהן עסטה או בשלה בהן תבשיל - הרי העסה או התבשיל כרגלי שתייהן. וכן שנים שלקחו בהמה בשתפות, ושחטוה ביום טוב - אף על פי שלקח כל אחד מנתו, הרי כל הבשר כרגלי שניהן.

כא. אבל אם לקחו חבית בשתפות, וחלקו אותה ביום טוב - הרי חלקו של כל אחד כרגליו; הואיל ותחומין מדברי סופרים, יש ברה בהן, ונחשב כאלו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומבדל בחבית מערב יום טוב, וכאלו לא היה מערב. ואין אתה יכול לומר בן בכהמה, שחלק זה שהגיעו, אפלו נחשב אותו שהיה מבדל בכהמה מפערי, וכאלו היה ברור - הרי ינק מחלקו של חברו כשהיתה הבהמה קימת, שכל אבריה יונקין זה מזה, ונמצא כל אבר ואבר מערב מחלקו וחלק חברו; לפיכך הן כרגלי שניהן.

הלכות שביתת יום טוב פקו ו

א. יום טוב שחל להיות ערב שבת, אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת; ואסור זה מדברי סופרים, כדי שלא יבוא לבשל ביום טוב לחל; ששל וחמר הוא - לשבת אינו מבשל, כל שכן לחל. לפיכך, אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת, הרי זה מתר [כי עשה היכר]; ותבשיל זה שסומך עליו, הוא הנקרא 'ערובי תבשילין'.

ב. ולמה נקרא שמו 'ערובי'? שכשם שהערוב שעושים בחצרות ובמבואות מערב שבת משום הפך, כדי שלא יעלה על דעתן שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת - כך זה התבשיל משום הפך וזכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו; ולפיכך נקרא תבשיל זה 'ערובי תבשילין'.

ג. ערובי תבשילין - שעורו אין פחות מפזית, בין לאחד בין לאלפים. ואין עושין ערוב זה לא בפת ולא בריפות [גרגרים כתושים] וכיוצא בהן, אלא בתבשיל שהוא פרוסת [שאוכלים איתו לחם], כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי קדרה, ואפלו שמנונית שעל גבי הספין שחותרין בה הצלי - גוררו; אם יש בו פזית, סומך עליו משום ערובי תבשילין.

ד. תבשיל שאמרו לענגן ערוב זה - אפלו צלי או שלוק [מבושל הרבה], אפלו כבוש או מעושן; אפלו דגים קטנים שהדיחן בסמין, והדיחן היא בשולן לאכילה - הרי הוא סומך עליהן.

ה. וצריך שיהיה ערוב זה מצוי [קיים], עד שיאפה כל שהוא צריך לאפות ויבשל כל שהוא צריך לבשל ויחם חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל הערוב או אבד או נשרף קדם שבישל או יאפה - הרי זה אסור לאפות ולבשל או

הדת [הדין]: בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין וקוראין בתורה בענגן היום, וחוזרין לבתיהם ואוכלין. והולכין לבתי מדרשות, קורין ושונן עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנחה, וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עם הלילה.

כ. כשאדם אוכל ושותה ושמת ברגל, לא ימשך בינו ובשחוק ובקלות ראש, ויאמר שכל שיוסיף בזה ירבה במצוה; שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש, אינה שמחה אלא הוללות וסכלות. ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"; ה' למדת, שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבד את ה' לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות.

כא. תיבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקצו לאכל ולשתות שם אנשים ונשים, ויבואו לידי עברה. וכן ינהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתעברו אנשים ונשים בפתים לשמחה, ולא ימשכו בנין, שמא יבואו לידי עברה.

כב. ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, והם בגולה ארבעה בתוך הפסח והמשה בתוך החג [- סוכות] - הן הנקראין 'חלו של מועד', ונקראין 'מועד'. ואף על פי שהן תיבין בשמחה ואסורין בספד ותענית, מתר לספד בהן תלמיד חכמים בפניו; אכל אחר שיקבר, אסור לספדו בהן. ואין צריך לומר בראשי חודשים וחגים ופורים, שסופדין בהם תלמיד חכמים בפניו, אף על פי שיקים אלו אסורין בספד ותענית; אכל לאחר קבורה, אסור לספד בהן.

כג. אין מניחין משת המת ברחוב במועד, שלא להרגיל את הספד, אלא מביתו לקברו. ואין מתאבלין במועד; וכן אין קורעין ולא מברין [מאכילין האבל ביום הראשון משלהם] ולא חולצין הכתף במועד על המת, אלא קרוביו שהן תיבין להתאבל עליו. ואם היה [תלמיד] חכם או אדם כשר, או שהיה עומד בשעת נטילת נשמה - הרי זה קורע עליו במועד, אף על פי שאינו קרובו. ואין קורעין ביום טוב שני כלל, ואפלו קרוביו של מת.

כד. נשים במועד - לפני המת, מענות; אכל לא מטפחות [כפ אל כף] ולא מקוננות. נקבר המת, אינן מענות. בראשי חודשים וחגים ופורים - בפני המת מענות ומטפחות, אכל לא מקוננות. אי זה הוא ענוי? שכלן עונות כאמת; קינה, אמת אומרת וכלן עונות [בוכות]. ואסור לאדם שיעורר [אבלו] על מתו [ע"י טפס] קדם לרגל שלשים יום, כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב ולבו דואג מזכרון הצער; אלא יסיר הדאגה מלבו, ויכונן דעתו לשמחה.

כדרך שקרא עליה בראשון, ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השניה.

יג. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות. אכל בשני ימים טובים של ראש השנה - אם שכח ולא הניח ביום רביעי, שוב אינו מניח; אלא סומך על אחרים, אם ערכו עליו, או מקנה [מאכילין] למי שערכו, או יקנה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי, שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו, היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראיה, והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני ארץ ישראל. אכל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד.

טו. ולפיכך אני אומר, שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערוכי תבשילין ולא ערוכי חצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד.

טז. פשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים - שנאמר: "לקדוש ה' מכבד", וכל ימים טובים נאמר בהן "מקרא קדש"; וכבר בארנו הכבוד והענוג בהלכות שבת. וכן ראוי לאדם שלא יסעד בערבי ימים טובים מן המנחה ומעלה בערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד. וכל המבנה את המועדות, כאלו נטפל [נתחבר] לעבודה זרה.

יז. שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, כלן אסורים בספד ותענית. ותיב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר: "ושמחת בתוךך, אתה ובניך ובתך ועבדך ואמתך". אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מברכין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה, לשמח הוא ובניו ובניו ביתו, כל אחד בראוי לו.

יח. ביצד? הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות; והנשים, קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו; והאנשים, אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בכשר, ואין שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל ושותה, תיב להאכיל לגר לפתום ולאמנה עם שאר העניים האמללים. אכל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת פרשו [- כריסון]. ועל אלו נאמר: "וזבחהם פתחם אונים להם, כל אכליו ושמאו, פי לחמם לנפשם"; ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר: "ווריתי פרוש על פניכם, פרוש חגיכם".

יט. אף על פי שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה, לא יקנה אוכל ושותה כל היום בלו, אלא כך היא

יום שני

הלכות שביתת יום טוב פרק ז

א. הלוי של מועד, אף על פי שלא נאמר בו 'שביתתו', הואיל ונקרא 'מקרא קדש', והרי הוא זמן [קרבן] תגיגה במקדש - אסור בעשיית מלאכה, כפי שלא יהיה כשאר ימי החל שאין בהן קדושה כלל; והעושה בו מלאכה האסורה - מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן], מפני שאסורו מדברי סופרים. ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו, כיום טוב, שסוף הענין [- הכוונה] בדברים שנגאסרו בו, כפי שלא יהיה כיום חל לכל דבר. לפיכך, יש מלאכות אסורות בו, ויש מלאכות מתרות בו;

ב. ואלו הן: כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד, יהיה שם הפסד הרבה - עושין אותה; ובלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. ביצד? משקין בית השלהין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד, אבל לא בית המשקה [שדה המסתפקת מגשם] - שאם לא ישקה בית השלהין, והיא הארץ הצמאה, יפסדו כל האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה, לא ידלה וישקה מן הברכה או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן המעין, בין שהיה [מאן] בין שיעצא פתחלה [היום], ממשיכו [ע"י תעלות] ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. הופך אדם את יתיו [כחלק מתהליך חיוני בהבשלתם] במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא החביות וגף [סותם] אותן, כדרך שהוא עושה בחל; שכל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושהו כדרך, ואינו צריך שנוי. וכן מכניס אדם פרותיו מפני הגנבים, ובלבד שייכניסם בצנעה. ושולה פשתנו מן המשרה [שריה במים], בשביל שלא תאבד. וכן כרם שהגיע זמנו להבצר במועד, בוצרין אותו.

ד. ואסור לאדם שיתכונן, ויאחר מלאכות אלו וכיוצא בהן, ויניחם כדי לעשותן במועד, מפני שהוא פנוי; וכל המכונן מלאכתו והניחה למועד, ועשה במועד - בית דין מאבדין אותה, ומפקדין אותה לכל. ואם פון מלאכתו, ומת - אין קונסין בנו אחריו, ואין מאבדין את ממונו; ואין מונעין הפן מלעשות אותה מלאכה במועד, שלא תאבד.

ה. מי שצריך לתפר לו בגד, או לבנות לו מקום במועד - אם היה הדיוט ואינו מהיר באתה מלאכה, הרי זה עושה אותה כדרך; ואם היה אמן מהיר, הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט. ביצד? בתפירה מכלב [ומחוק התפירות], ובכנין מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, וישף [טיט] סדקי הקרקע [של גג] ומעגילים [מחליקים] ביד וברגל פעין שמעגילין במחלצים [כלי החלקה]; וכן כל פיוצא בזה.

ו. מי שהיתה לו תבואה מחברת לקרקע, ואין לו מה יאכל במועד אלא ממנה - אף על פי שאין פאן הפסד,

אין מצריכין אותו לקנות מה יאכל מן השוק עד שיקצר אחר המועד, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה שהוא צריך, ובלבד שלא ידוש בפרות; שכל דבר שאין בו הפסד, צריך לשנות. וכן כל פיוצא בזה.

ז. ככשים [מאכלים הנשרים במים וחומץ] שהוא יכול לאכל מהן במועד, ככשן; ושאין ראויין אלא לאחר המועד, אסור לככשן. וצד אדם דגים כל שיכול לצוד, ומולת הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהן במועד, אם יסחט אותן בידו פעמים רבות עד שיתרככו.

ח. מטילין [- פירות במים ליצירת] שכר במועד לצרף המועד, ושלא לצרף המועד - אסור; אהד שכר תמרים, ואהד שכר שעורים. אף על פי שיש לו ישן, מערים ושותה מן החדש, שאין הערמה זו נפרת לרואה; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל מלאכות שהן לצרף המועד - כשעושין אותן אמניחן, עושין בצנעה. ביצד? הצידים והטוחנים והבוצרים למכר בשוק, הרי אלו עושין בצנעה לצרף המועד; והעושה שלא לצרף המועד, אסור. ואם עשה לצרף המועד, והותר - הרי זה מתר.

י. עושין כל צרכי הרבים במועד. ביצד? מתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות, וחופרים לרבים בורות שיחין ומערות, וכורין להן נהרות כדי שישתו מימיהן, וכונסין מים לבורות ומערות של רבים, ומתקנין את סדקיהן, ומסירין הקוצים מן הדרכים. ומודדין את המקוות; וכל מקוה שנגמצא חסר - מרגילין [ממשיכים] לו מים, ומשלימין שעורו.

יא. ויוצאין שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים, ופודין את השבויים ואת הערכין ואת התרמים ואת ההקדשות, ומשקין את הסוטות, ושורפין את הפרה [אדומה], ועורפין את העגלה [- כשנמצא מת מוטל בין העיירות], ורוצעין [- אוזן] - עבד עברי, ומטהרין את המצרע, ומצניגין [מסמינים] על הקברות שמחו הגשמים את ציינם כדי שיפשו מהן כהנים - שכל אלו צרכי רבים הן.

יב. ודנים דיני ממונות ודיני מכות [מלקות] ודיני נפשות במועד; ומי שלא קבל עליו הדין, משמתין אותו במועד. וכשם שדנין במועד, כך פותבין מעשה בית דין וכל הדומה לו. ביצד? כותבין הדינין אגרות שום ששמו [קרקע הלווה] לבעל חוב, ואגרות שמכרו בהן [קרקע הבעל] למזון האשה והבנות, ושטרי חליצה ומאונין [קטנה יתומה שהשיאה אחיה "ממאנת" ודיה]; וכל הדומה להן מדברים שצריכין הדינין לכתבם כדי שייצדו, כגון טענות בעלי דינין, או דברים שקבלו עליהן, כגון 'איש פלוני נאמן עלי', או 'איש פלוני ידון לי'. מי שצריך ללוות במועד, ולא האמינו המלוה - הרי זה כותב שטר. וכן פותבין גטי נשים וקדושי נשים ושוכרין [שטרי פועל] ומתנות, שכל אלו צרכי רבים הן.

יג. ואסור לכתב במועד, אפלו ספרים תפלין ומזוזות.

ומטפחות הספרים ומטפחות הספוג [מגבות], הרי אלו מתרין לכבס; וכן כלי פשתן, מתר לכבסן במועד, מפני שהן צריכין כבוס תמיד, אפלו נתכבסו ערב יום טוב.

כב. אין עושין סחורה במועד, בין למכר בין לקנות; ואם היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות או שירות שבאו או שהן מבקשים לצאת, ומכרו בזול או לקחו בליקר - הרי זה מתר למכר או לקנות. ואין לוקחין [קונים] בתים ואבנים ועבדים ובהמות, אלא לצרף המועד.

כג. מוכרי פרות פסות וכלים, מוכרין בצנעה לצרף המועד. כיצד? אם היתה התנות פתוחה לזוית או למכוי, פותח בדרכו; ואם היתה פתוחה לרשות הרבים, פותח [דלת] אחת ונוצל אחת. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות, מוציא ומעטר את השוק בפרות בשביל כבוד יום טוב. מוכרי תבלין - מוכרין בדרוך, בפרהסיא.

כד. כל שאסור לעשותו במועד, אינו אומר לגוי לעשותו. וכל שאסור לעשותו במועד - אם אין לו מה יאכל, הרי זה עושה פדי פרנסתו; וכן עושה סחורה בכרי פרנסתו. ומתר לעשיר לשכר פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות מלאכה שהיא אסורה במועד, כדי שישל שכרו להתפרנס בו. וכן לוקחין דברים שאינם לצרף המועד, מפני צרף המוכר שאין לו מה יאכל.

כה. שוכרין השכיר על המלאכה במועד, לעשותה לאחר המועד, ובלבד שלא ישקל ולא ימדד ולא ימנה בדרך שהוא עושה בהל. וגוי שקבל קבלת [עבודת קבלנות] מישראל, אפלו היה חוץ לתחום - אינו מניחו לעשות במועד; שהכל יודעין שמלאכה זו לישראל, ויחשדו אותו שמא שכר את הגוי לעשות לו במועד - שאין הכל יודעין הפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן; ולפיכך אסור.

הלכות שביתת יום טוב פֶּרֶק ח

א. נהרות המושכין [זורמים] מן האגמים, מתר להשקות מהן בית השלהין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד - והוא שלא פסקו [שנמשכים תמיד]; וכן הברכות שאמת [תעלת] המים עוברת ביניהן, מתר להשקות מהן; וכן ברכה שנשפפה מבית השלהין ועדין היא נוטפת, מתר להשקות ממנה בית השלהין אחרת - והוא, שלא פסק המעין המשקה בית השלהין העליונה.

ב. ערוגה שחציה נמוף וחציה גבוהה - לא ידלה ממקום נמוף להשקות מקום גבוה, מפני שהוא טרח גדול. ומתר לדלות מים להשקות הירקות, כדי לאכלן במועד; ואם בשביל ליפותן, אסור.

ג. אין עושין עגיות בעקרי הגפנים [חפירות סביב הגזע], כדי שיתמלאו מים. ואם היו עשויות ונתקלקלו, הרי זה מתקנן במועד; וכן אמת המים שנתקלקלה, מתקנין אותה במועד. כיצד? היתה צמקה טפה, חופר בה עד ששה; היתה טפחים, מעמיקה עד שבעה. ומושכין את המים

ואין מגיחין אפלו אות אחת בספר העזרה, מפני שזו מלאכה שאינה לצרף המועד. אכל כותב אדם תפלין ומזוזה לעצמו, וטוה תכלת לכגודו. ואם אין לו מה יאכל, כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו.

יד. ומתר לכתב אגרות של שאלת שלום במועד, וכותב השבונותיו ומחשב יציאותיו; שכתובת אלו אין אדם נזהר [מדייק] בתקונן, ונמצאו כמעשה הדיוט במלאכות.

טו. עושין כל צרכי המת במועד: גוזזין שערו, ומכבסין פסותו, ועושין לו ארון. ואם לא היו להם נסרים, מביאין לו קורות ונוסרים מהן נסרים בצנעה בתוך הבית; ואם היה אדם מפרסם, עושין אפלו בשוק. אכל אין כורתין עץ מן היער לנסר ממנו לוחות לארון, ואין חוצבין אבנים לבנות בהן קבר.

טז. אין רואין את הנגעים במועד - שמא ימצא טמא, ונמצא חגו נהפך לאכל. ואין נושאים נשים ולא מיבמין במועד, כדי שלא תשפח שמחת החג בשמחת הנשואין; אבל מחזיר את גרושתו ומארסין נשים במועד - ובלבד שלא יעשה סעודת ארוסין ולא סעודת נשואין, שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג.

יז. אין מגלחין ואין מכבסין במועד - גזרה שמא ישהה אדם עצמו לתוך המועד, ויבוא יום טוב הראשון והוא מגול; לפיכך, כל מי שאי אפשר לו לגלח או לכבס בערב יום טוב, הרי זה מתר לכבס ולגלח.

יח. כיצד? אבל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב, או שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת שאי אפשר לגלח, הבא ממדינת הים, והוא שלא יצא להטיל אלא לסחורה וכיוצא בה, והיוצא מבית השביה ומבית האסורים, ומי שהיה מגדה ולא התירוהו אלא במועד, ומי שנשבע שלא לגלח ולא לכבס, ולא נשאל לחכם והתיר נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד.

יט. וכלן שהיה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן תגלחתו, בין בתוך המועד בין קדם הרגל - אף על פי שהיה להם פנאי, מתרין לגלח במועד; שלא ישהו [יעכבו] קרבנותיהן. וכל היוצא מטמאתו לטהרתו, מתר לגלח במועד. וקטן שנולד, בין במועד בין לפני המועד - מתר לגלחו במועד. ואנשי משמר ששלקה משמרתן בתוך המועד - מתרין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח בשבת [שבוע] שלהם.

כ. מתר לטל שפה [שפם] בחלו של מועד, ולטל צפרנים, ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית העזרה, בין ביד בין בכלי; ועושה כל תכשיטה במועד, כוחלת [מאפרת העין] ופוקסת [אודם הלחיים] ומעברת סרק על פניה; וטופלת [מורחת] עצמה בסיד [להשיר שער] וכיוצא בו - והוא שתוכל לקלפו במועד.

כא. הנזבים והנזבות והנדות והיולדות וכל העולים מטמאה לטהרה בתוך המועד, הרי אלו מתרין לכבס. ומי שאין לו אלא חלוק אחד, הרי זה מכבסו. מטפחות הידים

לְהֵן שׁוֹמֵר לְנַעַר אֶת צֵאֲנֵם [להעבירם ממקום למקום לפזר זבלים]. הִיָּה שְׂכִיר שֹׁבֵת [שבוע], שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה, שְׂכִיר שְׁבוּעָה [שבע שנים] - מְסִיעֵין אוֹתָן; וְשׁוֹכְרִין שׁוֹמֵר לְנַעַר הַצֵּאֵן מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, כְּדֵי שִׁיזְבְּלוּ כָּל הַשָּׂדֶה. הַזֵּבֵל שֶׁבְּחֶצֶר, מְסַלְקִין אוֹתוֹ לְצִדֵּינָהּ; וְאִם נֶעְשְׂהָ חֶצֶר כְּרֶפֶת בְּקֶרֶת, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאַשְׁפָּה.

יב. הַמְּשֻׁנָּה פְּנֵי הַקְּרָעָה - אִם נִתְפַּנֵּן לְתַתָּן מְקוֹם שִׁיעֲמִיד בּוֹ כְּרִי שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שִׁידוּשׁ בּוֹ, מִתָּר; וְאִם נִתְפַּנֵּן לְעִבּוּדַת הָאֶרֶץ, אֲסוּר. וְכֵן הַמִּלְקָט עֲצִים מִתּוֹךְ שָׂדֶה - אִם לְצַרְף הָעֲצִים, מִתָּר; וְאִם לְתַתָּן הַקְּרָעָה, אֲסוּר. וְכֵן הַפּוֹתֵק [פּוֹתֵחַ זֶרֶם] מִיָּם לְשָׂדֶה - אִם נִתְפַּנֵּן שִׁיפְנִסוּ הַדְּגִים, מִתָּר; וְאִם לְהַשְׁקוֹת הָאֶרֶץ, אֲסוּר. וְכֵן הַקּוֹצֵץ תְּרִיאוֹת [עֲנָפִים] מִן הַדְּקָל - אִם נִתְפַּנֵּן לְהַאֲכִיל לְכַהֲמָתוֹ, מִתָּר; וְאִם נִתְפַּנֵּן לְעִבּוּדַת הָאֵילָן, אֲסוּר. וְיִמְצְעוּ יָבֵר, לְאֵי זֶה דְּבָר הוּא מִתְּפַנֵּן.

יג. תַּנּוּר וְכִירִים שֶׁאֲפָשָׁר שִׁיכְשׁוּ [יִתִּיבְשׁוּ] וְיֵאֶפֶה בָּהֶן בְּמוֹעֵד, עוֹשִׂין [מֵיִצְרִים] אוֹתָן; וְאִם לֹא, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן. וְיֵבֵן כֶּף וְיֵבֵן כֶּף, בּוֹנִין [טוּחִים] עַל חֶרֶשׁ שֶׁל תַּנּוּר וְעַל הַכִּירָה הַטְּפֵלָה [שִׁכְבַת הַטֵּיט] שֶׁלָּהֶן. וְיִמְסְרִין [בּוֹנִים] אֶת הַמְּטוֹת, וְנוֹקְרִין [מְנַקִּים] אֶת הַרְחִים, וּפּוֹתְחִין לְהֵן עֵין [חֹרֵן], וְיִמְצְמִידִין אוֹתָן, וְבוֹנִין אֶמֶת הַיָּם שֶׁל רְחִים [זֶרֶם הַיָּם מִגִּלְגַל אֶת הַרְחִיִּים].

יד. זוֹפְתִין אֶת הַחֲבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסַד הַיַּיִן; וְזוֹפְתִין אֶת הַבִּקְבוּק, מִפְּנֵי שְׂאִין בּוֹ טֶרַח. וְסוֹתְמִין פִּי הַחֲבִית שֶׁל שֶׁכַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִפְסַד. וְיִחְפִּין [מְכַסִּים] אֶת הַקְּצִיעוֹת [פִּירוֹת שְׁטוּחִים לִיבּוּשׁ] בְּקֶשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָבְדוּ. וְיִמְרַכְּסִין [מְשַׁפְּסִים] אֶת הַבְּנָדִים בְּיָדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הַדִּיט; אֲבָל אֵין עוֹשִׂין קְשָׁרֵי בֵּית הַדְּגִים [קַמְטִי הַשְּׂרוּלִים], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אֲמֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. **טו.** קוֹצֵצִין צִפְרָנֵי חֲמוֹר שֶׁל רְחִים [הַמְּטִיעַ בְּטוּחִינָה - כְּדֵי שִׁיּוּכְלוּ לְהַרְכִּיב עַל רַגְלֵי "פְּרוֹטוֹ" וְיִּוּכַל לְלַכְתָּן], וְבוֹנִין אֲבוּס [סַל אֲכִילָה] לְכַהֲמָה. וְסוּס שְׂרוּכָב עָלָיו - מִתָּר לְטַל צִפְרָנֵי וְלְטַרְקוֹ כְּדֵי לִיפּוֹתוֹ. וְאֵין מְרַבִּיעִין בְּהֵמָה בְּמוֹעֵד; אֲבָל מְקִיזִין לָהּ דָּם, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנָּה לְרַפּוּאָה. וְכָל מֵאֲכָלוֹת וּמְשָׁקִין שְׂאִינָן מֵאֲכָל בְּרִיאִין אֲלֵא לְרַפּוּאָה, מִתָּר לְאֲדָם לְאֲכָלָן וְלִשְׁתוּתָן בְּמוֹעֵד.

טז. אֵין מְפַנֵּן [כְּלִים] מִחֶצֶר לְחֶצֶר בְּמוֹעֵד, לֹא מִכְּעוֹרָה לְנָאָה וְלֹא מִנָּאָה לְכְּעוֹרָה; אֲבָל מְפַנֵּן הוּא מִבֵּית לְבֵית בְּאוֹתָהּ חֶצֶר. וּמְבִיאִין כְּלִים שֶׁהֵן לְצַרְף הַמוֹעֵד מִבֵּית הָאֲמֵן, כְּגוֹן פְּרִים וְכִסְתוֹת וְכֹסוֹת וְצִלוֹחִיּוֹת; אֲבָל כְּלִים שְׂאִינָן צְרִיכִין, כְּגוֹן מִחְרָשָׁה מִן הַלוּטֵשׁ אוֹ צֶמֶר מִבֵּית הַצֶּבַע - אֵין מְבִיאִין. וְאִם אֵין לְאֲמֵן מֵה יֵאֲכַל, נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ וּמְנִיחֵן אֲצָלוֹ; וְאִם אֵינוֹ מְאָמִינוֹ, מְנִיחֵן בְּבֵית הַסְּמוּךְ לוֹ; וְאִם חָשַׁשׁ לְהֵן שְׂמָא יִגְבּוּ - מִפְּנֵן לְחֶצֶר אַחֲרֵת, אֲבָל לֹא יֵבִיא לְבֵיתוֹ.

יז. אֲסוּר לְעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעֶרְבֵי יָמֵים טוֹבִים מִן הַמְּנַחָה וְלִמְעַלָּה, כְּמוֹ עֶרְבֵי שִׁבְתוֹת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶן,

מֵאֵילָן לְאֵילָן, וּבְלֶכֶד שֶׁלֹּא יִשְׁקָה אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הֵיָּתָה שָׂדֶה לְחָה, מִתָּר לְהַשְׁקוֹת אֶת כְּלָהּ. וְיִמְרַבִּיעִין [מְשַׁקִּים מַעֲט] אֶת הַשָּׂדֶה בְּמוֹעֵד. שְׂכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵין בָּהֶם טֶרַח יָתֵר.

ד. זְרָעִים שֶׁלֹּא שָׁתוּ מִלְּפְנֵי הַמוֹעֵד, לֹא יִשְׁקֵם בְּמוֹעֵד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרִיכִין מִיָּם רַבִּים, וְיָבֹאוּ לִידֵי טֶרַח יָתֵר. וּמִתָּר לְהַסֵּב אֶת הַנְּהָר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וּלְפַתַּח נְהָר שֶׁנִּסְתָּם. בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעֻרוֹת שֶׁל יָחִיד - אִם הִיָּה צְרִיף לָהֶם - חוּטְטִין [מְנַקִּים] אוֹתָן וּשְׂפִין אֶת סְדָקֵיהֶן, אֲבָל אֵין חוֹפְרִין אוֹתָן לְכַתְּחֵלָה; וְכּוֹנְסִין לְתוֹכָן מִיָּם, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ צְרִיף לְהֵן. וְעוֹשִׂין נְכֻרְכַת [בְּרִיכָה לְכַבִּיטָה] בְּמוֹעֵד.

ה. עֲכָבְרִים שֶׁהֵם מְפַסְדִּין [מְקַלְקֵלִים] אֶת הָאֵילָנוֹת, צְדִין אוֹתָן בְּמוֹעֵד. בְּשָׂדֶה הָאֵילָן, צָד כְּדָרְכוֹ; כִּיצַד? חוֹפֵר, וְתוֹלָה הַמְּצוּדָה. וְאִם הִיָּה שָׂדֶה לְכֵן [- תְּבוּאָה] סְמוּכָה לְשָׂדֶה הָאֵילָן - צְדִין אוֹתָן בְּשָׂדֶה הַלְּכֵן בְּשָׁנוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ לְשָׂדֶה הָאֵילָן וְיִחְרִיבוּהָ. וְכִיצַד צָד בְּשָׁנוּי? נוֹעֵץ שְׂפוּד [בְּרוּל] בְּאֶרֶץ, וּמְפָה [עַלִּין] בְּקֶרְדֶּם, וְאַחַר כֶּף וְנִתְקַנּוּ [יּוֹצִיאִין]; וְנִמְצָא מְקוֹמוֹ גְּמָה.

ו. כֶּתֵל גְּנָה שְׁנַפֵּל - בּוֹנֶהוּ מַעֲשֶׂה הַדִּיט [לְלֹא טֵיט], אוֹ גּוֹדֵר אוֹתוֹ בְּקִנָּים וְגִמָּא [צִמְחָה] וְכִיּוּצָא בָּהֶן. וְכֵן אִם עֲשֶׂה מַעֲקָה לַגַּג, בּוֹנֶה אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הַדִּיט. אֲבָל כֶּתֵל חֶצֶר שְׁנַפֵּל, בּוֹנֶהוּ כְּדָרְכוֹ; וְאִם הִיָּה גוֹהָה [מִט לִיפּוּל] - סוֹתָרוֹ מִפְּנֵי הַסְּכָנָה, וּבּוֹנֶהוּ כְּדָרְכוֹ.

ז. בּוֹנֶה אֲדָם אֲצִטְבָּא [סַפְסַל] לִישֵׁב אוֹ לִישֵׁן עָלֶיהָ. הַצִּיר [שֶׁל דֹּלַת] וְהַצִּנּוֹר וְהַקְּרָה וְהַמְּנַעוּל וְהַמְּפַתַּח שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - מִתְקַנְּנִין בְּמוֹעֵד כְּדָרְכוֹ, בֵּין שֶׁל בְּרוּל בֵּין שֶׁל עֵץ; שְׂזָה הַפְּסַד גָּדוֹל הוּא - שְׂאִם יֵנִיחַ הַפְּתַח פְּתוּחַ וְדָלְתוֹת שְׁבוּרוֹת, נִמְצָא מְאָבֵד כָּל מָה שִׁישׁ בְּבֵית; וְכִכֵּר בְּאֶרְנוֹ, שְׂכָל שִׁישׁ בּוֹ הַפְּסַד, אֵינוֹ צְרִיף שְׁנוּי.

ח. אֵין חוֹפְרִין קְבֵר לְהִיּוֹתוֹ מוֹכֵן לְמַת שְׁיִמוֹת, וְאֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם הִיָּה עֲשׂוּי, הִרִי זֶה מִתְקַנּוּ בְּמוֹעֵד; כִּיצַד? מוֹסִיף בְּמִדְתּוֹ אוֹ מִקְצֵר בְּמִדְתּוֹ, כְּדֵי שִׁיִּהְיֶה נְכוּן [מוֹכוּן] לְעַת שִׁיִּקְבֵר בּוֹ.

ט. אֵין מְפַנֵּן אֶת הַמַּת וְאֶת הָעֲצָמוֹת מִקְבֵר לְקְבֵר, לֹא מִמְּכַבֵּד לְכוּזֵי וְלֹא מִכוּזֵי לְמְכַבֵּד; וְאֲסוּר לְעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בְּשָׂאֵר הַיָּמִים, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה [הַקְּבֵר הַשְּׁנַיִן] בְּתוֹךְ שְׁלוֹ [בַּשָּׂדֶה שֶׁל חַת] - מְפַנְהוּ בְּשָׂאֵר הַיָּמִים, אֲפִלּוֹ מִמְּכַבֵּד לְכוּזֵי.

י. אֵין מִתְלַעֲזִין [- מוֹצִיאִין תּוֹלְעִים] אֶת [מִן] הָאֵילָנוֹת, וְלֹא מְזַמְמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת [מְדַבִּיקִין זֶבֶל בְּקִילוֹף הַגּוֹזַע], וְלֹא מְגַזְמִין; אֲבָל סִכִּין אֶת הָאֵילָנוֹת וְאֶת הַפְּרוֹת שֶׁבָּהֶן בְּשָׂמֶן. וְעוֹקְרִין אֶת הַפְּשְׁתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְחַפְףָּה בְּהָ בְּמוֹעֵד; וְקוֹצְרִין אֶת הַכְּשׁוֹת [מִין צִמְחָה], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַטִּילָה לְשֶׁכֶר בְּמוֹעֵד. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

יא. אֵין מְכַנְּסִין אֶת הַצֵּאֵן לְדִיר [בַּשָּׂדֶה] כְּדֵי שִׁיזְבְּלוּ אֶת הַקְּרָעָה [בְּגִלְגִּיחָה], שֶׁהִרִי הוּא מְדִיר [מִזְבֵּל] שָׂדֶה בְּמוֹעֵד; וְאִם בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶן, מִתָּר. וְאֵין מְסִיעִין אוֹתָן, וְאֵין מוֹסְרִין

כָּל שֶׁבַע; (ו) שְׁלֵא יִמְצָא חֶמֶץ כָּל שֶׁבַע; (ז) לֹאֲכַל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצֵיאת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלֵּילָה. וּבְאוֹר מְצוֹת אֵלוֹ - בַּפְּרָקִים אֵלוֹ.

הַלְכוֹת חֶמֶץ וּמִצָּה פָּרָק א

א. כָּל הָאוֹכֵל כְּזֵית חֶמֶץ בַּפֶּסַח, מִתְחַלֵּת לֵיל חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי עַד סוֹף יוֹם אֶחָד וְעֶשְׂרִים בְּנִיטָן - בְּמִזִּיד, חֵיב כְּרַת, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי כָל אֲכַל חֶמֶץ, וְנִכְרַתָּה"; בְּשׁוֹגֵג, חֵיב קֶרֶפֶן חֲסֵאת קְבוּעָה [בֵּין עֵינֵי בֵּין עֵשִׂיר מְבִיא בַהֲמָה לְקַרְבָּן] - אֶחָד הָאוֹכֵל, וְאֶחָד הַמִּמְחָה [מִמִּיטָה] וְשׁוֹתָה.

ב. הַחֶמֶץ בַּפֶּסַח, אֲסוּר בְּהִנְיָה - שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ", לֹא יֵהָא בּוֹ [שׁוּם] הֵתֵר אֲכִילָה. וְהַמְנִיחַ חֶמֶץ בְּרִשׁוֹתוֹ בַּפֶּסַח - אֵף עַל פִּי שְׁלֵא אֲכָלוֹ, עוֹבֵר בְּשֵׁנֵי לְאוּיָן, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר כְּכֹל גְּבֻלָּךְ", וְנֹאֲמַר: "שָׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּכַתִּיבִים"; וְאֲסוּר הַחֶמֶץ וְאֲסוּר הַשָּׂאֵר שְׁבוּ מִחֶמֶץ [בַּצַּק אַחַר ל-], אֶחָד הוּא.

ג. אֵינוֹ לוֹקֵה מִשׁוּם "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא יִמְצָא", אֲלָא אִם בֵּן קִנְיָה חֶמֶץ בַּפֶּסַח, אוֹ חֶמֶץ - כְּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה. אֲכָל אִם הָיָה לוֹ חֶמֶץ קֶדֶם הַפֶּסַח, וְכֹא הַפֶּסַח וְלֹא בְּעָרוֹ אֲלָא הִנִּיחוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁעֵבֵר עַל שְׁנֵי לְאוּיָן - אֵינוֹ לוֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שְׁלֵא עָשָׂה מַעֲשֶׂה; וּמִכֵּן אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת [מַלְקוֹת מִדְּרַבְּנָן].

ד. חֶמֶץ שֶׁעֵבֵר עָלָיו הַפֶּסַח, אֲסוּר בְּהִנְיָה לְעוֹלָם; וְדָבָר זֶה - קִנְס מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים: מִפְּנֵי שֶׁעֵבֵר עַל "כֹּל יִרְאֶה" וְ"כֹל יִמְצָא", אֲסוּרוֹהוּ, וְאֲפִלוֹ הִנִּיחוֹ בְּשִׁנְיָה אוֹ בְּאִנְסָה - כְּדִי שְׁלֵא יֵנִיחַ אֲדָם חֶמֶץ בְּרִשׁוֹתוֹ, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַפֶּסַח.

ה. חֶמֶץ שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּדָבָר אַחַר בַּפֶּסַח, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שְׁלֵא בְּמִינוֹ - הָרִי זֶה אוֹסֵר בְּכֹל שֶׁהוּא. וְחֶמֶץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעֵבֵר עָלָיו הַפֶּסַח - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנְיָה - אִם נִתְעַרְבַּ בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שְׁלֵא בְּמִינוֹ, הָרִי זֶה מֵתֵר לְאֲכָלוֹ אַחַר הַפֶּסַח; שְׁלֵא קִנְסוֹ וְאֲסוּרוֹ אֲלָא בְּחֶמֶץ עֲצָמוֹ, אֲכָל הַתְּעַרְבָת מִתְּרַת בְּאֲכִילָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

ו. אֵין חֵיבִין כְּרַת, אֲלָא עַל אֲכִילַת עֲצָמוֹ שֶׁל חֶמֶץ. אֲכָל עְרוֹב חֶמֶץ, כְּגוֹן כְּתַח הַבְּכָלִי [שִׁיבּוּל עֲשׂוּי מַחֲלָב חֲמוּץ וְלַחֵם] וְשֶׁכֶר הַמְּדִי [עֲשׂוּי מִשְׁעוּרָה], וְכֹל הַדּוּמָה לָהֶן מְדַבְּרִים שֶׁחֶמֶץ מְעַרְבַּ בֵּהֶן - אִם אֲכָלָן בַּפֶּסַח, לוֹקֵה וְאֵין בּוֹ כְּרַת, שְׁנֹאֲמַר: "כֹּל מִחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֲכַל כְּזֵית חֶמֶץ בְּתוֹךְ הַתְּעַרְבָת, בְּכִדֵי אֲכִילַת שְׁלֵשׁ בִּיצִים - הוּא שְׁלוֹקָה מִן הַתּוֹרָה; אֲכָל אִם אֵין בְּתְעַרְבָת כְּזֵית [שֶׁמֶץ צֶמֶח] בְּכִדֵי [תּוֹר כְּדִי] אֲכִילַת שְׁלֵשׁ בִּיצִים - אֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לוֹ לְאֲכָל - אִם אֲכָל, אֵינוֹ לוֹקֵה אֲלָא מַכַּת מְרִדוֹת.

ז. הָאוֹכֵל מִן הַחֶמֶץ עֲצָמוֹ בַּפֶּסַח, כָּל שֶׁהוּא - הָרִי זֶה אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ". וְאֵף עַל פִּי כֵן, אֵינוֹ חֵיב כְּרַת אוֹ קֶרֶפֶן, אֲלָא עַל כְּשֶׁעוֹר שֶׁהוּא כְּזֵית; וְהָאוֹכֵל פְּחוֹת מִכְּזֵית בְּמִזִּיד, מִכֵּן אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת.

אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה; וְגוֹעֲרִין בּוֹ, וּמְכַבְּטִין אוֹתוֹ בְּעַל כְּרַחוּ, אֲכָל אֵין מִכֵּן אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת [מַלְקוֹת מִדְּרַבְּנָן], וְאֵין צְרִיף לומר שְׁאֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ - חוּץ מְעַרְב הַפֶּסַח אַחַר חֲצוֹת; שֶׁהַעוֹשֶׂה בּוֹ מְלֻאכָה אַחַר חֲצוֹת מְנַדִּין אוֹתוֹ, וְאֵין צְרִיף לומר שֶׁמִּכֵּן אוֹתוֹ מַכַּת מְרִדוֹת אִם לֹא נִדְּוָהוּ - לְפִי שֵׁיִם אֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי בְּנִיטָן אֵינוֹ כְּשֶׂאֵר עֲרָבֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שֵׁיִשׁ בּוֹ [קַרְבָּן] חֲגִיגָה וְשִׁחִיתַת קֶרֶפֶן.

יח. לְפִיכָף, יוֹם אֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי אֲסוּר בְּעִשִׂית מְלֻאכָה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; וְהוּא קָל מִחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא מִחֲצֵי הַיּוֹם וּמְעַלָּה, שֶׁהוּא זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אֲכָל מִהֵנָּה חֲמִשָּׁה עַד חֲצֵי הַיּוֹם, תְּלוּי בְּמִנְהַג - מְקוֹם שֶׁנִּהְיָן לְעִשׂוֹת, עוֹשִׂין; מְקוֹם שֶׁנִּהְיָן שְׁלֵא לְעִשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין.

יט. וְאֲפִלוֹ בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָן לְעִשׂוֹת - לֹא יִתְחַלֵּל בְּתַחֲלָה לְעִשׂוֹת מְלֻאכָה בְּאֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יָכוֹל לְגַמְרָה קֶדֶם חֲצוֹת; אֲלָא שְׁלֵשׁ אֲמָנוּת בְּלִבְד הֵן שֶׁמִּתְחַלִּין בְּמְקוֹם שֶׁנִּהְיָן לְעִשׂוֹת, וְעוֹשִׂין עַד חֲצוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: הַחִיטָּן וְהַסְּפָרִין וְהַכּוֹכְסִין. אֲכָל שְׂאֵר אֲמָנוּת - אִם הִתְחַלֵּל בָּהּ קֶדֶם אֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי, הוּא שְׁגוּמָר עַד חֲצוֹת; שְׂאֵין הָעֵם צְרִיכִין לְשָׂאֵר אֲמָנוּת צְרִיף הַרְבֵּה.

כ. הַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁעוֹשִׂין לְמְקוֹם שְׂאֵין עוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה בִּישׁוּב, מִפְּנֵי הַמְּחֻלּוֹקוֹת, אֲכָל עוֹשֶׂה הוּא בְּמִדְּבָר; וְהַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שְׂאֵין עוֹשִׂין לְמְקוֹם שֶׁעוֹשִׂין - לֹא יַעֲשֶׂה; נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי מְקוֹם שֶׁיִּמְצָא מִשָּׁם, וְחֲמֵרֵי מְקוֹם שֶׁהִלָּךְ לָשֵׁם. וְאֵף עַל פִּי כֵן, לֹא יִתְרָאֶה בְּפִגְיָה שֶׁהוּא בְּטֵל מִפְּנֵי הָאֲסוּר - לְעוֹלָם אֵל יִשְׁנֶה אֲדָם, מִפְּנֵי הַמְּחֻלּוֹקוֹת. וְכֵן מִי שֶׁדַּעַתוֹ לְחַזֵּר לְמְקוֹמוֹ, נוֹהֵג כְּאִנְשֵׁי מְקוֹמוֹ בֵּין לְהִקָּל בֵּין לְהִתְמַיר - וְהוּא שְׁלֵא יִתְרָאֶה בְּפִגְיָה אִנְשֵׁי הַמְּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַמְּחֻלּוֹקוֹת.

כא. מוֹלִיכִין וּמְבִיאִין כְּלָיִם מִבֵּית הָאֵמֶן בְּאֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי אַחַר חֲצוֹת, אֵף עַל פִּי שְׂאֵינָן לְצַרְף הַמוֹעֵד. וְגוֹרְפִין וְכָל [בְּמַגְרִיפָה] מִתְחַת רִגְלֵי בְּהֵמָה, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאֲשָׁפָה. וּמוֹשִׁיבִין שׁוֹכְבִין לְתַרְנֻגְלוּיָן; וְתַרְנֻגְלַת שִׁשְׁבָּה שְׁלֵשֶׁת יָמִים אוֹ יֶתֶר עַל הַבִּיצִים, וּמִתָּה - מוֹשִׁיבִין אַחֲרַת תְּחִתִּיהָ בְּאֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי, כְּדִי שְׁלֵא יִפְסְדוּ הַבִּיצִים. וּבְמוֹעֵד, אֵין מוֹשִׁיבִין; אֲכָל אִם בְּרַחַה בְּמוֹעֵד מִעַל הַבִּיצִים, מִחֲזִירִין אוֹתָהּ לְמְקוֹמָה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הַלְכוֹת חֶמֶץ וּמִצָּה

יֵשׁ בְּכָלֵן שְׁמוֹנֶה מְצוֹת - שְׁלֵשׁ מְצוֹת עֲשָׂה, וְחֲמֵשׁ מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרִטָן: (א) שְׁלֵא לְאֲכָל חֶמֶץ בְּיוֹם אֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי מִחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעַלָּה; (ב) לְהַשְׁבִּית שָׂאֵר מְאֲרַבְּעָה עֶשְׂרֵי; (ג) שְׁלֵא לְאֲכָל חֶמֶץ כָּל שֶׁבַע; (ד) שְׁלֵא לְאֲכָל תְּעַרְבָת חֶמֶץ כָּל שֶׁבַע; (ה) שְׁלֵא יִרְאֶה חֶמֶץ

מקום שִׁירוּ מַגְעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מְקוֹם שִׁירוּ מַגְעַת, וְהַשָּׂאָר מְבַטְלוּ בְּלִבּוֹ; וְכָל מְקוֹם שָׂאִין מְכַנְּסִין לוֹ חֲמֵץ, אִינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה.

ו. חֲרֵי הַבֵּית הַתַּחְתּוֹנִים וְהַעֲלִיּוֹנִים, וְגַג הַיִּצְעִיעַ [נחדרון שגגו משופע], וְרֶפֶת בְּקָר, וְלוּלִיץ, וּמִתְבָּן [בית התבון], וְאוֹצְרוֹת [מחסני] זֵין וְאוֹצְרוֹת שָׁמֶן שָׂאִין מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דְּגִים גְּדוֹלִים - אֵינֶן צָרִיכִין בְּדִיקָה, אֲלָא אִם כֵּן הַכְּנִיס לָהֶן חֲמֵץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֶׁכָּר וְאוֹצְרוֹת זֵין שֶׁמִּסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית הַמֶּלַח, וּבֵית הַשְּׂעוּהָ, וּבֵית דְּגִים קְטַנִּים, וּבֵית הַעֲצִים, וּבֵית הַמּוֹרֶס [שומן דג מלוח], וְחֲרֵי הַבֵּית הָאֲמֻצְעִים, וְכִיּוּצָא בְּאֵלוֹ - צָרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסִּתְמָן שֶׁמִּכְנִיסִין לָהֶן חֲמֵץ; וְאִם יָדַע בְּיָדָאֵי שֶׁלֹּא הַכְּנִיס שָׁם חֲמֵץ, אִינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה. וְכִשְׁבוּדֵק הַפְּרִתָּה, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת [של חביות] הַחֵיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הַעֲלִיּוֹנָה וְשֶׁלֹּמְטָה מִמֶּנָּה.

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא גֵרְרָה חֲלָדָה חֲמֵץ לְמְקוֹם שָׂאִין מְכַנְּסִין בוֹ חֲמֵץ; שָׂאִם נְחוּשׁ מִבֵּית לְבַיִת, נְחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לְדַבֵּר סוּף. בְּדֵק לַיִל אֲרַבְּעָה עָשָׂר, וְהַנִּיחַ עָשָׂר חֳלוֹת וּמֻצָּא תִשַׁע - הֲרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיף לְבָדֵק פַּעַם שְׁנַיָּה; שֶׁהֲרִי גֵרְרָה חֲלָדָה אוֹ עַכְבָּר בְּיָדָאֵי.

ח. וְכֵן אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית וְחֲמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיף לְבָדֵק פַּעַם שְׁנַיָּה. אִף עַל פִּי שֶׁמֻצָּא פְּרוּרִין בְּאֲמֻצַּע הַבֵּית, אֵין אוֹמְרִין: 'כְּבָר אֲכַל אוֹתָהּ הַפֶּת בְּמְקוֹם זֶה, וְהֲרִי פְּרוּרִין', אֲלָא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הַנִּיחָה בָּחוּר אוֹ בַּחלוֹן, וְאֵלוֹ הַפְּרוּרִין שֶׁם הֵיוּ; וְלִפְנֵיכֶם חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מֻצָּא כְּלוּם, הֲרִי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבֵּית; וְאִם מֻצָּא אוֹתָהּ הַפֶּת שֶׁנִּטְלָה הַעַכְבָּר וְנִכְנַס, אִינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה.

ט. רָאָה תֵינּוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבֵית בְּדוּק, וּבִידּוֹ כֶּכֶר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו, וּמֻצָּא פְּרוּרִין - אִינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה; שֶׁחֲזַקְתּוּ שֶׁאֲכִלָּה, וְאֵלוֹ הַפְּרוּרִין שֶׁנִּפְלוּ מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת אֲכִילָּה - שֶׁדָּרָךְ הַתֵּינּוֹק לְפָרֵר בַּעַת אֲכִילָּתוֹ, וְאֵין דָּרָךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מֻצָּא פְּרוּרִין כָּלל, צָרִיף לְבָדֵק.

י. הַנִּיחַ תִּשְׁעָה צְבוּרִין שֶׁל מֻצָּה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּכְאֵ עַכְבָּר וְנֹטל, וְלֹא יִדְעֶנּוּ אִם חֲמֵץ אִם מֻצָּה נֹטל, וְנִכְנַס לְבֵית בְּדוּק - צָרִיף לְבָדֵק; שֶׁכָּל [איסור] הַקְּבוצֵעַ [ידוע מקומו], כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה.

יא. שְׁנֵי צְבוּרִין, אֶחָד חֲמֵץ וְאֶחָד מֻצָּה, וּשְׁנֵי כֵתִים, אֶחָד בְּדוּק וְאֶחָד שָׂאִינוֹ בְּדוּק, וּכְאֵוֹ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נֹטל חֲמֵץ וְזֶה נֹטל מֻצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לֵאמֹר זֶה בֵּית נִכְנַס זֶה שֶׁנֹּטל חֲמֵץ; וְכֵן שְׁנֵי כֵתִים בְּדוּקִין, וְצְבוּרֵי אֶחָד חֲמֵץ, וּכְאֵ עַכְבָּר וְנֹטל, וְאֵין יָדוּעַ לֵאמֹר זֶה בֵּית נִכְנַס; אוֹ שִׂידַע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבְדֵק לֹא מֻצָּא כְּלוּם; אוֹ שֶׁבְּדֵק, וּמֻצָּא כֶּכֶר - כָּל אֵלוֹ, אִינּוּ צָרִיף לְבָדֵק פַּעַם שְׁנַיָּה; שָׂאִין כְּאֵן קְבוּעַ.

יב. הַנִּיחַ חֲחֵמֵץ בְּנוּיָת זוֹ, וּמֻצָּאוֹ בְּנוּיָת אַחֲרָת; אוֹ שֶׁהַנִּיחַ תִּשַׁע חֳלוֹת, וּמֻצָּא עָשָׂר; אוֹ שֶׁהַנִּיחַ תִּשַׁע צְבוּרִין מֻצָּה וְאֶחָד חֲמֵץ, וּפְרַשׁ כֶּכֶר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חֲמֵץ אוֹ

ח. אֶסוּר לְאָכַל חֲמֵץ בְּיוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעֲלָה, שֶׁהוּא מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁבִיעִית בְּיוֹם. וְכָל הָאוֹכֵל בְּזֵמַן זֶה, לוֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֹאָמַר: "לֹא תֹאכַל עִלְיוֹ חֲמֵץ", כְּלוּמַר עַל קֶרֶבֶן הַפֶּסַח; כִּף לְמַדּוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה [ממדרע"ה] בְּפִרוּשׁ דְּכָר זֶה: לֹא תֹאכַל חֲמֵץ מִשְׁעָה שְׂרָאוּיָה לְשַׁחֲטֵת הַפֶּסַח, שֶׁהוּא "בֵּין הָעֲרַבִּים", וְהוּא חֲצִי הַיּוֹם.

ט. וְאֶסוּר חֲכָמִים לְאָכַל חֲמֵץ מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִגַּע [יכשל] בְּאֶסוּר תּוֹרָה. וּמִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית יֵהִיֶּה חֲחֵמֵץ אֶסוּר בְּאֲכִילָּה וּבִהֲנָה: שְׁעָה שְׁשִׁית מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְשָׂאָר הַיּוֹם מִשְׁבִּיעִית וּמְעִלָּה, מִן הַתּוֹרָה. שְׁעָה חֲמִישִׁית, אֵין אוֹכְלִין בָּהּ חֲמֵץ - גְּזֵרָה מִשׁוּם יוֹם הַמְּעַנָּן, שֶׁמָּא יִטְעָה בֵּין חֲמִישִׁית וְשִׁשִׁית. וְאִינּוּ אֶסוּר בִּהֲנָה בְּשַׁעַת חֲמִישִׁית. לְפִיכֶה, תּוֹלִין בָּהּ תְּרוּמָה וְלֶחֶם תּוֹדָה וְכִיּוּצָא בִּהֶן מִחֲמֵץ שֶׁהוּא קָדֵשׁ, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין עַד שֶׁתִּגְעֵעַ שְׁעָה שְׁשִׁית, שׁוֹרְפִין הַכֹּל.

י. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁמִּתַּר לְאָכַל חֲמֵץ בְּיוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר עַד סוּף שְׁעָה רְבִיעִית; וְאֵין אוֹכְלִין בְּשַׁעַת חֲמִישִׁית, אֲלָא נִהְיִין בוֹ; וְהָאוֹכֵל בְּשַׁעַת שְׁשִׁית, מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת. וְהָאוֹכֵל מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁבִיעִית, לוֹקֵה.

יום שלישי

הלכות חמץ ומצה פרק ב

א. מְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לְהַשְׁבִּית חֲחֵמֵץ קֹדֶם זְמַן אֶסוּר אֲכִילָּתוֹ, שְׁנֹאָמַר: "בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבֵּיתְכֶם"; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה [שמסר משה רבנו] לְמַדּוּ, שֶׁרֵאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר. וְרָאָה לְדַבֵּר זֶה, מֵה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשַׁחַט עַל חֲמֵץ דָּם זָכַחִי", כְּלוּמַר לֹא תִשַׁחַט הַפֶּסַח וְהַחֲמֵץ קִים; וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, הוּא יוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר אַחַר חֻצוֹת.

ב. וְמָה הִיא הַשְּׁבִיטָה זוֹ הָאִמּוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא שִׁיבְטַל חֲחֵמֵץ מִלְּבוֹ וְיִחַשְׁבֵּה אוֹתוֹ כְּעֶפֶר, וְיִשִּׂים בְּלִבּוֹ שָׂאִין בְּרִשׁוֹתוֹ חֲמֵץ כָּלל, וְשֶׁכָּל חֲמֵץ שֶׁבְּרִשׁוֹתוֹ, הֲרִי הוּא כְּעֶפֶר וּבְדָבָר שָׂאִין בוֹ צִנֹּף כָּלל.

ג. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, לְחַפְּשׁ אַחַר הַחֲחֵץ בְּמַחְבּוּאוֹת וּבַחֲרִים, וְלְבָדֵק וְלְהוֹצִיאֵו מִכֵּל גְּבוּלוֹ. וְכֵן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁבוֹדְקִין וּמִשְׁבִּיתִין חֲחֵמֵץ בְּלִילָה מִתְחַלֵּת לַיִל אֲרַבְּעָה עָשָׂר, לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁבְּלִילָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בְּכֵתִיהֶם, וְאוֹר הַנֵּר יִפֶּה לְבְּדִיקָה; וְאֵין קוֹבְעִין מְדַרְשׁ [שיעור] כְּסוּף יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וְכֵן הַחֲכָם לֹא יִתְחַיֵּל לְקָרוֹת [ללמוד תורה] בַּעַת זוֹ - שֶׁמָּא יִמְשָׁךְ וְיִמְנַע מִבְּדִיקָה, בַּתְּחִלָּת זְמַנָּה.

ד. אֵין בּוֹדְקִין לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה, וְלֹא לְאוֹר הַחֲמָה, וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה - אֲלָא לְאוֹר הַנֵּר. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים? בַּחֲרִים וּבְמַחְבּוּאוֹת; אֲבָל אֲכִסְדָּרָה [מרפסת] שְׂאוּרָה רַב - אִם בְּדָקָה לְאוֹר הַחֲמָה, דִּיּוֹ. וְאֲמַצַּע הַחֲצֵר, אִינּוּ צָרִיף בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם, וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חֲחֵץ שִׁיפֵל שָׁם.

ה. חוֹר שֶׁבְּאֲמֻצַּע הַבֵּית שָׁבִין אָדָם לְחַבְרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד

לתוכו. קדם שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך עושהו אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדק.

הלכות חמץ ומצה פ"ק ג

א. כשבדק אדם ומחפש בלילי ארבעה עשר, מוציא את החמץ מן החרים ומן המחבואות ומן הנזירות, ומקבץ הכל, ומניחו במקום אחד. עד תחלת שעה ששית ביום, מבצרו; ואם רצה לבצרו בלילי ארבעה עשר, מבצרו.

ב. החמץ שמניח בלילי ארבעה עשר, כדי שיאכל ממנו למחר עד ארבע שעות - אינו מניחו מפני ומפרך בכל מקום, אלא מצניעו בכלי או בנזירות ידועה, ונזהר בו; שאם לא נזהר בו ומצאו חסר - צריך לחפש אחריו ולבדק פעם אחרת, שמא גררוהו העכברים.

ג. חל ארבעה עשר להיות בשבת - בודקין את החמץ בלילי ערב שבת (ליל שישי), שהוא ליל שלשה עשר; ומניח מן החמץ כדי לאכל ממנו, עד ארבע שעות ביום השבת, ומניחו במקום מצניע, והשאר מבצרו מלפני השבת. ואם נשאר מן החמץ ביום השבת אחר ארבע שעות, מבטלו; וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון, ומבצרו.

ד. היו לו כפרות רבות של תרומה, וצריך לשרפה ערב שבת - לא יערב הטהורה עם הטמאה, וישרף; אלא שורף טהורה לעצמה, וטמאה לעצמה, ותלויה (ספק טמאה) לעצמה. ומניח מן הטהורה כדי לאכל, עד ארבע שעות ביום השבת בלבד.

ה. מי ששכח או הזיד ולא בדק בליל ארבעה עשר, בודק בארבעה עשר בשחרית; לא בדק בשחרית, בודק בשעת הבעור (שעה שישית); לא בדק בשעת הבעור, בודק בתוך החג. עבר הרגל ולא בדק - בודק אחר הרגל, כדי שיבצר מה שימצא מחמץ שעבר עליו הפסח, מפני שהוא אסור בהנאה.

ו. כשבדק החמץ בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר, או בתוך הרגל - מברך קדם שיתחיל לבדק: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על בעור חמץ; ובדק ומחפש בכל המקומות שמכניסין להם חמץ, כמו שבארנו. ואם בדק לאחר הרגל, אינו מברך.

ז. כשגומר לבדק - אם בדק בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר קדם שש שעות - צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו, ואינו רואהו; ויאמר: 'כל חמץ שיש ברשותי שלא ראיתיו ולא ידעתיו, הרי הוא בטל, והרי הוא כעפר'. אבל אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה, אינו צריך לבטל - שהרי אינו ברשותו, שפבר נאסר בהנאה.

ח. לפיכך, אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה ומצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו, ושכחו בשעת

מצה, ובא עכבר ונטל הפכר שפרש, ונכנס לבית בדוק; או שבא עכבר ונטל חמץ, וספק נכנס לבית זה או לא נכנס - בכל אלו, צריך לבדק.

יג. נכנס עכבר לבית וכפר בפיו, ויצא עכבר משם וכפר בפיו - אומרין: 'הוא הראשון שנכנס, הוא האחרון שיצא', ואינו צריך לבדק; הנה הראשון שחר זה שיצא לבן, צריך לבדק. נכנס עכבר וכפר בפיו, ויצאת משם חלה וכפר בפיה - צריך לבדק; יצאת ועכבר וכפר בפיה, אינו צריך לבדק - שזה הפכר, הוא שהיה בפי העכבר. נחש שנכנס לחור ופת בפיו, אין חייב להביא חבר (צייד נחשים) להוציאו.

יד. פזית חמץ בשמי קורה, מתיבין אותו להביא סלם להורידו; שפעמים פל משמי קורה. הנה חמץ בבזר, אין מתיבין אותו להעלותו, אלא מבטלו בלבו, ודיו.

טו. כפת (חתיכת) שאור שיחדה לשיכה - אם טח פניה בטיט - הרי זו בטלה, ומתר לקימה. בצק שבסדקי הערכה (קערה) - אם יש פזית במקום אחד, חייב לבער. ואם לאו - אם היה עשוי לחזק בו שכרי הערכה, או לסתם בו נקב - בטל במעוטו; ואם לאו, חייב לבער. היו שני חציי זיתים בשני מקומות, וחוט של בצק ביניהן - רואין: כל שאלו ינטל החוט נטלין עמו, חייב לבער; ואם לאו, אינו חייב לבער.

טז. במה דברים אמורים? בערכה; אבל בבית - אף על פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו - חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותן. היה חצי זית בבית וחצי זית בעלמה, חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה (מרפסת), חצי זית בבית וחצי זית בפזית שלפנים ממנו - הואיל ואלו החציי זיתים דבוקין בכתלים, או בקורות, או בקרקעות - אינו חייב לבער, אלא מבטל בלבו ודיו.

יז. המשפיר בית סתם בארבעה עשר - לא פירש אם בדוק - הרי זה בתזקת בדוק, ואינו צריך לשאל; ואם התזק זה המשפיר שלא בדק, ואמרה אשה או קטן, 'אנו בדקנוהו' - הרי אלו נאמנין; שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל כשרין לבדיקה, ואפלו נשים ועבדים וקטנים - והוא, שהיה קטן שיש בו דעת לבדק.

יח. המשפיר בית לחברו - אם עד שלא מסר המפתח חל ארבעה עשר, על המשפיר לבדק; ואם משמסר המפתח חל ארבעה עשר, על השוכר לבדק. המשפיר בית בתזקת שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק - על השוכר לבדק; ואינו מקח טעות, ואפלו במקום שבדקין בשוכר (בתשלום), שהרי מצוה הוא עושה.

יט. המפרש בים והיוצא בשירה, תוף שלשים יום - זקוק לבדק. קדם שלשים יום - אם דעתו לחזר קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך יצא, שמא יחזר ערב הפסח בין השמשות, ולא יהיה לו פנאי לבער; ואם אין דעתו לחזר, אינו צריך לבדק. וכן העושה ביתו אוצר (מחסן תבואה), תוף שלשים יום - זקוק לבדק, ואחר כך פוגס אוצרו

הרי זה עובר משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; וחקמך של הקדש או של גוי שיהיה אצל ישראל - אפלו היה עמו בבית - הרי זה מתר, מפני שאינו שלו. ואפלו היה של גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות] שיד ישראל שולטת עליו, אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותנו בפסח. אכל צריך לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים בפני חמצו של גוי, שמה יבוא להסתפק ממנו; אכל של הקדש, אינו צריך, מפני שהכל פורשין [מובדלים] מן ההקדש, כדי שלא יבוא לידי מעילה.

ג. גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם קבל עליו ישראל אחריותו, שאם אבד או נגנב ישלם לו דמיו - הרי זה חייב לבצעו; הואיל וקבל עליו אחריותו, נעשה כשלו. ואם לא קבל אחריותו - מתר לקימו אצלו, ומתר לאכל ממנו אחר הפסח, שבכרשות הגוי הוא.

ד. גוי אלם שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם יודע הישראלי שאם אבד או נגנב מחיבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם, ואף על פי שלא קבל אחריותו - הרי זה חייב לבצעו; שהרי נחשב כאלו הוא שלו, מפני שמחייבו האנס באחריותו.

ה. ישראל שהרהין [משכוח] חמצו אצל הגוי - אם אמר לו: 'אם לא הבאתי לך מעות מכאן ועד יום פלוני, קנה חמץ זה מעכשיו' - הרי זה ברשות הגוי, ואותו החמץ מתר לאחר הפסח; והוא שיהיה הזמן שקבע לו [שיקנה] קדם הפסח. ואם לא אמר לו 'קנה מעכשיו' - נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל הגוי, ואסור בהנאה לאחר הפסח. ו. ישראל גוי שהיו באין בספינה, והיה החמץ ביד ישראל, והגיעה שעה חמישית - הרי זה מוכרו לגוי או נתנו לו במתנה, וחוזר ולוקחו ממנו אחר הפסח; ויבלבד שיתנו לו מתנה גמורה.

ז. אומר ישראל לגוי: 'עד שאתה לוקח [קונה חמץ] במקנה, בוא וקח במקמי' [כמות יותר גדולה, ורומז לו שיקנה ממנו בחזרה את החמץ], 'עד שאתה לוקח מגוי, בוא וקח מישראל' - שמה אצטרף ואקח ממך אחר הפסח. אכל לא ימכר לו ולא יתן לו על תנאי; ואם עשה כן, הרי זה עובר על "בל יראה" ו"בל ימצא".

ח. תערכת חמץ, עוברין עליה משום "בל יראה" ו"בל ימצא" - כגון המוריס [שומן דג מלוח עם קמח] וכתח הבבלי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] ושכר המדי, שעושין אותו מן הקמח, וכל פיוצא כאלו מדברים הנאכלים; אכל דבר שיש בו תערכת חמץ, ואינו ראוי לאכילה - הרי זה מתר לקימו בפסח.

ט. כיצד? ערכת [קערת] העבדנין [מעבדי עורות] שנתן לתוכה קמח ועורות, אפלו נתנו שעה אחת קדם שעת הבעור - הרי זה מתר לקימו. ואם לא נתן העורות, ונתן הקמח קדם שלשה ימים לשעת הבעור - מתר, שהרי נפסד והבאיש; תוף שלשה ימים, חייב לבצע.

י. וכן הקילור [משחה לעיון] והרטצה והאספלונית

הבעור ולא בערו - הרי זה עובר על "לא יראה" ו"לא ימצא", שהרי לא בער ולא בטל; ואין הבטול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והכתוב עשהו כאלו הוא ברשותו, לחיבו משום "לא יראה" ו"לא ימצא". וחיב לבצעו בכל עת שימצאנו. ואם מצאו ביום טוב - כופה עליו כלי עד לערב, ומבערו; ואם של הקדש הוא - אינו צריך לכפות עליו, שהכל פורשין [מובדלים] ממנו.

ט. מי שיצא מביתו קדם שעת הבעור לעשות מצנה, או לאכל בסעודה של מצנה כגון סעודת ארוסין ונשואין, ונזפר שיש לו חמץ בתוף ביתו - אם יכול לחזור ולבעור ולחזור למצותו, יחזור; ואם לאו, יבטל בלבד. יצא להציל מיד הגיס [שוודים], מן הנקה, מן הדלקה, ומן המפלת - יבטל בלבד, ודיו. יצא לצרף עצמו, ונזפר שיש לו חמץ בתוף ביתו - יחזור מיד. ועד כמה הוא חוזר? עד כביצה; היה פחות מכביצה, מבטלו בלבד ודיו.

י. מי שהניח עסה מגלגלת [שנילושה] בתוף ביתו ויצא, ונזפר אחר שיצא והוא יושב לפני רבו, והיה ירא שמה שתחמין קדם שיבוא - הרי זה מבטלה בלבד קדם שתחמין; אבל אם החמיצה, אין הבטול מועיל כלום, אלא בכר עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", וחיב לבצע מיד כשיחזור לביתו.

יא. כיצד בעור חמץ? שורפו, או פורר וזרקה לרוח, או זרקו לים; ואם היה החמץ קשה, ואין היים מחתכו במהרה - הרי זה מפררו, ואחר כך זרקו לים. וחקמך שגפלה עליו מפלת, ונמצא עליו עפר שלשה טפחים או יתר - הרי הוא כמבער; וצריך לבטל בלבד, אם עדין לא נכנסה שעה ששית.

יב. נתנו לנכרי קדם שעה ששית, אינו צריך לבצע. ואם שרפו קדם שעה ששית, הרי זה מתר להנות בפחמין שלו בתוף הפסח. אבל אם שרפו משעה ששית ולמעלה - הואיל והוא אסור בהנאה, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו, ולא יבשל; ואם אפה או בשל - אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנאה. וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה, הואיל ושרפו אחר שגאסר בהנאה.

הלכות חמץ ומצה פרק ד

א. כתוב בתורה: "לא יראה לך חמץ". יכול אם טמן אותו, או הפקיד אותו ביד גוים, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "שאר לא ימצא בכתיכם", אפלו הפקידו או הטמינו. יכול לא יהיה עובר אלא אם פן היה החמץ בביתו, אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "בכל גבלך", בכל רשותך. יכול יהיה חייב לבצע מרשותו חמץ של גוי, או של הקדש? תלמוד לומר: "לא יראה לך", שלך אי אתה רואה; אבל אתה רואה של אחרים, או של גבה [הקדש]. ב. הא למדת, שחמץ של ישראל - אם הניחו ברשותו, אפלו טמון, ואפלו בעיר אחרת, ואפלו מפקד ביד גוים -

כְּשִׁמוּלָלִים הַקְדָּרוֹת הַתְּדוּשׁוֹת [מבשלים בהם קמח עם מים לחזקם], אֵין מְבַשְׁלִין בְּהֵן אֵלֵא מִצָּה אַפּוּיָה שְׁחִזְרוּ וְטַחְנוּ אוֹתָהּ; אֲבָל קִמַּח קְלִי [קלוּי] אֲסוּר - שְׁמָא לֹא קָלְהוּ יָפָה, וְיָבוא לִיְדֵי חֲמוּץ.

ו. אֵין בּוֹלְלִין [מערבים] אֵת הַשְּׁעוּרִין בְּמִים בְּפֶסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְפִין [מתבקעים] וּמְחַמֵּצִין בְּמַהְרָה. וְאִם בָּלַל - אִם רְפוּ כְּדֵי שְׂאֵם הַנִּיחָן עַל פִּי הַבֵּיב [כלי מנוקב] שְׂאוּפִין עָלָיו הַחֲלוֹת יִתְבַקְּעוּ, הָרִי אֵלֹו אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרַפְיוֹן זֶה, הָרִי אֵלֹו מְתָרִין.

ז. הַחֲטִים - מְתָר לְבָלַל אוֹתָן בְּמִים, כְּדֵי לְהַסִּיר סִבּוֹן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן מִיָּד, כְּדָרְךָ שְׁטוֹחֲנִין הַסֶּלֶת; וְיִכְבֵּר נִהְגוּ כֵּל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁנַעַר וּבְאָרֶץ הַצֵּבִי וּבְסַפְרָד וּבְעָרֵי הַמְּעַרֵב, שֶׁלֹא יִבְלְלוּ הַחֲטִים בְּמִים - גְּזֵרָה, שְׁמָא יִשְׁהוּ וְיִחַמְצוּ.

ח. תְּבַשִּׁיל שְׁנֹתְבַשִּׁיל, וְנִמְצָאוּ בוּ שְׁעוּרִים אוּ חֲטִים - אִם נִתְבַקְּעוּ - הָרִי כֵּל הַתְּבַשִּׁיל אֲסוּר, שֶׁהָרִי נִתְעַרֵב בוּ הַחֲמוּץ. וְאִם לֹא נִתְבַקְּעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן, וְאוֹכְלִין שְׂאֵר הַתְּבַשִּׁיל; שְׂאִין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלַל אוּ נִתְבַשִּׁיל וְלֹא נִתְבַקְּעוּ, חֲמוּץ גְּמוּר שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוּ אֵלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

ט. מִשׁוּם שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֵת הַמִּצְוֹת", כְּלוּמָר: הַזֵּהוּ בְּמִצְוֵה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צֵד חֲמוּץ; לְפִיכֵךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: צְרִיף אָדָם לְזַהֵר בְּדָגָן שְׂאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח, שֶׁלֹא יָבוא עָלָיו מִים אַחַר שֶׁנִּקְצַר, עַד שֶׁלֹא יִהְיֶה בוּ שֵׁם חֲמוּץ. דָּגָן שֶׁנִּטְבַּע בְּנֶהַר, אוּ שֶׁנִּפְלַע עָלָיו מִים - כִּשֵׁם שֶׁאֲסוּר לְאָכְלוֹ, כִּף אֲסוּר לְקַיְמוֹ; אֵלֵא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ, כְּדֵי שִׂיאֲכֻלְנוּ קִדְּם הַפֶּסַח; וְאִם מְכָרוּ לְגוֹיִם קִדְּם הַפֶּסַח, מוֹכֵר מְעַט מְעַט לְכָל אַחַד וְאֶחָד, כְּדֵי שִׂיכְלֶה קִדְּם הַפֶּסַח, שְׁמָא יִחְזוּר הַגּוֹי וְיִמְכְרֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל.

י. דָּגָן שֶׁנִּפְלַע עָלָיו דְּלָף [ספסוף מים] - כֵּל זֵמָן שֶׁהוּא טוֹרֵד טֶפֶה אַחַר טֶפֶה, אֲפֹלוּ כֵּל הַיּוֹם כֵּלּוּ - אֵינוּ בָּא לִיְדֵי חֲמוּץ; אֲבָל כִּשְׁפוֹסֵק - אִם נִשְׁתַּהַּה כִּשְׁעוֹר [חימוץ], הָרִי זֶה אֲסוּר.

יא. אֵין לְשִׁין בְּפֶסַח עֶסֶה גְדוֹלָה, שְׁמָא תַחְמִיץ - אֵלֵא שְׁעוֹר חֲלָה בְּלִבְדוּ. וְאֵין לְשִׁין לֹא בְּחֲמִין, וְלֹא בְּחֲמֵי חֲמָה [שמש], וְלֹא בְּמִים שֶׁנִּשְׂאָבוּ בוּ בַיּוֹם - אֵלֵא בְּמִים שֶׁלְנוּ [עבר עליהם הלילה]; וְאִם עֵבֵר וְלֹשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֹו, הָרִי הַפֶּת אֲסוּרָה.

יב. לֹא תִשָּׁב אִשָּׁה תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְתִלוּשׁ; וְלֹא תַחַת הַרְקִיעַ בַּיּוֹם הַעֲבִים, אֲפֹלוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת בוּ. וְלֹא תִנִּיחַ אֵת הַעֶסֶה, וְתַתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחַר. וְאִם הִיתָה לְשָׁה וְאוֹפָה, צְרִיכָה שְׁנֵי בָלִים שֶׁל מִים, אֶחָד שֶׁמְקַשֶּׁפֶת בוּ [מזלפת על העיטה טרם אפיה], וְאֶחָד שֶׁמְצַנֵּנֶת בוּ יָדָה [מחום התנור]. וְאִם עֲבָרָה וְלָשָׁה תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אוּ שֶׁלֹא צָנְנָה יָדָה, אוּ שֶׁעֲשֶׂת עֶסֶה יָתֵר מִשְׁעוֹר חֲלָה - הַפֶּת מְתָרֶת. וְכִמְהָ שְׁעוֹר חֲלָה? כְּמוֹ שֶׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים וְחֲמִשׁ בִּיצָה - כְּגוֹף [כמידת] הַבִּיצָה הַבְּיוֹנִיָּת, לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ.

יג. כֵּל זֵמָן שֶׁאָדָם עוֹסֵק בְּבָצֵק, אֲפֹלוּ כֵּל הַיּוֹם כֵּלּוּ - אֵינוּ בָּא לִיְדֵי חֲמוּץ. וְאִם הִגְבִּיַה יָדוּ וְהִנִּיחוּ, וְשָׁהָה הַבָּצֵק עַד

וְהַתְרַיָּאק [מיני תחבושות] שֶׁנִּתְּן לְתוֹכָן חֲמִץ - מְתָר לְקַיְמָן בְּפֶסַח, שֶׁהָרִי נִפְסָדָה צוּרַת הַחֲמִץ.

יא. הַפֶּת עֲצָמָה שֶׁעַפְשָׁה [התעפשה] וְנִפְסָדָה מִלְּאָכֵל הַפֶּלֶב, וְיִמְלֶגְמָה [מין תחבושת מעורבת קמח] שֶׁנִּסְרְחָה - אֵינוּ צְרִיף לְבַעַר. בְּגָדִים שֶׁכִּבְסוּ אוֹתָן בְּחֵלֶב חִטָּה, וְכֵן גִּירוֹת שֶׁדָּבְקוּ אוֹתָן בְּחֲמִץ, וְכֵן כֵּל כִּיּוֹצָא בְּזָה - מְתָר לְקַיְמָן בְּפֶסַח, וְאֵין בְּהֵן מִשׁוּם "לֹא יִרְאֶה" וְ"לֹא יִמְצָא"; שְׂאִין צוּרַת הַחֲמִץ עוֹמְדָת.

יב. דָּבָר שֶׁנִּתְעַרֵב בוּ חֲמִץ וְאֵינוּ מְאָכֵל אָדָם כָּלָל, אוּ שֶׁאֵינוּ מְאָכֵל כֵּל אָדָם, כְּגוֹן הַתְרַיָּאק וְכִיּוֹצָא בוּ - אִף עַל פִּי שֶׁמְתָר לְקַיְמוֹ, אֲסוּר לְאָכְלוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאִף עַל פִּי שְׂאִין בוּ מִן הַחֲמִץ אֵלֵא כֵּל שֶׁהוּא, הָרִי זֶה אֲסוּר לְאָכְלוֹ.

יום רביעי

הלכות חמץ ומצה פרק ה

א. אֵין אֲסוּר מִשׁוּם חֲמִץ בְּפֶסַח, אֵלֵא חֲמִשְׁת מִיני הַדָּגָן בְּלִבְדוּ - וְהֵם שְׁנֵי מִיני הַחֲטִים, שֶׁהֵן הַחִטָּה וְהַכֶּסְמֶת, וְשֶׁלֹשָׁה מִיני הַשְּׁעוּרִים, שֶׁהֵן הַשְּׁעוּרָה וְשִׁבְלֶת שׁוּעַל וְהַשֶּׁפּוֹן. אֲבָל הַקֶּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֶרֶז וְדִחָן וּפּוֹלִים וְעֵדָשִׁים וְכִיּוֹצָא בְּהֵן - אֵין בְּהֵן מִשׁוּם חֲמִץ; אֵלֵא אֲפֹלוּ לֹשׁ קִמַּח אֶרֶז וְכִיּוֹצָא בוּ בְרוֹתְחִין וְכִסְהוּ בְּבָגְדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בָצֵק שֶׁהִחְמִיץ, הָרִי זֶה מְתָר בְּאֲכִילָה - שְׂאִין זֶה חֲמוּץ, אֵלֵא סְרַחֵן.

ב. חֲמִשְׁת מִיני דָּגָן אֵלֹו - אִם לְשׁוֹן בְּמֵי פְרוֹת בְּלִבְדוּ, בְּלֹא שֵׁם מִים בְּעוֹלָם - אֵינָם בָּאִין לִיְדֵי חֲמוּץ; אֵלֵא אֲפֹלוּ הַנִּיחָן כֵּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח כֵּל הַבָּצֵק, הָרִי זֶה מְתָר בְּאֲכִילָה; שְׂאִין מֵי פְרוֹת מְחַמֵּצִין, אֵלֵא מְסַרְיָחִין. וְיֵמִי פְרוֹת, הֵן כְּגוֹן: יֵיז, וְחֵלֶב, וְדָבֵשׁ, וְזֵיט, וְיֵמִי תַפּוּחִים, וְיֵמִי רְמוֹנִים, וְכֵל כִּיּוֹצָא בְּהֵן מִשְׂאֵר יֵינּוֹת וְשִׁמְנִים וּמִשְׁקֵין - וְהוּא, שֶׁלֹא יִתְעַרֵב בְּהֵן שֵׁם מִים בְּעוֹלָם; וְאִם נִתְעַרֵב בְּהֵן מִים כֵּל שֶׁהוּא, הָרִי אֵלֹו מְחַמֵּצִין.

ג. אֵין מְבַשְׁלִין חֲטִים בְּמִים - כְּגוֹן רִיפּוֹת [רגרי חיטה], וְלֹא קִמַּח - כְּגוֹן לְכִיבוֹת; וְאִם בִּשַׁל, הָרִי זֶה חֲמוּץ גְּמוּר - וְהוּא, שֶׁיִתְבַקְּעוּ בְּתַבְשִׁיל [מנפחותם]. אֵין קוֹלִין [מטגנים] אֵת הַבָּצֵק בְּשִׁמְן עַל הַמַּחְבַּת, אֲבָל מְבַשְׁלִין אֵת הַפֶּת וְאֵת הַקִּמַּח הַקְלוּי. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמִּים הַרְבֵּה, וְאֶחָד כִּף הַשְּׁלִיף לְתוֹכָן הַקִּמַּח - הָרִי זֶה מְתָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל מִיָּד קִדְּם שִׁיחְמִיץ; וְיִכְבֵּר נִהְגוּ בְּשֹׁנַעַר [בבל] וּבְסַפְרָד וּבְכָל הַמְּעַרֵב, לְאַסֵּר דָּבָר זֶה - גְּזֵרָה, שְׁמָא לֹא יִרְתִּית הַמִּים יָפָה יָפָה.

ד. מְתָר לְבַשֵּׁל הַדָּגָן אוּ הַקִּמַּח בְּמֵי פְרוֹת. וְכֵן בָּצֵק שֶׁלְשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת - אִם בִּשְׁלוּ בְּמֵי פְרוֹת, אוּ קָלְהוּ עַל הַמַּחְבַּת בְּשִׁמְן - הָרִי זֶה מְתָר; שְׂמֵי פְרוֹת אֵינָן מְחַמֵּצִין.

ה. כְּרַמֵּל [שבילים] שֶׁמְהַבְּהִיבִין אוֹתוֹ [שורפין קצת] בְּאוֹר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ, אֵין מְבַשְׁלִין הַקִּמַּח שֶׁלּוּ בְּמִים - שְׁמָא לֹא נִקְלָה בְּאוֹר יָפָה, וְנִמְצָא מְחַמֵּץ כְּשֶׁמְבַשְׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן

והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ, מתר לבשל עליו מצה.

כג. כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדרות ואלפסין [קערות גדולות] - נותן אותן לתוף כלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיתן בתוכו; ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בהן במצה. וכן הספינין, מרתית את הלהב ואת הנזב [קת] בכלי ראשון, ואחר כך משתמש בהן במצה.

כד. כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוף כלי גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלטו; ואחר כך שוטפן, ומשתמש בהן במצה.

כה. כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין - בין כלי ראשון כגון קדרות, בין כלי שני כגון קערות, בין שהיו משוחין ושויעין [מרוחים] באבר שעושין אותן כעין זכוכית, בין שהיו חרש כמה שהן - אין משתמשין בהן במצה, אלא מניחן לאתר הפסח ומבשל בהן.

כו. כלי ראשון שרצה להרתיחו [להכשירו לפסח], ולא מצא כלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתית המים בתוכו, ודיו; ואחר כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה.

הלכות חמץ ומצה פ"ק ו

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצת" - בכל מקום, ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה; ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל, אכילת מצה רשות - רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליות או פרות. אבל בליל חמשה עשר בלבד, חובה; ומשאכל פניתי, יצא ידי חובתו.

ב. בלע מצה, יצא; בלע מרור, יצא. בלע מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא; שהמרור בטפלה למצה. כרכן בסיב [של עץ] וכיוצא בו ובלען, אף ידי מצה לא יצא.

ג. אכל מצה בלא פונה, כגון שאנסוהו גוים לאכל - יצא ידי חובתו; אבל פזית מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר כך נתרפא - חייב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות.

ד. אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם כן אכלה מאחד מחמשת המינין - שנאמר: "לא יאכל חמץ", ונאמר: "תאכלו מצות"; דברים הנבאים לידי חמוץ - אם אכלן מצה, יצא בהן ידי חובתו; אבל שאר הדברים, כגון ארז ודחן וקטניות - אין בהן [מצות] מצה, לפי שאין בהן חמץ.

ה. העושה עסה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן, יוצא בה ידי חובתו. עסת הפלכים [לאכילת כלבים]

שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמץ, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם מיל - כבר החמץ, וישרף מיד. וכן אם הכסיפו פניו, באדם שעמדו שערותיו - הרי זה אסור לאכלו, ואין חייבין עליו פרת.

יד. היו שתי עסות שהגביהו החד מהן בעת אחת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שתיהן ישרפו, והרי הן חמץ גמור.

טו. אין עושין סריקין המצריין [פת עם ציורים] בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן [מתעכבת בעשייתן], ומתחמצין בעת עשייתן. לפיכך הנתחמין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמנותן, וממהרין לעשותן; אבל בעלי בתים אסורין, ואפלו צרו אותן בדפוס - שמא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס [מסגרת בצורת הצירוף], וישוהו בעשייתן ויחמיצו.

טז. מים שרוחצין בו הידים, והערכה אחר שלשין, וכן מים שמשמשין בו בשעת לישה - הרי זה ישפף במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ.

יז. אין שורין את המרסן [קליפות תבואה] ומניחין לפני התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין, ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט - גזרה, שמא לא ירתית המים פה פה.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן - עד שלא ישוהה לפניהן כדי הלוחף מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו - אינו מחמיץ; וכשיפסקו מלאכל - ישטף הכלי במים, וישפף במקום מדרון.

יט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליך בידה למרחץ; אבל שפה [משפפת במורסן] היא על בשרה, יבש. ולא ילעס אדם חטין ויתן על מכתו [לרפואה], מפני שהן מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוף החרסת; ואם נתן - ישרף מיד, מפני שהוא ממהר להחמיץ. אין נותנין את הקמח לתוף החרדל; ואם נתן, יאכל מיד.

כ. מתיר לתן התבלין והשממין והקצח [מין תבלין] וכיוצא בהן, לתוף הבצק; וכן מתיר ללוש העסה במים ושמן, או דבש וחלב, או לקטף בהן [למרח מהם העיסה]. וכיום הראשון, אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה "לחם עני"; ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון "לחם עני".

כא. כל כלי חרש שנשתמש בהן חמץ בצונן, מתיר להשתמש בהן מצה בצונן - חוץ מכלי שמניחין בו השאור [בצק המחמיץ אחרים] וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שתחמוצן קשה; וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן כבית שאור, ואין משתמשין בהן בפסח.

כב. ביב [שקע] של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל השנה, אין אופין עליו מצה בפסח; ואם מלאו גחלים

יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מִצֶּה בְּעֶרְבֵי הַפֶּסַח, כְּדֵי שִׁיְהִי הַכֹּר לֶאֱכִילְתָּהּ בְּעֶרְבֵי; וּמִי שֶׁאֵכַל מִצֶּה בְּעֶרְבֵי הַפֶּסַח, מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת [מִלְקוֹת מִדְּרַבָּנִין]. וְכֵן אִסּוּר לֶאֱכֹל עֶרְבֵי הַפֶּסַח מִקֵּדָם הַמְנַחָה בַּמַּעֲט, כְּדֵי שִׁיִּפְנֹס לֶאֱכִילַת מִצֶּה בְּתַאֲנָה; אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַעֲט פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת, וְלֹא יִמְלֹא כְּרִשׁוֹ [כִּרְסוֹ] מִהֶן. וְחֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים הֵיוּ מְרַעִיבִין עֲצָמָן עֶרְבֵי הַפֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִצֶּה בְּתַאֲנָה וְיִהְיוּ מְצוּוֹת חֲבִיבִים עָלָיו; אֲבָל בְּשֶׁאֵר עֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים, אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף.

הַלְכוֹת חֶמֶץ וּמִצֶּה פָּרֶק ז

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִסְן - שְׁנֵאָמַר: "זְכוֹר אֵת הַיּוֹם הַזֶּה", כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר: "זְכוֹר אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת". וּמִנֵּיין שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר? תְּלִמּוּד לּוֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֶבְרַת זֶה", בְּשֶׁעַה שִׁישׁ מִצֶּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנָיו. וְאִם עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֶּן, אֶפְלוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - תִּכְיִין לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל הַמְאֲרִיף בְּדַבְרֵים שֶׁאֲרָעוּ וְשִׁהְיוּ, הֵרִי זֶה מְשַׁבַּח.

ב. מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים, וְאֶפְלוּ לֹא שֶׁאֵלוּ - שְׁנֵאָמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ". לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן, אֲבִיו מְלֻמְדוֹ. כִּיצַד? אִם הֵיךְ קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ - אוֹמֵר לוֹ: 'בְּנִי, פְּלֹנֵי הֵיינו עֲבָדִים כְּמוֹ שֶׁפָּתַח זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם, וּבְלֵילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתְנוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְיִצְאָנוּ לְחֵירוֹת'; וְאִם הֵיךְ הַבֵּן גְּדוֹל וְחָכָם - מוֹדִיעֵנו מֵהַ שֶׁאֲרָע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן.

ג. וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת שְׁנוּי בְּלֵילָה הַזֶּה - כְּדֵי שִׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וְיִשְׁאָלוּ וְיִאָּמְרוּ: 'מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?' עַד שִׁישִׁיב לָהֶם וְיֹאמַר לָהֶם: 'כֶּף וְכָף אֲרַע, וְכָף וְכָף הֵיזָה'. וְכִיצַד מְשַׁנָּה? מְחַלֵּק לָהֶם קְלִיּוֹת וְאֶגְזוֹזִים, וְעוֹקְרִין [מִסִּירִים] הַשְּׁלֵחָן מִלְּפָנֵיהֶם קִדְּם שִׁיאֲכִלוּ, וְחוֹטְפִין מִצֶּה זֶה מִיַּד זֶה, וְכִיצַד בְּדַבְרֵים הָאֵלוּ. אֵין לוֹ בֶּן, אֲשֶׁתוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ; אֵין לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֵת זֶה 'מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה, וְאֶפְלוּ הֵיוּ פְּלֵן חֲכָמִים. הֵיךְ לְבָדוֹ, שׁוֹאֵל לַעֲצָמוֹ 'מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה'.

ד. וְצָרִיף לְהִתְחִיל בְּגִנּוֹת וְלִסִּים בְּשַׁבַּח. כִּיצַד? מִתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבְּתַחֲלָה הֵיוּ אֲבוֹתֵינוּ - בֵּימֵי תַרְחַ וּמְלֻפְנֵיו - כּוֹפְרִין וְטוֹעִין אַחֲרֵי הַהֶבֶל, וְרוֹדְפִין עֲבוּדָה זָרָה; וּמְסִים בְּדַת הָאֱמָת, שֶׁקְּרַבְנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָהּ, וְהִבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְקְרַבְנוּ לִיְחֻדוֹ. וְכֵן מִתְחִיל וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הֵיינו לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וְכָל הַרְעָה שֶׁגָּמְלָנוּ; וּמְסִים בְּנִסִּים וּנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ, וּבְחֵירוֹתֵנוּ. וְהוּא שִׁיִּדְרֵשׁ מִ"אַרְמֵי אֲבָד אֲבִי", עַד שִׁיִּגְמַר כָּל הַפְּרָשָׁה; וְכָל הַמּוֹסִיף וּמְאֲרִיף בְּדַרְשׁ פְּרָשָׁה זֹה, הֵרִי זֶה מְשַׁבַּח.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שֶׁלִּשְׁעָה דְּבָרִים אֵלוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר, לֹא יִצָּא יְדֵי חוֹבְתוֹ [לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם]; וְאֵלוּ הֵן: פֶּסַח, מִצֶּה, וּמְרוֹרִים. פֶּסַח, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמְּקוֹם בְּרוּךְ

- בְּזִמְנֵי שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ; אֵין הָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ, שֶׁאֵין זוֹ מְשַׁמְרֵת לְשֵׁם מִצֶּה. מִצֶּה שֶׁלִּשְׁעָה כְּמִי פְּרוֹת, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסַח. אֲבָל אֵין לְשִׁין אוֹתָהּ בֵּינָן, אוֹ שֶׁמֶן, אוֹ דְבֶשׂ, אוֹ חֶלֶב - מִשּׁוּם "לֶחֶם עֲנִי", כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; וְאִם לֹשׁ וְאֲכַל, לֹא יִצָּא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְאֵין יוֹצֵאִין לֹא בְּפֶת מְרֹסֵן, וְלֹא בְּפֶת סִבִּין [מְרוֹסֵן וְטוֹבִין - קְלִיפוֹת תְּבוּאָה]; אֲבָל לֹשׁ הוּא אֵת הַקֶּמַח בְּסִבִּין שֶׁלוֹ וּבְמוֹרְסוֹ וְעוֹשֶׂהוּ פֶת, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן פֶת סֵלֶת נִקְיָה בְּיוֹתֵר - הֵרִי זוֹ מְתַרַת, וְיוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסַח; וְאֵין אוֹמְרִין בָּהּ, 'אֵין זֶה לֶחֶם עֲנִי'.

ו. אֶחָד מִצֶּה שְׁנֵאָפִית בְּתַנּוּר, אוֹ בְּאַלְפֶס [קַעֲרָה גְדוֹלָה], בֵּין שֶׁהַדְּבִיק הַבֶּצֶק בְּאַלְפֶס וְאַחַר כֶּף הַרְתִּית, בֵּין שֶׁהַרְתִּית וְאַחַר כֶּף הַדְּבִיק, אֶפְלוּ אֶפְיָה [אַפְאָה] בְּקַרְקַע - הֵרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נִאָּפִית אֶפְיָה גְמוּרָה, יוֹצֵאִין בָּהּ - וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהִי חוֹטְטִין שֶׁל בֶּצֶק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעַת שְׁפוּרְסָה. וְיוֹצֵאִין בְּרִיקָה הַשְּׂרוּי [מִצֶּה שְׂרוּיָה בְּמִים] - וְהוּא, שֶׁלֹּא נְמוּחַ; אֲבָל מִצֶּה שֶׁבִּשְׁלָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ, שֶׁהֵרִי אֵין בָּהּ טַעַם פֶת.

ז. אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּאֲכִילַת מִצֶּה שֶׁהִיא אִסּוּרָה לוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֲכַלָּה טָבֵל [מִתְבוּאָה שֶׁלֹּא הוֹפְרָשָׁה], אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִשְׁלָה תְרוּמָתוֹ, אוֹ שְׁגוּלָה. זֶה הַכֵּלֵל: כָּל שֶׁמְכַרְכִּין עָלָיו בְּרֶפֶת הַמְּזוּזָן, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ; וְכָל שֶׁאֵין מְכַרְכִּין עָלָיו בְּרֶפֶת הַמְּזוּזָן, אֵין יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ.

ח. הַכֶּהֱנִים יוֹצֵאִין בְּחֵלָה וּבְתַרּוּמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא מִצֶּה שֶׁאֵינָה רִאוּיָה לְכָל אָדָם; וְכֵן יוֹצֵאִין בְּמִצֶּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל אֵין יוֹצֵאִין בְּמִצֶּה שֶׁל בְּכוֹרִים, אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם; מִפְּנֵי שֶׁהַבְּכוֹרִים, אֵין בָּהֶן הַתֵּר [אֲכִילָה] בְּכָל הַמּוֹשְׁבוֹת [אַלֵּא בִירוּשָׁלַיִם], וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֶפְשָׁר שִׁיִּפְדָּה וְיִאֲכַל בְּכָל מְקוֹם, וְכַתוּב: "בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצוֹת" - מִצֶּה הַרִאוּיָה לְהֵאֲכִיל בְּכָל הַמּוֹשְׁבוֹת, הִיא שִׁיִּצְאִין בָּהּ יְדֵי חוֹבָה.

ט. חִלוֹת תּוֹדָה וְרִיקָקִי [חִלוֹת] נִזִּיר שֶׁעָשָׂה אוֹתָן לַעֲצָמוֹ, אֵין יוֹצֵאִין בָּהֶן, שְׁנֵאָמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֵת הַמִּצְוֹת" - מִצֶּה הַמְּשַׁמְרֵת [שֶׁלֹּא תַחֲמִין] לַעֲנֹן מִצֶּה בְּלֶבֶד, הִיא שִׁיִּצְאִין בָּהּ; אֲבָל זוֹ, מְשַׁמְרֵת לַעֲנִין הַזָּבַח. וְאִם עֲשִׂין לְמַכַּר בְּשׁוֹק, הֵרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ; שֶׁהַעוֹשֶׂה לְמַכַּר בְּשׁוֹק, בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִם לֹא יִמְכְרוּ יֹאכֵל אוֹתָן, וְנִמְצָא בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן, שֶׁמֶן לְשֵׁם מִצֶּה.

י. הַכָּל תִּכְיִין בְּאֲכִילַת מִצֶּה, אֶפְלוּ נְשִׁים וְעַבְדִּים. קָטָן הַיְכוֹל לֶאֱכֹל פֶת - מִחֲנֻכִין אוֹתוֹ בְּמִצְוֹת, וּמִמְאֲכִילִין אוֹתוֹ כְּזִית מִצֶּה. חוֹלָה אוֹ זָקֵן שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל לֶאֱכֹל מִצֶּה, שׁוֹרִין לוֹ רִיקָק בְּמִים וּמִמְאֲכִילִין אוֹתוֹ - וְהוּא, שֶׁלֹּא נְמוּחַ.

יא. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין מְפִטְרִין [מִסִּימִים הַסְּעוּדָה] אַחַר מִצֶּה כְּלוּם, וְאֶפְלוּ קְלִיּוֹת וְאֶגְזוֹזִים וְכִיצַד בָּהֶן; אֵלֵא אִף עַל פִּי שֶׁאֲכַל מִצֶּה, וְאֲבָל אַחֲרֶיהָ מִאֲכִלוֹת אַחֲרוֹת וּפְרוֹת וְכִיצַד בָּהֶן - חוֹזֵר וְאוֹכֵל כְּזִית מִצֶּה בְּאַחֲרוֹנָה, וּפּוֹסֵק.

והתמכה והתרחבנה והמרור; כל אחד מהמשת מיני ירק אלו, נקרא 'מרור'. ואם אכל מאחד מהן או מתמשתן כזית, יצא - והוא, שיהיו לחין; ויוצאין בקלח [שורש] שלהן, אפלו יבש. ואם שלקן [בישלו הרבה], או כבשן [בחומץ], או בשלן - אין יוצא בהן.

יום חמישי

הלכות חמץ ומצה פרק ח

א. סדור עשית מצות אלו בליל חמשה עשר, כף הוא: בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בורא פרי הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושותה. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין שלחן ערוף, ועליו מרור וירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.

ב. מתחיל ומברך 'בורא פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד ואחד, אין פחות מקזית. ואחר כך עוקרין את השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני, וכאן הבן שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה בלו מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הזה בלו צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, והלילה הזה בלנו מסבין'.

ג. בזמן הזה, אינו אומר 'והלילה הזה בלו צלי' - שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עו"ז היו אבותינו וגו'], וקורא עד שגומר דרש פרשת "ארמי אבד אבי" בלה.

ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, על שם שפסח המקום ברוף הוא על פתי אבותינו במצרים, שנאמר: וְאִמְרַתֶּם זֶכַח פֶּסַח הוּא לֵה'; ומגביה המרור בידו ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: וּמְרַרו אֶת חַיֵּיהֶם; ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוף הוא וגאלם מיד, שנאמר: וַיֹּאפֹו אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וכו'.' ובזמן הזה אומר: 'פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש ברוף הוא על פתי אבותינו' וכו'.

ה. ואומר: 'לפיכך אנו חבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ונאמר לפניו, הללו יה. "הללו יה, הללו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו

הוא על פתי אבותינו במצרים, שנאמר: וְאִמְרַתֶּם זֶכַח פֶּסַח הוּא לֵה"; מרורים, על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים; מצה, על שם שנגאלו. ודברים האלו בלן. הן הנקראין 'הגדה'.

ו. בכל דור ודור, חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: "ואתנו הוציא משם". ועל דבר זה צוה בתורה: "וזכרת, כי עבד היית"; כלומר, כאלו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחרות ונפדיית.

ז. לפיכך, כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חייב לשתות בלילה הזה, ארבעה כוסות של יין - אין פחות מהן; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, לא יפחתו לו [גבאי הצדקה] מארבעה כוסות; שעור כל כוס מהן, רביעית.

ח. אפלו עני שבישרא, לא יאכל עד שיסב. אשה אינה צריכה הסבה; ואם אשה חשובה היא, צריכה הסבה. וכן אצל אביו והשמש בפני רבו, צריכה הסבה; אבל תלמיד בפני רבו, אינו מסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות. והסבת ימין, אינה הסבה; וכן המסב על ערפו, או על פניו - אין זו הסבה. ואימתי צריכה הסבה? בשעת אכילת כזית מצה, ובשתית ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתיתו - אם הסב, הרי זה משבח; ואם לאו, אינו צריך.

ט. ארבעה כוסות האלו - צריך למזג אותן [לערבן עם מים], כדי שתהיה שתיה ערבה; הכל לפי היין, ולפי דעת השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי [- בכל כוס יהא רבע רביעית יין]. שתה ארבעה כוסות אלו מנין שאינו מזוג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חרות; שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת - ידי חרות יצא, ולא יצא ידי ארבעה כוסות. ואם שתה מכל כוס מהן רבו, יצא.

י. כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו, מברך עליו ברכה בפני עצמו. וכוס ראשון, אומר עליו קדוש היום; וכוס שני, קורא עליו את ההגדה; כוס שלישי, מברך עליו ברכת המזון; כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, ומברך עליו ברכת השיר [ההלל]. ובין הכוסות האלו - אם רצה לשתות, שתה; בין שלישי לרביעי, אינו שתה.

יא. החרסת - מצנה מדברי סופרים, זכר לשיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרוגרות [תאנים] או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין [מועכים] אותן, ונותנין לתוכן חמץ, ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן; ומביאין אותן על השלחן בלילי הפסח.

יב. אכילת מרור - אינה מצנה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח; שמצות עשה אחת לאכל בשר הפסח, על מצה ומרורים. ומדברי סופרים, לאכל המרור לבדו בליל זה, אפלו אין שם קרבן פסח.

יג. מרורים האמורים בתורה, הן החזרת והעלשין

מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין - גזרה שמא יאמרו בשר הפסח הוא. ובכל מקום אסור לאכל שה צלוי פלו כאחד בליל זה, מפני שנהגה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחתף, או שחסר מפניו אבר, או שלק (בישל) בו אבר והוא מחתף - הרי זה מתר, במקום שנהגו.

יב. מי שאין לו יין בלילי הפסח - מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה; מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות - 'בורא פרי האדמה', ו'על אכילת מרור' - ואוכל; וכשיגמר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחוזר ואוכל מן המרור, בלא ברכה.

יג. מי שאין לו מצה משמרת [לשם מצה] אלא פזית, כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך 'על אכילת מצה', ואוכל אותה פזית; ואינו טועם אחריו כלום.

יד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ, אינו חוזר ואוכל. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרין ואוכלין; נרדמו בלן ונעורו, לא יאכלו; ונתמנמו בלן, יאכלו.

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כן הוא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבהילו יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא, דאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. הא שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל; השתא הכא עבדי, לשתא דאתיא - בני חורי.

מה נשתנה הלילה הזה מפל הלילות. שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, פלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה, פלנו מסבין.

עבדים היינו לפרעה במצרים; ויוציאנו ה' אלהינו משם, ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדין אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך ביציאת מצרים, הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון, שהיו

מיים"; וחותם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הזה מוסיף: 'כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בכגן עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחת לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל'. ומברך על הגפן, ושותה הכוס השני.

ו. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו שניה - שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני רקיקין [מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי פרות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שגאמר: "לחם עני" - מה דרכו של עני בפרוסה [חתיכה], אף כאן בפרוסה. ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד, ומטביל בתרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים', ואוכלין. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

ז. ואחר כך מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הזבח', ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הפסח, ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח.

ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא', חוזר ומברך 'על אכילת מצה', ומטביל מצה בתרסת ואוכל. וחוזר ומברך 'על אכילת מרור', ומטביל מרור בתרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בתרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטביל בתרסת, ואוכל בלא ברכה, זכר למקדש.

ט. ואחר כך נמשך בסעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל, ושותה כל שהוא רוצה לשותה. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, ואפלו פזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל; ובזמן הזה אוכל פזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו - שאכילתן היא המצוה.

י. ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על כוס שלישי, ושותהו. ואחר כך מוזג כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל; ואומר עליו ברכת השיר, והיא 'ההללוה' ה' כל מעשיך' וכו', ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ מן הפנים. ויש לו למזג כוס חמישי, ולומר עליו הלל הגדול - והוא מ"הודו לה', פי טוב", עד "על נהרות כבל"; וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף על פי שאינו מקום סעודה.

יא. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלין;

אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור; ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען; וארבה את זרעו, ואפתן לו את יצחק. ואפתן ליצחק את יעקב ואת עשו; ואפתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים."

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא; שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר: "ויאמר לאברהם: ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום, וענו אותם - ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

היא שעמדה לאבותינו ולנו - שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו; והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם. **צא** ולמד, מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו - שפרעה הרשע, לא גזר אלא על הזכרים; ולכן בקש לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, וירד מצרימה, ויגר שם". מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ באנו, פי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, פי כבוד הרעב בארץ כנען; ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן".

במתי מעט - כמו שנאמר: "בשבועים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרב".

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצנין שם. גדול ועצום - כמו שנאמר: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם".

ורב - כמו שנאמר: "רכבה כצמח השדה נתתיה, ותרבי ותגדלי, ותבאי בעדי עדיים; שדים נכנו, ושערך צמח, ואת ערם ועריה".

וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: "הבה נתחכמה לו; פן ירבה - והיה פי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ".

מסבין בכני ברוך; והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהן ואמרו להן: רבותינו, הגיע זמן קרית שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך" - "ימי חייך", הימים; "כל ימי חייך", הלילות. ויחכמים אומרים: "ימי חייך", העולם הזה; "כל ימי חייך", להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה - אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

חכם, מה הוא אומר? - "מה העדות והחקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלהינו אתכם". אף אתה אמר לו כהלכת הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע, מה הוא אומר? - "מה העבודה הזאת לכם" - "לכם", ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעקר, אף אתה הקהה את שניו ונאמר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - "לי", ולא לו; ואלו היה שם, לא היה נגאל.

תם, מה הוא אומר? - "מה זאת". ונאמר: אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים".

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". "והגדת לבנך", יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה"; לא אמרתי, אלא בפעם שיש מצה ומרור מנחין לפניה.

מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו; ועכשו, קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: פה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו

ובמפתים - זה הדם, כמו שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם ואש ותמרות עשן".

דבר אחר: ביד חזקה, שמים; ובזרע נטויה, שמים; ובמרא גדול, שמים; ובאותות, שמים; ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, פנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מפת בכורות. וכי יהודה היה נותן בהם סימן, דצ"ף עד"ש באח"ב.

רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים, אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים.

פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם מה? על שם שפסח המקום על פתי אבותינו במצרים, שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה", אשר פסח על פתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת פתינו הציל; ויקד העם, וישתחוו".

מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וגאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו מצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו מצרים, ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם".

מרורים אלו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: "וימררו את חיייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה - את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך".

ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא מצרים; שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל - שנאמר: "ואותנו הוציא משם - למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר, ולנצח ולכרף למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ומשעבוד לגאולה,

ויצונונו - כמו שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; ויכן ערי מסכנות לפרעה - את פתם ואת רעמסס".

ויתנו עלינו עבודה קשה - כמו שנאמר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו - כמו שנאמר: "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה, ויזעקו; ותפל שועתם אל האלהים מן העבדה".

וישמע ה' את קלנו - כמו שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב".

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר: "וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים".

ואת עמלנו - אלו הבנים, כמו שנאמר: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו; וכל הבת, תחיון". ואת לחצנו - זה הדחק, כמו שנאמר: "וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם".

ויוציאנו ה' ממצרים - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנאמר: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והייתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'".

ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול, ובאותות ובמפתים. ביד חזקה - זה הדבר, כמו שנאמר: "הנה יד ה' הויה במקנף אשר בשדה, בסוסים בחמורים בגמלים, בבקר ובצאן - דבר כבוד מאד".

ובזרע נטויה - זו החרב, כמו שנאמר: "וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים".

ובמרא גדול - זה גלוי שכינה, כמו שנאמר: "או הנסה אלהים, לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים גדלים - ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".

ובאותות - זה המטה, שנאמר: "ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האותות".

תקע בו, יצא. וְשָׁל עִיר הַנְּדַחַת - אם תקע, לא יצא. שופר הגזול שתקע בו, יצא ידי חובתו - שאין המצנה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזול. וכן שופר של עולה, לא יתקע; ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה. ואם תאמר: והלא נהנה בשמיעת הקול? מצוות לא להנות נתנו [- אין כאן הנאה]; לפיכך, המדר הננה משופר, מתר לתקע בו תקיעה של מצנה.

ד. שופר של ראש השנה - אין מחללין עליו את יום טוב, ואפלו בדבר שהוא משום שכבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. פיצוד? הנה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו, ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה. ומתן לתן לתוכו מים או יין או חמץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא יתן לתוכו מי רגלים לעולם, מפני הכבוד - שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

ה. שעור השופר - כדי שיאחזנו בידו, ויראה לְכָאן וּלְכָאן. נסדק לארכו, פסול; לרחבו - אם נשתיר בו כשעור [ממקום הסדק עד לפיו] - כשר, וכאלו נכרת ממקום הסדק. נקב - אם סתמו שלא במינו, פסול; סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם, ולא עפכו הנקבים שנסתמו את התקיעה - הרי זה כשר. קדחו בזכרותו [עם הבשר שבקרו] - כשר, שמין במינו אינו חוצץ. דבק שכרי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.

ו. הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול. צפהו זהב מבפנים, או במקום הנחת פה - פסול. צפהו מבחוץ - אם נשתנה קולו מקמות שהיה, פסול; ואם לא נשתנה, כשר. נתן שופר בתוף שופר - אם קול פנימי שמע, יצא; ואם קול חיצון שמע, לא יצא. הרחיב את [החלק -] הקצר [- מקום התקיעה], וקצר את [החלק -] הרחב - פסול.

ז. היה ארוך וקצרו, כשר. גרדו [ועשאו דק] - בין מבפנים בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו [עשה כולו שכבה דקה] - כשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

ח. התקע בתוף הבזר או בתוף המערה - אותם העומדים בתוף הבזר והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הכרה [- הדה] שמעו, לא יצאו. וכן התקע לתוף החבית הגדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הכרה שמע, לא יצא.

הלכות שופר פרק ב

א. הפל חיבין לשמע קול שופר, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים; אבל נשים ועבדים וקטנים, פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וטמטום ואנדרוגינס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חיבין.

ומיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול; ונאמר לפניו, הללו יה.

"הללו יה: הללו, עבדי ה', הללו את שם ה'." יהי שם ה' מברך וכו', עד "חלמיש, למעינו מים". ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים. בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, גיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבגדן עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שגייע דמם על קיר מזבחה לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

פסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כף מברכים וקוראים בליל השני של גליות; וכן חיבין בליל השני בארבעה כוסות, ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.

בריה רחמנא דסיצן

הלכות שופר וספה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע קול שופר באחד בתשרי; (ב) לישב בספה שבעת ימי החג; (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי החג. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שופר פרק א

א. מצות עשה של תורה, לשמע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל - הוא קרן הכבשים הפפוץ; וכל השופרות חוץ מקרן הפכש, פסולין. ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל: "והעברת שופר תרועה... תעבירו שופר", ומפי השמועה [שנמסרה על ידי משה רבנו] למדו: מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר.

ב. במקדש, היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי חצוצרות מן הצדדין - השופר מאריך [את קולו] והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ולמה תוקעין עמו בחצוצרות? משום שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'". אבל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.

ג. שופר של עבודה נרה - אין תוקעין בו, לכתחלה; ואם

בית דין קבוע - והוא, שיהיה סמוך [מוסמך] בארץ - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי דינים, אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית דין בלבד, כל זמן שהן יושבין, ואפלו ננערו לעמד ולא עמדו, תוקעין בפניהן; אבל חוץ לבית דין, אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית דין? מפני שבית דין זריזין [זהירין] הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהן ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגלויות - בדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני; ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראויין לתקע, תוקעין בשני בלבד.

יום שישי

הלכות שופר פרק ג

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמרה תרועה ביובל ובראש השנה שלשה פעמים, וכל תרועה - [תקיעה] - פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה [ממדרש] למדו, שכל תרועות של חדש השביעי, אחד הן, בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן - תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק לפי [מפני] ארץ השנים ורב הגלויות, ואין אנו יודעין היא היא: אם היא הגללה [קולות קצרים תכופים] שמיללין הנשים בנהייתן בשעה שמביכין [על מת], או האנחה גדולה, או שניהם כאחד - האנחה והגללה שדרכה לבוא אחריה - הן הנקראין 'תרועה'; שכך דרש הדואג, מתאנח תחלה, ואחר כך מילל; לפיכך אנו עושין הכל, האנחה והגללה.

ג. והגללה, היא שאנו קוראין 'תרועה'; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה 'שלשה שבירים'. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מכרך, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שבירים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחזור פסדר הגה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שבירים ואחריה תקיעה, וחזור פסדר הגה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים - כדי להסתלק מן הספק.

ד. שעור תרועה, כשתי תקיעות; שעור שלשה שבירים, כתרועה. הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארכה, ומשך בה כשנים בראשונה [פי שנים מהתקיעה] - אין אומרים: תחשב כשתי תקיעות, ויריע אחריה ויחזור ויתקע; אלא אפלו משך בה כל שעה, אינה אלא תקיעה אחת; וחזור ותקע ומריע ותוקע, שלשה פעמים.

ב. כל מי שאינו חייב בדרך, אינו מוציא את החייב ידי חובתו; לפיכך, אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא. אנדרוגינס [שיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו; טמטום [שלא ניכר בו סימנים] אינו מוציא לא את מינו, ולא את שאינו מינו - שהטמטום שנקרע [נותח], אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו מוציא אפלו לעצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו; אלא כיצד יוצא ידי חובתו? שישמע מבן חורין שיתקע לו.

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד, לא יצא ידי חובתו; וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתפון התוקע להוציא, או שנתפון התוקע להוציא ולא נתפון השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו; עד שיתפון שומע ומשמיע.

ה. מי שתקע ונתפון להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו - יצא, אף על פי שאין התוקע מתפון לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו; שהרי נתפון לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח צבור - יצא, אם נתפון לצאת; שהרי שליח צבור מתפון להוציא את הרבים ידי חובתן.

ו. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות [איטור מדרבנן להרבות השביתה]. ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה, וידחה שבות של דבריהם - ולמה אין תוקעין? גזרה, שמה שילגו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציאו מרשות לרשות, ויבוא לידי אסור סקילה - שהכל חייב בתקיעה, ואין הכל בקיאי לתקע. ז. התינוקות שלא הגיעו לחנוף - אין מעפכין אותן מלתקע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו; ומתיר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן. ביום טוב - בין קטן שהגיע לחנוף, בין קטן שלא הגיע לחנוף; שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות.

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין; אבל בזמן שהיה המקדש קיים, והיה בית דין הגדול בירושלם - היו הכל תוקעין בירושלם בשבת, כל זמן שבית דין יושבין. ולא אנשי ירושלם בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלם, והיתה רואה ירושלם - לא שתהיה בתוך הנחל [בעמק] - והיתה שומעת קול תקיעת ירושלם - לא שתהיה בראש ההר - והיתה יכולה לבוא לירושלם - לא שיהיה נהר מפסיק ביניהן - אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלם; אבל בשאר ערי ישראל, לא היו תוקעין.

ט. ובזמן הזה שחרב בית המקדש, כל מקום שיש בו

מוסף. ואחר שגומר שליית צבור ברכה רביעית שיהיה מלכיות, תוקע תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה, פעם אחת; ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים תקיעה; ומברך ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.

יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר ברכות כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמיישב לתקיעות שעל הסדר [- שבתפילת העמידה]; ואם סח ביניהן - אף על פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

יב. בדין היה שיתקעו על כל ברכה, כל בכא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין; אלא כיון שייצאו מידי ספק בתקיעות שמיישב, אין מטריחין על הצבור לחזור בהן בלון על סדר ברכות, אלא די להן בכא אחת על כל ברכה, כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות. וכל הדברים האלו, בצבור; אבל בייחוד - בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר, בין מעמד בין מישב - ואין בזה מנהג.

יג. התקיעות אינן מעפכות את הברכות, והברכות אינן מעפכות את התקיעות. שתי עזרות, באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע, ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם - הולך לשניה; שהתקיעה מדברי תורה, והברכות מדברי סופרים.

הלכות ספה פרק ז

א. שעור הספה - גבהה - אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבה - אין פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, ויש [- מותר] לו להוסיף ברחבה אפלו כמה מילין. היתה פחותה מעשרה, או משבעה על שבעה, או גבוהה על עשרים אמה כל שהיא - הרי זו פסולה.

ב. ספה שאין לה שלש דפנות, פסולה. היו לה שתי דפנות גמורות זה בצד זה כמין גם [ג' יוניות - שהיא כרי"ש שלנו] - עושה דפן שיש ברחבו יתר על טפה, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, ודיו; וצריך לעשות לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות. וכבר בארנו בהלכות שבת, שצורת פתח האמורה בכל מקום, אפלו קנה מפאן וקנה מפאן, וקנה על גביהן אף על פי שאינו מגיע להן [אינו נוגע בהן].

ג. היו לה שתי דפנות זה פנגד זה וביניהן מפלש [- פתוח מב' צדדים] - עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחת משתי הדפנות, וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פתח. קנים היוצאים מסבך הספה לפני הספה, ודפן אחת נמשכת עמהן - הרי הן פסוקה.

ד. דפנות שהיו דבוקות בגג [- סכך] הספה, ולא היו מגיעות לארץ - אם גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה. היו הדפנות דבוקות בארץ,

ה. שמע תקיעה אחת בשעה זו, ושניה בשעה שניה - אפלו שהיה כל היום בלוי - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו; והוא, שישמע כל בכא מהן על סדרה, לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה וכיוצא בזה [רק במתכונת של - תקיעה תרועה ותקיעה].

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם כאחד, לא יצא אפלו ידי אחת; תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזה אחר זה, יצא, ואפלו בסרוגין, ואפלו כל היום בלוי. ואינו יוצא ידי חובתו, עד שישמע כל התשע תקיעות; שכלן מצוה אחת הן, ולפיכך מעפכות זו את זו.

ז. הצבור, חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שליית צבור אבות וגבורות וקדשת השם ומלכיות, ותוקע שלש; ואומר זכרונות, ותוקע שלש; ואומר שופרות, ותוקע שלש; ואומר עבודה והודיה וברכת כהנים.

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ושל יום הכפורים של יוכל - שהן מלכיות וזכרונות ושופרות - מעפכות זו את זו. וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקין מעין הברכה - שלשה פסוקין מן התורה, ושלשה מספר תלים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה משלים בו. ואם השלים בנביא, יצא. ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים, יצא; אפלו אמר: 'ובחירתך ה' אלהינו כתוב לאמר', ואמר פסוק של תורה והפסיק, שוב אינו צריך בלוי.

ט. אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פרגנות. זכרונות - כגון: 'ויזכר כי בשר המה וכו'; מלכיות - כגון: 'בחמה שפוכה אמלך עליכם'; שופרות - כגון: 'תקעו שופר בגבעה, תצצה ברכה וכו'.' ולא זכרון יחיד אפלו לטובה - כגון 'זכרני, ה', ברצון עמך', 'זכרה לי אלהי לטובה'. ופקדונות אינן פזכרונות - כגון 'פקד פקדתי אתכם'. ויש לו להזכיר פרגנות של אמות העולם - כגון: 'ה' מלך, ירגזו עמים', 'זכר, ה', לבני אדם את יום ירושלים', 'ואדני ה' בשופר יתקע, והלך בסערות תימן'. 'שמע, ישראל: ה' אלהינו, ה' אחד', 'אפה הראת לדעת וכו'', 'וידעת היום, והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד' - כל פסוק מאלו, מלכות הוא ענינו, אף על פי שאין בו זכר מלכות, והרי הוא כמו 'ה' ימלך לעולם ועד', 'וינהי בישרון מלך וכו'.

י. המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ראש השנה בצבור, כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר, יושבין כל העם, ואחד עומד ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמע קול שופר', וכל העם עונין 'אמן'; וחוזר ומברך 'שהחיינו', וכל העם עונין 'אמן'. ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק, על הסדר. ואומרים קדיש, ועומדין ומתפללין תפלת

על פי שיש לו צורת פתח, צריך שלא יהיה הפרוץ מרבה על העומד.

יג. סכה שאיורה [גובה חללה] גבוה מעשרים אמה, ומעטה בכרים וכסתות - אינו מעוט, ואפלו בטלם [- חשב להשאים שם]. מעטה בתבן ובטלו - הרי זה מעוט, ואין צריך לומר עפר ובטלו; אבל בעפר סתם [ללא ביטול], אינו מעוט. היתה גבוהה מעשרים, והוציין [ענפים דקים] יורדין לתוף עשרים - אם היתה צלתן מרבה מחמתן, יחשבו פגג עבה וכשרה.

יד. בנה אצטבה [ספול] בה פנגד דפן האמצעית [מג' בדפנות] על פני פלה [מדופן לדופן] - אם יש באצטבא שעור רחב הסכה, כשרה. בנה אצטבה מן הצד [בא' מב' הדפנות] - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה. בנה אצטבה באמצעה - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות לכל רוח, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה, וכאלו המחצות נוגעות באצטבה, והרי מן האצטבה עד הספוף פחות מעשרים אמה. בנה בה עמוד, ויש בו הכשר סכה [1' טפחים על 1' טפחים] - פסולה, שאין אלו מחצות הנפרות, ונקצא על גב העמוד סכף כשר בלא דפנות.

טו. היתה פחותה מעשרה, וחקק בה [חפור מרקעיתה] להשלימה לעשרה - אם יש משפת חקק ולפתל שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה, שכל פחות משלשה הרי הוא כדבוק, כמו שבארנו בהלכות שבת.

טז. דפני סכה - כשרין מן הכל; שאין אנו צריכין אלא מחצה מקל מקום, ואפלו מבצלי חיים. ועושה אדם את חברו דפן ביום טוב, כדי שיאכל וישתה ויישן בסכה כשרה שחברו דפן לה; והוא, שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דפן; אבל אם עשהו לדעת, אסור ביום טוב, ומתיר בשאר ימי החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית ביום טוב; אבל דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים ביום טוב, לפי שהוא מכשיר הסכה, ואין עושין אהל עראי ביום טוב.

הלכות סכה פרק ה

א. הסכף של סכה, אינו כשר מפל דבר. אין מסככין אלא בדבר שגדוליו מן הארץ, שנעקר מן הארץ, ואינו מקבל טמאה, ואין ריחו רע, ואינו נושר ונובל תמיד.

ב. סכף בדבר שאין גדוליו מן הארץ, או במחבר, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכף בדבר הנובל, או בדבר שריחו רע - כשרה; שלא אקרו אין מסככין באלו, אלא כדי שלא יניח הסכה ויצא. וצריך להזהר שלא יהיו הוציין [סיבים] ועלין של סכף יורדין לתוף עשרה טפחים, כדי שלא יצר לו בלישכתו. סככה במיני מתכות, או בעצמות ועורות - פסולה, מפני שאינן גדולין קרקע. הדלה [היטה] עלי גפנים וכיוצא בהן, עד שנעשו סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו. סככה בכלי העץ

ולא היו מגיעות לסכף - אם גבוהות עשרה טפחים - אף על פי שהן רחוקין מן הגג כמה אמות, כשרה, ובלבד שיהיו הדפנות מכוננות תחת שפת הגג; הרחיק את הגג מן הדפן שלשה טפחים, פסולה; פחות מכאן, כשרה. תלה מחצה שגכהה ארבעה [טפחים] ומשהו באמצע [- לא צמודה לגג ולא לקרקע], בפחות משלשה סמוף לארץ, ובפחות משלשה סמוף לגג - הרי זו כשרה.

ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות - אם היו חזקים, או שקשר אותם וחוץ אותם עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותם תמיד, ומלא בין האמירים [הענפים] בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו כשרה; שכל מחצה שאינה יכולה לעמד ברוח מצויה של יבשה, אינה מחצה.

ו. העושה סכתו בראש העגלה, או בראש הספינה - כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן, או על גבי הגמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב; לפי שאסור לעלות באילן או על גבי בהמה. היו מקצת הדפנות עשויות בידי אדם, ומקצתן אילנות - רואין: כל שאלו נטלו האילנות, היא יכולה לעמד בדפנות שבידי אדם - ועולין לה ביום טוב.

ז. סכה שאין לה גג, פסולה. ביצד? בגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זה בזה כמין [גג] - צריך, או שסמך ראש דפן הסכה לפתל; ואם היה לה גג אפלו טפח, או שהגביה הדפן הסמוף לפתל מן הקרקע טפח - הרי זו כשרה. סכה עגלה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבעה טפחים על שבעה טפחים - אף על פי שאין לה זוויות, הרי זו כשרה.

ח. סכף על גבי אכסדרה [מרפסת בעלת ב' דפנות אחת מול השניה] שיש לה פצימין [עמודים בקצות הדפנות] - בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - כשרה.

ט. לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא סכה העשויה כמבוי; שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצעי האכסדרה אין בו פתל, ושכנגדו אין בו פצימין.

י. סכף על גבי מבוי [שפתוח משני צדדיו] שיש לו לחי [קורה בקצהו], או על גבי באר שיש לה פסין [- דפנות טביב] - הרי זו סכה כשרה לאותה שבת שבחוף החג בלבד; מתוף שלחי זה ופסין אלו מחצות לענין שבת, נחשב אותן כמחצות לענין סכה.

יא. נעץ ארבעה קנדיסים [עמודים] על ארבע זוויות הגג, וסכף על גבן - הואיל והסכוף על שפת הגג, כשרה, ורואין את המחצות התחתונות, כאלו הן עולות למעלה על שפת הסכוף.

יב. סכה שיש לה פתחים רבים, ויש בכתיקה חלונות הרבה - הרי זו כשרה, ואף על פי שפרוץ [- פתוח] מרבה על העומד [- הסתום]; ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר על עשר [אמות]. אבל אם היה שם פתח יתר על עשר - אף

כגון סבת גוים וספת בהמה וכל פיוצא בהן. אבל ספה שנעשת מאליה - פסולה, לפי שלא נעשת לצל. וכן החוטט בגדיש [חפור בערימת תבואה ועשאה טובה], ונעשה ספה - אינה ספה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל; לפיכך, אם עשה בתחלה חלל טפח במשך שבועה לשם ספה, וחסט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכף שלה לצל.

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ורדין - אין מספכין בהן; וגוה, שמא יעשה אדם חבילות על גגו כדי ליבשן, וימלך וישב תחתיהן לשם ספה, והוא מתחלה לא עשה סכף זה לצל, ונמצאת כספה שנעשת מאליה. ואם התיך [התיר הקשר], כשרות. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים.

יא. חבילות קטנות שאגדן למגן [למוכרו במניין], מספכין בהן. וכן החותף ראש הדקל, והחריות אגודות [מחוברות] בו - מספכין בו, שאגד בידי שמים אינן פחילה. ואפלו קשר ראשי החריות בלן מצד האחד, שנמצאו פחילה, אחד משני ראשיה בידי שמים, ואחד בידי אדם - מספכין בהן; שהאגד עץ אחד אינו חבילה, וזו כעץ אחד הוא שהרי אגודה בידי שמים. וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו [- שאם יטלטלו יתפור], אינו אגד.

יב. העושה סבתו תחת האילן, כאלו עשה בתוף הבינת. הדלה [היטה] עליה עלי האילנות ובידיהן, וסכף על גבן, ואחר כך קצצן - אם היה הסכף [הכשר] הרבה [רב] מהן, כשרה; ואם לא היה הסכף שהיה כשר מתחלתו הרבה מהן, צריך לנענע אותן אחר קציצתם כדי שתהיה עשה לשם ספה.

יג. ערב דבר שמספכין בו בדבר שאין מספכין בו, וסכף בשניהם - אף על פי שהכשר יתר על הפסול, פסולה. סכף בזה לעצמו וזה לעצמו, זה בצד זה - אם יש בסכף פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה.

יד. כמה דברים אמורים? בקטנה. אבל בספה גדולה, סכף פסול באמצע - פוסל בארבעה טפחים, פחות מכאן כשרה; ומן הצד [צמוד לדפנות] - פוסל בארבע אמות, ופחות מכאן כשרה. כיצד? בית שנפחת [נפער חור] באמצעו וסכף על מקום הפחת, וכן חצר המקפת אכסדרה [מרפסת] שסכף עליה, וכן ספה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מספכין בו בצד [צמוד ל-] הדפנות מלמעלה - אם יש משפת הסכף הכשר ולכתל ארבע אמות, פסולה; פחות מכן, רואין כאלו הכתל געס, ויחשב זה הסכף הפסול מן גוף הכתל, וכשרה. ודבר זה - הלכה למשה מסיני.

טו. ואי זו היא ספה קטנה? כל שאין בה אלא שבועה טפחים על שבועה טפחים; וגדולה, כל שישאר בה יתר על הסכף הפסול שבועה טפחים על שבועה טפחים סכף כשר.

ובמחצלות העשויות לשכיבה, וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם סככה בשכרי בלים ובליותיהן [בגדים בלויים] - פסולה; הואיל והיו מקבלין טמאה, שמא יסכף בשכרים שעדין לא טהרו.

ג. סככה באכלין - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. טובי [- ענפי] תאנים ובהן תאנים, פרפילין [זמורות] ובהן ענבים, מכבדות [ענפי דקל] ובהן תמרים, וכן כל פיוצא בהן - רואין: אם פסלת מרבה על האכלין, מספכין בהן; ואם לאו, אין מספכין בהן. סכף בירקות שאם יבשו ובלו ולא ישאר בהן ממש - אף על פי שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב כאלו הוא אור, וכאלו אינם.

ד. סככה בפשטי העץ [- פשתן] שלא דק [כתש] אותן ולא נפצן [- סירקם] - כשרה, שעדין עץ הוא; ואם דק ונפץ אותן, אין מספכין בו - מפני שנשפנת צורתו, וכאלו אינו מגדולי קרקע. מספכין בתבליים של סיב [סיבי העץ] ושל חלף [מן עשב] וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומדת, ואין התבליים בלים.

ה. סככה פחצים - בוצרים [סוג חיצים שתוחבים אותם בתוך נקב המצוי ב"ראש" שמברזל], כשרה; בנקבות [- סוג חיצים שחוקקים בתוכם כדי להכניס את ראש מברזל], פסולה; אף על פי שהוא עשוי להתמלאת בכבד, בית קבול הוא ומקבל טמאה ככל כלי קבול.

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף - קטנה - סתמה לשכיבה, לפיכך אין מספכין בה, אלא אם כן עשה אותה לסכף; גדולה - סתמה לסכף, לפיכך מספכין בה, אלא אם כן עשה אותה לשכיבה. ואם יש לה קיר [שפה סביב] - אפלו גדולה - אין מספכין בה, שהרי היא ככלי קבול; ואפלו נשל הקיר שלה - אין מספכין בה, מפני שהיא כשכרי בלים.

ז. נסרים [גזרי עצים] שאין ברחבן ארבעה טפחים, מספכין בהן אף על פי שהן משפין [משויפים]; ואם יש ברחבן ארבעה, אין מספכין בהן ואף על פי שאינן משפין - גוה שמא ישב תחת תקרה, וידמה שהיא כספה. נתן עליה נטר אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים - כשרה, ואין ישנין תחתיו; והישן תחתיו, לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחבן ארבעה, ואין בעבן ארבעה, והפכן על צדיהן שאין בהן ארבעה, וסכף בהן - הרי זו פסולה; שנה הנטר פסול, בין שסכף ברחבו, בין שסכף בעביו.

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה, שהיא השיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה, שהרי לא נעשו לשם ספה אלא לשם בית; לפיכך, אם פקפק [רעע] הנסרים והניד המסמרים [ממקומם] לשם ספה - הרי זו כשרה; ובלבד שלא יהיה בכל נטר ונטר רחב ארבעה טפחים. וכן אם נטל [נטר] אחד מביתנים [מהנסרים] והניח במקומו סכף כשר לשם ספה, הרי זה כשר.

ט. ספה שנעשת בהלכתה, מפל מקום - כשרה, אף על פי שלא נעשת לשם מצוה; והוא, שתהיה עשויה לצל,

כג. מטה שבתוף הספה - אם גבוהה עשרה טפחים - היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא פסכה בתוף ספה. וכן כילה (וילון שסביב המיטה) שיש לה גג, אפלו טפח - אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנים בה בפסכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים, ופרש סדין עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פסכה בתוף ספה.

כד. אכל שני עמודין שפרש עליהן סדין, וכן כילה שאין בגגה טפח - אפלו גבוהין כל שהוא, מתר לישן תחתיהן בפסכה; שאינן פסכה בתוף ספה, מפני שאין לה גג.

כה. ספה שאולה, כשרה; וכן הגזולה, כשרה. כיצד? אם תקף על חבירו והוציאו מספתו, וגזלה וישב בה - יצא; שאין הקרקע נגזלת. ואם גזל עצים, ועשה מהן ספה - יצא; תקנת חכמים היא, שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד. ואפלו גזל נסרים (גזרי עצים), והניחן, ולא חברן, ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה ספה ברשות הרבים, הרי זו כשרה.

שבת קודש

הלכות ספה פרק ו

א. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הספה. טמטום ואנדרוניוס (ספקי זכר ספקי נקבה), חייבים מספק. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חייב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש כבן שש - חייב בפסכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

ב. חולים ומשמשיהן, פטורין מן הספה; ולא חולה שיש בו סכנה, אלא אפלו חש בראשו, ואפלו חש בעיניו. מצטער, פטור מן הספה - הוא, ולא משמשי; ואיזה הוא מצטער? זה שאינו יכול לישן בפסכה מפני הרוח, או מפני הזבובין והפרעושין וכיוצא בהן, או מפני הריח.

ג. האבל, חייב בפסכה. וחתן, וכל השושבינין וידידיו הטובים, וכל בני חפה - פטורין מן הספה כל שבועת ימי המשחה.

ד. שלוחי מצוה פטורין מן הספה, בין ביום בין בלילה. הולכי דרכים ביום, פטורין מן הספה ביום ותיבין בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הספה בלילה ותיבין ביום. שומרי העיר ביום, פטורין מן הספה ביום ותיבין בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורין מן הספה בלילה ותיבין ביום. שומרי גנות ופרדסים, פטורין בין ביום בין בלילה - שאם יעשה השומר ספה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב ממקום אחר.

ה. כיצד היא מצות הישיבה בפסכה? שיהיה אוכל ושותה ודר בפסכה כל שבועת הימים בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבועת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סתו קבע, שגאמר: "בפסכת תשבו שבועת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות, בפסכה; וכלי שתיה, כגון אשישות וכוסות, בפסכה; אכל כלי אכילה (לאחר האכילה), כגון קדרות וקערות,

ז. סכף בדבר פסול ודבר פשר זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכף הפסול רחב שלשה טפחים אלא פחות - אם היה כל הסכף הפשר יותר על כל הסכף הפסול, כשרה; ואם היה זה כמו זה בצמצום (בדיוק בשווה) - אף על פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה, מפני שסכף פסול כפרוץ הוא נחשב.

יז. פרש עליה בגד מלמעלה, או פרש תחתיה מפני הנשר - פסולה; פרשו כדי לנאותה, כשרה. וכן אם סככה כהלקתה, ועטרה במיני פרות ובמיני בגדים וכלים שתלויין בה, בין בכחלקה בין בסכף, כדי לנאותה - כשרה.

יח. נזאי הספה - אין ממעטין בגבהה (להפחיתה מכ' אמה), אכל ממעטין ברחבה (מז' טפחים). היו נזאי הספה מפלגין (רחוקים) מגגה ארבעה טפחים או יותר - פסולה; שנמצא היושב שם כאלו אינו תחת הסכף, אלא תחת הנזאי, שהוא אכלין וכלים שאין מספכין בהן.

יט. סכף שהיו בו חלונות שהאור נראה מהן - אם יש בכל האויר ככל מקום המסכף, הרי זו פסולה, מפני שתמיתה תהיה מרבה מצלתה, וכל שהתמה מרבה על הצל אינו סכף; ואם היה הסכף רב על האויר, כשרה.

כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים; אכל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה, עד שיממעטנו משלשה. מעטו בדבר הפסול, כגון פלים וכסות - אם ספה גדולה היא, כשרה; ואם בפסכה קטנה, פסולה עד שיממעטנו בדבר שמסככין בו. היה רב הסכף, צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו, חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הכל, כשרה.

כא. דרך הסכוף להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים; היתה מעבה (בסכר רב) כמין בית - אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה, כשרה. היה הסכוף מדבלל, והוא הסכוף שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - כשרה; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד, שלשה טפחים. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יותר - אף על פי שהוא גבוה יותר משלשה טפחים - רואין אותו כאלו ירד למטה, ונגע בשפת זה היורד; והוא, שיהיה מבנין כנגד שפת היורד.

כב. העושה ספה על גבי ספה - התחתונה פסולה, כמי שעשה ספה בתוף הפית; והעליונה כשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? בשיהיה גבה העליונה עשרה טפחים או יותר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וכסות של עליונה, אפלו על ידי הדחק; אכל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וכסות של עליונה אפלו על ידי הדחק - אף התחתונה כשרה; והוא, שלא יהיה גבה שתיהן (יחד) יותר על עשרים אמה; שהתחתונה - בסכף העליונה היא נותרת.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את כליו - אם היתה קטנה, מכניס לה מנורה; ואם היתה גדולה, מכניס לה קדרות וקערות וכיוצא בהן - כדי להפיר פסולה, ושפכר נגמרה מצותה; מפני שהוא יום טוב, ואינו יכול לפחות בה ולפסלה.

טו. מי שלא עשה ספה, בין בשוגג בין במזיד - עושה ספה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספה, שמצותה כל שבועה. עצי ספה, אסורין כל שמונת ימי הקג; בין עצי דפנות, בין עצי סכה, אין נאותין [נהנים] מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום שביעי כלו הספה מקצת עד בין השמשות, והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה; ואם התנה עליהן בשעה שתלין, ואמר: 'איני בודל [נבדל] מהן כל בין השמשות' [של יו"ט הראשון], הרי זה מסתפק מהן ככל עת שירצה - שהרי לא הקצה אותן, ולא חלה עליהן קדשת הספה ולא נחשבו כמותה.

הלכות לולב פרק ז

א. "כפות תמרים" האמורים בתורה, הן תריות [ענפים] של דקל כשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין לכאן ולכאן, אלא כשיהיה כמו שרכיט; והוא הנקרא 'לולב'.

ב. "פרי עץ הדר" האמור בתורה, הוא אתרוג. "וענף עץ עבת" האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין [מכסים] את עצו, כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על פן בגבעול אחד; אבל אם היו שני העלין בשנה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אלא נקרא 'הדס שוטה'.

ג. "ערבי נחל" האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא 'ערבי נחל'; עלה שלו משוף [ארוך], ופיו חלק [גלא פגימות], וקנה שלו אדם, וזה הוא הנקרא 'ערבה'. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר "ערבי נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, כשר.

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו דומה למסר [משור] וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא 'צפצפה', והיא פסולה. ויש מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי השמועה ממשה רבנו נתפרשו.

ה. ארבעה מינין אלו - מצוה אחת הן, ומעפבין זה את זה; וכלן נקראים 'מצות לולב'. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו.

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגדה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת בהן, מברך

חוץ לספה. המנורה, בספה; ואם היתה ספה קטנה, מניחה חוץ לספה.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספה כל שבועה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספה כל שבועה, אלא אם אכל אכילת עראי, כביצה או פחות או יתר מעט; ואין ישנים חוץ לספה, אפלו שנת עראי. ומתיר לשנות מים ולאכל פרות חוץ לספה; ומי שיתמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספה אפלו מים, הרי זה משבח.

ז. אכילה בליל יום טוב הראשון בספה, חובה; אפלו אכל כזית פת, יצא ידי חובתו. מכאן ואילף, רשות; רצה לאכל סעודה, סועד בספה; רצה, אינו אוכל כל שבועה אלא פרות או קליות חוץ לספה - אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספה, ושלחנו בתוך הבית או חוץ לספה, ואכל - הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספה; עד שהיה שלחנו בתוך הספה - גזרה שמה זמשך אחר שלחנו, ואפלו בספה גדולה.

ט. כל שבעת הימים, קורא [בתורה] בתוך הספה; וכשמבין ומדקדק במה שיקרא, ובין חוץ לספה, כדי שתהיה דעתו מישבת עליו. המתפלל - רצה להתפלל בספה, או חוץ לספה.

י. ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתיר לפנות? משירדו לתוך הספה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל יפסד, אפלו לתבשיל של פול [שמחלקקל מהור]. היה אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים - אין מתיבין אותו לחזור לספה, עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית, לא יתיר [יפרק] ספתו; אבל מוריד הוא את כליו ומפנה אותן מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות [ונאלץ לאכול בסוכה], פוחת בה [מוריד מהסכך] ארבעה על ארבעה [להיכר]. ואם הצריך לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספה; שמצותה כל שבועה.

יב. כל זמן שיכנס לישב בספה כל שבועה, מברך קדם שישב 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לישב בספה'. ובליילי יום טוב הראשון, מברך על הספה, ואחר כך על הזמן [שהחיינו], ומסדר כל הברכות על הכוס; נמצא מקדש מעמד, ומברך 'לישב בספה' ויושב, ואחר כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבי ספרד, לקדש מעמד בליילי ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

יג. בזמן הזה שאנו עושין שני ימים, יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת, יושבין בה ואין מברכין 'לישב בספה'. וכן טמטום ואנדרוגינוס, לעולם אין מברכין 'לישב בספה', מפני שהן חביבים מספק, ואין מברכין מספק.

בשבת; גזרה, שְׁמָא יוליכנו בְּיָדוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, כְּמוֹ שֶׁגָּזְרוּ בְּשׂוֹפָר.

יד. וְלָמָּה לֹא גָזְרוּ גְזֵרָה זוֹ בַּיּוֹם טוֹב הֵרָאשׁוֹן? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻנָּה מִן הַתּוֹרָה וְאֶפְלוּ בַּגְּבוּלִין [שאר מקומות]. נִמְצָא שְׁאִין דֵּינוּ וְדִין שְׁאָר הַיָּמִים שָׁנָה, שֶׁבִּשְׂאָר יְמֵי הַחֹג אִין אָדָם חֵיב לִטַּל לִלְבָב אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

טו. מִשְׁחַרְבַּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַתְּקִינוּ שִׁיְהִיָּה לִלְבָב נָטַל בְּכָל מְקוֹם כָּל שֶׁבַעַת יְמֵי הַחֹג, זָכַר לַמִּקְדָּשׁ; וְכָל יוֹם וַיּוֹם מִכְרַךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בַּמְצֻוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל נְטִילַת לִלְבָב', מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְצֻנָּה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְתִקְנָהּ זוֹ, עִם כָּל הַתְּקֻנּוֹת שֶׁהִתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְּאִי מִשְׁחַרְבַּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - וְכִשְׁיִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, יִחְזְרוּ הַדְּבָרִים לְיָשׁוֹן.

טז. בְּזִמְנָן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָנַם, הָיָה לִלְבָב נָטַל בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁחָל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת; וְכֵן בְּשְׂאָר מְקוֹמוֹת שִׁיְדְּעוּ בְּיָדָיו שִׁיּוֹם זֶה הוּא יוֹם הַחֹג, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוֹקִין שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין בְּקַבְּיעַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין הַלִּילָב מִסְּפָק.

יז. וּמִשְׁחַרְבַּב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָסְרוּ חֲכָמִים לִטַּל אֶת הַלִּילָב בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם הֵרָאשׁוֹן, וְאֶפְלוּ בְּגֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי בְּנֵי הַגְּבוּלִין [שבמקומות] הַרְחוֹקִין שֶׁאִינָן יוֹדְעִין בְּקַבְּיעַת הַחֹדֶשׁ - כְּדֵי שִׁיְהִי הַכָּל שׁוֹיֵן בְּדָבָר זֶה, וְלֹא יִהְיֶה אֵלּוּ נוֹטְלִין בְּשַׁבָּת וְאֵלּוּ אִין נוֹטְלִין; הוּאִיל וְחֵיבִיב יוֹם רִאשׁוֹן בְּכָל מְקוֹם אֶחָד הוּא, וְאִין שֵׁם מִקְדָּשׁ לְהַתְּלוֹת בּוֹ.

יח. וּבְזִמְנָן הָיָה שֶׁהַכָּל עוֹשִׂין עַל פִּי הַחֲשׁוֹבוֹן [ולא מקדשים על פי הראיה] - נִשְׂאָר הַדְּבָרִים כְּמוֹת שֶׁהָיָה, שֶׁלֹּא יִנְטַל בְּשַׁבָּת לִלְבָב כָּלָל, לֹא בַּגְּבוּלִין וְלֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶפְלוּ בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, וְאֶף עַל פִּי שֶׁהַכָּל יוֹדְעִין בְּקַבְּיעַת הַחֹדֶשׁ. וְכַךְ בְּאֶרְנוּ, שֶׁעֶקֶר הָאִסוּר בְּנְטִילַת הַלִּילָב בְּשַׁבָּת - גְּזֵרָה, שְׁמָא יַעֲבִירְנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים.

יט. כָּל שֶׁחֵיב בְּשׂוֹפָר וּבִסְפָּה, חֵיב בְּנְטִילַת לִלְבָב; וְכָל הַפְּטוּר מִשׂוֹפָר וּסְפָּה, פְּטוּר מִלִּילָב. קִטְן הַיּוֹדֵעַ לִנְעֻעַ, חֵיב בְּלִילָב מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בַּמְצֻוֹת.

כ. הַלֵּכָה לְמִשְׁחָה מְסִינִי, שְׁמִבִּיאִין בַּמִּקְדָּשׁ עֲרֵכָה אַחֲרַת חוּץ מִעֲרֵכָה שֶׁבְּלִילָב, וְאִין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּעֲרֵכָה שֶׁבְּלִילָב; וְשַׁעֲרָה, אֶפְלוּ עָלָה אֶחָד כְּבֵד אֶחָד.

כא. כִּיצַד הָיְתָה מְצֻוֹתָהּ? בְּכָל יוֹם וַיּוֹם מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים הָיוּ מְבִיאִין מְרִבִּיּוֹת [ענפים] שֶׁל עֲרֵכָה, וְזוֹקְפִין אוֹתָן עַל צְדָדֵי הַמְּזֻבָּח, וְרִאשִׁיָּהֶן כְּפּוֹפִין עַל גְּבֵי הַמְּזֻבָּח; וּבַעַת שֶׁהָיוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ, תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין. חַל יוֹם שַׁבָּת לְהֵיוֹת בְּתוֹךְ הַחֹג, אִין זוֹקְפִין עֲרֵכָה; אֶלָּא אִם כֵּן חַל יוֹם שֶׁבִיעִי לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת - זוֹקְפִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי לְפָרְסָמָה שֶׁהִיא מְצֻוָּה.

כב. כִּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין אוֹתָהּ מִעֲרֵב שַׁבָּת לַמִּקְדָּשׁ, וּמְנִיחִין אוֹתָהּ בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זֶהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְמָשׁוּ [יבולו] הָעֵלִין. וְלִמְחַר זוֹקְפִין אוֹתָהּ עַל גְּבֵי הַמְּזֻבָּח, וּבִאִין הָעַם וְלוֹקְחִין מִמֶּנָּה וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם.

תְּחִלָּה 'עַל נְטִילַת לִלְבָב', הוּאִיל וְכֵלֶן סְמוּכִין לוֹ [טפלים אליו מפני גובהו], וְאֶחָד כֶּף נוֹטַל הָאֲגָדָה הַזֹּאת בַּיָּמִינוּ וְאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאָלוֹ, וְנוֹטְלֵן דְּרָךְ גְּדִילְתָּן שִׁיְהִי עֲקָרִיָּהֶן לְמִטָּה לְאֶרֶץ וְרִאשִׁיָּהֶן לְמַעְלָה לְאֹוִיר. וְאִם לֹא אֲגָדָן וְנִטְלֵן אֶחָד אֶחָד, יָצָא - וְהוּא, שִׁיְהִי אַרְבַּעַתָּן מְצוּיִין אֶצְלוֹ; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מִין אֶחָד אוֹ שְׁחֲסָרוּ מִין אֶחָד, לֹא יִטַּל עַד שִׁיִּמְצָא הַשְּׂאָר.

ז. כְּמָה נוֹטַל מִהֵן? לִילְבָב אֶחָד, וְאֶתְרוֹג אֶחָד, וּשְׁנֵי כְּדֵי עֲרֵכָה, וּשְׁלֹשָׁה כְּדֵי הֶדֶס. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּהֶדֶס, כְּדֵי שִׁיְהִיָּה אֲגָדָה גְּדוּלָּה - מוֹסִיף; וְנוֹאִי הַמְצֻנָּה הוּא. אֲבָל שְׂאָר הַמִּינִין - אִין מוֹסִיפִין עַל מְנִינָם, וְאִין גּוֹרְעִין מֵהֵן; וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע, פָּסַל.

ח. כְּמָה שְׁעוֹר אֶרֶף כָּל מִין מִהֵן? לִילְבָב, אִין פְּחוֹת מֵאַרְבַּעַת טְפָחִים; וְאִם הָיָה אֶרֶף כָּל שֶׁהוּא, כְּשָׁר; וּמִדִּירְתוֹ - מִשְׁדָּרוֹ בְּלִבְדוֹ, לֹא מֵרֹאשׁ הָעֵלִים. וְהֶדֶס וְעֲרֵכָה, אִין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים; וְאִם הָיוּ אֶרְכִין כָּל שֶׁהֵן, כְּשָׁרִים. אֶפְלוּ אִין בְּכָל כְּדֵי וּבֵד אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לְחִין, כְּשָׁר - וְהוּא, שִׁיְהִי בְּרֹאשׁ הַכְּדֵי. וְאִם אֲגַד הַלִּילָב, צְרִיךְ שִׁיְהִיָּה שְׁדָרוֹ שֶׁל לִילְבָב יוֹצֵא מִן הַהֶדֶס וְהָעֲרֵכָה טְפַח אוֹ יִתֵּר [לגובה]. וְשְׁעוֹר אֶתְרוֹג, אִין פְּחוֹת מִכְּבִיצָה; וְאִם הָיָה גְּדוּל כָּל שֶׁהוּא, כְּשָׁר.

ט. מִשְׁיַגְבִּיָּה אַרְבַּעַת מִינִין אֵלּוּ - בֵּין שֶׁהַגְּבִיָּהֶן כְּאַחַת בֵּין בְּיָה אַחַר זֶה, בֵּין בְּיָמִין בֵּין בְּשִׁמְאָל - יָצָא; וְהוּא, שִׁיַּגְבִּיָּהֶן דְּרָךְ גְּדִילְתָּן; אֲבָל שֶׁלֹּא דְרָךְ גְּדִילְתָּן, לֹא יָצָא. וּמְצֻוָּה כְּהַלְכָתָהּ, שִׁיַּגְבִּיָּה אֲגָדָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיָמִין וְאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאָל, וְיִילִיף וְיָבִיא וְיַעֲלֶה וְיִוִּירֵד, וְיִנְעֻנַע הַלִּילָב שֶׁלש פְּעָמִים כְּכָל רוּחַ וְרוּחַ.

י. כִּיצַד? מוֹלִיף וּמְנַעֲנַע רֹאשׁ הַלִּילָב שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וּמְבִיא וּמְנַעֲנַע רֹאשׁ הַלִּילָב שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְכֵן בְּעֲלִיָּהּ, וְיִרִידָהּ. וְהֵיכָן מוֹלִיף וּמְבִיא? בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַהֵלֵל בְּ"הוֹדוּ לַה', כִּי טוֹב", תְּחִלָּה וְסוֹף, וּבְ"אֲנָא ה', הוֹשִׁיעָה נָא". וְכָל הַיּוֹם כְּשָׁר לְנְטִילַת לִילְבָב; וְאִינוּ נָטַל בְּלִילָהּ.

יא. עֲשֵׂה לְאֲגָדָה זוֹ גִימוֹן [כרך חוט] שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, אוֹ שְׁכַרְךָ עֲלֶיָּה סָדִין וְנִטְלָה - יָצָא; לְקִיחָה עַל יְדֵי דָבָר אַחֵר, שְׁמָה לְקִיחָה. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה דְרָךְ כְּבוֹד וְדְרָךְ הַדוּר - שֶׁכָּל שֶׁהוּא לְנְאוֹתוֹ, אִינוּ חוּצֵץ; אֲבָל אִם נָתַן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעִצֵּץ אוֹ בְּקִדְרָה וְנִטְלָה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבְתוֹ.

יב. אֲגַד אֶת הַלִּילָב עִם הַהֶדֶס וְהָעֲרֵכָה, וְהַבְּדִיל בֵּין הַלִּילָב וּבֵין הַהֶדֶס בְּמִטְלִית וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - הָרִי זֶה חוּצֵץ; הַבְּדִיל בִּינֵיהֶן בְּעֲלֵי הֶדֶס - אִינוּ חוּצֵץ, שְׁמִין בְּמִינוּ אִינוּ חוּצֵץ. וְיֵשׁ לוֹ לְאֲגַד אֶת הַלִּילָב בְּחוּט אוֹ בְּמִשְׁיָחָה [חבל], וְכָל מִין שִׁיְרָצָה, הוּאִיל וְאִין אֲגִידְתוֹ מְעַכְבָּת.

יג. מְצוֹת לִילְבָב, לְהִנְטַל בַּיּוֹם הֵרָאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּלִבְדוֹ בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְאֶפְלוּ בְּשַׁבָּת, שְׁנֵאָמַר: "וּלְקַחְתֶּם לְכֶם בַּיּוֹם הֵרָאשׁוֹן". וּבַמִּקְדָּשׁ לְכַדוֹ נוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם שֶׁבַעַת יְמֵי הַחֹג, שְׁנֵאָמַר: "וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שֶׁבַעַת יָמִים". חַל יוֹם הַשַּׁבָּת לְהֵיוֹת בְּתוֹךְ הַחֹג - אִינוּ נָטַל

לאורכו] - אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים, פסול. הנה עקם לפניו, שהרי שדרו כגב בעל חטורת [גיבנת], פסול; הנה עקם לאחוריו - כשר, שזו היא בריתו. נעקם לאחד משני צדדיו, פסול. נפרדו עליו זה מזה ולא נדלדלו [נפרדו לגמרי] בעלי החירות [הענפים הגדולים], כשר; נפרצו, והוא שידלדלו משדרו של לולב בעלי החירות, פסול.

ד. ברית עליו של לולב כף הוא: כשהם גדלין, גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן, וגב כל שני עליו הדבוקין, הוא הנקרא תיומת. נחלקה התיומת, פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת בריתו ולא הנה להן תיומת, פסול. לא היו עליו זה על גב זה פדרף כל הלולבין, אלא זה תחת זה - אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו, כשר; ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה, פסול.

ה. הדס שנקטם ראשו, כשר. נשרו רב עליו - אם נשפירו שלשה עליו בקן [מקום גדילה] אחד, כשר. היו ענביו [פירותיו הקטנים] מרבות מעליו - אם ירקות, כשר; ואם היו אדמות או שחרות, פסול, ואם מעטן, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, לפי שהוא כמתקן; עבר ולקטן, או שלקטן אחר לאכילה, הרי זה כשר.

ו. ערבה שנקטם ראשה, כשרה. נפרצו עליה [נפרדו מהקנה], פסולה.

ז. אתרוג שנקב נקב מפלש [מעבר לעבר] כל שהוא, פסול; ונקב שאינו מפלש - אם הנה כאסר [כמטבע הנקרא אסר] או יתר, פסול. חסר כל שהוא, פסול. נטל דדו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמה - פסול. עלת חזוית [כעין יבלת] עליו - אם בשנים ושלשה מקומות, פסול. ואם במקום אחד - אם עלת על רבו, פסול; ואם עלת על דדו אפלו כל שהוא, פסול. נקלף [הקרום] החיצון שלו שאינו מתסרו, אלא ישאר ירק פמות שהיא בריתו - אם נקלף פלו, פסול; ואם נשאר ממנו כל ששה, כשר.

ח. אתרוג שהוא תפוח [נפוח ממים], סרוח, כבוש [בחומץ], שלוק [מבושל], שחר, לכן, מגמר [כמה צבעים], ירק ככרתן [מיו ירק] - פסול. גדלו בדפוס [מסגרת בצורה מסוימת] ועשהו כמין ברית אחרת, פסול. עשהו כמין בריתו - אף על פי שעשהו דפין דפין, כשר. התיום [אתרוגים מחוברים] והבסר [שאינו בשל], כשר. מקום שהאתרוגין שלהן בעין שחרות מעוטה [- שחור מעט], כשרין; ואם היו שחרין ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום.

ט. כל אלו שאמרנו שהן פסולין מפני מומין שבארנו, או מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים, הכל כשר. והפסלנות שהיא משום עבודה זרה, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה

וערבה זו - הואיל ואינה בפרוש בתורה - אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. ביצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבולב, וחובט בה על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש, בלא ברכה - שדכר זה מנהג נביאים הוא.

כג. בכל יום יום היו מקיפין את המזבח בלולביתן בידיהן פעם אחת, ואומרים: "אנא ה', הושיעה נא". וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית הכנסת, ומקיפין אותה בכל יום, כדרך שהיו מקיפין את המזבח - זכר למקדש.

כד. כף הנה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית, ולולבו בידו; ונכנס לבית הכנסת ומתפלל, והוא בידו; ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים, והוא בידו. וכשיפגוש למדרש, משלחו לביתו בידו בנז או ביד עבדו.

כה. מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו למים בשבת, בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת; וביום טוב מוסיפין על המים, ובמועד [חוד המועד] מחליפין המים.

כו. הדס שבולב, אסור להריח בו; מפני שאינו ראוי אלא להריח, והואיל והקצה למצוה, הנה אסור להריח בו. אבל אתרוג, מתר להריח בו, שהרי הקצה למצוה מאכילה.

כז. ואסור לאכל אתרוג כל יום שביעי - מפני שהקצה למקצת היום, הקצה לכולו. ובשמיני, מתר לאכלה; ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, האתרוג אסור בשמיני, כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבצה אתרוגין לשבעה ימים - כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר.

הלכות לולב פרק ח

א. ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה ואתרוג, שהנה אחד מהן יבש, או גזול או גנוב אפלו לאחר יאוש, או שהיה מאשרה [נטיעה לשם עבודה זרה] הנעבדת אף על פי שבטלו האשרה מלעבדה, או שהיה של עיר הנדחת - הרי זה פסול. הנה אחד מהן של עבודה זרה, לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא. הנה כמוש [נבול] ולא גמר ליבש, כשר. ובשעת הדחק או בשעת הספנה, לולב היבש כשר; אבל לא שאר המינין.

ב. אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה ושל טבל [שלא הופרש תרומות ומעשרות], פסול; של דמאי [של עם הארץ שחז"ל חייבו בתרומה ומעשר], כשר, שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני, שמתרו לו לאכל דמאי. אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלים - לא יטל, שמא יכשירו לטמאה [בעת שמירתו במים]; ואם נטל, כשר.

ג. לולב שנקטם ראשו, פסול. נסדק [עלהו העליון

יג. והיאף היתה שמחה זו? החליל מפה, ומנגינת בכנור ובנבלים ובמצלתים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שיודע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרפרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב.

יד. מצנה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה - אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינין ומשמחים במקדש בימי חג הסוכות; אבל כל העם, האנשים והנשים - בלם באים לראות ולשמע.

טו. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שצנה בהם, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפגע ממנו, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". וכל המגיס דעתו, וחולק כבוד לעצמו, ומתפבד בעיניו במקומות אלו - חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר: "אל תתהדר לפני מלך".

טז. וכל המשפיל עצמו, ומקל גופו במקומות אלו - הוא הגדול המכבד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אומר: "ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני". ואין הגדלה והכבוד אלא לשמח לפני ה', שנאמר: "והמלך דוד מפזז ומכרפר לפני ה'".

בריה רחמנא דסייען

- בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים, פסול. י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חברו שישאלנו ממנו, עד שיתננו לו מתנה. נתנו לו על מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא כגזול. ואין נותנין אותו לקטן, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו, אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבעת מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפוסת הבית ירושה לפני חלוקתה, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו - אם יכול לאכלו, ואין האחין מקפידין בכך - יצא; ואם היו מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם מתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש [מיו פרי], או שקנו כאחד אתרוג ורמון או פריש מתפוסת הבית - אינו יוצא באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה, ואף על פי שאם אכלו, אין מקפידין עליו.

יב. אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתרה, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". ביצד היו עושין? ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד, מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים, לשמח שאר היום עם כל הלילה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט-כ"ה אלול ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות מעשרות

מצות עשה אחת - והיא, להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזרעים, ולתנו ללוים. ובאור מצוה זו - בפריקים אלו.

הלכות מעשר פרק א

א. אחר שמפרישין תרומה גדולה [אחד מחמישים - לכהן], מפריש אחד מעשרה מן הנשאר; וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ובו נאמר: "כי את מעשר בני ישראל אשר זרימו לה..." והמעשר הזה ללוים, זכרים ונקבות - שנאמר: "ולבני לוי, הנה נתתי כל מעשר בישראל לנגלה".

ב. מעשר ראשון מתר באכילה לישראל, ומתר לאכלו בטמאה - שאין בו קדשה כלל; וכל מקום שנאמר במעשר

'קדש' או 'פדיה', אינו אלא מעשר שני. ומנין שמעשר ראשון חלין? שנאמר: "ונחשב לכם תרומתכם - בדין מן הגר, ובמלאה מן הזקב" - מה גרן וזקב [שהופרש מהם תרומות ומעשרות] חלין לכל דבר, אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חלין לכל דבר. לפיכך, בת לוי שנושבת, או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה המעשר, ואוכלת; אבל מי ששמעה שמת בעלה, או העיד לה עד אחד [- שאין זו עדות כשרה], ונשאת, ואחר כך בא בעלה - קנסו אותה חכמים, שתהיה אסורה במעשר.

ג. לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון, כדי להפריש ממנו תרומת מעשר [הלוים: בכדי לתת ממנו תרומת מעשר לכהן]; וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמן. ולפי שהכהנים נוטלין מן הפל, יכול יאכלו פרותיהן בטבול? תלמוד לומר: "בן תרימו גם אתם"; מפי השמועה [מסורת מנשה רבינו] למדו - "אתם", אלו הלוים; "גם אתם", לרבות הכהנים.

יָקַב" - כָּשֶׁם שֶׁמַּעֲשֶׂר שֶׁמִּפְּרִישֵׁי הַלְוִיִּים מִן הַחֶלֶב [מובחר] שָׁבוּ, כִּף מַעֲשֶׂר שֶׁמִּפְּרִישֵׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֶּרֶן וּמִן הַיָּקֵב, מִן הַחֶלֶב שָׁבוּ.

יד. אין מעשרין באמד (בהערכה), אלא במדה או במשקל או במנין; וכל המדקדק בשעור, משבח. והמרכה במעשרות - מעשרותיו מקלקלן, שהרי הטבל מערב בהן [שהחלק הנוסף שצירפו למעשר - לא עישרו]; ופרותיו מתקנין.

טו. המפריש מקצת מעשר - אינו מעשר, אלא כמי שחלק את הערמה; אבל צריך להפריש מזה החלק שהוציא [בתחילה כמעשר -], מעשר שלו. כיצד? היו לו מאה סאה, הפריש מהן חמשה לשם מעשר - אינו מעשר; ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר ממקום אחר, אלא מפריש מהן חצי סאה שהיא המעשר שלהן.

טז. המפריש מעשר זה, מברך תחלה בדרך שמברכין על כל המצוות; וכן מברך על מעשר שני, ועל מעשר עני, ועל מעשר מן המעשר. מברך על כל אחד בפני עצמו; ואם הפריש הפל זה אחר זה מיד, ולא שח ביניהן - כוללן ברכה אחת, ומברך: 'להפריש תרומות ומעשרות'.

יום שני

הלכות מעשר פרק ב

א. אינו חייב להפריש מעשר מן התורה, אלא הגומר פרותיו לאכלן לעצמו; אבל הגומרן למכרן - פטור מן התורה, וחיוב מדברייהם [מדרבנן], שנאמר: "עשר תעשר וגו' ואכלת", אינו חייב אלא הגומר תבואתו לאכלה.

ב. וכן הלוקח [קונה] - פטור מן התורה, שנאמר: "תבואת ורעה"; וחיוב מדברייהם. במה דברים אמורים? בשלקחן אחר שנגמרה מלאכתן ביד מוכר; אבל אם נגמרה ביד הלוקח, חייב לעשר מן התורה.

ג. פרות שאינן ראויין לאכילה בקטנן, כגון הבסר וענבים שלא בשלחן וכיוצא בו - אינן חייבין במעשרות, עד שיגדילו ויעשו אכל, שנאמר: "מזרע הארץ, מפרי העץ, עד שיהיה פרי. וכן התבואה והקטניות - שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעה", עד שתעשה תבואה. וזו היא עונת המעשרות; וקדם שתגיע התבואה והפרות לעונה זו - מתר לאכל מהן כל מה שירצה, ובכל דרך שירצה.

ד. פרות שהן ראויין לאכילה בקטנן, כגון הקשואים והמלפפונות, שאין מניחין אותן אלא כדי להוסיף בגופן, אבל ראויין הן מתחלה לאכילה - הרי אלו חייבין במעשר בקטנן; שמתחלת יציאתן, באו לעונת המעשרות.

ה. איזו היא עונת המעשרות? משיגיעו הפרות להזרע ולצמח, הפל לפי מה שהוא הפרי. כיצד? התאנים - משיעשו רכין עד שיהיו ראויין לאכילה, אחר ארבע ועשרים שעות משעת אספתן. הענבים והבאושים, והן הענבים הדקין המדבריות - משיצאה הסרצן שלהן מבחוץ. הרמונים - משימס הפרד שלהן בין האצבעות,

ד. אין מוציאין המעשר [ראשון] מן הכהנים [לתת ללווי], שנאמר: "כי תקחו מאת בני ישראל"; וכן כל מתנות כהנה, אין מוציאין אותן מכהן לכהן. ועזרא קנס את הלוויים בזמנו, שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא יתנו לכהנים - לפי שלא עלו עמו לירושלים.

ה. האוכל פרותיו טבלין [- שלא הופרש ממנה מעשרות], וכן לוי שאכל המעשר בטבלו [שלא הפריש תרומת מעשר] - אף על פי שהן חייבין מיתה לשמים, אינן משלמין המתנות לבעליהן, שנאמר: "אשר ירימו לה", אין להן בהן פלוס עד שירימו אותן. ובחוצה לארץ מתר לאדם להיות אוכל והולך תחלה, ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות.

ו. מעשרין ממקום על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המקום [ושכל התבואה תהיה במקום אחד]. אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו, ולא מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב; ואם עשר, אינו מעשר.

ז. וכל שאמרנו בתרומה, 'אין תורמין מזה על זה' - כך במעשר, אין מעשרין מזה על זה. וכל שאמרנו בתרומה, 'אם תרם תרומתו תרומה' - כך במעשר, אם הפריש מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור מן התרומה [כגון מאכל בחמה], פטור מן המעשר; וכל [הראוי להיות] התורם, מעשר. כל שאמרנו בהן, 'לא יתרמו, ואם תרמו תרומתן תרומה' - כך אם עשרו מעשרותיהן מעשרות; וכל שאין תרומתו תרומה, כך אין מעשרותיו מעשרות.

ח. האומר לחברו: 'הריני מעשר על ידיך' [עבורך] - אינו צריך לעמד עמו, עד שיראה אם יעשר או לא יעשר; ואם אמר הוא לחברו: 'עשר על ידי' - צריך לעמד עמו.

ט. התרובין - אינן חייבין במעשרות אלא מדברייהם [מדרבנן], לפי שאינן מאכל רב אדם. והשקדים המרים, בין בקטנן בין בגדלן - פטורין, מפני שאינן אכל.

י. אילן שנטעו בתוך הבית - פטור מן המעשרות, שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעה היצא השדה". ויראה לי, שהוא חייב במעשרות מדברייהם - שהרי תאנה העומדת בחצר, חייב לעשר פרוטיה אם אספן כאחת.

יא. בצלים שהשרישו זה בצד זה, אפלו השרישו בקרקע עליה [קומה עליונה] - פטורין מן המעשרות; נפלה עליהן מפלת, והרי הן מגלין - הרי אלו כנטועין בשדה, וחיבין במעשרות.

יב. המשמר שדהו מפני ענביו, וכא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה, או שהיה משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות [קשואים ודלעת], וכא אחר ואסף את הענבים הנשארים שם המפזרין בשדה - בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן - אסורין משום גזל, ולפיכך חייבין במעשרות ובתרומה; אין בעל הבית מקפיד עליהן - מתרין משום גזל, ופטורין מן המעשר.

יג. אין מעשרין אלא מן המבחר, שנאמר: "בהרימכם את חלבו ממנו, ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת

זָרָה אוֹתָהּ [ברוח להפריד הקליפות מהגרעינים] ולא מִרְחָה [סידרה] - מִתֵּר לְאָכַל מִהֶן אֲכִילַת עֲרָאִי, עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן; וְכִשְׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן, אָסוּר לְאָכַל מִהֶן עֲרָאִי.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגוֹמֵר פְּרוֹתָיו לְמִכְרָן בְּשׂוּק; אֲבָל אִם הִיְתָה בְּנִתּוֹ לְהוֹלִיכֵן לְבֵית - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאָכַל מִהֶן עֲרָאִי אַחֵר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּן, עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר [כדלהלן].

ג. וְאֶחָד מִשְׁשֵׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂרוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: הַבֵּית, וְהַמִּקְחָ, וְהָאֵשׁ, וְהַמְּלָחָ, וְהַתְּרוּמָה, וְהַשֶּׁבֶת; וְכֵלָן, אִין קוֹבְעִין אֵלָא בְּדִבְרֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּו.

ד. בְּיֵצֵד? פְּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכֵן לְבֵית - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּן - אוֹכַל מִהֶן עֲרָאִי, עַד שֶׁיִּכְנָסוּ לְבֵית; וְכִנְסוּ לְבֵית - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר לְאָכַל מִהֶן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂר. וְכֵן אִם מִכְרָן, אוֹ בִשְׁלֵן בְּאוּר, אוֹ כִּכְשֵׁן בְּמִלְחָ, אוֹ הַפְּרִישׁ מִהֶן תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנָסָה שֶׁבֶת עֲלֵיהֶן - לֹא יֵאָכַל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂר, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְבֵית. הַכְּנִיסָן לְבֵית קֵדָם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן, הֲרִי זֶה אוֹכַל מִהֶן עֲרָאִי; הַתְּחִיל לְגַמֵּר מְלֹאכְתָּן מֵאַחֵר שֶׁנִּכְנָסוּ לְבֵית, חֵזַב לְעֵשֶׂר הַכֹּל. בְּיֵצֵד? הַכְּנִיסָן קְשׁוּאִין וְדִלּוּעִין לְבֵית קֵדָם שֶׁיִּשְׁפָּשֵׁף [השער שעליהם וזהו גמר מלאכתן] - מִשִּׁיתְּחִיל לְשִׁפְשֵׁף אַחַת, נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר; וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכֵן הַתּוֹרֵם פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן, מִתֵּר לְאָכַל מִהֶן עֲרָאִי; חוּץ מִכְּלֵפֶת תְּאֵנִים - שֶׁאִם תִּרְמָה קֵדָם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּהּ, נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר.

ה. הַמְּבִיא לְבֵית סוֹכֵי [ענפי] תְּאֵנָה וְיֵהֶן תְּאֵנִים, מִכְּבָדִי תְּמָרָה [כפופת תמרים] וְיֵהֶן תְּמָרִים - אִם הַכְּנִיסוּם תִּינוּקוֹת אוֹ פוֹעֲלִים, לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הַכְּנִיסוּן בְּעַל הַבֵּית, חֵזַבִּין בְּמַעֲשֵׂר. הַכְּנִיסָן שְׂבָלִים לְעֵשׂוֹת מִהֶן עֶסֶה, לֹא נִקְבְּעוּ; לְאֶכְלָן מְלִילוֹת [ורעונים], נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתַבּוּאָה; אֲבָל בְּקִטְנִיּוֹת, לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר.

ו. מִתֵּר לְהַעֲרִים עַל הַתְּבּוּאָה, לְהַכְּנִיס בְּמוֹץ [בכליפה] שֶׁלֶה, כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכְלָת, וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְזוֹרָה מֵעֵט מֵעֵט אַחֵר שֶׁהַכְּנִיס לְבֵית, וּפְטוּר לְעוֹלָם מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת - שֶׁהֲרִי אִינוֹ מִתְּחִיל לְגַמֵּר הַכֹּל. ז. הַגּוֹמֵר פְּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְכֵן הַקּוֹבֵעַ פְּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים הַשֶּׁשֶׁה שֶׁקוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרִי אֵלוֹ נִטְבְּלוּ [התחייבו] לְמַעֲשֵׂר.

ח. אֵינָה הוּא גִמְרָה מְלֹאכְתָּן שֶׁל פְּרוֹת? הַקְּשׁוּאִין וְהַדִּלּוּעִין וְהָאֲבִטִּיחִין, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף בִּידוֹ וְיִסִּיר הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁעַר דֶּק. וְאִם אִינוֹ מִשְׁפָּשֵׁף, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף מִצַּד עֲרָמָה; וְכַאֲבִטִּיחִים, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף אוֹתוֹ הַמְּקַצֵּה אֲבִטִּיחִים בְּצַד אֲבִטִּיחִים. הִנֵּה מִשְׁפָּשֵׁף אַחַת אַחַת - בֵּינָן שֶׁנִּגְמַר כֹּל צָרְפוֹ, נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן. וְתוֹרְמִין קְשׁוּאִין וְדִלּוּעִין, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.

ט. הֵיךְ הַנֶּאֱגָד [שדרכו להמכר באגודות], מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף אִם אִינוֹ אוֹגֵד, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף אֵת הַכֹּל; [אם] אִינוֹ מְמַלָּא [מפני

וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם. הַתְּמָרִים, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף כְּשָׂאוֹר. הַפְּרָסָקִין, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף גִּידִים אֲדָמִים. הַאֲגוּזִים, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף הָאֲכָל מִן הַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה. הַשִּׁקְדִים הַמְּתוּקִים, עַד שֶׁתִּתְּפָרֵשׁ הַקְּלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה; אֲבָל הַמָּרִים, פְּטוּרִין לְעוֹלָם. וְשָׂאֵר כֹּל בְּעֵלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן הָאֲצִטְרָבוּלִין וְהַלוּט וְהַבְּטָנִים - מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף קְלִפָּה הַתְּחִתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לְאֲכָל. הַזֵּיתִים - מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשֵׁעָה מִמֶּה שֶׁהֵן רְאוּיִין לְעֵשׂוֹת כְּשִׁנְגַמְרוּ, וְזֶה הוּא שְׁלִישׁ שְׁלֵהֶן; הַתְּפוּחִים וְהָאֲתָרוּגִים - מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאֲכִילָה כְּשֶׁהֵן קְטָנִים. הָאוֹג וְהַתּוֹתִים, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף; וְכֵן כֹּל שֶׁדִּרְכָן לְהָאֲדִים, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף. הַתְּרוּבִין, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף נְקֻדוֹת נְקֻדוֹת שְׁחֹרוֹת; וְכֵן כֹּל שֶׁדִּרְכָן לְהַשְׁחִיר, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף. הָאֲגִסִּין וְהַקְּרוּסְטָמְלִין וְהַפְּרִישִׁין וְהַעֲזוּרִין, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף קְרָחוֹת קְרָחוֹת לְכֻנּוֹת [- כשהן מתבשלים שערוותיהם הולכים ונופלים]; וְכֵן כֹּל שֶׁדִּרְכָן לְהַלְבִּין, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף קְרָחוֹת. הַתְּבּוּאָה, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף [שתגדל] שְׁלִישׁ. הַתְּלָתָן, מִשִּׁישְׁפָּשֵׁף זֶרַעָה רְאוּיָה לְצַמִּיחָה אִם נִזְרַע. וְכִיבָר - הַקְּשׁוּאִין וְהַדִּלּוּעִין וְהָאֲבִטִּיחִין וְהַמְּלִפְפוֹנוֹת וְכֹל פִּיּוּצָא בְּהֶן, חֵזַבִּין בְּקִטְנָן כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ; וְשָׂאֵר הַיֵּרֶק שֶׁאִינוֹ רְאוּיָה לְאֲכִילָה עַד שֶׁיִּגְדִּיל, אִינוֹ חֵזַב עַד שֶׁיְהִיָּה רְאוּיָה לְאֲכִילָה. אֲשֶׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ אֶפְלוֹ [רגיר] יְחִידִי [לעונת מעשרות] - כֹּל חֲבֹר לְמַעֲשֵׂרוֹת, וְכָאֵלוֹ הִגִּיעַ כֹּל; וְלֹא אוֹתוֹ הָאֲשֶׁכּוֹל בְּלִבּוֹ, אֵלָא כֹּל הַרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתוֹ הַגִּפְּן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֲשֶׁכּוֹל. וְכֵן רְמוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֶפְלוֹ פְּרִידָה [רגיר] אַחַת, כֹּלָה חֲבֹר.

ו. לֹא יִמְכַר אָדָם פְּרוֹתָיו מִשְׁבָּאוֹ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, לְמִי שֶׁאִינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת. וְאִם [חלקם] בְּכָרוֹ [והגיעו לעונת מעשרות] - נוֹטֵל אֵת הַבְּכּוּרוֹת, וּמִתֵּר לְמַכֵּר אֵת הַשָּׂאֵר שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר. וְכֵן לֹא יִמְכַר אָדָם אֵת גִּפְתּוֹ וְאֵת זוּגָיו [- קליפות ענבים] לְמִי שֶׁאִינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת, לְהוֹצִיא מִהֶן מִשְׁקִין - שֶׁהִמְשִׁקִּין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן חֵזַבִּין בְּמַעֲשֵׂרוֹת; וְלֹא אֵת תְּכָנוֹ לְלַקֵּט מִמֶּנּוּ תְּבּוּאָה, לְמִי שֶׁאִינוֹ נֶאֱמָן - שֶׁהַתְּבּוּאָה שֶׁתִּלְקֵט מִן הַתְּכָנָה חֵזַבִּת בְּמַעֲשֵׂר. ז. שְׁמֵרֵי יַיִן שֶׁנִּתְּן עֲלֵיהֶם מַיִם, וְסַנֵּן - אִם נִתְּן שֶׁלִּישָׁה [כוסות] וּמִצָּא אֲרַבְּעָה, מוֹצִיא מַעֲשֵׂר עַל זֶה הַיֵּתֵר [אר] מִמְּקוֹם אַחֵר; וְאִינוֹ מִפְּרִישׁ עֲלֵיו תְּרוּמָה - שֶׁהַתּוֹרֵם בַּתְּחִלָּה, בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּתְרוּמָה. מִצָּא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה - אֵף עַל פִּי שֶׁמִּצָּא יֵתֵר עַל מִדָּתוֹ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּהֶן טַעַם יַיִן - פְּטוּר.

ח. הַמְּקַדֵּשׁ פְּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחַבְּרִין, עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר, וּפְדָן, וְאַחֵר שֶׁפְּדָן הִגִּיעוּ - חֵזַבִּין בְּמַעֲשֵׂר; וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת וְהֵן בְּיַד הַגִּזְבָּר, וְאַחֵר כִּן פְּדָן - פְּטוּרִין.

יום שלישי

הלכות מעשר פרק ג

א. פְּרוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת, וְנִתְּלָשׁוּ וְעֲדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן - כְּגוֹן תְּבּוּאָה שֶׁקְצָרָה וְדָשָׁה, וְעֲדִין לֹא

מעשר לפני שקיבל הכהן תרומת הישראל - אסור [הלוי] לאכל ממנו עראי, קדם שפירש תרומתו [תרומת מעשר לכהן]; ואם אכל, מפני אותו מפת מרדות. כיצד היא אכילת עראי? כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל, מקלף אחת אחת; ואם קלף וכנס לתוף ידו, חיב לעשר. היה מולל מלילות [זרעונים] של חטים, מנפה מזד ליד ואוכל; ואם נפה בתוף חיקו, חיב. ואין צריך לומר, אם נפה בכלי - שאין זה עראי. וכן נוטל מן היין, ונותן לקערה לתוף תבשיל צונן, ואוכל; אכל לא לתוף הקדרה, אף על פי שהיא צוננת - מפני שהיא כבור קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אכל לא לתוף ידו. וכן כל פיוצא בזה.

כ. וכשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה מלאכתן - כך מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה ולעופות כל מה שירצה, ומפקיר כל מה שירצה, קדם שיעשר. ואם נגמרו - אף על פי שלא נקבעו למעשר - לא יפקיר, ולא יאכל לבהמה חיה ועוף אכילת קבע, עד שיעשר. ומתר להאכיל לבהמה עראי מן הסגל, ואפלו בתוף הבית; ומאכיל פקיעי עמיר [מאכל בהמה], עד שיעשם חבילות.

כא. המוצא קציצות [פירות אילן] בדרך, אפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו פטורין מן המעשר. מצא גרוגרות [תאנים מיובשות] - אם דרסו הגרוגרות רב האדם - [שרוב האנשים כבר דרסו את גרוגרותיהם], חיב לעשר; שחזקתן, מדבר שנגמרה מלאכתו. וכן אם מצא פלחי דבלה, שידוע שהן מדבר מדבר הגמור.

כב. מצא פריכות [תבואה קטנות] ברשות היחיד, חיב לעשר; ברשות הרבים, פטורות. והאלמות [הגדולות], בכל מקום חיבות במעשר. מצא תבואה מרוחה - [שנגמרה מלאכתה] - עושה אותה תרומה ומעשרות על פרות אחרות, ואינו חושש [שמא עישרו אותה כבר הבעלים]. מצא פלפלה מחפה, חיבת במעשרות. מצא פלפלה במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל ממנה עראי [שהרי כבר נתחייבה במעשרות], ומתקנה [מעשרה כדיני] דמאי; ובמקום שהרב מכניסין לבתים - אוכל ממנה עראי, ומתקנה ודאי. [היה מנהג העיר] מחצה למחצה, דמאי; ואם הכניסה לבית, מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדבר שאין לו גמר מלאכה. אכל בדבר שיש לו גמר מלאכה - אף על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש תרומה; שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה שנגמרה מלאכתן.

כג. חררי [חורין] הנמלים שלנו בצד הערמה החיבת - הרי הנמצא בהן חיב במעשרות, שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה.

כד. המוצא זיתים תחת הינת, וחרובין תחת החרוב - חיבין במעשר; שחזקתן שנגמרו מאילן זה. מצא תאנים תחת התאנה - הרי הן ספק, שהרי משתנות ומתלכלכות בעפר; שמא מתאנה זו נפלו, או מתאנים שנתעשרו.

כה. המקדיש פרות תלושין, ופדן קדם שתגמר מלאכתן

שלא נמכר כלי שלם] - הרי זה אוכל עראי, עד שילקט כל צרכו.

י. כלפלה, משיחפה הפרות שבה בעלין ובהוצין וכיוצא בהן. אם אינו מחפה, משימלא הפלי; אם אינו ממלא, עד שילקט כל צרכו.

יא. כלי גדול שדעתו למלא את חציו - כיון שמלא חציו, נטבל; היה בדעתו למלא את כלו, אינו נטבל עד שיםמלא את כלו. היו שנים ובדעתו למלא את שניהם, לא נטבלו עד שיםמלא את שניהם.

יב. אגד הירק אגד גדול בשדה - אף על פי שדעתו לאגדן אגדות קטנות לשוק, הרי זה נטבל. הפך [גרגרי רימון מיובשים] והצמוקין והחרובין, משיצמיד ערמה בראש גגו. בהצלים, משיסיר העלין והקלפות שדרכו להשליכן מעליהן; ואם אינו מסיר, עד שיעמיד ערמה.

יג. התבואה, משימרח; ואיזה הוא מרח? זה המיפה פני הכרי של תבואה ברכת [ענה] בסוף כל דבר, כדרך שעושין כשגומרין כל מעשיה. אם אינו מרח, עד שיעמיד ערמה. הקטניות - משיכבר [כשינפה אותם מהעפר], ונוטל מתחת הכברה ואוכל - [בשעת הניפוי קודם שנחו על הכברה]; אם אינו כובר, עד שיםמרח. ואף על פי שמרח - מתר לטל מן הקטעין [מה שלא נידוש] ומן הצדדין [שנפלו לצדדים] וממה שבתוף התבן, ואוכל.

יד. היין - משיניחנו בחביות, וישלה הוויגין והחרצין - [הפטולת] מעל פני החבית; אכל כשהוא בתוף הבור, ומשיגביהו להניחו בחבית - שותה עראי, וקולט מן הגת העליונה [מקום דריכת הענבים] ומן הצנור [שיורד לבור] ומכל מקום, ושותה.

טו. השמן, משיירד לעוקה [בור השמן]. אף על פי שיירד - נוטל מן העקל ומן הפמל ומבין הפסין [כלי הסחיטה], ונותן לקערה קטנה ולתמחוי לתוף התבשיל, אף על פי שהוא חם; מפני שאינו מתבשל בכלי שני. ואם היה חם ביותר, כדי שיכוה את היד - לא יתן לתוכו, מפני שהוא מתבשל.

טז. העגול של דבלה [גוש תאנים], משיחליקנו [במשקים]. הגרוגרות [תאנים מיובשות], משידוש [כשיכתשם מעט]; ואם הכניסן למגורה, משיעגיל בידו על פי המגורה [כלי הדבלה]. היה דש הגרוגרות בחבית, או העגול על פי המגורה, ונשברה החבית, או נפתחה המגורה - הרי זה לא יאכל, עד שיעשר.

יז. תאנים וענבים שבמקצה [המקום שמתייבשים בו], מתר לאכל מהן עראי במקומן. אכל אם נטל מן המקצה, והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי; שהרי נגמרה מלאכתן, אף על פי שלא יבשו כל צרכן.

יח. החרובין, עד שלא פנסן לראש הגג - מוריד מהן לבהמה, ופטור; מפני שהוא מחזיר את המותר ליבשו, ונמצא מאכיל עראי.

יט. מעשר ראשון שהקדימו בשבלים - [שקיבל הלוי

ט. בית שער של חצר [שער עם מפתח רחב], והאכסדרה [בית עם ג' מחיצות], והמרפסת - הרי הן פתח: אם היתה קובעת, קובעין; ואם לאו, אין קובעין.

י. שתי חצרות זו לפניו מזו, שתיהן קובעות. ספת היוצרת זו לפניו מזו - הפנימית קובעת, והחיצונה אינה קובעת. והנהגות - קובעת כבית.

יא. המוליך פרוטיו ממקום למקום - אף על פי שהוא נכנס בהן לבתים ולחצרות בדרך, לא נקבעו; אלא אוכל מהן עראי, עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בחזרתו.

יב. הרוכלין המתזרין בעירות, שהן נכנסין מחצר לחצר - אוכלין עראי, עד שמגיעין לבית שלגין בו.

יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן המעשרות - שכח והכניסן לתוף ביתו, הרי זה מתיר להוציאן ולאכל מהן עראי; וכן אם שכח והעלין לגג, אוכל מהן עראי בגג. הציאן לאכלן בראש גגו, ושכח והכניסן לתוף חצר חברו - נקבעו, ולא יאכל עד שיעשר.

יד. חצר שהיא נעדרת [נחרשת] - הרי היא כגנה, ואוכלין בתוכה עראי; והוא, שיעדר רבה. ואם זרע רבה, אין אוכלין בה עראי; וכן אם נטע רבה. ואם נטע לנואי חצר - הואיל והיא נעדרת, הרי זה אוכל עראי מאותן אילנות.

טו. תאנה שהיא עומדת בחצר - אוכל ממנה אחת אחת, ופטור; ואם צרף [שניים], חייב במעשר. במה דברים אמורים? בשתיה עומד בקרקע. אכל אם עלה לראש התאנה - ממלא את חיקו ואוכל שם, שאין אור החצר קובע למעשר.

טז. היתה עומדת בחצר, ונוטה [ענפיה] לגגה - הרי זה אוכל ממנה בגנה בדרך, כאלו היתה נטועה בגנה; היתה נטועה בגנה, ונוטה לחצר - הרי זה כנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת אחת.

יז. גפן שהיא נטועה בחצר - לא יטל את כל האשכול ויאכל, אלא מגרגר אחת אחת; וכן ברמון - לא יטל את כל הרמון, אלא פורט את הרמון באילן, ואוכל הפרד [גרגיר] משם. וכן באבטיח - סופת [חותך] אותו בקרקע, ואוכלו משם. היתה אוכל באשכול בגנה, ונכנס מן הגנה לחצר - אף על פי שיצא מן החצר, לא יגמר עד שיעשר. **יח.** בסבר שהיא זרועה בחצר, מקרסם עלה עלה ואוכל; ואם צרף, חייב לעשר. וכן כל פיוצא בזה.

יום חמישי

הלכות מעשר פרק ה

א. הלוקח [קונה] פרות תלושין לאכלן, נקבעו למעשר מדבריהם [מדברנו], כמו שבארנו. ומאימתי נקבעו? משיפתן את הדמים, אף על פי שלא משף [ולא קנה בקנין משיכה]. הרי שלא נתן דמים, והיה בורר ומניח בורר ומניח, אפילו כל היום בלוי, ואף על פי שגמר בלבבו לקח

- חייב לעשר. ואם נגמרה מלאכתן ביד ההקדש, ואחר כך פדן - פטורין מן המעשרות; שבעת חובתן, היו פטורין. והמקדיש קמה למנחות, פטורה מן המעשרות.

יום רביעי

הלכות מעשר פרק ז

א. אין הטבל נקבע למעשר מן התורה - עד שיכניסנו לביתו, שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית"; והוא, שיכניסנו דרך השער - שנאמר: "ואכלו בשעריך"; אכל אם הכניס תבואתו דרך גגין וקרפפות [חצר אחורית] - פטור מן התרומה ומן המעשרות.

ב. נראה לי, שאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל, עד שיקבע בכניסתו לביתו, כמו שבארנו מפי השמועה [מסורת ממש רבינו]; אכל אם נקבע בשאר הששה דברים שמינו, אין לוקין עליו אלא מפת מרדות מדבריהם [מדברנו]. וכן האוכל מפרות שדעתו להוליכן לשוק, אחר שנגמרה מלאכתן - אינו לוקה אלא מפת מרדות, כמו שבארנו; שאין הגומר למכור חייב במעשר, אלא מדבריהם. **ג.** בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו קובע. וכן הגגין אינן קובעין, אף על פי שהבית שלמטה קובע; ואם לא היה בגג ארבע אמות על ארבע אמות, כגון שהיה הבית משפע ועולה - אינו פטור מן המעשר, אלא הרי גג זה כמקצת אור הבית.

ד. הציירפין, והברגנין [מגדלי שמירה], וכתתי הקיץ, והוא ארבעה עמודים ותקרה על גביהן שנמצא בלא כתלים, וכן סכות שעושין ביני כרמים וביני הגנות בימי הקיץ - אף על פי שדרין בהן בימי הקיץ, ויש בהן רחים ותנגולין - אינן קובעין למעשר; וכן ספת היוצרת החיצונה [ליצור כלי חרס], וספת התג כחג - אינן קובעין; שכל אלו, אין דירתן קבע.

ה. הציירפין והברגנין טובלין [עושים את התבואה טבל] לבעליהן, אף על פי שאינן טובלין לכל אדם. וכן בית הסופר ובית המדרש טובלין לזה שיושב בהן ומלמד, מפני שהן כביתו; ואין טובלין לאחרים.

ו. בית הפנסת ובית התלמוד - אם יש בהן בית דירה, קובעין; ואם לאו, אין קובעין. האורגרות [מחסנים] והאצרות שבשדות העשויות למכנס [לאגור בהם לאחר גמר מלאכה], אינן קובעין; ואם היו לדירה, קובעין.

ז. כשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובעת למעשר [מדברנו]; ומשיכנסו לחצר דרך השער - נקבעו, אף על פי שלא הכניסן לתוף הבית.

ח. איזו היא חצר הקובעת? כל שהפלים נשמרין בתוכה, או שאין אדם בוש מלאכל בתוכה; או חצר שאם יכנס אדם לה, אומרין לו: 'מה אתה מבקש'. וכן חצר שיש בה שני דיוורין, או שהיא לשני שתפין, שאחד פותח אותה ונכנס, ואחד בא ונכנס או יוצא ונועל - הואיל והן פותחין ונועלין, הרי זה קובעת.

בתלושין בין במחברין - הואיל ויש להן [רשות] לאכל מן התורה כמה שהן עושין, הרי אלו אוכלין ופטורין מן המעשר. ואם התנה עמהן שיאכלו מה שלא זכתה להן תורה, כגון שהתנה הפועל שיאכל בנו עמו, או שיאכל בנו משכרו, או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש - הרי זה אסור לאכל עד שייעשר; הואיל ואוכל מפני התנאי שלו, הרי זה כלוקח.

י. שָׁכְרוּ לְנֶכֶשׁ עִמּוֹ בְּזֵיתִים, וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל שְׂיֵאכַל בְּזֵיתִים - הרי זה אוכל מן האילן אחת אחת, ופטור; ואם צָרַף, חָיֵב.

יא. שָׁכְרוּ לְנֶכֶשׁ בְּבָצָלִים, וְהִתְנָה לְאָכַל יֶרֶק - מקרסם עליה עליה, ואוכל; ואם צָרַף, חָיֵב. קָצַץ הַפּוֹעֵל שְׂיֵאכַל לִיטְרָא שֶׁל זֵיתִים, אוֹכֵל אַחַת אַחַת; ואם צָרַף, חָיֵב לְעֵשֶׂר - הואיל והוא אוכל דבר קצוב, הרי זה כְּלוֹקַח, שְׂאֵם צָרַף נִקְבָּע. לֹא קָצַץ, אֲלֵא הִיָּה אוֹכֵל בְּדִין תּוֹרָה - מְצָרַף וְאוֹכֵל כָּל מַה שִׁיִּרְצֶה; והוא, שְׂאֵל יִסְפֹּת בְּמִלַּח. אֲכָל אֵם סִפֹּת בְּמִלַּח אַחַת אַחַת, מִתָּר; שְׂפִים שְׂפִים - אֲסוּר, שְׁהָרִי נִקְבָּעוּ בְּמִלַּח.

יב. פּוֹעֵל שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה בְּלִבְסִין [תאנים גרועות], לֹא יֵאכַל בְּכִנּוֹת שְׂבַע [תאנים משובחות]; בְּכִנּוֹת שְׂבַע, לֹא יֵאכַל בְּלִבְסִין - עַד שִׁיעֵשֶׂר. אֲכָל יֵשׁ לוֹ לְמַנַּע עֲצָמוֹ, עַד שִׁיִּגִיעַ לְמִקּוֹם הַיְפּוֹת.

יג. הַמוּצִיא אֶת פּוֹעֲלָיו לְעִשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשָׂדֵה - בְּזֵמַן שְׂאִין לֶהֱן עֲלָיו מְזוֹנוֹת - אוֹכְלִין מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּשָׂדֵה, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר; והוא, שְׂאֵל נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן. אֲכָל אֵם יֵשׁ עֲלָיו מְזוֹנוֹת - הרי אלו לא יאכלו, וְאִם עַל פִּי שְׂאֵל נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן; שְׂאִין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַשָּׂבֶל. אֲכָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה - אֲכָל לֹא מִן הַסֵּל, וְלֹא מִן הַקֶּפֶה, וְלֹא מִן הַמְּקָצָה [התאנים המיובשות].

יד. אֶחָד הַמְּבַשֵּׁל, וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק [מבושל חלקית], וְאֶחָד הַכּוֹבֵשׁ - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר; אֲכָל לְמַעֲשֵׂן אֶת הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן, הָרִי הוּא סָפֵק.

טו. הַטּוֹמֵן פְּרוֹת בְּאֵרָמָה אוֹ בְּתֵבֶן אוֹ בְּנֹכַל [כדי שיחבשלו], עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֲכִילָה - לֹא נִקְבָּעוּ לְמַעֲשֵׂר.

טז. הַנּוֹתֵן זֵין לְתַכְשִׁיל חֵם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂמֶן לְקַדְרָה וְאֶלְפִס [מין מחבת] כִּשְׁהֵן מְרַתְחִין - נִקְבָּעוּ לְמַעֲשֵׂר. מְזוּג זֵין בְּמִים חֲמִין, נִקְבָּע; וְאִין צָרִיף לומר, שְׂאֵם בְּשֵׁל הֵינן, וְאֶפְלוּ בַּגַּת - שְׂאֲסוּר לְשִׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שִׁיעֵשֶׂר.

יז. הַשּׁוֹם וְהַשְּׁחֲלִים [ירק חריף] וְהַמְרַדֵּל שֶׁשָּׁחֲקָן בְּשָׂדֵה בְּשָׂמֶן, נִטְבָּלוּ לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל לְתוֹף הַכּוֹס, נִקְבָּע; לְתוֹף הַתְּמַחִי [תבשיל], לֹא נִקְבָּע.

יח. הַמּוֹלֵחַ פְּרוֹת בְּשָׂדֵה, נִקְבָּעוּ; טָבַל הַזֵּיתִים אַחַת אַחַת בְּמִלַּח וְאֲכָל, פְּטוּר. הַפּוֹצֵעַ זֵיתִים כִּדִּי שִׁיִּצֵּא הַשָּׂרֵף מִהֶן, פְּטוּר. הַנוֹטֵל זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן [מקום ריבוכס], טוֹבֵל אַחַת אַחַת בְּמִלַּח וְאוֹכֵל; וְאֵם מִלַּח וְנָתַן לְפָנָיו, חָיֵב. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה.

יט. הַתּוֹרֵם פְּרוֹתָיו תְּרוּמָה שְׂצָרִיף לְתוֹם אַחֲרֶיהָ שְׂנִיָּה,

- לֹא נִתְחַיֵּב לְעֵשֶׂר; וְאֵם הִיָּה יָרָא שְׂמַיִם - מְשַׁמֵּר בְּלוֹבו, מַעֲשֵׂר; וְאַחַר כֵּף יַחְזִיר לְמוֹכֵר, אֵם רִצָּה לְהַחְזִיר.

ב. הַלּוֹקַח בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, אוֹ שֶׁלַּקַּח תְּלוּשׁ לְשִׁלַּח לְחִבְרו - לֹא נִקְבָּעוּ, וְיֵשׁ לוֹ לְאָכַל מִהֶם עֲרָאִי.

ג. הָאוֹמֵר לְחִבְרו: 'הָא לָךְ אֶסֶר זֶה, וְתֵן לִי בּוֹ חֶמֶשׁ תְּאֵנִים' - הרי זה אוכל אחת אחת, וּפְטוּר; וְאֵם צָרַף, חָיֵב לְעֵשֶׂר. הָאוֹמֵר לְחִבְרו: 'הָא לָךְ אֶסֶר זֶה, בְּעֵשְׂרִים תְּאֵנִים שְׂאֵבֵר לִי' [- שאבחר] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת, וְאוֹכֵל; 'בְּאֶשְׁכּוֹל שְׂאֵבֵר לִי' - מְגַדֵּר מִמֶּנּוּ בְּאִילָן, וְאוֹכֵל; 'בְּרִמּוֹן שְׂאֵבֵר לִי' - פּוֹרֵט אוֹתוֹ [לגרגרים] בְּאִילָן, וְאוֹכֵל; 'בְּאֶבְטִיחַ שְׂאֵבֵר לִי' - סוֹפֵת [וחתכו] בְּקַרְקַע, וְאוֹכֵל. וְאֵם קָצַץ אֶת הַתְּאֵנִים וְצִרְפָּן, אוֹ שֶׁקָּצַץ הָאֶשְׁכּוֹל אוֹ הָאֶבְטִיחַ - חָיֵב לְעֵשֶׂר, שְׁהָרִי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנְּתִלֵּשׁ. אֲכָל אֵם אָמַר לוֹ: 'הָא לָךְ אֶסֶר זֶה, בְּעֵשְׂרִים תְּאֵנִים אֵלוֹ', 'בְּשֵׁנֵי אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלוֹ', 'בְּשֵׁנֵי רְמוֹנִים אֵלוֹ', 'בְּשֵׁנֵי אֶבְטִיחִים אֵלוֹ' [- המחוברים לקרקע] - קוֹצֵץ בְּדַרְכוֹ, וְאוֹכֵל עֲרָאִי, וּפְטוּר; שְׂאֵל נִקְבָּעוּ בְּמַקַּח, שְׁהָרִי לְקַחַן בְּמַחְבֵּר.

ד. הַמַּחְלִיף עִם חִבְרו [פרות], זֶה לְאָכַל וְזֶה לְאָכַל - שְׂנִיָּהֵן נִקְבָּעוּ לְמַעֲשֵׂרוֹת, שְׁהָרִי לְקַחוּ בְּתוֹלוֹשׁ. זֶה לְקַצוֹת וְזֶה לְקַצוֹת - שְׂנִיָּהֵן לֹא נִקְבָּעוּ, שְׂאִין הַמְּכַר קוֹבֵעַ דָּבָר שְׂאֵל נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. לְקַח הָאֶחָד פְּרוֹת שְׁהַחְלִיף לְאֲכִילָה, וְלְקַח הָאֶחָד חֲלִיפִיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלַּקַּח לְאֲכִילָה, חָיֵב לְעֵשֶׂר; וְזֶה שֶׁלַּקַּח לְהַקְצוֹת, לֹא נִקְבָּע לְמַעֲשֵׂר.

ה. הָאוֹמֵר לְחִבְרו: 'צֵא וְלָקַט לָךְ עֵשְׂרִים תְּאֵנִים מְשֻׁלִּי, וְאַנִּי אֲמַלֵּא אֶת כְּרִסִּי מְשֻׁלָּךְ' - שְׂנִיָּהֵן פְּטוּרִין; שְׂאִין זֶה חֲלִיפִין, כִּדִּי שִׁיְהִיָּה מְכָר. וְאֵם צָרַף וְאֲכָל, חָיֵב. וְהַמַּתְנָה, אִינָה קוֹבַעַת כְּמִכָּר.

ו. עִם הָאֶרֶץ שֶׁהִיָּה עוֹבֵר בְּשׁוּק, וְאָמַר: 'טְלוּ לָכֶם תְּאֵנִים' - אוֹכְלִים וּפְטוּרִין; שְׂאִין הַמַּתְנָה קוֹבַעַת. וְאֵם הַכְּנִיסוּ לְבִתְיָהֵן - אֵם רַב הָעַם מְכַנְּסִים לְבִתֵּיהֶם, מַעֲשִׂרִין; וְאֵם רַב הָעַם מְכַנְּסִים לְשׁוּק, אִינָן מְתַקְּנִין אֶלָּא דְמָאִי - שְׂמָא עֵשֶׂר, וְאַחַר כֵּף הַבֵּיא לְשׁוּק. וְאֵם אָמַר: 'טְלוּ לָכֶם וְהַכְּנִיסוּ לְבִתְיָכֶם' - כְּשֶׁמְכַנְּסִים לְבֵית, מַעֲשֵׂר דְמָאִי. נָתַן לוֹ דָּבָר מְרַבָּה, אֶפְלוּ אָמַר לוֹ: 'טֵל וְאָכַל' - הָרִי זֶה כְּמִי שְׂאֵמַר לוֹ 'טֵל וְהַכְּנִס'; שְׂאִינוּ אוֹכֵל, עַד שִׁיתֵּקֵן דְמָאִי. וְכֵן אֵם נָתַן לוֹ דָּבָר שְׂאִין דְרַכּוּ לְהַאֲכִיל חֵי, אוֹ שֶׁהִיָּה אָדָם גְּדוֹל שְׂאִין דְרַכּוּ לְאָכַל בְּשׁוּק - הָרִי זֶה מְתַקֵּן דְמָאִי.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם, אָמַר [עם הארץ] לְאֶחָד: 'טֵל וְאָכַל', וְאָמַר לְשֵׁנִי: 'טֵל וְהַכְּנִס' - זֶה אוֹכֵל וּפְטוּר, וְזֶה אוֹכֵל וְחָיֵב.

ח. וְכֵן אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשֵׂעַר אוֹ בְּתַנּוּת, וְאָמַר לָהֶן: 'טְלוּ' [- הכניסו לשער או לבית] וְאֲכָלוּ - הָרִי אֵלוּ אוֹכְלִין וּפְטוּרִין. וְבַעַל הַשֵּׂעַר אוֹ בַעַל הַתְּנּוּת, לֹא יֵאכְלוּ עַד שִׁיעֵשְׂרוּ דְמָאִי - שְׂנִיָּהֵן מְכַנְּסִים לְאֵלוּ: 'טְלוּ וְהַכְּנִיסוּ לְבִתְיָכֶם', שְׁהָרִי הֵם בְּבִתְיָהֶם. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ, שְׂאִין הַבֵּית שְׂאִינוּ שְׂלוֹ קוֹבַעַת, כְּשִׁיעֵבְרוּ הַפְּרוֹת בְּתוֹכוֹ.

ט. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים לְעִשׂוֹת עִמּוֹ בְּפְרוֹת, בֵּין

זרעו פלה - אם אפֿשר ללקטו [שעדין לא השריש] - קונֿסין אותו, ומלקטו; ואם צמח - אין מחיבין אותו לעקר, והגדולין חלין. ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפלו גדולי גדולין אסורין, עד שלש גרנות; והרביעי מתר. ומפני מה הגדולין אסורין? מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שיש בו. וכן הדין בזרע מעשר שלא נטלה תרומתו. אין מוכרין את הטבל אלא לצרף, ולחבר - נאמן על המעשרות]; ואסור לשלח את הטבל, ואפלו חבר לחבר - שפא יסמכו זה על זה, ויאכל הטבל.

ז. המוכר פרות לחברו, וזכר שהן טבל, ורץ אחריה לתקנן, ולא מצאו - אם ידוע שאינן קימין ושכר אכרו או נאכלו, אינו צריך לעשר עליהן; ואם ספק שהן קימין או אינן קימין, צריך להוציא עליהן מעשרותיהן מפרות אחרות.

ח. המוכר פרות לחברו - מוכר אומר: 'על מנת שהן טבל מכרתי', ולוקח אומר: 'לא לקחתי ממך אלא מעשרין' - כופין את המוכר לתקן; קנס הוא לו, מפני שמכר את הטבל.

ט. אין פורעין חוב מן הטבל, מפני שהוא כמוכרו. י. מי שלקחו בית המלך את פרותיו, והם טבלים - אם מתמת חוב שהוא חייב להן, צריך להוציא עליהן מעשרות; ואם לקחום באנס, אינו חייב לעשר עליהן.

יא. והלוקח [הקונה] טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה. המקבל שדה מישראל [לעובדה תמורת חלק מהפרות] או מן הנכרי - חולק ונותן לבעל השדה בפניו, כדי שידע [הבעלים] שטבל נטל. אכל החוכר שדה מישראל [לעובדה תמורת כמות תבואה קצובה] - אם נתן לו מזרע אותה שדה - תורם ואחר כך נותן לו מה ששקצץ לתן לו, ובעל השדה מעשר לעצמו. ואם נתן לו מזרע שדה אחרת, או ממין אחר - מוציא המעשר, ואחר כך נותן לו.

יב. החוכר שדה מן הנכרי - מעשר, ואחר כך נותן לו; קנס קנסו אותו בזה - כדי שלא יחזיר מן הגוי, ונמצאת השדה בורה לפניו, עד שייצטרף, וימכרנה לישראל. וכן המקבל שדה אבותיו [של הגוי] מן הגוי, קנסו אותו שיעשר ואחר כך יתן לגוי חלקו מעשר - כדי שלא יקפץ ויקבלנה ממנו, מפני שהיא שדה אבותיו, עד שתשאר לפניו בורה, כדי שיימכרנה לישראל.

יג. איזה הוא חוכר, ואיזה הוא מקבל? חוכר - שחוכר הקרקע בדבר קצוב מן הזרע בכך וכך סאה, בין עשת הרבה בין עשת מעט; ומקבל - הוא שיקבל אותה בחלק ממה שתעשה, חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהן. והשוכר - הוא ששוכר הקרקע במעות.

יד. שנים שקבלו שדה בארסות - חלק מהיבול עבודם וחלק לבעלים, או שירשו, או נשתתפו - יכול האחד לומר לחברו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני', אפוא יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני

נקבעו למעשר; ולא יאכל מהן צראי, עד שיוציא התרומה השנייה ויעשר.

כ. פרות שנגמרה מלאכתן, וחשכה עליהן לילי שבת - נקבעו; ולא יאכל מהן אפלו לאחר השבת, עד שיעשר.

כא. התינוקות שטמנו תאנים לשבת, ושכחו לעשרן - לא יאכלו למוצאי שבת, עד שיעשורו.

כב. תאנה שהיתה מיחדת לו לאכל פרותיה בשבת, ולקט ממנה בלפלה - לא יאכל עד שיעשר; הואיל ופרות אלו מיחדין לשבת, והשבת קובעת.

כג. היה אוכל באשכול, וחשכה עליו לילי שבת - הרי זה לא יגמר אכילתו בשבת, עד שיעשר; ואם הניחו לאחר השבת, הרי זה גומר.

יום שישי

הלכות מעשר פרק ו

א. מחליקין [משפטים הפנים] בתאנים וענבים של טבל, ואין בזה הפסד. וכל שאסור לזרים לאכלו בתרומה, מן הגרעינין והקלפות והעלין והתוצנין וכיוצא בהן - כף אסור לאכלו מן הטבל; וכן המעשר שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו. וכל שמתר לזרים לאכלו בתרומה מדברים אלו - כף מתר בטבל, ובמעשר שלא נטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שלא נפדו.

ב. אין מדליקין בטבל טמא אפלו בחל, ואין צריך לומר בשבת - שנאמר: "את משמרת תרומתי"; מה תרומה טהורה, אין לה בה אלא משעת הרמתה - אף תרומה טמאה, אין לה להנות בה אלא משעת הרמתה ואילף.

ג. אין מחפין בטבל - אין מכסים הזרעים בעפר, ואין זורעין את הטבל; ואפלו פרות שלא נגמרה מלאכתן, אסור לזרע מהן עד שיעשר. במה דברים אמורים? בתבואה וקטניות וכיוצא בהן. אבל העוקר שתלים שיש בהן פרות, ממקום למקום בתוף שדהו - הרי זה מתר, ואינו בזרע טבל, שהרי לא אסף הפרות. וכן העוקר לפת וצנונות, ושחלן במקום אחר - אם נתפנו להוסיף בגופן, מתר; ואם שתלן כדי שיקשו, ויקח הזרע שלהם - אסור, מפני שהוא בזרע חטים או שעורים של טבל.

ד. ליטרא מעשר טבול [מעשר ראשון שלא ניטל ממנו תרומת מעשר] שזרעה, והשביחה, והרי היא עשר ליטרין - חייבת במעשר; ואותה ליטרא, מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון. ליטרא בצלים שתקנה וזרעה - אינו מעשר לפי חשבון התוספת, אלא מעשר לפי בלו.

ה. זרעונים שהביאו [גדלו] שליש, ומרמן [גמר מלאכתם] ועשורן, ואחר כך זרען והוסיפו, ואין זרען פלה - הרי זה ספק אם חייבין במעשר מדבריהם הואיל והוסיפו, או אין חייבין; שהרי הזרע שעדין הוא קים ולא אבד, מעשר הוא; ואין אלו דומין לכצלים, שהבצלים אין דרפן להזרע.

ו. הזרע את הטבל, בין דבר שזרעו פלה בין דבר שאין

שבת קודש

הלכות מעשר פֶּרֶק ז

א. מי שהיה לו מאה לג של יין טבול מן התורה, ואמר: 'שני לגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן תרומה, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני' - לא יתחיל וישתה עד שנייח בסוף שעור תרומה ומעשרות, אלא פריש ואחר כך ישתה. ואין אומרים: 'זה שהניח בסוף, כאלו נברר בתחלה'; מפני שחייב תרומה ומעשרות - מן התורה, ואין אומרים בשל תורה נחשב כאלו נברר, עד שיברר.

ב. הקובע מעשרותיו בפי החכית, לא ישתה משוליה; בשוליה, לא ישתה מפיה; מפני שהמשקין מערכין. אכל הקובע בפי המגורה [מחטון], אוכל משוליה; קבע בשוליה, אוכל מפיה.

ג. ויש לאדם לקבוע מעשר שני ופודה אותו, וחזור ועושה אותו מעשר ראשון על אותן הפרות, או תרומת מעשר למקום אחר.

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן מעשרות - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואוכל ושותה, עד שיעשו כל אותן הפרות שהניח מעשר, ונותנן ללוי. מצאן שאכדו - הרי זה חושש לכל שהפריש, [ומעשר בשנית מספק] ואינו מעשר ודאי.

ה. המלנה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש על אותן המעות מחלקן - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואינו חושש שמה שנתן הכהן או הלוי, או העשיר העני.

ו. כיצד מפריש עליהן? מפריש התרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפרותיו, ומנכה בהן על ידי אחר לאותו הכהן או הלוי או העני שהלך; ואם היו רגלין לטל ממנו, והוא רגיל שלא יתן אלא להם - אינו צריך לזכות על ידי אחר. ואחר שפריש, מחשב כמה שנה זה שהפריש, ומנכה מן המלנה - עד שיפירע כל חובו; ומוכר התרומה לכל כהן שירצה, ואוכל המעשרות.

ז. כשהוא מחשב כמה שנים הפרות שהפריש - יש לו לחשב פשער הזול, ואינו חושש משום רבית; ואין השביעית משמטת חוב זה. ואם בא בעל הבית לחזור, אינו חוזר; אכל אם רצו אלו שלקחו המעות לחזור, חוזרין. נתיאשו הבעלים מהן - אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד. מת הכהן או הלוי או העני שהלך - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן בדרך הזו, עד שיטל רשות מן היורשין; והוא, שנייח להן קרקע, אפלו מלא מחט; אכל אם הניח כספים, אין רשות היורש מועלת. ואם הלך בפני בית דין על מנת שפריש על מעות אלו מחלקם, אינו צריך לטל רשות מן היורשין. העשיר העני - אין מפרישין עליו, אף על פי שהלוהו בבית דין; ונכה הלה כמה שבידו.

שעורים, 'אתה יין ואני שמן' - מפני שהן מוכרין את הטבל.

טו. כהן ולוי שלקחו פרות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן - [בית דין] מוציאין את התרומה ואת המעשרות מידיהן, ונותנין אותן לכהנים וללויים אחרים; קנס הוא להם - כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקנו טבילים, כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים. ואם קנו קדם שתגמר מלאכתן, כגון שלקחו תבואה קדם מרוח - אין מוציאין מידן.

טז. כהן או לוי שמכרו פרות תלושין לישראל, קדם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר, אם מכרו במחבר - הרי התרומה או המעשר שלהן; ואם מכרו אחר גמר מלאכה - הרי התרומה והמעשר של לוקח, ומפריש ונותן לכל כהן או לוי שירצה.

יז. כהן ולוי שקבלו שדה מישראל - כשם שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ומעשרות; והישראל נוטל חלקו, ונותן לכל כהן או לוי שירצה. אכל ישראל שקבל שדה מכהן או מלוי - התרומה או המעשר לבעל השדה, ושאר המתנות [כגון מעשר שני] חולקין.

יח. המקבל זיתים להוציא מהן שמן - בין ישראל מכהן או לוי, בין כהן או לוי מישראל - כשם שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ומעשרות, מפני שהשמן, חשוב הוא.

יט. כהן שמכר שדה לישראל, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלה שלי לעולם' - הרי הן שלו; כיון שאמר 'על מנת', נעשה כמי ששיר מקום המעשר. ואם מת הכהן, הרי בנו כשאר הכהנים. ואם אמר לו: 'על מנת שהמעשרות לי ולבני' - מת הוא, ושלם בנו. 'על מנת שהמעשרות שלי, כל זמן שהיא לפניך' - מכרה לאחר - אף על פי שחזר ולקחה, אין לכהן אותן המעשרות.

כ. ישראל שקבל שדה מכהן ולוי, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלי ארבע או חמש שנים' - מתר. 'על מנת שהן שלי לעולם' - אסור, שאין כהן עושה כהן. וכן כן לוי שהיה עליו חוב לישראל - לא יהיה ישראל זה גובה מאחרים, ומפריש עד שיפירע כנגד חובו; שאין לוי זה עושה בעל חוב שלו כלוי אחר, שייגבה מעשר מאחרים.

כא. ישראל שירש טבל ממרח [שנגמר מלאכתו] מאבי אמו כהן, ואותו אבי אמו ירשו מאבי אמו ישראל - הרי זה מפריש ממנו מעשרותיו, והן שלו; שהמתנות הראויות לתרם - כמו שהורמו הן, אף על פי שעדין לא הורמו.

כב. הנותן שדהו בקבלה לגוי, או למי שאינו נאמן על המעשרות - אף על פי שלא באו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. נתנה לעם הארץ - עד שלא באו לעונת המעשרות, אינו צריך לעשר על ידם; ומשבאו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. כיצד הוא עושה? עומד על הגרן, ונוטל; ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראים להם.

תְּרוּמָתָן, וְאָמַר: 'מַעֲשֵׂרוֹת זֶה בְּזֹו' - הֲרֵאשׁוּנָה מַעֲשֵׂרָת. אָמַר: 'מַעֲשֵׂרוֹת זֶה בְּזֹו וְזֹו בְּזֹו' - הֲרֵאשׁוּנָה מַעֲשֵׂרָת, שֶׁהָרִי קָבַע מַעֲשֵׂרוֹתֶיהָ בַּשָּׁנָה; וְאִין הַשָּׁנָה מַעֲשֵׂרָת, שְׁאִין מִפְּרִישֵׁין מַעֲשֵׂר מִן הֲרֵאשׁוּנָה שֶׁכָּבַר נִפְטָרָה עַל הַשָּׁנָה שֶׁעֲדִין הִיא חֵיבָת בְּמַעֲשֵׂר שְׁתִּיתָן.

יב. אָמַר: 'מַעֲשֵׂרוֹת שְׁתֵּי כָּלכָּלוֹת אֱלוֹ, מַעֲשֵׂר כָּל אַחַת מֵהֶן קָבוּעַ בַּחֲבֵרָתָהּ' - קָרָא שָׁם [- הָרִי הֵם מַעֲשֵׂרוֹת], וְכָבַר קָבַע מַעֲשֵׂרוֹתֶיהֶן בְּהֶן; וּמוֹצִיא מֵהֶן הַמַּעֲשֵׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂרוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר.

יג. וְכִיצַד מַעֲשֵׂרָן [בַּפּוּעַל]? מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שְׁתִּיתָן מֵאַחַת מֵהֶן, אוּ מַעֲשֵׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמָּנָה - אִם הֵיוּ שְׁוֹת; וְאִם הֵיטָה אַחַת גְּדוּלָה מִחֲבֵרָתָהּ - מִפְּרִישׁ מִן הַקְּטָנָה מַעֲשֵׂר הַגְּדוּלָה, וּמִן הַגְּדוּלָה מַעֲשֵׂר הַקְּטָנָה.

ח. יִשְׂרָאֵל שְׁאָמַר לְכֹן לֹוי: 'כּוֹר [- מִידָה] מַעֲשֵׂר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי' - רִשְׁאֵי בֶן לֹוי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר, אִף עַל פִּי שְׁלֵא מִשֶּׁךְ; וְאִם נָתַנוּ הַיִּשְׂרָאֵלִי לֹוִי אַחֵר, אִין לוֹ עֲלֹו אֲלָא תְּרַעַמַת.

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת בַּמַּגּוּרָה [מחטן], וְנָתַן סָאָה לְלֹוִי וּסָאָה לְעַנִּי - לֹא יִפְרִישׁ שְׁמוּנַת סָאִין מִן הַמַּגּוּרָה וְיֹאכַל אוֹתָן, אֲלָא אִם בֶּן יוֹדֵעַ שְׁשִׁיתִי סָאִין שֶׁל מַעֲשֵׂרוֹת קִמִּין; אֲכַל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלֹוִי וְהַעַנִּי, אִינוּ מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן אֲלָא לְפִי חֶשְׁבוֹן הַנֶּשְׁאָר מִשְׁתֵּי הַסָּאִין.

י. עַנִּיִּים שֶׁהִחֲלִיפוּ מִתְּנוּתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן שֶׁנָּתַנוּ לוֹ סָאָה שֶׁל לְקַט אוּ שֶׁכַּחַה וּפְאָה וּמַעֲשֵׂר עַנִּי, וְנִטְלוּ סָאָה מִן הַגֶּרֶן - זֶה שֶׁנִּטַּל מֵהֶן פְּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּרִשׁוֹת בַּעַל הַבַּיִת; וְזֶה שֶׁנִּטְלוּ מִמֶּנּוּ חֵיב, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חֲלָף מִתְּנוּתֵיהֶן הַפְּטוּרִין.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כָּלכָּלוֹת שֶׁל טָבַל שֶׁנִּטְלָה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ט אלול - כ"ה אלול ה'תשס"ז

מִמְלָאכָה בְּיוֹם הֲרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסַּפּוֹת, וְהוּא אָמַרו: "בְּיוֹם הֲרֵאשׁוֹן מִקְּרֵא-קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, לה).

הַמְצָוָה הַשְּׂכ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסַּפּוֹת, וְהוּא אָמַרו בְּיוֹם זֶה: "כָּל-מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמְצָוָה הַקַּס"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ לְשַׁבּוֹת מִמְלָאכָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסַּפּוֹת, וְהוּא אָמַרו יִתְעַלָּה: "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְּרֵא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם" (שם לו). וְדַע שֶׁשְּׁבִיתָהּ זֶה שֶׁנִּצְטוּיְנוּ בָּהּ בְּכָל-יּוֹם וְיוֹם מִשְׁשַׁת הַיָּמִים הָאֵלֶּה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דִּינָהּ בְּכָל-יּוֹם-טוֹב מִהֶם כְּדִין אֶחָד, וְאִין שׁוּם יּוֹם מִהֶם מִיֶּחֶד בְּשְׁבִיתָהּ (שׁוּנָה בְּדִינֵי הַשְּׁבִיתָהּ שֶׁלּוֹ) שְׁאִינָה בְּשָׁנִי, וְכֵן מִתָּר לָנוּ לְהַתְּעַסֵּק בְּאֲכָל נֶפֶשׁ בְּכָל-יּוֹם-טוֹב מִהֶם. לְפִיכֶן הִלְכַת שְׁבִיתָהּ זֶה הִיא הִלְכָה אַחַת הַפּוֹלְלָת כָּל-יּוֹם טוֹב. וְכָבַר נִתְבָּאָרוּ כָּל-דִּינֵי שְׁבִיתָהּ זֶה בְּמַסְכַּת יּוֹם-טוֹב. אֲכַל הַשְּׁבִיתָהּ הַמְצָוָה בְּשַׁבַּת וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיא אוֹתָהּ הַשְּׁבִיתָהּ עֲצָמָה בְּתוֹסְפוֹת רְבוּת, לְפִי שְׁלֵא הִתִּיר בְּשָׁנִי יָמִים אֱלוֹ אֲכַל נֶפֶשׁ. וַיֵּשׁ עוֹד דְּבָרִים הַמְּתָרִים בְּיוֹם-טוֹב וְאֶסוּרִים בְּשַׁבַּת, אִף-עַל-פִּי שְׁאִינָם אֲכַל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמַסְכַּת יּוֹם-טוֹב (ביצה יב.).

יום ראשון

מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.

מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.

הַמְצָוָה הַקַּס"ב — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ לְשַׁבּוֹת מִמְלָאכָה בְּיוֹם עֲצָרָת, וְהוּא אָמַרו: "וּקְרֵאתֶם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְּרֵא-קֹדֶשׁ" (ויקרא כג, כא).

הַמְצָוָה הַשְּׂכ"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם עֲצָרָת, וְהוּא אָמַרו: "כָּל-מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם).

הַמְצָוָה הַקַּס"ג — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ לְשַׁבּוֹת מִמְלָאכָה בְּיוֹם אֶחָד בְּתִשְׂרִי, וְהוּא אָמַרו: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן [וְגו']" (שם, כד). וְכָבַר קָדַם לָךְ לְשׁוֹנָם (כבר התעכבנו במצוות עשה צ, קלה, קנט — על לשון חז"ל) בְּאֶמְרָם: "הֵאֵי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא."

הַמְצָוָה הַשְּׂכ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וְהוּא אָמַרו בּו: "כָּל-מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם, כה).

יום שני

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכו.

מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.

הַמְצָוָה הַקַּס"ו — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּיְנוּ לְשַׁבּוֹת

מַעֲרָבָא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה א) אָמְרוּ: "חֲמֵץ חֲיִבִּין עָלָיו עֲשֵׂה וְלֹא-תַעֲשֶׂה: עֲשֵׂה עַל בַּעוּר, דְּכַתִּיב "תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם"; לֹא-תַעֲשֶׂה, דְּכַתִּיב "שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֶכֶם" (שם יט). וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּרִישׁ פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקַּצ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאֲכֹל חֲמֵץ בַּפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יֵאָכַל חֲמֵץ" (שם יג, א), וּבָאֵר שֶׁהוּא בְּכַרְת וְאָמְרוּ: "כִּי כָל-אֲכֹל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה" (שם יב, טו), אִם הוּא מִזֵּיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חֲיָב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקַּצ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאֲכֹל דְּבָרִים שֵׁישׁ בָּהֶם תַּעֲרֹכֶת חֲמֵץ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָם לְחֵם, כְּגוֹן הַכּוֹתֵחַ וְהַמּוֹרֵס וְהַשֶּׂכֶר (מאכלים עם תַּעֲרוּבַת קִמַּח) וְדוּמִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ: "כָּל-מִחְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ" (שם, ב). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "כָּל-מִחְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ — לְרַבּוֹת כּוֹתֵחַ הַבְּבִילִי וְשֶׂכֶר הַמְּדִי וְחֲמֵץ הָאֲדוּמִי. יְכוּל יִהְיוּ חֲיִבִּין עֲלֵיהֶן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תִּלְמוּד לומר: "חֲמֵץ" — מָה חֲמֵץ מִיָּחַד שֶׁהוּא מִין (חמץ) גָּמוּר, יִצְאוּ אֵלָיו שְׂאִינָן מִין גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לְעִבּוּר עֲלֵיהֶן בְּלֹא-תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּפְּסָחִים (מג), שְׂאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּמְזַהְרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הָאוֹכְלִים חֲיָב מִלְּקוֹת אֲלָא אִם יֵשׁ (מַצְטַבֵּר) בָּהֶם כְּזֵית חֲמֵץ בְּכַדִּי אֲכִילַת פָּרֶס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); אָבֵל אִם יֵשׁ בָּהֶם עֲרוּב חֲמֵץ פְּחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה — אֵין חֲיָבִים עַל אֲכִילָתָם מִלְּקוֹת.

יום רביעי

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח. המצוה המְשַׁלְּמָה מְאֵתִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שְׂלֹא יִרְאֶה חֲמֵץ בְּכָל-מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל-שְׁבַעַת הַיָּמִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ חֲמֵץ וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלְךָ" (שמות יג, ז). וְאֵין אֵלָיו שְׁנֵי לְאוּיִן בְּשְׁנֵי עֲנִינִים, אֲלָא הֵם בְּעֲנִינֵן אֶחָד. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (ביצה ז): "פְּתַח הַכְּתוּב בְּחֲמֵץ

הַמִּצְוָה הַשְּׂכ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וְהוּא אָמְרוּ בוּ: "כָּל-מְלֹאכֶת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (שם). וְדַע שֶׁשְׂשֵׁה יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ כָּל-הָעוֹשֶׂה אֵיזוּ מְלֹאכָה שֶׁתִּהְיֶה בְּאִיזָה יוֹם מֵהֶם שֶׁיִּהְיֶה — לֹקֵה, אֲלֹא-אִם הִיְתָה הַמְּלֹאכָה מִמֶּה-שֶׁצָּרִיךְ לוֹ בְּאֲכָל נֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם (בפסח): "אֵךְ אֲשֶׁר יֵאָכַל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" (שמות יב, טז). וְהוּא הִדִּין לְשָׂאֵר יָמִים טוֹבִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּת בִּיצָה.

הַמִּצְוָה הַקַּצ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאֲכֹל חֲמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבַּעָה עָשָׂר (לניסן), וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תֹאכַל עָלָיו חֲמֵץ" (דברים טז, ג). כְּנוּי זֶה (תיבת "עליו") מוֹסֵב עַל כְּבֹשׁ הַפֶּסַח, שְׁחוּבָה לְשַׁחֲטוֹ בֵּין הָעֶרְבִים בְּיוֹם י"ד, אָמַר (וכונת הכתוב): כִּי מִשְׁיַחֲוֹל זְמַן שֶׁחִיטָּתוֹ לֹא-תֹאכַל חֲמֵץ. וּבַגְּמָרָא פְּסָחִים (כח): "מִנֵּיִן לְאוֹכַל חֲמֵץ מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה שֶׁהוּא בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? שְׁנֵאָמַר: לֹא-תֹאכַל עָלָיו חֲמֵץ". וְשֵׁם (ד): אָמְרוּ: "דְּכִלִּי עֲלֵמָא מִיָּהָא (ברם, לכל השיטות) חֲמֵץ מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה (שעה שביעית ואילך) דְּאוֹרִיתָא". כְּךָ מְצִאנוּ לְשׁוֹן כָּל-הַנְּסַחֹת הַמְּדִיקוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לְפָנֵי חֲכָמֵי הַתְּלִמוּד. וְשֵׁם (ב): אָמְרוּ בְּטַעַם אֲסוּר אֲכִילַת הַחֲמֵץ בְּשַׁעַת שְׁשִׁית (מתחילתה), אָמְרוּ: "עֲבָדוּ רַבְּנָן הַרְחָקָה יִתְרָה כִּי הֵיכִי דְלָא לְגַע בְּאֲסוּרָא דְּאוֹרִיתָא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). וְמִי שֶׁעָבַר וְאָכַל חֲמֵץ אַחַר חֲצוֹת — לֹקֵה. וּכְבָר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּתַחֲלַת פְּסָחִים.

יום שלישי

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.

הַמִּצְוָה הַקַּנ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְבַעַר אֶת-הַחֲמֵץ מִרְשׁוֹתֵינוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְּׁבֵתָת שָׂאֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם" (שמות יב, טו), וְחֲכָמִים קוֹרְאִים לָהּ גַם כֵּן: מִצְוַת בַּעוּר, כְּלוֹמַר: בַּעוּר חֲמֵץ. וּבַגְּמָרָא סְנֵהֲדִרִין מְגֻמְרָא דְּכַנִּי

מה שְעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהַעֲוֹל שְעָשׂוּ בָנוּ וּמָה שְעָנּוּ אוֹתָנוּ הַמְצָרִים וְאֵיךְ נִפְרַע לָנוּ ה' מֵהֶם, וּלְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל-הַחֲסֵד אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ — הָרִי זֶה מִשְׁבַּח, כְּמוֹ שְאָמְרוּ: "כָּל-הַמְאָרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח". וְהַפְתּוּב שְבָא לָנוּ בְצוּי זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח). וְכֵן הַפְּרוּשׁ (מכילתא): "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — יְכוֹל מֵרֵאשׁ הַחֲדָשׁ? תִּלְמוּד לומר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אֵי בַּיּוֹם הַהוּא — יְכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמוּד לומר: בְּעֵבוֹר זֶה (שם); לֹא אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְשָׁעָה שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחֵן לְפָנֶיךָ", כְּלוֹמֵר: מִתְחַלֵּת הַלֵּילָה חֵיב לְסַפֵּר. וְלִשְׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "מְכַלֵּל שְׁנֵאֲמַר וְהִיא כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ (שם יד) יְכוֹל אִם יִשְׁאַלְךָ — אֵתָהּ מְגִיד לוֹ; וְאִם לֹא — אֵין אֵתָהּ מְגִיד לוֹ? תִּלְמוּד לומר: וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵלָךְ. אֵין לִי אֶלָּא בְזִמְנֵן שֵׁישׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, בֵּינוּ לְבֵין אַחֲרִים מְנִינֵן? תִּלְמוּד לומר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הַעַם זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלוֹמֵר: צְוָה לְזַכֵּרוֹ כְּמוֹ שְאָמַר "זְכוֹר אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). וְכֵבֵר יִדְעָתָ לְשׁוֹנָם (בנוסח ההגדה): "אֶפְלוּ בְלָנוּ חֲכָמִים, בְּלָנוּ נְבוֹנִים, בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת-הַתּוֹרָה — מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף פְּסָחִים.

נוסח ההגדה ראה בשלש פרקים ליום עמוד ס-סג
הַמְצָוָה הַק"ע — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיָנוּ לְשִׁמוּעַ קוֹל שׁוֹפֵר בַּיּוֹם הָאֶחָד בְּתִשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ עָלֵינוּ: "יּוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט, א). וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשְּׁנָה. וְאֵין הַנְּשִׂים חֵיבוֹת בָּהּ.

יום שישי

מצות עשה קסח.

הַמְצָוָה הַקס"ח — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיָנוּ לִישֵׁב בְּסִכָּה שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל-יְמֵי הַחֵג, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּסִפְתָּ תִשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּתָּא הַמִּיחַדָּת לְכָף, כְּלוֹמֵר: מִסְכַּת סִכָּה. וְאֵין הַנְּשִׂים חֵיבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

וְסִיִּם בְּשָׂאוֹר — לומר לך: הֵינּוּ חֲמֵץ הֵינּוּ שָׂאוֹר, כְּלוֹמֵר: שְׂאֵין חֲלוּק בֵּין הַשָּׂאוֹר (המחמיץ) עֲצָמוֹ אוֹ הַדָּבָר שְׁנִתְחַמֵּץ. וּמִי שְׁעָבֵר וְהֵנִיחַ חֲמֵץ בְּרִשּׁוֹתוֹ — אֵינוֹ חֵיב מְלָקוֹת, אֶלָּא אִם לָקַח חֲמֵץ בְּפִסַּח וְקָנְהוּ שְׂיָהָא (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וְלִשְׁוֹן הַתּוֹסְפָתָא. "הַמְשִׁיר חֲמֵץ בְּפִסַּח וְהַמְקִיִּם כָּלֵאִים בְּכָרֶם — אֵינוֹ לֹקֵה".

הַמְצָוָה הַר"א — הַאֲזַהְרָה שְׁהַזְהִרְנוּ שְׂאֵל יִמְצָא חֲמֵץ בְּרִשּׁוֹתָנוּ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאָה אוֹ אִם הוּא מְפָקֵד, וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים שָׂאוֹר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֹכֶם" (שם יב, ט). וְגַם זֶה לֹקֵין עָלֵינוּ בְּתַנְאֵי שְׂיָהָא שָׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שְׁהַזְהִירוּ לְפִי הַכְּלָלִים שְׁנִתְבָּאָרוּ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת (כא). וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמִקּוֹמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּכָל יְרָאָה וּבִל יִמְצָא. וּבְתַחֲלַת מִסְכַּת פְּסָחִים (ה). נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמְצָוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׁם נִתְבָּאָרוּ הָעֲנִינִים שְׁהַזְהִיר עָלֵיהֶם בְּאָמְרוּ: "לֹא-יְרָאָה וְגו' בְּכָל-גְּבֻלָּךְ" (שם יג, ז) וְהָעֲנִינִים שְׁהַזְהִיר עָלֵיהֶם בְּאָמְרוּ: "לֹא-יִמְצָא בְּבִתְיֹכֶם". וְשָׁם נִתְבָּאָר שְׂכָל-לָאוּ (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לומר מן-הָאֲחֵר עֲנִינֵן שְׂאֵל הִיא בּוֹ, וְשִׁהַמְקִיִּם חֲמֵץ בְּפִסַּח עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לָאוּיִן: עַל כָּל-יְרָאָה וְעַל כָּל-יִמְצָא.

הַמְצָוָה הַקנ"ח — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיָנוּ לֶאֱכֹל מִצָּה בְּלִיל ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֵׁישׁ כְּבֶשׂ הַפְּסַח וּבֵין שְׂאֵין, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּעֵרֶב תֹּאכְלוּ מִצָּת" (שם יב, יח). וּבְפְרוּשׁ אָמְרוּ: "בְּעֵרֶב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת — הַפְּתוּב קָבַעוּ חוֹבָה". וְכֵבֵר נִתְבָּאָר בְּפְסָחִים, שְׂאֲכִילַת מִצָּה בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן — חוֹבָה; מִכָּאֵן וְאֵילָף — רִשּׁוֹת. וְכֵבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּסָחִים.

יום חמישי

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה

מצות עשה קע (מספר משנה תורה)

הַמְצָוָה הַקנ"ז — הַצּוּי שְׁנֵצְטוּיָנוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִיל ט"ו בְּנִיסָן בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה כְּפִי צַחוֹת לְשׁוֹן הַמְּסַפֵּר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכָל-מַה-שֵׁיִסִּיף לְסַפֵּר וְלִהְאָרִיךְ בְּדְבָרִים בְּהַגְדַּלַת

סָכָה. וְשֵׁם (מא.) נְתַבְּאָר, שְׁאִין מְצֻנָה זו חוֹבָה
 שְׁבַעַת יָמִים אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ בְּלֶבֶד; אֲכָל בְּשָׂאָר
 מְקוֹמוֹת, בְּיֹם הָרֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד הִיא חוֹבָה מִן־
 הַתּוֹרָה. וְאִין הַנְּשִׂים תְּיָבוֹת בְּמְצֻנָה זו.

שבת קודש

מצות עשה קסט.

הַמְצֻנָה הַקַּס"ט — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְטוֹל
 לוֹלֵב וְלְשִׁמוֹחַ לְפָנֵי ה' שְׁבַעַת יָמִים, וְהוּא אָמְרוּ
 יְתַעֲלֶה: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיֹם הָרֵאשׁוֹן וְגו'"
 (ויקרא כג, מ). וְכִכְר נְתַבְּאָרוּ דִּינֵי מְצֻנָה זוּ בְּמִסְכָּת

אגרות קודש

בי"ה, כי אלול, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב אשר בנוגע ללימוד התניא, הנה אין אצלו החוברת בה הועתקה חלוקת
 התניא לימי השנה מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

הנה מוסג"פ החוברת, ומובן אשר זהו שיעור לימוד בתור סגולה מיוחדת וכמו השיעורים השנים
 דחומש ותהלים באופן תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר, אבל מצד הענין דלימוד התורה ובפרט באילנא דחיי
 פנימיות התורה שבימינו אלה נתגלתה ומבוארת ביותר ובעומק ההעלם בתורת החסידות, הנה מוכרח
 הלימוד **בשופי**.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בי"ה, כי אלול, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום עש"ק, בו שואל במאמר רז"ל אדם אתם קרוים אדם ומה שמחלק בתוספת
 ד"ה ואין (יבמות סא, א) בין אדם להאדם, וקשה לו מאיזה כתובים.

הנה יעיין במלבי"ם ויקרא א, ב בארוכה.

והנה אין עיקר ענינו של תלמידי ישיבה לחפש קושיות ואפילו לחדש חידושים, ואם בא זה בדרך
 אגב מה טוב, ובאם לא הרי די ומספיק אם ילמוד בהתמדה ובסקידה בתורת הנגלה וכן בתורת
 החסידות, וחבל על הזמן שיתן על שני הענינים האמורים לעיל.

ומה שכותב אודות מוסר ודרך בעבודה, הנה הוא כלול בהנ"ל והנני כופל עוד הפעם שישמור שלשת
 השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא
 הידועים, עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים ולכתיבה וחתימה טובה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

ו אבל אם רוצה ישראל להשכיר המרחץ לנכרי שיעבוד בו הנכרי בכל אימת שירצה ולא יהיה מוכרח בעבודתו⁷² ויטול כל השכר לעצמו רק שיתן להישראל דבר קצוב⁷³ בכל שנה או בכל חדש בין שייסקנו או לא יסיקנו מן הדין היה מותר שאף שהנכרי יעבוד בו בשבת הרי אינו מתכוין בעבודתו לטובת ישראל אלא לטובת עצמו שהרי אף אם לא יסיקנו בשבת לא ינכה להישראל כלום משכרו ואף אם היה הישראל מנכה לו⁷⁴ אם לא היה מסיקו אעפ"כ היה מסיקו כדי להשתכר נמצא שעושה רק לטובת עצמו⁷⁵ אעפ"כ אסרו חכמים לעשות כן מפני מראית העין לפי ששם הישראל נקרא על המרחץ שהכל יודעים⁷⁶ שמרחץ זה הוא של ישראל וכשיראו שנכרים רוחצים במרחצו של ישראל בשבת ונכרי מתעסק במרחץ יאמרו שנכרי זה הוא שכיר יום אצל הישראל ויחשדוהו שעובר על דברי סופרים במה שמניח את הנכרי להתעסק בשבת (או אפשר יחשדו את הישראל שהוא שכר לו נכרי זה שיתעסק במרחצו בשבת⁷⁷) ואף שגם הישראלים רחצו בתוכו לפעמים בחול וראו שנכרי זה הוא המתעסק גם בחול מכל מקום לא יעלה על דעתם שהישראל השכיר המרחץ לנכרי זה שיטול כל השכר לעצמו ונכרי זה מתעסק בו לדעת עצמו שלא בשליחות הישראל לפי שאין דרך רוב העולם לשכור המרחץ לפי שהוצאותיו מרובות ושכרו מועט ואין השכר מספיק להשוכר ליתן דבר קצוב לבעל המרחץ ושישתייר לו סך חשוב יתר על שכר מרחו ועמלו לפיכך דרך העולם שכל מי שיש לו מרחץ שוכר לו פועל שיתעסק בו וכל השכר הוא לבעל המרחץ:

ז אבל מותר להשכיר שדה לנכרי⁷⁸⁻⁸⁰ שיעבוד עבודתה כל אימת שירצה ולא יהיה מוכרח בעבודתו⁸¹ ויטול כל הפירות לעצמו רק שיתן להישראל דבר קצוב בכל שנה בין שיתן לו מעות בין שיתן לו מפירות שדה זו והנכרי עובד אפילו בשבת ואין לחוש למראית העין שיאמרו שהנכרי שכיר יום הוא אצל הישראל או ששכרו לעבוד אדמתו בשבת⁸² לפי שדרך רוב העולם הוא ליתן השדה באריסות לאריס דהיינו אדם המקבל השדות לחורשן ולזרען ולעבוד כל עבודתן ונוטל בשכר עבודתו מחצה או שלישי או רביעי הפירות והשאר לבעל השדה⁸³ לכן מן הסתם כשיראו נכרי עובד בשבת בשדה של ישראל יאמרו שזהו אריסו של הישראל וליתן השדה באריסות לנכרי אין בו שום איסור כלל אע"פ שיש להישראל הנאה במלאכה שהאריס עושה בשדה בשבת שהרי רוב הפירות של השדה הם של הישראל מכל מקום כיון שהנכרי אינו מתכוין במלאכתו בשביל טובת הישראל אלא בשביל טובת עצמו שיטול חלק המגיע לו מפירות השדה אע"פ שמאיליו נהנה הישראל אין בכך כלום רק שיהיה שלא יאמר לו שיעשה בשבת⁸⁴:

ביאורים

ימינו, שהנכרי מקבל את הרווחים), אבל קבלנות, וכל שכן שכירות למלאכה שנתבארה בסעיף ד – אסורים.
(מ"א) להשכיר שדה לנכרי – השכרת שדה ושאר דברים לישראל מחלל שבת, דינו כנכרי, אלא שנוסף האיסור של 'לפני עוור'.
(מ"ב) להשכיר שדה – ודין השכרת כלים נתבאר להלן סי' רמו סעיף ב.
(מ"ג) או ששכרו – שני חשדות אלו (שהוא שכיר יום, או שאמר לו להתעסק בשבת) הוזכרו גם בסעיף הקודם.
(מ"ד) והשאר לבעל השדה – הצמח צדק³⁹ דן בהיתר האריסות אם הוא דוקא כשלוקח בפירות או אפילו כשלוקח מעות לפי ערך הפירות. ומסיק שההיתר יותר מרווח כשנותן לנכרי הברירה לקבל מהפירות בחלקו או מעות כערך הפירות.
(מ"ה) שלא יאמר לו שיעשה בשבת – שאז נראה קצת כעושה שליחותו של הישראל ולא בשביל עצמו בלבד.

(ד) ולא יהיה מוכרח בעבודתו – כיון שישנם מלאכות שגם אם הגוי עושה עבודתו בקבלנות – חייב הוא לעבוד בשבת, ודוגמא לכך להלן סי' רמד סעיף כ.
(ה) דבר קצוב – דהיינו חכירה³⁷.
(ו) ואף אם היה הישראל מנכה לו – לגבי מרחץ אין חילוק אם מנכה לו כשלא עובד בשבת, כיון שאסרו בכל ענין, אבל להלן בסי' רמו (סעיף ג') לגבי כלים שאינם אסורים משום מראית עין, נתבאר החילוק כשמנכה לו שכר שבת, או לא.
(ז) רק לטובת עצמו – ולכך אינו נראה כשלוחו של הישראל.
(ח) שהכל יודעים – וכשאינן הכל יודעים אין חשש מראית עין³⁸. וכשרק מקצת יודעים נתבאר בסי' רנב סעיף ח.
(ט) שיתעסק במרחצו בשבת – דהיינו ששכרו מיוחד לשבת, והוא גרוע יותר משכיר יום.
(י) להשכיר שדה לנכרי – דהיינו חכירה ("השכרה" בלשון

מקורות

(39) שו"ת או"ח סי' לג, וסי' פח.

(37) ולא קבלנות ושכירות כבסעיפים ג' וד'.

חלק ב' הלכות שבת סימן רמג

(38) להלן סעיף טו.

לקוטי תורה

תוכן הפרק: ממעמקים קראתיך הוי' - הצעקה מעומקא דלבא המעוררת את "עומק העליון"
 [כדי להבין החידוש בהעבודה דראש השנה לגבי כל השנה כולה - יקדים ביאור כוחה של תשובה לתקן ביטול מצות עשה:]

אך מי שפונם בתורה ומצות, הן בסוד מרע והן בועשה טוב, כל חד לפום מאי דידע כנפשיה, ואי אפשר לו להמשיך רצון העליון ב"ה לגילוי מדת מלכותו ית' - מאחר שפרק מעליו עולו יתברך - הנה בזה הוא יתרון מעלת ראש השנה ועשרת ימי תשובה, שבהם ועל ידם יומשך רצון העליון ב"ה.

וביאור ענין זה, הנה צריך להבין איך יש כח בתשובה לתקן כל הפגם שבביטול מצות עשה.

כי הנה במצות לא תעשה, שאם עבר עבירה אחת קנה לו קמינור א' וכו' כמו ששנינו בפרקי אבות, מאחר ש"שוב אל ה' וירחמנו", [הרי שעל ידי התשובה] מעורר רחמים רבים למעלה, והם בחינת מים טהורים שהכתוב אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וכתוב אם רחץ ה' כו', שע"ז אומרים מחה והעבר פשעינו כו', שע"ז הוא מוחה ומעביר הפשע והקמינור, וכמאמר והרשעה כולה בעשן תכלה כי תעביר כו' כמו שכתוב ואת רוח המומאה אעביר כו'.

הכח בתשובה לתקן עבירה של מצות לא תעשה מובן, כי התשובה מטהרת את האדם מן הרע והטומאה שנדבקו בנפשו על ידי החטא, והקב"ה ברחמי הגדולים מוחה את הפשע והקטיגור שנוצר ע"י העון.

אבל מצות עשה שהם המשכות אברין דמלכא, ומאחר שפגם וגרם חסרון השפעתם, כמה איפוא יתוקן על ידי התשובה להיות שלימות השפעתם ומילוי חסרונם.

אבל כיצד יש בכוחה של תשובה למלא ולהשלים את החסרון שנוצר ע"י ביטול מצות עשה. דבשלמא אם כל ענין המצוות הי' רק עשיית המצוה גרידא, ניתן להבין שאם עשה תשובה מוחלין לו על העדר העשי'; אבל מאחר שמטרת המצוות היא להמשיך אור אין סוף ב"ה למטה (שעל שם זה נקראות "רמ"ח אברין דמלכא" כנ"ל), הרי כשלא קיים העשה לא נמשך האור והשפע, ואיך ניתן לתקן חסרון זה ע"י התשובה.

אך הנה כתיב ממעמקים קראתיך ה'. כדי להבין כיצד יש בכח התשובה להשלים את חסרון האור שע"י ביטול מצות עשה יש להקדים את הפירוש הפנימי בכתוב "ממעמקים קראתיך הוי'".

פירוש, שלחיות קראתיך, מההעלם אל הגילוי. לפי התוכן הפנימי, פירוש "קראתיך הוי'" הוא, שהאדם פועל שהקב"ה יפנה אל האדם, "כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו", כלומר, "קריאה" מורה על ענין ההמשכה והגילוי, ולפי זה, פירוש "קראתיך הוי'" הוא, שהאדם קורא וממשיך את הקב"ה שיתגלה אליו.

להיות בחינת הוי'.

ובעומק יותר, פירוש "קראתיך הוי'" הוא, שהאדם פועל שיהי' גילוי שם הוי' ("קראתיך להיות בחינת הוי'"), כי הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא למעלה גם משם הוי', וענין ה"קריאה" הוא, שהקב"ה יומשך ויתגלה אלינו על ידי שיורד ומתצמצם באותיות שם הוי'.

דהיינו המשכות והשפעות בחינת אברין דמלכא. הגילוי דבחינת שם הוי' ("קראתיך להיות בחינת הוי'") הוא הוא ענין ההמשכות וההשפעות הנפעל ע"י המצוות שהן "אברין דמלכא" (כנ"ל), לפי שד' אותיות שם הוי' הן "כלים" שבתוכם מאיר אור אין סוף ב"ה, דבכל אות ישנה המשכה אחרת מאור אין סוף ב"ה לפי ענינה של אות זו (מעין וע"ד אברין הגוף שבתוכם מלוכש חיות הנפש).

הוא ע"י ממעמקים, דהיינו עומק העליון, הוא רצון העליון שלמעלה מעלה מבחינת השתלשלות.

כדי "לקרוא" ולהמשיך אור אין סוף ב"ה "להיות בחינת הוי'", היינו שיומשך אור אין סוף ב"ה בתוך ד' אותיות שם הוי' (שהן "אברין דמלכא") - צריכים "להגיע" לאור אין סוף ב"ה עצמו ("מקור" המשכה וגילוי זה) שלמעלה מעלה מד' אותיות שם הוי' ב"ה.

אור אין סוף ב"ה עצמו (כפי שהוא למעלה מעלה מבחינת ההשפעה שבתוך אותיות שם הוי') הוא בחינת "רצון העליון" - שהוא "עצם" הרצון שלמעלה מחכמה. ועל זה נאמר "ממעמקים קראתיך הוי'", ששרשה ומקורה של המשכה וגילוי זה "להיות בחינת הוי'" (כלומר, המשכת אור אין סוף ב"ה בתוך ד' אותיות שם הוי') הוא מבחינת "מעמקים", היינו

שאינו לו כח לדבר ולהוציא בשפתיו ורוח פיו, ואין לו אלא צעקת הלב, לפי שננעה עד מיצוי הנפש ממש.

אם אפשר לאדם לבטא את המרירות באותיות, הרי זה סימן שיש למרירותו גבול, משא"כ דבר שנוגע בעצם נפשו ממש גורם למרירות בלתי מוגבלת שאי אפשר לה לבוא לידי ביטוי בקול ואותיות, כמו בחנה שנאמר "והיא מרת נפש.. וקולה לא ישמע".

ובמעשה דר' אלעזר בן דורדייא שנעה בבכיה וצעקה עד שיצא נשמתו ממש.

ולכן אמרו עליו יש קונה עולמו בשעה א', שבשעה א' של תשובה קונה כל עולמו בעוה"ב, אע"פ שלא היה בידו תורה ומצות מעולם.

לכאורה קשה במעשה דר"א בן דורדייא, דתינת זה שהקב"ה מחל לו על כל עונותיו, כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, אבל כיצד "קנה עולמו" על ידי התשובה, דלכאורה איך אפשר לקבל שכר על תורה ומעשים טובים אם בפועל לא קיים אותם מעולם.

לפי שעל ידי בחינת תשובה זו מעומקא דלבא, בחרטה ועקירת הרצון במסירת הנפש ממש, הרי ע"י ביטול רצון זה בבחינה זו גורם ומעורר למעלה רצון העליון ב"ה, שלמעלה מעלה מבחינת השתלשלות.

ומבואר ע"פ הנ"ל בפירוש "ממעמקים קראתיך הוי", שעל ידי תשובה מעומקא דלבא ממשיכים את "עומק העליון", הוא רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה מד' אותיות שם הוי', ולפיכך עי"ז פועלים "קראתיך הוי" - שקוראים וממשיכים את אור אין סוף ב"ה להיות גילוי שם הוי' (שהן הן ההמשכות וההשפעות הנפעלות על ידי קיום המצות, "אברין דמלכא").

וכך אצל ראב"ד, דעל ידי בכייתו ותשובתו מעומקא דלבא במסירת נפש ממש, עורר למעלה בחינת "עומק העליון", רצון העליון ב"ה שלמעלה מבחינת "השתלשלות" (ועי"ז ממלא את חסרון האור שעל ידי ביטול מצות עשה, וכפי שיבאר להלן).

ולכן אמרו רז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים בו' דמשכין ליה בחילא יתיר.

מטעם זה גדלה מעלת בעלי תשובה אפילו על צדיקים גמורים, כמאמר רז"ל במקום שבעלי תשובה

"עומק העליון", שהוא אור אין סוף ב"ה כפי שהוא למעלה מעלה מד' אותיות שם הוי'.

המתגלה באתערותא דלתתא בעומקא דלבא, רצון העליון שבנפש.

וכיצד מגיעים ל"עומק העליון"? - על ידי שהאדם מתעורר בתשובה מעומק לבו, הנקרא "רצון העליון" שבנפש.

בנפשו של אדם קיים רצון להתקרב אליו יתברך על פי טעם ודעת (והוא הנקרא הרצון המלוכב בחכמה), היינו שמבין ומשיג בשכלו שקרבת אלקים טוב ובמילא שב אליו יתברך; אבל "רצון העליון" שבנפש הוא הרצון להתקרב אל ה' בלי שום טעם ודעת, אלא מצד התקשרותו אל הקב"ה שמצד עצם נפשו, שמצד בחינה זו, אדם מישראל אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות.

ועל ידי שמתעורר בתשובה מעומקא דלבא, היינו "רצון העליון" שבנפש, הרי זו "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) לעורר אותו הענין למעלה כביכול, שקורא וממשיך "עומק העליון" שלמעלה מעלה מד' אותיות שם הוי'.

[ומעתה יבאר כיצד מגיע האדם לעבודת התשובה מעומקא דלבא:]

דהיינו על ידי שיעמיק בלבו ענין המרירות בנפשו על גודל הפנם והחסרון שגורם, ולצעוק אל ה' בצר לו בבחינת "צעק לבם", שיהא הלב צועק, מקרב איש ולב עמוק מאד מאד מכאשר תוכל נפשו שאת, מפני שאין כח בנפשו להכיל גודל המרירות, ולכן אין צעקה זו אלא בלב.

יש שני מיני "צעקות" - צעקת הקול וצעקת הלב, וההבדל ביניהם: צעקת הקול היא כשאדם מבטא את מרירות ליבו בדיבור, שהיא מרירות כזו שיכול לתאר אותה במלים; משא"כ צעקת הלב היא כאשר המרירות גדולה ועצומה מאד ונגעה בעומק הנפש עד שאי אפשר לו לסבול את צערו וצועק וגונח בלי שום מלים, שכאן אין ה"קול" העיקר, אלא "צעקת הלב" שבתוך קול פשוט זה.

שכל מה שהנפש מכילה עדיין יוכל להוציא בשפתיו ורוח פיו, משא"כ כשתגדל המרירות בנפשו כמאד מאד עד שאין כח הנפש להכיל, אזי אי אפשר לבלוא את הרוח, וצועק הלך ונעו עד

ממשיכים בחינת רצון העליון ב"ה כפי שהוא מלובש בחכמה; משא"כ בעלי תשובה, שמתעוררים מעומקא דלבא ("בחילא יתיר"), ממשיכים את "עומק העליון", עצם רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה מסדר השתלשלות.

[בפרק הבא יבאר בפרטיות יותר ההבדל בין שתי בחינות אלו ברצון העליון].

ד"ה תקנו בחודש שופר פרק ה

עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם, ופירש בזהר "דאינון משכי עליהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא" (בעלי תשובה מתקרבים ונמשכים אליו יתברך ביתר תוקף ועוז), שאין זאת רק מעלה במדריגת דביקות האדם בהקב"ה, אלא גם בתוצאה של עבודתם, היינו בההמשכה האלקית הנפעלת על ידה.

כי צדיקים על ידי קיום התורה והמצוות שלהם

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ותלמודו בידו אפילו לימוד כזאת מפני שכד נפיק מהאי עלמא הולך אחריו הדבר ה' שהרי גם כל המחשבות והרהורים הולכים אחריו וכש"כ הדבר ה' הגם שהי' לו איזה פני' כנ"ל מ"מ נודכך ע"י נהר דינור וגהינם שאש גדול שואב אש קטן ממנו והתועלת מלימוד התורה הוא שנעשית ע"י לבוש להנשמה שתוכל להנות מזיו השכינה בג"ע.

ומ"ש ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי קאי על לימוד התורה שלא לשמה לגמרי דהיינו שעיקר נקודת כוונתו הוא רק להתייגר ע"מ שיקראנו רבי ואם לאו לא הי' לומד כלל ואין בו בחי' טוב כלל והוא עושה עצמו כע"ז כמ"ש לי יאורי כו' ידינו רמה כו' ע"ז אמר הכתוב מה לך לספר חוקי כי ע"ז נותן תוספות יניקה לחיצונים וז"ש בזהר לאתערא דינין ומ"ש אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וארו"ל למיימינים בה היינו שעוסקים לשמה אורך ימים ולמשמאלים היינו שעוסקים שלא לשמה, עושר וכבוד כו' וכן מה שארו"ל רשע שעה משחקת לו כי הלא העוסקים שלא לשמה נותנים תוספות יניקה לחיצונים כמארו"ל יורד ומסטיין עולה ומקטרג ורוח אייתי רוח ואמשיך רוח וכל חיותם של החיצונים הוא רק לפעול רע כמארו"ל למיימינים בה סמא דחיי ולמשמאלים בה סמא דמותא ואיך משפיעים לו עושר וכבוד ואיך שעה משחקת לו שהוא בחי' חסד. אך הענין הוא שטובתם שנותנים לרשעים זהו גופא הוא רע כדי להאבידם וכמשל אדם שהוא שונא לחבירו ורוצה להאבידו ועושה סעודה גדולה וקורא אותו על הסעודה ונותן לו כל מעדנים טובים ואח"כ הורג אותו. ונמצא שכל הטובות שעשה לו באמת הוא רע גמור כדי להאבידו כי אם לא הטובות לא הי' יכול להורגו וכך הוא ברשעים שכל טובתם שנותנים להם בעוה"ז אינו רק כדי להאבידם בעוה"ב ונמצא שהטובה

וזזהו כי ישרים דרכי הוי' כל ארחוי דקב"ה כו' עד"מ דרך שהוא מעיר גדול לעיר גדול כדי שיוכלו להתחבר יחד, ולא שבני עיר זאת יוכלו לעבור לעיר אחרת ושל אותה העיר לא יוכלו לבוא לעיר שלהם כי אין זה נקרא חיבור אך המכוון של הדרך הוא שבני עיר זאת יוכלו להביא סחורה שלהם לעיר אחרת אשר אין להם סחורה זאת ושל אותה העיר יוכלו להביא הסחורה שלהם לשם שאינו באותה העיר זהו דייקא הנקרא התחברות וגם יש עוד דרכים קטנים לכרכים קטנים שיכולו להתחבר כולם ביחד וכמו בנ"א שאוהבים זא"ז אין נק' חיבור רק שילכו זה אצל זה ולא שא' ילך לחברו והשני לא ילך אצלו. וכמ"כ יובן למעלה שהתורה נקרא בחי' דרך כי כשנברא עולם הבריאה ועולם היצירה הי' נשאר כך ואין זה נקרא חיבור כי החיבור הוא דייקא שהי' הליכה והחזרה כנ"ל. וע"י לימוד התורה הוא מעלה אותם לשרשם בחי' חכ' העמוקה וזהו שאמר דוד בחוקותיך אשיחה ואביטה אורחותיך כנ"ל וזהו וצדיקים ילכו בם באינון אורחין כו' שע"י לימוד התורה בהאי עלמא נעשה דרך וילכו באינון אורחין בההוא עלמא. ופושעים יכשלו בם אינון כשלי באינון ארחין בהאי עלמא ובעלמא דאתי כי הנה ארו"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו בין לשמה ובין שלא לשמה כי הנה מבואר בכהארו"ל שיש ג' בחי' לשמה ושלא לשמה ומיצוע. המיצוע היינו שלומד מחמת טבעו ויש לו מזה תענוג כמו שיש לו תענוג בכגד נאה ואכילה טובה והגם שאחר הלימוד מתפאר בזה שיודע הדין לאמיתו ויכול להורו' כראוי מ"מ אין זה נקרא רע גמור רק דברים המותרים שמקליפת נוגה כמו קדש עצמך במותר לך ולפיכך בשבת מותר לאכול אכילה לתאבון דאעפ"י שהוא מקליפת נוגה אך הם דברים המותרים שמנוגה ובשבת יוכל להכלל בקדושה. וזהו אשרי מי שבא לכאן

עצמו עלי' וכמו שארז"ל הלומד את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר היינו מפני שהוא מעורב בתערוכות הגוף אעפ"י שעוסק לשמה מ"מ א"א שיהי' בלא תערוכות הגוף לכן ע"י לימוד התורה מעוני ודוחק הוא מברר לאיזה תערוכות הגוף שיש בו' כנ"ל וד"ל.

קונטרס מאמרי הזוהר – תקע"ח

היא רע גמור. וזהו ופושעים יכשלו במ' דייקא שכד נפיק מהאי עלמא מוליכין אותו להיכלות החיצונים והולך אחריו גם דבר ה' שניתוסף עי"ז יניקה לחיצונים וזהו יכשלו בהו כו'. ולכן בעוסקים לשמה כתיב אדם כי ימות באוהל וארז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

המו"ד לגבי עצם השכל (כו') וז"ש רז"ל ביו"ד נברא העוה"ב כי היו"ד הוא רק נקודה א' שזה מורה על צמצום הארת התענוג וזוהר שרש התהוות העה"ב שהוא מקום תענוג הנשמות כו' שמקור ושרש העה"ב הוא מבחי' עדין העליון שהיא הח"ע שנק' עדין ע"ש הארת עונג העליון מטעמים עליונים אכן התהוותה הוא רק מן יו"ד א' בלבד כנ"ל ולכן נק' החכמה אור וכמ"ש ותורה אור לפי שהוא בחי' אור וזיו בלבד מא"ס ב"ה. והנה באמצעות החכמה מקבלים אח"כ גם כל הנבראים הארת והמשכת החיות מא"ס ב"ה וכמ"ש באריכות, ולולי שהי' הארה זו מתלבשת תחלה בחכמה לא היו יכולים להכיל אורה כלל כו' וזהו עוטה אור כשלמה אורה זו תורה שנק' אור כנ"ל והיא הנקראת ג"כ שלמה שהיא בחי' לבוש הפנימי שבה מתלבש אור א"ס ב"ה ובה ועל ידה נמשך אח"כ לשאר הט' ספירות שכולם מקבלים הארת אור א"ס ע"י החכמה דוקא וכן מהם נמשך אח"כ בכי"ע כנ"ל וז"ש בזהר באורייתא אתקיים עלמא וכן כתיב עולם חסד יבנה והיינו ע"י התורה שנקראת תורת חסד וזהו שנק' ג"כ התורה בשם מזון כמ"ש ותורתך בתוך מעי כו' כי ע"י המשכת אור א"ס בחכמה נמשך אח"כ החיות והקיום לכל העולמות ולכן נק' מזון כמו שהמזון מחבר הנפש עם הגוף כך ע"י התורה נמשך אור א"ס בח"ע ובכל העולמות ע"י אמצעות החכמה: והנה ארז"ל ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, דהיינו שהם הממשיכים התלבושות אור א"ס בח"ע שזה נק' פרנסה כי פרנסה כוללת מזון ולבוש כדאי' בכתובות (דס"ח ע"א הא באכילה כו' נ"ל) והתלבושות אור א"ס בח"ע נק' מזון ולבוש כנ"ל, ואיך הם ממשיכים, הנה ארז"ל גבי משה כשעלה למרום מצאו למלאך סנד"ל שיושב וקושר כתרים לקונו מתפלותיהם של ישראל, וענין הכתרים היינו בחי' אותיות עליונים שנק' בשם כתרין כמ"ש בהקדמת זהר בראשית ע"ש, והענין כי הם בחי' אותיות והתגלות התענוג העליון הנ"ל שהוא בחי' האין שממנו תמצא החכמה וזהו שקושר כתרים לקונו שמשיך

(לב) והנה כמו שנת' לעיל (אות י"ט עד כ"ב) שהתהוות הנבראים דבי"ע הוא ע"י אותיות דבר ה' מבחי' מל' דאצילות שאותיות אלו הם המהוים אותם מאין ליש והן העשרה מאמרות שבהן נבה"ע וכמבואר בלק"א ח"ב באריכות, כמ"כ יובן גם בענין חכמה עילאה דאצי' שנת' למעלה שהתהוות מא"ס ב"ה הוא ג"כ יש מאין וכמ"ש והחכמה מאין תמצא, והיינו שהתהוות' הוא ג"כ מבחי' אותיות שלמעלה מהחכמה, כי כמו עד"מ בגשמיות באדם אנו רואים שיש אותיות הדבור ויש אותיות המחשבה ועד"ז יובן הנמשל למעלה שיש כמה בחי' אותיות דהיינו אותיות הדבור עליון ויש בחי' אותיות המחשבה עליונה שמהם נמשכו עלמין סתימין ועלמין דאתגליין ויש ג"כ בחי' אותיות בחכמ' שלמעלה מהמחשבה עד שיש ג"כ בחי' אותיות בתענוג שלמעלה מהחכמה וזהו ענין ד' בחי' טנת"א הנז' בע"ח שבחי' האחרונה הם האותיות (דהיינו אותיות הדבור ואפשר גם אותיות המחשבה בכלל זה) ולמעלה מהם הם בחי' התגין שהם ג"כ כמו בחי' אותיות אלא שהם האותיות שבבחי' עליונה יותר מאותיות הדבור, ולמעלה מהתגין הם הנקודות ולמעלה מהן הם הטעמים ורקא מקף שופר כו' שהם בחי' האותיות של התענוג העליון, כי הנה הטעם יש בו בחי' תענוג כמ"ש טעמו וראו כי טוב ה' והנה בטעמים יש נגינה שהניגון יש בו תענוג ומתיקות נמצא הטעמים הם בחי' גילוי התענוג והרי הם לגבי התענוג בחי' אותיות כי ענין האותיות הוא בחי' התגלות מל' אתא בוקר וכך הטעמים הם בחי' גילוי תענוג העליון וכנראה בטעמים שבנגינה הגשמיות זרקא מקף שופר כו' שיש מהם ניגון ומתיקות שזה הי' עבודת הלויים בשיר היום לנגן כו'. והנה בחי' התענוג העליון הוא מאד נעלה במדרגה למעלה מעלה מבחי' החכמה (כי בחי' עתיק יומין שהוא בחי' עולם התענוג נק' בחי' תחתונה שבמאציל כמ"ש במ"א) לכן מבחי' האותיות בלבד דשם מקבלת החכמה שהאותיות אינן ערוך לגבי עצמות התענוג (וכמו שאין ערוך אותיות

הוא מסתיר ומכסה על הארה זו לכך צריכה להתבונן מאד בהעמקת הדעת בגדולת ה' בתפלה להעביר חושך הגוף ונה"ב והנה בתפלה ע"י הקדמת פסוד"ז הוא מבעיר ומלהיב את הניצוץ אלקי עד שיכוא ויגיע בק"ש לבחי' מס"נ באחד שהוא בחי' שלמעלה מהחכמה ואז ע"י אותיות אלו ממשיכין מבחי' אותיות עליונים וכתריין עילאין הנק' בשם טעמים להיות מתלבשים בחכמה וזהו שנאמר בק"ש אחד ואהבת ואח"כ ודברת בם כי מתחלה צ"ל המס"נ באחד ואהבת ואז אח"כ יבוא למדרגת ודברת בם שהוא לשון המשכה והנהגה כמו ידבר עמים וכם היינו בד"ת ור"ל שימשיך הארת התענוג בחכמה הנק' תורה (והנה במ"א מבוואר שהמשכה זו הוא ע"י רננא דאורי'י) ובלילה שירה עמי שבזה ממשיך גילוי תענוג עליון בח"ע בחי' טעמי תורה וכאן מבוואר שהוא ע"י אותיו' התפלה ושניהם אמת כי יש אותיות זכרים ואותיות נקבות כמ"ש באריכות ע"פ מאמר הזהר בשלח בפסוק לסוסי בנין סוסי דוכרן כו' והיינו בחי' אותיות נקבות הם העלאה ממטה למעלה לעורר בחי' אותיות התענוג הנ"ל וזהו אותיות שבצלוחתא שנק' סולם ממטה למעלה ואח"כ ההמשכה ממעלה למטה ע"י אותיות דוכרן רננא דאורייתא) ועיין לקמן אות מ"ג באריכות מענין זה:

שרש מצות התפילה פרק לב

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

שהלביש וצייר ציור רע בנה"ב, היינו בבחי' כח המתאווה שבו עד שעבר על איזהו דבר כו'. והנה נה"ב שבאדם שרשה ג"כ מבחי' פני שור אלא שהיא מבחי' פני אדם שבפני שור³ שהרי ד' פנים לארבעתן, ולכן כשרוח שטות מכסה על השכל כמאמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות המכסה על האמת, ולכן גם בגשמיות עושה שטותי' נוראים עד שפועל הענין הרע והמר כו', ואז נדמה לו כבהמה להיות כי הכחות המעולים שבנפשו האלקי' מסתלקי' קודם החטא כמ"ש בכהאריז"ל ולא נשאר בו רק נה"ב אשר צייר בה ציור רע ולכש אותה בלבוש צואה כמשנת"ל, לכן התיקון שלו הוא אם זהו בשוגג להביא

מבחי' תענוג עליון הנ"ל להיות בחי' האותיות וההתגלות שלו הנק' בשם טעמים נמשכים ומתלבשים בחכמה שהיא בחי' התורה, וזהו דוקא מתפלותיהם של ישראל פי' מדיבורי וציורפי אותיות שהישראל אומרים בתפלה הם עולים עד רום המעלות עד בחי' אותיות שלמעלה מהחכמה שהם בחי' הטעמים עליונים שהם אותיות התענוג ומשם ממשיכים ההארה למעלה למטה להיות מתלבש בחכמה, והכח הזה בישראל הוא לפי שניצוץ אלקות שיש בכל נפש מישראל שרשה למעלה מהחכמה (וכמבואר במ"א באריכות שעשר בחי' חב"ד כו' שבנפש הם רק כלים לגבי הנפש שהיא במהותה ועצמותה למעלה מן השכל כי היא חלק אלוה ממעל וא"כ יש בה הארה מבחי' א"ס שהוא פשוט ולמעלה מהחכמה וכמש"ל באריכות וא"ש מ"ש הג' מהר"ל וכי הנשמה שבגוף כו' ע"ל אות כ"ט ודו"ק) ולכן אנו רואים שיש בכח כל א' מישראל למסור נפשו על קידוש השם שהוא למעלה מהשכל שהרי מהשכל לא נמצא טעם רק לאהבה את ה' כי הוא חייך אבל על מס"נ לא נמצא טעם בספרים אלא שזהו מצד עצם הניצוץ אלקות שטבעו לחפוף להכלל במקורו כנר בפני האבוקה ולא להיות נפרד ממנו ח"ו בשום אופן אפי' במס"נ ממש וזהו בחי' שלמעלה מהחכמה רק שלהיות הנפש מלוכשת בגוף ונה"ב שהגוף

[[יט]] ולהבין ביאור הענין בעבודה שבלב זו תפלה, צ"ל תחלה שרש ענין הקרבנות¹, שלכאור' אם חטא אדם ומעל בקדה"ק, או בעשותו אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה בשגגה אז ה' צריך להביא קרבן על המזבח ולהתוודות עליו ולסמוך שתי ידיו עליו, והכהן הי' מעלה אותו ע"ג המזבח. ולכאור' יפלא מהו ענין הקרבת הבהמה על המזבח ועי"ז יתכפר נפש החוטא, ומכ"ש שהחוטא הוא אדם מדבר ובעל שכל והנקרב הוא בע"ח שפחות מעלה מהמדבר, והאיך יתכפר המדבר ע"י הקרבת הבע"ח. אך הענין הוא דהנה החוטא באדם הוא נפשו הבהמי', שהוא בחי' כח המתאווה² שבנפשו הבהמי'

אדה"ז תקע"א ע' קעח: שנה"ב שבאדם שרשו כו' בבחי' פני אדם שבפני שור. וראה לקו"ת נשא כח, רע"ד: ושרש וחיות נה"ב שבאדם הוא מבחי' אדם שבחיות שבמרכבה. [וראה מ"ש ע"ז בהוספות ללקו"ת יח, ג]. וראה גם אוה"ת דרושים לחה"פ (כרך ג) ע' תשסד. תבוא ע' תתרסז. דרושים לשמע"צ ע' א'תשפא. סה"מ תרל"ב ח"א ע' רפה. עטר"ת (הוצאת תשמ"ח) ע' תרסה. תרפ"ז ע' מא. תרצ"ט ע' 63. תש"ה ס"ע 76. וראה לעיל ע' רלג.

1) ולהבין ביאור הענין. שרש ענין הקרבנות: בהבא לקמן ראה בדרושים שנשמנו לעיל בתחילת המאמר. וראה גם לקו"ת נשא כח, ב ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קלד ואילך. וש"נ. תרכ"ט ע' סט ואילך. וש"נ. ועוד.

2) נפשו הבהמית. כח המתאווה: ראה לקו"ת חוקת נו, ג. דרושים לר"ה סא, ב. סה"מ תרכ"ט ע' קא-ב. לעיל ד"ה והחרים. 3) נה"ב שבאדם שרשה. מבחי' פני אדם שבפני שור: ראה מאמרי

הנה תחלה הם צריכים להעלות את הכסא ואז הכסא נושא את נושאו שבתחלה הם נושאות ואח"כ מנושאות, וכענין שארז"ל אע"פ שאש יורד מלמעלה מצוה להביא מן ההדיוט שהוא בחי' הקרבת הכהן האש ע"ג המזבח ואח"כ אש שלמעלה יורד בחי' ארי' דאכיל קרבנין כו', וכמו"כ יובן בענין חיות הנושאות את הכסא שמתחלה הם נושאות כענין להביא מן ההדיוט ואח"כ הם מנושאות כענין אש שלמעלה ארי' דאכיל קרבנין ומעלה את הקרבן, כ"ה בענין חיות הנושאות את הכסא, ובכדי שיוכלו להעלות את הכסא עם בחי' אדם שעה"כ לבחי' כי לא אדם הוא, זהו ע"י הקרבנות שנק' לחמי לאשי, שכמו הלחם מחזק את האדם שיוכל ללמוד ולהתפלל, כן הקרבנות הם לחם לחזק את החיות הנושאות את הכסא שיוכלו לשאת את הכסא כו'. אמנם בהיות נודע כי הבהמה היא גשמיות ונפלה בשבה"כ למטה מטה מאד לכן צריך האדם להקדיש את הקרבן בפה וע"י קידוש בפה ממשך עליו או"מ דקדושה⁴ שיוצא מהבל פה האדם. וגם ענין הסמיכה שהוא מה שסומך שתי ידיו עליו ז"ע שנותן לו כח מבחי' מ"ה, כי אדם בגימ' מ"ה ובהמה בגימ' ב"ן, ומ"ה נותן כח בבחי' ב"ן שתוכל להתעלות, ונת"ל שענין בחי' הרוחני א"א להיות נמשך כ"א ע"י איזה דבר גשם דוקא זהו"ע הסמיכה שסומך שתי ידיו עליו כו', וכמו ביהושע נא' כי סמך משה את ידיו עליו כו' כמשנ"ת באורך בד"ה וסמך את ידו⁷ על ראש העולה כו'.

קרבן בהמה ע"ג המזבח והיינו שע"י הקרבת הבהמה גשמיות מתעלה גם נה"ב, להיות כי דבר הרוחני א"א להיות מתעלה כ"א שיהי' דבר גשם שיתאחו ע"י, כי כשם שא"א להמשיך דבר הרוחני שיתפשט למטה כמשל האש או חיות הנפש בלתי הגוף, כן א"א להעלות דבר הרוחני כ"א ע"י אחיות איזה דבר גשמי שבה וע"י יתעלה הכח הרוחני, אם לא בהסתלקות איזה [דבר] או מסתלק מדבר הגשמי, אבל אין זה עלי' כ"א הסתלקות מהעדר התפשטות כו'. ואי לזאת בכדי שיתעלה נה"ב הי' צריך להביא קרבן בהמה ששורשה ג"כ מבחי' פני שור, רק ששורשה הוא מבחי' פני שור שבפני שור, והנה"ב שורשה מפני אדם שבפני שור ולכן הרי הם קרובים לגבי הדדי, ועי"ז מתעלית נפש החוטא ליכלל למעלה תחת אשר נפרדה מאלקי' חיים ע"י פעולתה שפעלה לעשות הרע בעיני ה' כו', וע"י הקרבת הבהמה מתעלית בבחי' פני שור ועי"ז החיות נושאות את הכסא עם בחי' אדם שעל הכסא לבחי' כי לא אדם הוא כו'. והי"ז כדוגמת המאכל שאנו רואים שע"י המאכל יחי' האדם, כן הקרבנות נק' בשם לחם כמ"ש את קרבני לחמי לאשי הם הרפ"י שנק' אשי⁴ ע"ש שכבר נשרפו בבחי' הביטול בבחי' אש שלמעלה כו', והקרבת הקרבן הוא לחם לבחי' האישים, שכמו הלחם מחזק את האדם שיוכל ללמוד ולהתפלל, כן לחם דקרבנות מחזק את חיות המרכבה שיוכלו להיות נושאות את הכסא. והגם כי החיות נושאות ומנושאות⁵ שהכסא עצמה נותנת כח בחיות הנושאות אותה, וכענין ארון נושאו נשא, מ"מ

מאמר ד"ה היס ראה וינוט תרל"א

לקו"ת מטות שם פב, סע"ב. פג, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ז שם ס"ע רצא-ב.
 (7) כמשנ"ת באורך בד"ה וסמך את ידו: תרל"א (לעיל ע' רכח-ט. וע' רלג-ד). וראה גם אוה"ת ויקרא ע' רכא ואילך.

(4) לחמי לאשי הם הרפ"י שנק' אשי: ראה לקו"ת פנחס עז, ד. סה"מ תרכ"ט שם ע' סט.
 (5) החיות נושאות ומנושאות: ראה תו"א יתרו עא, ב ואילך. וראה בהנסמן ע"ז בסה"מ תרכ"ט ע' קמח.
 (6) להקדיש את הקרבן בפה. ממשך עליו או"מ דקדושה: ראה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

גילוי אור אין סוף לְמִטָּה עַל יְדֵי הַרְמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלִהְיוֹת כָּל מוֹנֵעַ עַל יְדֵי שְׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה, שְׂגָהוּ עֲנִי בְחִינַת פְּנִימִית רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּכָלל שְׂיִהְיֶה גִילוי אור אין סוף לְמִטָּה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת בְּרַמ"ח מְצוֹת עֲשֵׂה, וּבִהְסֵרַת הַמוֹנְעִים עַל יְדֵי שְׁס"ה לֹא תַעֲשֶׂה, שְׂכַנְהוּ נְשִׁלְמֵם הַכּוֹנֵנָה וְהַרְצוֹן דְּנִתְאַנְהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ דִּינָה בְּתַחְתּוֹנִים, וּבְדִרְךָ פֶּרֶט הִנֵּה יֵשׁ בְּכָל מְצוּהָ וּמְצוּהָ הָאֶרֶה פְּרִטִית מְרִצוֹן הַפְּלִי הִנֵּה. וְעַל זֶה אוֹמֵר (בַּמְדָּבָר ו. כה)

וְהִנֵּה עוֹד זֹאת בְּמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן שׁוּמְרוֹת שְׁלֹא יוֹמְשֶׁה אֹר הָאֱלֹקִי לְמָקוֹם שְׁנֹאוֹי שְׁנֹקְרָא תוֹעֵבַת ה', כִּי לֹא יִגְדֹרְךָ רַע כְּתִיב (תְּהִלִּים ה. ה) וּבְאֶדָם הוּא גַם בֵּן עַל יְדֵי הַבְּדִלוֹ מְדַבְּרִים הָאֲסוּרִים וּקְשׁוּרִים בְּיַד הַחִיצוֹנִים שְׂאִין לָהֶם עֲלִיָּה לְמַעְלָה, כִּי לֹא יִשְׁכּוֹן בָּהֶם אֹר הָאֱלֹקִי, וּכְמוֹ שְׂכַתוֹב (יְשַׁעְיָה מ.ב. ח) וּבְבוֹדֵי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן, הִנֵּה הוּא נִשְׁמָר מִן הָרַע וְנַעֲשֶׂה כְּלִי אֶל הַקְדוּשָׁה, אִם בֵּן הָרִי מוֹכֵן שְׁעִיקָר עֲנִין תְּכַמַּת הַתּוֹרָה הִיא הַחֲכֵמָה אִיךָ שְׂיִהְיֶה

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֵינוּ פְּנֵי ל, וְנִמְצָא שֶׁהַשְּׁפָעָה לְחִיצוֹנִים מִבְּחִינַת אַחֲוָיִים, הָרִי זֶה מִפֶּשׁ כְּמֵאן דְּשִׁדִּי בְּתַר כְּתוּפִי, בְּדַרְךְ אֲגַב וְטָפַל בְּשִׁעָה שְׂמֵשְׁפִיעַ לְפָנֵינוּ מִבְּחִינַת פָּנִים, וְאֵין בְּהַשְּׁפָעָה לְחִיצוֹנִים שׁוֹם הָאָרֶה פְּנִימִית מִפְּנִימִית רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן כָּלֵל וְכָלֵל, וְעַל כֵּן אֵינִם מְקַבְּלִים רַק מִבְּחִינַת הַתְּמַצִּית וְהַשְּׁמָרִים הַנוֹפְלִים כִּידוּעַ, וְדוֹקָא לְאַחַר שְׁנַתְעוֹרַר הַשְּׁפָע מִבְּחִינַת פָּנִים לְסִטְרָא דְקְדוּשָׁה, אֲנִי גַם הֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת הַתְּמַצִּית, אֲכַל כְּשֶׁאֵין נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת פָּנִים לְסִטְרָא דְקְדוּשָׁה מִבְּחִינַת גִּילּוּי (וְהֵינּוּ בְּהַזְמִינִים שְׂאֵז עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת) אֲזִי אֵין אֵין לָהֶם יְנִיקָה כָּלֵל, וְנִמְצָא דְדוֹקָא כְּשֵׁיִשׁ הַמְשַׁכָּה מִבְּחִינַת פְּנִימִית בְּסִטְרָא דְקְדוּשָׁה אֲזִי נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת תְּמַצִּית הַשְּׁמָרִים וְהַפְּסוּלֵת לְסִטְרָא אַחְרָא.

קִיצוּר. מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שׁוֹמְרוֹת שְׁלֹא יִמְשָׁךְ אֹר אֱלֹקֵי בְּמִקוֹם הַשְּׁנֵאוֹי. פְּנִימִית הָרְצוֹן תּוֹרָה מְצוֹת עֲשֶׂה וּמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה רַק לְיִשְׂרָאֵל, וְדַרְךְ אֲגַב נִמְשָׁךְ הָאֲרַת חִיצוֹנִיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְהָע' שְׂרִים וְעַל יָדֵם הַפְּסוּלֵת לְסִטְרָא אַחְרָא.

מואמר ז פרק ג

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֵינוּ, לְיִשְׂרָאֵל דְּוָקָא שְׂמֵקִימִים הַמְצוֹת שְׁוָהוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִית רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, לְהִיּוֹת גִּילּוּי אֹר אֵין סוֹף לְמִטָּה.

אֲךְ כְּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת פְּנִימִית הָרְצוֹן לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמְצוֹת פְּנֵי ל, נִמְשָׁךְ גַּם בֵּין מִבְּחִינַת אַחֲוָיִים וְחִיצוֹנִיּוֹת הָרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן שְׁנִקְרָאת מִבְּחִינַת עוֹרְךָ וְלֹא פָּנִים לְעַכְשָׁם, שְׂשִׁיטָה מִע' שְׂרִים הָעֲלִיּוֹנִים שְׂמֵקִימִים הַשְּׁפָע מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת וְאַחֲוָיִים שְׂעַל כֵּן נִקְרָאִים אֱלֹקִים אַחֲרֵים כְּמוֹ שְׁנַתְבְּאָר לְעִיל (מְאָמַר ב פָּרָק ב), וְעֵינֵן קְבָלְתָם הוּא רַק בְּדַרְךְ אֲגַב לְכַד, דְּהֵינּוּ עַל דְּרַךְ מְשַׁל הַנִּל (פָּרָק א) כְּמִשְׁתָּה הַשְּׂרִים, שְׂלְאַחַר שְׂכַבְר נִמְשָׁךְ הַשְּׁפָע לְמִי שְׂרָאוֹי שְׂבוּ פְּנִימִית הָרְצוֹן, אֲזִי קְבָלוּ גַם אוֹתָם שְׂאֵינֵן רְאוּיִם מִבְּחִינַת הַשְּׂרִים בְּדַרְךְ אֲגַב, גַּם שְׂלֹא הִתְהַה כְּפִוּנָה אֲלֵיהֶם כָּלֵל, כִּי מְקַבְּלִים גַּם הַחִיצוֹנִים יְנִיקָה וְחִיּוֹת מְאוּר הַאֱלֹקֵי מִבְּחִינַת הַשְּׂרִים וְהַחִיצוֹנִיּוֹת שְׂכַבְרָן הָעֲלִיּוֹן, לְאַחַר שְׂכַבְר נִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַשְּׁפָע הַפְּנִימִית מִפְּנִימִית רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן לְסִטְרָא דְקְדוּשָׁה בְּהַמְשַׁכְת אֹרוֹת כְּפָלִים עַל יְדֵי הַמְצוֹת שְׁוָהוּ עֵינֵן

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק – אדמו"ר הרי"צ

מאמרים תרצ"ב

ניכרים ונרגשי, והוא לפי אופן האור והגילוי שמאיר במח' ודיבור, וכנ"ל דבמח' שהאור מאיר בגילוי רב לכן הנה האותיות הם דקים ורוחנים, ובדיבור שאין האור מאיר כ"כ לכן הנה גם האותיות הם במציאות נרגשים אל הזולת. וכן הוא בכריאה ויצירה, דבכריאה הוא ראשית התהוות היש, וכמאמר הרמב"ן הקב"ה ברא את כל הנבראים מאפיסה מוחלטת, ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הוה מן האין התחלה ראשונה כו', וראשית התהוות היש הוא חומר פשוט שהוא בקרוב אל האין ומתגלה בו האין האלקי ואינו בבחי' יש גמור עדיין, וכמאמר הרמב"ן שנקרא תוהו שמתהא כנ"א וא"א לכנותו בשם, דשם הוא תואר דבר, וכנ"ל דתואר הוא מצייר את הדבר ומתארו בכל עניני הגבלתו, וזה שייך באיזה מציאות שיהי, והיינו דכאשר הוא כבר מציאות דבר מה שייך בזה ענין התואר וקריאת שם, אבל כריאה להיותו היש הראשון שנתהווה אינו עדיין מציאות דבר מה ולכן א"א לקרותו בשם, אבל יצירה הוא גילוי וכמ"ש בס"י³ יצר מתוהו ממש ועשה אינו ישנו, דיצירה הוא התגלות הצורה בהחומר הראשון, וכנ"ל

לט) והנה הפרצופים העליונים דעקודים ונקודים והפרצופים דעתיק ואריך הם בחי' אדם יציי' דכללות. דהנה כריאה הוא בחי' העלם עדיין, אבל יציי' הוא התגלות וכמ"ש¹ יוצר אור ובורא חשך, דכריאה הוא בחי' חשך והעלם עדיין, דבפרצוף א"ק שהוא בחי' אדם דכריאה דכללות מאיר גילוי ואו"ס ב"ה ושם הקו הוא בגילוי, והוא בחי' חשך והעלם לגבי למטה שאינו בגדר גילוי בעולמות כלל, אבל יציי' הוא בחי' גילוי דפרצופי עקודים ונקודים הוא ע"י הצמצום דא"ק שאין האור מאיר בגילוי כ"כ וכמילא הוא בבחי' גדר גילוי עכ"פ. והמשל בזה כמו מח' ודיבור, דבמח' הרי הכל מכוסה ונעלם עדיין, וכנ"ל דגדר המח' הוא לעצמו ולכן הנה כמה שהאדם יחשוב הרי הזולת אינו יודע מה הוא חושב, והוא לפי דבמח' מאיר גילוי אור השכל והוא לעצמו ונעלם מהזולת והוא רק גילוי העלם עצמו לגבי עצמו, והדיבור הוא גילוי אל הזולת, וכנ"ל² דגדר הדיבור הוא אל הזולת, וההפרש ביניהם הוא בענין האותיות, דאותיות המח' הם דקים ורוחנים ואותיות הדיבור הם

(2) פרק טז (לעיל ס"ע לה).

(3) פ"ב מ"ו.

(1) ישע"י מה, ז. ברכות ק"ש. וראה לקו"ת שה"ש ה, ב. מב, ד.

ובכ"מ.

ההשתל' והי התחדשות לגבי אוא"ס ב"ה שלפה"צ, אמנם התחדשות זו היא לגבי אוא"ס, אבל בעצמו הוא בבחי' העלם עדיין שאינו בבחי' גילוי. אבל יצי' דכללות הוא בחי' גילוי אור, וכמו עקודים שהוא בחי' גילוי אור מא"ק ומתחלק לעשר אורות, וכמ"ש בע"ח דבעקודי' הכלי אחד אבל מתחלק לעשר אורות, והגם שהם ג"כ בבחי' התכללות דזהו"ע העקודים שהם בבחי' התכללות עדיין דע"ז מורה שם עקודים, ומ"מ הרי ההתכללות דעקודים אינו דומה כלל להתכללו' דא"ק, דההתכללות דעקודים הגם שהיא בחי' התכללות גמורה שכולם עקודים בכלי א', ומ"מ הרי אין זה דומה כלל להתכללות דא"ק, והמשל' בזה הוא מהנפש וכחותיו, דהכחות הרי ישנם כמו שהם כלולי' בהנפש, דהתכללות זו היא מה שהכחות אינם מציאות לעצמן כלל והם כלולי' ממש בהנפש, ומ"מ ה"ה כחות הנפש ואינם עצם הנפש, ואין זה דומה כלל לכמו זה מה שהנפש נושא כחות בעצמו, דמוכרח הדבר שהנפש עצמו נושא כחות בעצמו, ועם היות שהנפש נושא כחות בעצמו מ"מ הרי הנפש היא אחת, או כמו ע"ד ההפרש בין הפשיטות דחומר הפשוט מה שנושא בתוכו הד' צורות להפשיטות דד' צורות עצמן, דהד' צורות הגם שהם פשוטים, וכמו יסוד האש הפשוט הנה הגם שהוא מופשט מענין מציאות האש מ"מ ה"ה יסוד דק שאין בו ממש כלל, אבל הוא הציור היותר דק היינו האיניו מה שממנו יהי' הישנו של יסוד האש, משא"כ החומר הפשוט שנושא בתוכו הד' צורות הפשוטי' ה"ה פשוט לגמרי מכל ציור גם מהיסודות הדקי' שאין בהם ממש כלל⁷, ועד"ז יובן ההפרש בין ההתכללות דעקודים להתכללות דא"ק, דההתכללות דא"ק הוא מה שאינו מציאות כלל וההתכללות דעקודים הוא שבבחי' מציאות והמציאות הוא הגילוי, וכש"כ בפרצופי עתיק ואריך שהם כתר דאצי' שהוא אור פרטי דאצי' שהוא בחי' גילוי.

ד"ה בראשית ברא (לט)

בחומר וצורה. והדוגמא מזה יובן בכריאה ויצירה דכללות, דפרצוף א"ק שהוא בחי' אדם דכריאה דכללות הוא בחי' העלם עדיין הן מצד האורות והן מצד ההתחדשות שבפרצוף א"ק, דמצד האורות הרי אוא"ס מאיר בגילוי בפרצוף א"ק, וכן מצד ההתחדשות שבפרצוף א"ק הוא בבחי' העלם עדיין, דכל ענין ההתחדשות הוא מה שפרצוף א"ק כולל כללות ההשתל' מריכ"ד עד סוכ"ד, הנה התכללות הלזו הוא בבחי' מחשבה הקדומה דא"ק, דמח' זו ה"ה כוללת כללות ההשתל' מריכ"ד עד סוכ"ד בכל פרטי פרטיות עניניהם, אבל כולם ה"ה בהשואה גמורה בבחי' א"ק, דזהו"ע קורא הדורות מראש⁴, אבל עם זה הרי כולם נסקרים בסקירה אחת⁵, דזה עצמו הוא הוראה שאינם בבחי' איזה מציאות כלל, שהרי כמו שכל הפרטים והענינים האלו באים אח"כ בהשתל' ה"ה ענינים ופרטים לא שהם מחולקים זמ"ז לבד אלא שהם גם הפכים זמ"ז, ואם נאמר שבאופן כזה ה"ה גם בהיותם כלולי' במחה"ק דא"ק הרי אינם כולם שוים, ומאחר דכולם שוים בהשואה גמורה הרי מובן דאינם שם בבחי' איזה מציאות שתהי', ומ"מ הנה לגבי אוא"ס שלפני הצמצום הרי פרצוף א"ק הוא בחי' אדם דכריא' דכללות לפי שהוא התחדשות, וההתחדשות הוא בזה דמח' זו דא"ק היא באותו האופן כמו שהוא אח"כ בסדר ההשתל' בפועל, והיינו דכמו שהוא בעולמות אח"כ בפועל הנה כמו"כ הם במחה"ק דא"ק, משא"כ באוא"ס שלפני הצמצום הרי גם בהכחינה ומדרי' הג' הנ"ל שהוא ההשערה כבי' בכח על כללות כל ההשתל' שאחר הצמצום הרי אין זה כמו שהוא בא בפועל אח"כ בעולמות, וכנ"ל דמצד בחי' אוא"ס שלפה"צ הרי הי' יכול להיות עולמות עד אין קץ ושיעור ובאופן אחר לגמרי כנ"ל, אבל המחקה"ק דא"ק הגם שהוא בחי' העלם עדיין ובבחי' השואה גמורה דכולם נסקרים בסקירה אחת ממש, ומ"מ הרי כללות ענין המח' ה"ה כמו שבא אח"כ בפועל בהסדר

(4) ישעי' מא, ד.

המאמרים תרפ"ז ע' טז ואילך.
(7) ראה רמב"ן שהובא לעיל בהמאמר. עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א.

(5) ע"פ ראש השנה יח, א (וראה חדא"ג מהרש"א שם). נוסח ברכת זכרונות.
(6) ראה המשך תער"ב ח"א ע' שלד. ח"ב ע' תשצד. ספר

לקוטי דיבורים

הוא זה שמחפש ומוצא בכל אדם דבר טוב להתלמד ממנו.
לימוד זה שכל, ושכל הוא מתינות. "איש" מסמל מדות, אבל מדות שעל פי שכל. מדות טבעיות הינן

ט. "איזהו חכם הלומד מכל אדם"¹ - כדי להיות "לומד" לא צריכים להיות חכם. שכן, לימוד הוא מדריגה עצמית של אדם. אדם - לומד, מי שאינו לומד - אינו אדם. רק מי שלומד מכל אדם - הנו חכם. כלומר - חכם

(1) אבות רפ"ד.

העלמות והסתרים ויעמדו נגד כל מונע ויקיימו המצוות במסירות נפש ובדרך נסיון. וראה את נעיצת ההתחלה שבזה דוקא, מבחינת פנימיות ועצמות אין סוף, היה בתכלית השפלות בעצמו מפני היתרון הזה שהם גדולים הרבה ממנו".

בכל חג שבועות, ביום שני של חג לאחר סעודת החג¹⁰ היה אבי נוהג לבקר בביתו. באותו חג שבועות בהמשך להתועדות בביתו, דיבר אבי בענין "והאיש משה", שהפלתו של משה היתה בשלימות המדות לפי ערך ה"אדם" שלו במעלת הפלאת החכמה. מבואר בתורת החסידות שבכוח ההפלאה שבחכמה ישנם שני ענינים: כוח ההלבשה וכוח ההפשטה, והוא מהענינים העמוקים שבחסידות.

יוד. "איש האלקים" - דבשעה שעלה לרקיע הוא איש. כלומר, בהשגה הגדולה ביותר שלו במעלת המוחין, הוא זוכה שהוא "איש". ישנם עובדי ה' בתפלה בהתבוננות טובה ובהשגה שמבינים אותה היטב, רואים שהלז מתפלל כדבעי בהתעוררות טובה ואחרי התפלה כשהוא מתפנה לעניני עולם - הוא כאילו אדם אחר, הוא נכשל בכמה ענינים של מדות שאינם לפי ערך תפלתו כלל.

הסיבה לכך היא, שבשעת התפלה לא עבד עם עצמו ולא התייגע על זיכור מדותיו. תפלה היא במקום קרבנות¹¹, לקרבן היה צריך להתלוות וידוי דברים. תפלה בלי עבודה עם עצמו היא קרבן בלי וידוי. בשעת התפלה נמצאים אמנם בקירוב, אך אחרי התפלה, כשיוצאים לעניני העולם - אדם זה הוא בעל חסרון.

זהו בשעה שעלה משה למרום הוא איש, שהוא זוכר שיש לו מדות ושצריכים לבררן וליזכרן. בשעה שירד מן הרקיע הוא אלקים.

אלקים הוא כוח, דין וצמצום. כתוב¹² "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" אומר הרבי ב"תורה אור"¹³ ש"פלשתים" היינו התרחבות, רחב ופתוח כמו מבי המפולש.

יש "פלשתים" של קדושה, התגלות השמחה בדביקות בה' בפלוש ובגלוי ובהתרחבות לאין קץ, זו הדרגה של "ובכל מאדך". ויש (להבדיל) פלשתים של קליפה, המדה הרעה של ליצנות, אמירת דברי צחות (גליין ווערטלאך),

לבת-אש, ואילו איש זהו אש י', היינו אש כזו שיש בה יו"ד - חכמה ושכל.

יתרון המעלה של איש הוא רק לגבי המלאכים שהם מבחינת אש, ונשמות הן מבחינת איש. ברם, לאמיתו של דבר המעלה האמיתית של הנשמות היא אדם ולא איש. מעלתו הגדולה של משה רבנו היתה מדרגת "איש", "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"².

לכאורה, אדם הוא תואר השכל, איש תואר המדות, הרי שדרגת אדם נעלית היא מדרגת איש?

התורה הקדושה משבחת את משה רבנו עליו השלום "בכל ביתי נאמן הוא"³ - כבן בית⁴, "פה אל פה אדבר" - בלא אמצעי, ובו דוקא מוזכר התואר איש ולא אדם! ברם, תורת החסידות מסבירה זאת היטב. אדם הוא בחינת שכל. ואם אמנם ישנה מעלה בשכל אבל אין בו שלימות. איש הוא בחינת מדות ומדות טובות הן מבחינת שלימות.

לאחר כל ההפלאות שהשי"ת הפליא את משה רבנו ע"ה במעלת אדם, שהוא בן בית אצל הקב"ה, משה הוא בחינת חכמה דאצילות, "פה אל פה אדבר בו"⁵, בלי ממוצעים, כי חכמה היא ביטול, כמו שהרבי אומר ב"תניא"⁶ במעלת מדרגת ספירת החכמה, הנה הדרגה הגבוהה ביותר שבו היא מה שהוא "איש". החכמה העמוקה והגדולה באה בשלימות המדות לפי ערך הדרגה של החכמה.

בחג השבועות תרע"ט ברוסטוב-דון⁷ נאמרו שלש פעמים מאמרי חסידות⁸ וכולם מאמרים ארוכים ועמוקים. במאמר השלישי בו דובר אודות המעלה של נעיצת ההתחלה בסוף, אמר אבי:

"וזוהו דכתיב: "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", כי משה ראה ספרו של אדם הראשון וראה שיהיה דור בעקבות משיחא שלא יהיה בהם השגה אלקית, והיינו שההשגה שלהם אינה נחשבת להשגה כלל, ובפרט לגבי השגת משה שאינה נחשבת למאומה, וגם שלא תהיה עבודה אמיתית במוח ולב רק יהיה קיום המצוות בפועל ממש. וגם זה יהיה במסירות נפש שיהיו כמה מניעות ועיכובים בגוף ונפש בריבוי

(2) במדבר יב, ג.

(3) שם יב, ז.

(4) ראבי"ע.

(5) במדבר יב, ח.

(6) פרק ל"ה.

(7) בחודש מר"ח שנת תרע"ו כאשר חיל האשכנזים הגיעו לגבול רוסיה הלבנה, עוב כ"ק אדמו"ר הרה"ק רש"ב זצוקללה"ה את ליובאוויטש וחקע אהלו בעיר רוסטוב שע"נ דון, ושם מ"כ (ב' ניסן תר"פ).

(8) ליל א' דהג השבועות - אנכי הו"י אלקיך. ליל ב' דהג השבועות - וידבר אלקים את כל הדברים האלה. יום ב' דהג השבועות בסעודה - ויאמר

משה אל העם אל תיראו.

(9) במדבר יב, ג.

(10) וכן היה בכל יום טוב - החל מחג הסוכות תרנ"ה - אחרי חתנתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א [נ"ע] עד שנת תר"פ היה כ"ק אדמו"ר נבג"מ בא בכל מועד וכן בי"ט כסלו לבקר את בנו כ"ק אדמו"ר שליט"א [נ"ע].

(11) ברכות כו, א.

(12) שמות יג, ז.

(13) ספר מאמרי חסידות של כ"ק אדמו"ר הוקן. נדפס לראשונה בקאפוסט

שנת תקצ"ז ואח"כ עוד איזה פעמים.

שגם קליפותיהם הן דברי מאכל לאחר שמבשלים אותן, כלומר את הפרי עצמו אפשר לאכול כפי שהוא, חי, וזה מאכל אדם, ואילו הקליפה איננה מאכל אדם כפי שהיא חיה, אלא יש לבשלה ולצלוחה ואז היא ראויה לאכילה. מיותר לגמרי להסביר את הדבר באריכות, כל אחד מבין היטב למה מתכוונים. וזהו "ובשעה שירד הוא אלקים". על האדם להיות בעל כוח וגבורה לעשות דין בעצמו ולצמצם את עצמו לדעת מה עליו לעשות בעולם. דרך זו יסד הרבי בעל השמחה, שכל אחד יוכל להיות בעבודה של "איש אלקים", שבשעת העבודה בהשגה והתבוננות יהיה לבחינת איש, ואחרי התפלה, כשיוצאים לחיי היום-יום יהיה אדם, דיין על עצמו. תפלה למשה איש האלקים. תפלה היא התחברות, ראשי אלפי ישראל נקראים "משה", כמאמר הידוע¹⁸ "אתפשטותא דמשה בכל דרא". "תפלה למשה" - משה מחבר את כלל ישראל עם הקב"ה ומביא את בני ישראל לדרגת "איש האלקים".

לי' כ' נסלו תרצ"ד

שמחה של הוללות ודברים בטלים, וכמאמר: "ובמושב לצים לא ישב"¹⁴ - "אלו פלשתים"¹⁵. וזהו: "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו' בראותם מלחמה וישבו מצרימה". אין זו דרך ה' להיות בשמחה בהתגלות גדולה מיד לאחר שיוצאים ממצרים, שכן הרי "זה לעומת זה עשה האלקים"¹⁶, לעומת השמחה של קדושה ישנה, להבדיל, קליפה, שמחה של דברים בטלים. "כי קרוב הוא" - הקליפה מקיפה את הפרי והנפש הבהמית מושרשת מאד באדם, והגמרא קוראת ליצר הרע "אומן"¹⁷, הוא אומן גדול בעבודתו, הוא מתחיל עם האדם בדברים המותרים, כפי שאנו רואים במוחש וכל אחד מרגיש זאת לדאבון הלב בתוכו. קשה לדבר, אך מר לשתוק. כיצד יתכן הדבר שמהתלהבות בתפלה בדביקות בקול ונעימות, לא זו בלבד שכשיוצאים לעניני העולם לא "לוקחים" שום דבר מהתפלה, עוד ששים ושמים ומשמיעים דברי שפר, שבעים רצון. שביעות רצון זו היא פלשתים של קליפה. הקליפה בכל פרי היא לפי ערך הפרי. ישנם פירות

(17) ראה שבת קה, ב.

(18) זח"ג רעג, א. וראה שם רטו, ב.

(14) תהלים א, א.

(15) ע"ז יט, א.

(16) קהלת ז, יד.

רשימת המאמר

מדוע פניך לבנות? שואל פעטיא, האם גם אתה חולה, פאָסלע⁵² אָביסקא מאַזשעש אומריעט, זדיעס ספאָקאָינאָ, ניכטאָ טיעביע מעשאַט ניע בודעט, אי דאָמאָ ניכטאָ זניאַט ניע בודשיעט, ווראַטש נאַפישעט אָטנאַשעניע אוו קאנטארו, נאצאלניק פאָלאָזשיט פעטשאַט, אוו קאַנטאַרע זאפישוט אוו קניגי, יארליק זאצערקונט אי חלאם וויבראָסים אוו אָדנאָם איז ניזשניך קאָלאָדצאָוו.

אנכי, לא אוכל להגיד אשר דבריו לא עשו עלי שום רושם, אלא חושב הייתי מה מוסר אפשר לקחת מדיבורו זה.

יודעים אנחנו כולנו, את אשר הגיד כ"ק מורנו הבעל שם טוב נ"ע, אשר כל דיבור והגה, כל מראה ותבנית, אשר האדם רואה ושומע, הוא הוראה על ענין בעבודה.

דעת גם לבלתי נכון נקל להבין כי דיבור כזה יכול הוא ועלול הוא לעורר רגש של תשובה, הרגש של יראת שמים, הרגש של השגחה פרטית, הרגש של אמונה ובטחון, אבל גם שם ישנו יצר הרע, גם שם יש שטן המרקד, גם שם יש מי שמעכב מלהיות כמו שצריכים להיות.

הכאבים מתגברים ואי אפשר לי ללכת אף צעד, ואעמדה כרגע.

צטאָ⁵³ טי פריטוואַראיעשסאָ? - פונה אלי פעטיא באף ובחימה - צטאָ טיבע נא נאסילקאח ניעסטי ק

הבארות התחתונים.

(53) למה אתה מתחפש? האם נישא אותך במיטת חולים להביאך

להפקיד לחיפוש? חדל, פרצוף יהודי, להתייהר.

(52) אחרי החיפוש תוכל למות. כאן שקט, איש לא יפריע לך. וגם בביתך לא ידעו דבר. הרופא יכתוב תעודה ללשכה, הפקיד יחתום חותם, ירשמו בפנקס הלשכה, ימחקו את התיק, והפגר ישליכו לאחד

נאצאלניקו נא אָביסק? צטאָ זשידאָווסקאָיאַ מאָרדא קאקעטניצאַיעש.

פעטיאַ⁵⁴ - צועק פקיד המחלקה הששית - גדיע טי פראָפּאַל? גדיע 26818 יארליק? דאוואי סיודא, סקאָריי, נאדאיעלאָ זשדאַט.

אידי⁵⁵, אידו עונה פעיטאָ ופונה אלי ואומר, ווידיש, יעמו אוזשע נאדאיעלא זשדאט, וואָט טשאַרט פאדלאיא סאבאקא.

בחסדי השם ית' באתי אל מקום שְׁכַת הפקיד, חדר קטן כשלשה אמות על שלשה אמות בלא חלון, מואר לאור הנר, ודלת ברזל.

נאָ⁵⁶ טיבעי, - אומר פעטיא אל הפקיד - טוואָי דראניא, ראזווי עטאָ טאָזשע טאָוואָר, צערעז צאס זדאחניעט.

והפקיד שומע מליצתו של פעטיא ושוחק בנחת רוח, ועונה לו, צטאָ⁵⁷ זשע סדיעלאט, בראָט, יעסלי דרוגאווא נייעט, אי עטא חאראשא, נאשים בראטיאם, בעז ראבאטי נייעליא.

נוא - פונה אלי - דאָוואַי פאָאישטשים, צטאָ או טיעבע יעסט או קארמאני?

כרגע חיפש וביקר ולא מצא מאומה, ויחפש בילקוטי, וימצא התפילין דרבנורתם ושמושא רבא והחגורה, והספרים ויקח אותם, והתפילין דרש"י הנני אוחז בדי.

סטופאַ⁵⁸ - אומר הפקיד לפעטיא - נא סוואיא מייעסטא, קאָגדאָ קאָנטשיטסיאָ אָביסק יא טיעבע פאזאוואו.

* * *

בהחדר ההוא עמד רק כסא אחד שבור, וישבתי עליו, והפקיד מחפש בילקוטי ואפנה אליו בבקשת תחנון כי יתן לי להתפלל, לא - עונה הפקיד בכעס וקצף, ובאשר מושבי הי' מאחוריו והתפילין בידי, לא התמהמהתי אף רגע ואניח תפילין של יד ותפילין של ראש ואקרא קריאת-שמע והתחלתי ברכת שמונה-עשרה בה ברגע כילה מלאכתו, מלאכת החיפוש והביקור ויפנה וירא כי הנני מעוטף בתפילין.

כרגע נשתומם הפקיד, וַיִּבֶט עלי בעינים גדולים, בעיני תימהון ובהלה ובה ברגע נהפך לחי' רעה, כל דמו נכנס בפניו, ובשתי ידיו אחז בהשל ראש בקריאת זשידאָווסקאָיאַ⁵⁹ מארדא, או קארצער פאסאזשו, פיזיאָניאַמיאָ ראזביו אָח דיאוואל טי קאקאיי. . .

וכאשר סיימתי ברכת ומלוך עלינו אתה ה' לבדך בחדר וברחמים, הוכרחת לחלוץ התפילין כי יראתי אשר לא יקרע את הרצועות.

פעטיאַ - קרא הפקיד - ונוהם ככפיר, חס אני עליך זקן, כי גם מַבְלָעֲדֵי במהרה תמות, כי פניך הלבנים ושפתיך השחורות מעידות עליך כי לא לאורך זמן נטפל עמך פה, ומסיים לאמר: צעם⁶⁰ טי חוואראיעש? סקאזי.

אנכי לא עניתיו, אך רואה אני כי כל מלאכתם של הפקידים והממונים הוא להפחיד ולהבהיל את

57) מה לעשות, אחי, אם אין אחר גם זה יספיק. אי אפשר להיות לחברינו בלי עבודה. ובכן, הבה נחפש. מה יש לך בכיסק?
58) לך למקומך. כשיגמר החיפוש אקרא לך.
59) פריצוף זשיר, אושיבך בקארצער, אבטש פניך. הוי, שד שכמותך. . .
60) מה מחלתך? הגד.

54) איפה אברת? איפה 26818? גש הנה, מהר, נמאס לי כבר לחכות.
55) הנני בא תיכף. . . רואה אתה, כבר פקעה סבלנותו. השד! נבלת כלב!
56) הא לך. הסמרטוט שלך הוא. האם גם זה סחורה? בעוד שעה תצא רוחו!
57) מה לעשות, אחי, אם אין אחר גם זה יספיק. אי אפשר להיות לחברינו בלי עבודה. ובכן, הבה נחפש. מה יש לך בכיסק?
58) לך למקומך. כשיגמר החיפוש אקרא לך.
59) פריצוף זשיר, אושיבך בקארצער, אבטש פניך. הוי, שד שכמותך. . .
60) מה מחלתך? הגד.

האסירים מצחקים הם עם היארליקעס כצחוק נער קטן עם הקלפים.

נו⁶¹ צטאָ - שואל פעטיאָ, ברוגו, ועיניו בארץ. -

צטאָ⁶² טי ספראשוואיעש? עונה הפקיד, ראזווע טי ניעזנאיעש צטאָ טיעבע נאדא דיעלאָט?

צטאָ⁶³, אוכראט חלאם? אומר פעטיאָ, אוזשע זאפיסאָן?

ניעט⁶⁴ יעשצא, עונה הפקיד, סייצאָס זאָפישו אוו באַלשויו פריחאדנויו קניגוא, פאטאם דאם נומער, אי פאלאזים נאקלייקא, ווסיא זדעלאיעם קאק סליעדויעט פא זאקאנו צעסט צעסטיוא.

אַחאַטאָ⁶⁵ טיעבע - אומר פעטיאָ - סטאלקא וואזיטסיא עטים גאוונאם, דאיי נא ראסחאד, אי קאניעץ, ווסיא ראוונא ניע ווידערזשיט, צערעז דיען דווא אומריאָט.

ניעט⁶⁶ - עונה הפקיד - ניעלזא בראק טאָק, מי דאָלזשני פא זאקאנו פאסטופיט זאפיסאט יארליצאק נא סוואיא מעסטא אָקוראטניענקא ווידאָט נאָמער אי נאָקלייקא יעאסלי חוואַראַייעט זאָפישעס אי אָטפראַווים אָטנאָשעניע דאָקטאָרו. צטא סעוואדניא סרעדא, וואט קאק ראז יעסלי אוספעיוא ק סיעוואדנישנויו אטפראווקו טאגדא ק סובאָאטו ניע פאזשע פאָניעדיעלניקא בודיעט אסמאטר א וואזמאזשנא יעוואָ אי ראנשע אָסוואָבאָדיאָט אָט ווסעך באַלעזנעני.

אַדנאָ⁶⁷, פילולקע - אומר פעטיאָ בפנים צהובות אי גאטאווא.

עטאָ⁶⁸ אוזשע - עונה הפקיד - דיעלא נאצאלסטוואָ, פרידיאט פריקאז ווידאט טאוואר נא ראסחאד ווידאם טיא פעטיא אוזשע פאריאדאק זנאיעש, טיא אוזשע אָפיטני.

זנאָיו⁶⁹ זנאָיו - עונה פעטיא יאָ אָצען ליובליו סמאָטרעט קאק אָני טאראפעציטסיא צאסיקא דווא טרי, יעסט טאקיע קאגדא טי איך ווידעש אני אידוט קאק מיערטוועי נאצינאיעש איך ראזדיעוואט אני אוזשע אומיראיוט, אָט סטראחא, עטא ניע חאראשא ניע פריאטנא, וואט קאגדא קראוו ליאטסיא וואט פריאטנאָ סמאטרעט, אינאגדא פיאט שעסט צאסאוו נוזשנא זשדאָט אובארקי פאקא קאנצאיעטסיא וואט טאגדא חאראשא זאבאוונא, מניע טאק פריאטנא סמאטרעט פריאמא אודאוואלסטווא.

נוא⁷⁰ קאָנצענאָ - אומר הפקיד - ווסיא גאטאָווא, יארליק 26818 פאמעסטיט אוו 160 קאמנאטו נאקלייקא צעטווארטאיא - ופונה אלי ואומר - טיעפער⁷¹ סטאָריק טיבע, זאָוואוט, סטאָ שעסטדיעסאטי צעטווארטי סטופאי, פעטיא, פרינימאי סטא שעסטדעסיאָטי צעטוואָרטי, ראספישיס נא פאלוצעניא סטאָ שעסטדעסיאטי צעטווארטי אי גאטאווא.

68) זהו כבר עניין בעד הראשים, אם תבוא פקודה להוציא את הסחורה, אוציא. אתה, פעטיא, יודע כבר את הסדר. בעל ניסיון אתה מאו.

69) ידעתי גם ידעתי. אוהב אני מאד לראות כיצד מפרפרים הם ביטוריהם שעתים או שלש. יש אמנם, כשמוכיל אתה אותם מתהלכים כמתים, אך תתחיל להפשיט בגדיהם והם מתים כבר מפחד. זה לא טוב, לא נעים. לעומת זה כאשר שותת דם, אז נעים להסתכל. לפעמים צריך לחכות חמש או שש שעות עד שהעסק נגמר. אז, רק אז, משמח. כל כך נעים לי להסתכל בהם אז, עונג ממש!

70) נו, גמרתו כבר. הכל מוכן. תיק 26818 להובילו לחדר 160 מספר ארבעה.

71) עכשיו שמך זקן, הוא "מספר 160, הרביעי". לך. פעטיא, קבל מספר 160, רביעי. תחתום על קבלת מספר 160 הרביעי, וחסל.

61) מה יש?

62) מה זה תשאל? האם לא תדע מה עליך לעשות?

63) מה, להוציא הרפש? האם נרשם כבר?

64) עוד לא. תיכף ארשמו בפינקס הגדול של המובאים, אחרי-כן אתן לו מספר, ונדבק תיק, הכל נעשה כהוגן, על פי החוק כיאות.

65) מה לך להתעסק כל כך בטינוף זה. מסור אותו להוצאה, וחסל. בין כך ובין כך לא יעמוד, ובעוד יום או יומיים ימות.

66) לא, אחי, כך לא יתכן. צריכים אנו להתנהג על פי החוק לרשום התיק על מקומו, לציין המספר בסדר נכון. אם חולה הוא, נרשום בפינקס, ונשלח תעודה לרופא, מה היום, ד' בשבוע - אם רק אספיק לשלוח היום. ואז בשבת לערך, ועל כל פנים לא יאחר מיום ב' תהי' בחינה, ואולי עוד מקודם ישחררו אותו מכל מחלותיו.

67) פילולקא אחת וחסל.

פרק המשנה א

בְּעֵשְׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְזֶה תִּלְמוּד לֹמֵר, וְחֵלָא בְּמֵאֲמַר אֶחָד יִבּוֹל לְהַבְרָאוֹת, אֲלֵא לְהַפְרַע מִן הָרְשָׁעִים שְׂמֵאֲפָרְיִן אֶת הָעוֹלָם שְׁנִבְרָא בְּעֵשְׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתְּנִי שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמֵקְיָמִין אֶת הָעוֹלָם שְׁנִבְרָא בְּעֵשְׂרָה מְאֻמְרוֹת:

נקודות משיחות קודש

על-פי המובא בחסידות על דברי משנתנו:

דהנה, את דברי המשנה "בעשרה מאמרות" ביאר הרמב"ם כי אף-על-פי שהמילה "ויאמר" נזכרת (בפרשת בראשית) רק תשע פעמים, בכל זאת ישנם עשרה מאמרות כי "בראשית נמי מאמר הוא"⁶. ומוסבר בחסידות שמאמר "בראשית" הוא למעלה מבחינת הדיבור והוא בדרגת "מחשבה". זו הסיבה לכך שב"בראשית" לא כתוב "ויאמר" כי ענינו הוא מה שעלה במחשבה לברוא את העולם. אך בכדי שיתהווה עולם גשמי אי-אפשר היה להישאר ב"מחשבה" ועל-כן היה צריך "דיבור" ממש. זוהי אפוא כוונת המשנה באומרה "והלא במאמר אחד יכול להבראות"; כלומר, שבדרגת ה"יכולת", בריאת העולם אכן נתהוותה על-ידי "מאמר" אחד - "בראשית".

זהו הפירוש בשאלת המשנה "ומה תלמוד לומר והלא... - מדוע נברא העולם בבחינת הדיבור ולא בבחינת המחשבה? על כך משיבה המשנה את תשובתה.

להבנת תשובת המשנה, יש להקדים ולבאר את ההבדל בין דיבור למחשבה, בכוחות הנפש. נקודת הענין - דיבור הוא "חיצוני" לאדם ועיקרו הוא בשביל הקשר עם הזולת. מחשבה, לעומת זה, היא "פנימית", שייכת לאדם עצמו, והיא לבוש המאוחד עם הנפש.

"מבשרי אחזה אלוקה"⁷: אילו היה העולם נברא בבחינת מחשבה בלבד, היה העולם קשור ומאוחד עם הקב"ה, והיתה נרגשת בו אלקות בפשיטות. העובדה שבפועל מציאותו של העולם נראית כנפרדת מאלקות היא מפני שהעולם נברא בבחינת דיבור ("ויאמר").

זהו אס-כן תוכן דברי המשנה - "כדי להיפרע כו":

אילו נברא העולם "במאמר אחד", בבחינת מחשבה, אזי כל רעיון ה"בחירה" לא היה קיים בעולם וממילא גם לא היו "רשעים" ולא היה מקום לכל הענין של שכר ועונש. על-כן נברא העולם בבחינת דיבור ("בעשרה מאמרות"), כדי שתהיה "בחירה" לאדם וממילא אפשר יהיה "להיפרע מן הרשעים.. וליתן שכר טוב לצדיקים".

לפי זה יתיישבו שתי השאלות גם-יחד: אין לומר כי "שווי" האמיתי של העולם הוא (רק) "מאמר אחד", שכן עתה מובן כי בפועל, משנברא העולם בבחינת "דיבור" הרי הוא אכן "שווה" "עשרה מאמרות". כמו כן מתורצת השאלה הראשונה, שכן לאור המבואר אין כוונת המשנה להחמיר עם הרשעים אלא לעצם האפשרות להעניש ולתת שכר.

(ספר השיחות התש"נ ע' 473)

יש המקשים¹: מכיון ש"במאמר אחד יכול להבראות" נמצא כי ערכו האמיתי של העולם שווה לכוחו של מאמר אחד ויחיד; מדוע אפוא נמדדים השכר והעונש על-פי עשרה מאמרות (כפי שהעולם נברא בפועל)? ובלשון המקשים - "אם הוא רוצה להרבות במאמרים אין הדבר מוטל על הרשע ולא על הצדיק"?!

ביאור הענין:

את דברי המשנה "והלא במאמר אחד יכול להבראות", אין לפרש את זה כאפשרות שנדחתה ולא בוצעה, אלא שגם בפועל, כפי שהעולם אכן נברא, יש בו צירוף של שני הכוחות גם-יחד - "במאמר אחד"² ו"בעשרה מאמרות". "במאמר אחד" - נבראה מציאות החומר, יש מאין; זהו "החומר הראשון"³ שהוא קיים בשווה בכל הנבראים כולם. לעומת זאת "בעשרה מאמרות" (הכוללים אין ספור חילופים וצירופים, כמבואר בספר יצירה⁴) נבראה צורת הנבראים, השונה בכל נברא ונברא.

בכל אחד משני הכוחות הללו יש מעלה שאין בזולתו: "עשרה מאמרות" נחלקים לפרטים ו"מתלכשים" בעיני הבריאה השונים, ואף שזוהי דרגה אלוקית מצומצמת ומוגבלת, מעלתה היא בכך שהיא "חודרת" לתוך מציאות העולם.

לאידך גיסא, מעלתו של ה"מאמר אחד" היא בהיותו למעלה מגדרי הבריאה והוא מבטא אור אלוקי בלתי מוגבל שלמעלה מהתלבשות בעולם.

בצירוף שני הענינים יחדיו נוצרת שלמות אמיתית - אלוקות שלמעלה מהעולם ("מאמר אחד"), החודרת ומשפיעה בתוך גדרי העולם ופרטי הנבראים ("עשרה מאמרות").

(ספר השיחות ה'תנש"א, כרך ב. עמ' 538)

הקשו המפרשים:

(א) הרי הקב"ה הוא עצם הטוב, ו"טבע הטוב להטיב", אס-כן כיצד יתכן שהקב"ה ברא את העולם במיוחד באופן מסויים כדי "להיפרע מן הרשעים"?

(ב) אם אמנם יכול הקב"ה לברוא את העולם במאמר אחד (אלא שמסיבה כלשהי בחר לבוראו בעשרה מאמרות), מדוע ייפרע מן הרשעים בטענה זו, והלא ראובן שקנה כלי השווה זוו אחד בעשרה זוזים וגנבו שמעון, אין שמעון משלם לו אלא זוו אחד; וכבר נאמר⁵ "עד האלוקים יבוא דבר שניהם", אס-כן מדוע יתחייבו הרשעים על איבוד העולם שנברא בעשרה מאמרות?

ויש לתרץ קושיות אלה (בנוסף על מה שכבר נתבאר לעיל)

(1. מדרש-שמואל 2). והפירוש "במאמר אחד יכול להבראות" הוא לא רק בדרגת היכולת, אלא שהיכולת באה גם בפועל (ראה פרדס שער יא פרק ג). (3. ראה רמב"ן תחילת פרשת בראשית. 4). שער היחוד והאמונה פרק א. 5). משפטים כב, ח. 6). ראש-השנה לב, א. מגילה כא, ב. 7). איוב יט, כו.

ט אתון קימין יומא דין פלכון
 קדם יי אלהכון רישכון
 שבטיכון סביכון וסרכיכון פל
 אנש ישראל: י טפלכון נשיכון
 וגירף די בגו משריתך מלקט
 אעיקר עד מלי מייך:
 יא לאעלותך בקומא דיי אלהך
 ובמותה די יי אלהך גור עמך
 יומא דין: יב בדיל לאקמא יתך
 יומא דין קדמוהי לעמא והוא
 יהי לך לאלה פמא די מליל לך
 וכמא די קיים לאברהם לאברהם
 ליצחק וליעקב: יג ולא עמכון
 בלחודיכון אנא גזר ית קימא
 הדא וית מומתא הדא: יד ארי
 ית מן דאיתוהי הקא עמנא קאם

ט אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה
 אלהיכם ראשיכם שבטיכם וקנייכם ושטריכם
 כל איש ישראל: ט טפכם נשיכם וגרף
 אשר בקרב מחנה מחטב עציך עד שאב
 מימך: יא לעברך בברית יהוה אלהיך
 ובאלתו אשר יהוה אלהיך כרת עמך
 היום: יב למען הקים אתך היום | לו
 לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר-
 לך וכאשר נשבע לאבתך לאברהם ליצחק
 וליעקב: יג ולא אתכם לבדכם אנכי כרת
 את-הברית הזאת ואת-האלה הזאת: יד כי

רש"י

תקניטוהו אחר שהוא אינו יכל להבדל מכם. עד
 כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה:
 (תנחומא) למה נסמכה פרשת "אתם נצבים"
 לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר
 שמים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם,
 ואמרו: מי יוכל לעמד באלו? התחיל משה
 לפיכם: "אתם נצבים היום", הרבה הכעסותם
 למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קימים
 לפניו: היום. (סנהדרין ק"ב ב) פיום הנה שהוא קים
 והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד
 להאיר לכם, והקללות והיסורין מקימין אתכם
 ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו
 פיוסין הם: "אתם ראיתם את כל אשר וגו'". דבר
 אחר: "אתם נצבים", לפי שהיו ישראל יוצאין
 מפרנס לפרנס, ממשוה ליהושע, לפיכך עשה אותם
 מצבה פדי לזרזם, וכן עשה יהושע וכן שמואל:
 (שמואל א יב) "התיצבו ואשפטה אתכם", כשיצאו
 מידו ונכנסו לידו של שאול: (יד) ואת אשר
 איננו פה. ואף עם דורות העתידים להיות:

(ט) אתם נצבים. מלמד שפנסם משה לפני
 הקדוש ברוך הוא ביום מותו להכניסם בברית:
 ראשיכם שבטיכם. ראשיכם לשבטיכם: וקנייכם
 ושטריכם. החשוב חשוב קודם, ואחר כך "כל
 איש ישראל": (י) מחטב עציך. (תנחומא) מלמד
 שבאו כנענים להתגיר בימי משה, כדרך שבאו
 גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים:
 (יהושע ט) "ויעשו גם המה בערמה", ונתנם משה
 חוטבי עצים ושואבי מים: (יא) לעברך. להיותך
 עובר בברית. ולא יתכן לפרשו כמו 'להעבירך',
 אלא כמו (לעיל ד) 'לעשותכם אותם': לעברך
 בברית. דרך העברה. כך היו פורתי בריתות עושין
 מחצה מפאן ומחצה מפאן, ועוברים בנותם, כמו
 שנאמר: (ירמיה לז) "העגל אשר כרתו לשנים,
 ויעברו בין בתריו": (יב) למען הקים אתך היום
 לו לעם. כל כך הוא נכנס לטרח למען קים אותך
 לפניו לעם: והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר
 לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באמה
 אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא

את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני
 יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו
 היום כס"י: ישראל טו כי אתם ידעתם את אשר
 ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב
 הגוים אשר עברתם כס"י: ונתראו את
 שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב
 אשר עמהם כס"י: פניש בכם איש או-אשה
 או משפחה או-שכט אשר לבנו פנה היום
 מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד את-אלהי
 הגוים ההם פניש בכם שרש פרה ראש
 ולענה כס"י: יה יהיה בשמעו את-דברי האלה
 הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה-לי
 כי בשררות לבי אלך למען ספות הרוה
 את-הצמאה כס"י: לא-יאבה יהוה סלח לו

יזמא דין קדם יי אלהנא וית די
 ליתוהי הכא עמנא יזמא דין:
 טו ארי אתון ידעתון ית דיתבנא
 בארעא דמצרים וית די עברנא
 בגו עממיא די עברתון:
 טז וחתון ית שקוציהון וית
 טעותהון אעא ואבנא כסףא
 וזהבא די עמהון: יז דילמא אית
 בכון גבר או אתתא או זרעית או
 שבטא די לבה פני יזמא דין
 מדחלתא דיי אלהנא למחך
 למפלה ית טעות עממיא האנון
 דילמא אית בכון גבר מהרהר
 חטאין או זרון: יח ויהי
 במשמעה ית פתגמי מומתא קרא
 ויחשב בלבה למימר שלמא יהי
 לי ארי בהרהור לבי אנא אזיל
 בדיל לאוספא לה (לה) חטאי
 שלותא על זדנותא: יט לא ייבי
 יי למשבק לה ארי בכון יתקף
 רגזא דיי וחתתה בגברא ההוא

רש"י

הללו, אף שלום יהיה לי: והתברך. בנדיר"א
 שוי"א בלע"ז, כמו: "והתגלח", "והתפלל":
 בשררות לבי אלך. במראית לבי, כמו: (במדבר כד)
 "אשורנו ולא קרוב", כלומר: מה שלפי רואה
 לעשות: למען ספות הרוה. לפי שאוסף לו
 פרענות על מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי
 מעביר עליהם, וגורם עתה שאצטרפם עם המזיד,
 ואפרע ממנו הפל. וכן תרגם אונקלוס: 'בדיל
 לאוספא לה חטאי שלותא על זדנותא', שאוסף
 לו אני השגנות על הזדנות: הרוה. שוגג, שהוא
 עושה כאדם שכור שהוא עושה שלא מדעת:
 הצמאה. שהוא עושה מדעת ובתאוה:
 (יט) יעשן אף-ה'. על ידי פעס, הגוף מתחמם
 והעשן יוצא מן האף, וכן: (ש"ב כב) "עלה עשן
 באפו", ואף על פי שאין זו לפני המקום, הכתוב

(טו) כי אתם ידעתם וגו'. לפי שראיתם
 האומות, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת
 אחריהם: (טז) ונתראו את שקוציהם. על שם
 שהם מאוסים כשקצים: גלליהם. שמסרחים
 ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עצים ושל
 אבנים ראיתם בגלוי לפי שאין העובדי כוכבים
 יראים שמא יגנבו, אבל של כסף וזהב - עמהם,
 בחדרי משפיתם הם, לפי שהם יראים שמא יגנבו:
 (יז) פניש בכם וגו'. לפיכך אני צריך
 להשביעכם: פניש בכם. שמא יש בכם אשר
 לבבו פנה היום. מלקבל עליו הברית: שרש פרה
 ראש ולענה. שרש מגדל עשב מר כגידין שהם
 מרים, כלומר: מפרה ומרבה רשע בקרבכם:
 (יח) והתברך בלבבו. לשון ברכה. יחשב בלבו
 ברפת שלום לעצמו, לאמר: 'לא יבאוני קללות

כִּי אִזְ יַעֲשֶׂן אֶפְי־יְהוָה וּקְנָאתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא
 וּרְבִצָּה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה
 וּמַחֵה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּסְיִי:
 כ וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְהָ מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּכֹל אֱלֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה
 הַזֶּה כִּסְיִי: כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
 יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכֹרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ
 רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מְכֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־
 תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: כב גַּפְרִית
 וּמֶלַח שִׁרְפָה כָּל־אַרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח
 וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהֲפַכַת סֹדֶם
 וְעַמּוּרָה אֲדָמָה כתיב וצביים קרי וצבונים אשר הפך
 יְהוָה בְּאָפוֹ וּבַחֲמָתוֹ: כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם
 עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכָּה לְאֶרֶץ הַזֹּאת מָה
 חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה: כד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר
 עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר בְּרַת
 עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כה וַיִּלְכְּוּ
 וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים
 אֲשֶׁר לֹא־יַדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם כִּסְיִי: כו וַיַּחַר־אֵף יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא

וידבקונו בה כל לוטיא דכתיבין
 בספרא הדין וימחי יי ית שמיה
 מתחות שמיא: כ ויפרשנה יי
 לבישא מפל שבטיא דישראל
 ככל לוטי קימא דכתיבין בספרא
 דאורייתא הדין: כא ונימר דרא
 בתראה בניכוון די יקומוון
 מבתריכוון ובר עצמין דייתי
 מארעא רחיקא וניחזון ית מחתא
 דארעא ההיא ונת מרעהא די
 אמרע יי בה: כב גפרתא ומלחא
 יקידת כל ארעה לא תזרע ולא
 תצמח ולא יסק בה כל עשבא
 כמהפכתא דסדם ועמרה אדמה
 וצבונים די הפך יי ברגזה
 ובחמתה: כג ונימרון כל עממיא
 על מה עבד יי פדין לארעא הדיא
 מא תקוף רגזא רבא הדין:
 כד ונימרון על דשבקו ית קימא
 דיי אלהא דאבהתהון די גזר
 עמהון באפקותה יתהון מארעא
 דמצרים: כה ואזלו ופלחו
 לטעות עממיא וסגידו להון
 דחלן די לא ידענון ולא אוטיבא
 להון: כו ותקף רגזא דיי בארעא
 ההיא לאיתאה עלה ית כל

רש"י

משמיע את האזן פדרף שהיא רגילה ויכולה
 לשמע, כפי דרך הארץ: וקנאתו. לשון חמה,
 אנפרטמנט, אחיות לבישת נקמה, ואינו מעביר
 על המדה: (כ) הכתובה בספר התורה הזה.
 ולמעלה הוא אומר: (לעיל כח) "בספר התורה
 הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'?" הזאת, לשון
 נקבה, מוסב על התורה. הזה, לשון זכר, מוסב על
 הספר, ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקים לשתי

לשונות: בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת
 בספר, והתורה הזאת דבוקים זה לזה, לכך אומר:
 "הזאת", וכאן הטפחא נתונה תחת התורה, נמצא
 ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל
 אחריו, שהלשון נופל על הספר: (כה) לא-
 ידעום. לא ידעו בהם גבורת אלהות: ולא חלק
 להם. לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם: ולא
 אוטיבא להון, לא הטיבו להם שום טובה. ולשון

לְהִבִּיאַ עָלֶיךָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר
הַזֶּה: כו וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמַתְּם בְּאֶרֶץ
וּבַחֲמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְּם אֶל־אֶרֶץ אַחֲרַת
כַּיּוֹם הַזֶּה כִּסִּי: כח הַנְּסֻתוֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְהַנְּגִלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּסִּי: ס שְׁנֵי ע"ב בחול
ל א וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ
אֶל־לְבָבְךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: ב וְשִׁבַּתְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּכָל אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם
אֶתְּהָ וּבְנִיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ג וְשָׁב
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וּרְחַמְךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ
מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְיִצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
שָׁמָּה כִּסִּי: ד אִם־יְהִי נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם
מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקַּחְךָ: ה וְהִבִּיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

לוטרא דכתיבין בספרא הדין: כו וטלטלנון יי מעל ארעהון ברגז ובחמה ובתקוף רגז ואגלנון לארעא אחרי פיומא הדין: כח דמטמרן קדם יי אלהנא ודמגלן לנא ולבננא עד עלם למעבד ית כל פתגמי אורייתא הדין: א ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמיא האלין ברבן ולוטין די יהבית קדמך ותתוב ללבך בכל עממיא די אגלך יי אלהך לתמן: ב ותתוב לדחלתא די אלהך ותקבל למימרה ככל די אנא מפקדך יומא דין את ובניך בכל לבך ובכל נפשך: ג ויתוב יי אלהך ית שבי גלותך וירחם עלך ויתוב ויכנשנך מפל עממיא די יבדדך יי אלהך לתמן: ד אם יהי גלותך בספי שמיא מתמן יכנשנך יי אלהך ומתמן יקרבך: ה ויעלך יי אלהך לארעא דיריתו אבהתך ותרתה ויוטב לך

רש"י

”לנו ולבנינו”, לדרש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל, ונעשו ערבים זה לזה: (ג) ושב ה' אלהיך את־שבותך. הנה לו לכתב: ”והשיב את שבותך”. רבותינו למדו מפאן כביכל שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשונגאלין הכתיב גאלה לעצמו, שהוא ישוב עמהם. ועוד יש לפרש שגדול יום קבוץ גלויות ובקשי, פאלו הוא עצמו צריך להיות אוחו בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר: (ישעיה כז) ”ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל”, ואף בגלויות שאר האמות מצינו כן: (יחזקאל כט)

”לא חלק”, אותו אלה שפחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: (כז) ויתשם ה'. פתרגומו: וטלטלנון, וכן: (ירמיה יב) ”הנני נותשם מעל אדמתם”: (כח) הנסותרת לה' אלהינו. ואם תאמר: מה בידינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על ההורגי היחיד, שנאמר: ”פן יש בכם איש וגו'”, ואחר כך ”וראו את מכות הארץ ההיא”, והלא אין אדם יודע במטמונותיו של חברו? אין אני מעניש אתכם על הנסותרות, שהן לה' אלהינו, והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו, לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יענשו (את) הרבים. (סנהדרין מג) נקוד על

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יִרְשׁוּ אֶבְרָתְךָ וַיִּרְשְׁתָּהּ
וְהִיטַבְתָּ וְהִרְבֵּתָ מֵאֶבְרָתְךָ: וְיָמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְבִי זָרַעַךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:
שְׁלִישִׁי וְנִתַּן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאֱלוֹת
הָאֵלֹהִים עַל־אֵיבֶיךָ וְעַל־שִׁנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ:
ח וְאֵתָה תָּשׁוּב וְשָׁמַעַת בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם:
ט וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲמַעֲשֶׂה יָדְךָ
בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדַמְתָּךְ
לְטַבָּה כִּי אֲשׁוּב יְהוָה לְשׂוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב
כְּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֶבְרָתְךָ: כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ם יֵאָכֵל כִּי
הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא־
נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא־רָחֵקָה הוּא כִּי־יֵאָכֵל לֹא
בְּשָׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה
וְיִקְחָה לָּנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה כִּי־יֵאָכֵל וְלֹא־
מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר־לָּנוּ אֶל־עֵבֶר

וְיִסְגְּנָךְ מֵאַבְהָתְךָ: ו וְיַעֲדִי יי
אֱלֹהֶיךָ ית טפשות לבך וית
טפשות לבא דבניך למרחם ית יי
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ
בְּדִיל חַיֶּיךָ: ז ויתן יי אֱלֹהֶיךָ ית
כָּל לְטִיטָא הָאֵלִין עַל בְּעַלִּי דְכַבְּךָ
וְעַל סְנֵאָךְ דִּי רָדְפוּךָ: ח ואת
תתוב ותקבל במימרא דיי ותעבד
ית כָּל פְּקוּדוֹתֵי דִי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ
יומא דין: ט ויתרנך יי אֱלֹהֶיךָ
בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ בְּוֹלְדָא דְמַעֲךָ
וּבְוֹלְדָא דְבַעֲרֶךָ וּבְאָבָא דְאַרְעֶךָ
לְטָבָא אַרִי יתוב יי לְמַחְדֵי עֲלֶךָ
לְטָב כְּמָא דִּי חָדִי עַל אֶבְהָתְךָ:
י אַרִי תִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
לְמַטְר פְּקוּדוֹתֵי וְקִנְמוּזֵי דְכְּתִיבִין
בְּסִפְרָא דְאוֹרִיתָא הַדִּין אַרִי תתוב
קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ: יא אַרִי תִפְקֻדְתָּא הַדָּא דִּי
אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יומא דין לא
מִפְּרָשָׁא הִיא מִנְךָ וְלֹא רַחֲמֵיךָ
הִיא: יב לא בְּשִׁמְיָא הִיא לְמִימֵר
מִן יִסְק לָנָא לְשִׁמְיָא וְיִסְבָּה לָנָא
וְיִשְׁמַעְנָא יתָה וְנַעֲבֹדְנָה: יג וְלֹא
מֵעֵבֶרָא לְיִמָּא הִיא לְמִימֵר מִן
יַעֲבֹר לָנָא לְעֵבֶרָא דְיִמָּא וְיִסְבָּה
לָנָא וְיִשְׁמַעְנָא יתָה וְנַעֲבֹדְנָה:
יד אַרִי קָרִיב לָךְ פְּתַגְמָא לְחַדָּא
בְּפוּמְךָ וּבְלִבְּךָ לְמַעֲבָדָה: טו חזי

הַיָּם וְיִקְחָה לָּנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: יד כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד
בְּפִיךָ וּבְלִבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ כִּי־יֵאָכֵל ם רביעי טו רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם

רש"י

"וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת מְצֻרִים": (יא) לֹא־נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ, לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמֶּךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יז) "כִּי יִפְלֵא", וְתַרְגּוּמוֹ 'אַרִי יתְפַסִּי', (איכה) (א) "וְתַרְדּוּ פְּלָאִים", וְתַרְדּוּ בְּמִטְמוּנוֹת, מְכֻסָּה חֲבוּשָׁה בְּטְמוּן: (יב) לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא. (עירובין נה) שְׁאֵלוּ הַיְתָה בְּשָׁמַיִם, הֵיטָּת צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וְלִלְמַדָּה: (יד) כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ. הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בְּכֶתֶב וּבְעַל פֶּה: (טו) אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב. זֶה

אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־
הָרַע כְּשִׁי׃ טו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוּף הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵלֶכֶת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וּרְבִית
וּבְרִכָּךְ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־
שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי׃ יז וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא
תִשְׁמַע וּנְדַחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִית לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְעַבַדְתָּם כְּשִׁי׃ יח הַגְּדַתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבַד
תֵּאבְדוּן לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׂמָה
לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי׃ יט הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן
תַּחֲיֶה אֶתָּה וְזָרַעְךָ כְּשִׁי׃ כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה

דיהבית קדמך יומא דין ית חיי
ות טבתא וית מותא וית בישא:
טו די אנא מפקדך יומא דין
למרחם ית יי אלהך למחך
בארצן דתקנן קדמוהי ולמטר
פקודוהי וקנמוהי ודינוהי ותיחי
ותסגי ויברכנך יי אלהך בארעא
די את עלל לתמן למירתה:
יז ואם יפני לבך ולא תקבל
ותטעי ותסגוד לטעות עממיא
ותפלחננן: יח חויתי לכון יומא
דין ארי מיבד תיבדון לא תורכון
יומין על ארעא די את עבר ית
ירדנא למעל לתמן למירתה:
יט אסהדית בכון יומא דין ית
שמאי וית ארעא חיי ומותא
יהבית קדמך ברכן ולוטין
ותתריעי בחיי בדיל דתיחי את
ובניך: כ למרחם ית יי אלהך
לקבלא למימרה ולאתקרבא

רש"י

השמש". הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם,
שמש שנתה מדתה, שמש זרעתם אותה ולא צמחה,
או שמש זרעתם חטים והעלתה שעורים? ומה אלו
שנעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכין אין
מקבלין שכר, ואם חוטאים אין מקבלין פרענות,
לא שנו את מדתם, אתם שאם זכיתם, תקבלו שכר,
ואם חטאתם, תקבלו פרענות, על אחת כמה
וכמה!: ובחרת בחיים. אני מורה לכם שתבחרו
בחלק החיים, באדם האומר לבנו: 'בחר לך חלק
יפה בנחלתי', ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו:
'את זה ברר לך', ועל זה נאמר: (תהלים טז) 'ה'
מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי', הנחת ידי
על גורל הטוב לומר: 'את זה קח לך':

חסלת פרשת נצבים

תלוי בזה: אם תעשה טוב, הרי לך חיים, ואם
תעשה רע, הרי לך המות, והכתוב מפרש והולך
היאך: (טז) אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוּף הַיּוֹם לְאַהֲבָה. הרי
הטוב, וכו' תלוי: וְחַיִּית וּרְבִית. הרי החיים:
(יז) וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ. הרי הרע: (יח) כִּי אֲבַד
תֵּאבְדוּן. הרי המות: (יט) הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ. שהם קימים לעולם,
וכאשר תקרה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני
התירתי בכם בכל זאת. (ספרי האזינו) דבר אחר:
"העדתי בכם היום את-השמים וגו'", אמר להם
הקדוש ברוך הוא לישראל: הסתכלו בשמים
שבראתי לשמש אתכם, שמש שנו את מדתם, שמש
לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם,
פענן שנאמר: (קהלת א) "זרח השמש ובא

אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַת בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא
 חַיִּיךָ וְאַרְךְ יָמֶיךָ לְשַׁבַּת עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם: פפפ

לְדַחֲלָתָהּ אַרְי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְכּוֹת
 יוֹמֶיךָ לְמַתֵּב עַל אֲרַעָא דִּי קִיִּים
 יִי לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וּלְיַעֲקֹב לְמַתֵּן לְהוֹן: פ פ פ

פרשת וילך

א וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמְלִיל יַת פְּתַגְמִיָא
 הָאֵלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל: ב וְאָמַר
 לְהוֹן בַּר מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אָנָּא
 יוֹמָא דִּין לִית אָנָּא זְכִיל עוֹד
 לְמַפֵּק וּלְמַעַל וַיִּי אָמַר לִי לֹא
 תַעֲבַר יַת יִרְדְנָא הַדִּין: ג יִי
 אֱלֹהֶיךָ מִימְרָה יַעֲבַר קְדָמְךָ הוּא
 יִשְׂצִי יַת עַמְמִיָא הָאֵלִין מִקְדָּמְךָ
 וְתִירְתַנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר קְדָמְךָ
 כְּמָא דִּי מְלִיל יִי: ד וַיַּעֲבַד יִי
 לְהוֹן כְּמָא דִּי עֲבַד לְסִיחּוֹן וּלְעוֹג
 מַלְכֵי אַמְרָאָה וּלְאַרְעָהוֹן דִּי שְׂצִי
 יַתְהוֹן: ה וַיִּמְסְרֵנוּן יִי קְדָמִיכּוֹן
 וְתַעֲבְדוֹן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקִדְתָּא דִּי
 פְּקֻדֵי יַתְכּוֹן: ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ
 לֹא תִדְחִלוּן וְלֹא תִתְבַּרְוּן
 מִקְדָּמֵיהוֹן אַרְי יִי אֱלֹהֶיךָ הוּא
 דְּמַדְבַּר קְדָמְךָ לֹא יִשְׁבַּקְנֵךְ וְלֹא
 יִרְטֶשְׁנֵךְ: ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל כִּשִׁי: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בְּיַמְיָאָה
 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוֹכַל עוֹד
 לָצֵאת וּלְבֹא וַיְהוֹה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבַר
 אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה כִּשִׁי: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא |
 עֲבַר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר לְפָנֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְסִיחּוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם
 אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אַתֶּם: ה וַנִּתְּנֶם יְהוָה לְפָנֵינוּ
 וְעָשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 אֶתְכֶם: ו חֲזֹקוּ וְאַמְצוּ אֶל־הַיַּרְדֵּן וְאַל־תַּעֲרֹצוּ
 מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הֵהָלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
 יַעֲזֹבְךָ כִּשִׁי: ס חמישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי

עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
 יַעֲזֹבְךָ כִּשִׁי: ס חמישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי

רש"י

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְצֵאת וּלְבֹא. יְכַל שְׁתַּשֵּׁשׁ כַּחוֹ? תַלְמוּד לומר: (לקמן לד) "לא כְּהִתָּה עֵינֵי וְלֹא נָס לַחֶה". אֶלָּא מֵהוּ "לא אוֹכַל"? אֵינִי רִשָּׁאִי, שְׁנֹטְלָה מִמֶּנִּי הַרְשׁוּת וְנִתְּנָה לְיְהוֹשֻׁעַ: וְהוּא אָמַר אֵלַי. זְהוּ פְרוּשׁ "לא אוֹכַל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא", לְפִי שֶׁהוּא אָמַר אֵלַי: אָנֹכִי הַיּוֹם.

(ר"ה יא) הַיּוֹם מְלֵאוּ יָמֵי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נוֹלְדַתִּי, וּבְיוֹם זֶה אָמוֹת. דְּבַר אַחֵר: "לָצֵאת וּלְבֹא", בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שְׁנֹסְתָמוּ מִמֶּנּוּ מְסוּרוֹת וּמַעֲשֵׂינֹת הַחֲכָמָה: (ו) לֹא יִרְפֶּךָ. לֹא יִתֵּן לְךָ רַפְיוֹן, לְהִיּוֹת נַעֲזָב מִמֶּנּוּ: (ז) כִּי אַתָּה תְּבֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה. 'אַרְי אַתָּ תַעֲוֹל עִם עַמָּא הַדִּין, מֹשֶׁה אָמַר לְיְהוֹשֻׁעַ:

ואמר לה לעיני כל ישראל תקרא
ואלים ארי את תעול עם עמא
הדין לארעא די קיים יי
לאכהתהון למתן להון ואת
תחסננה יתהון: ח ויי הוא
דמדבר קדמך מימרה יהי בסעדך
לא ישקנך ולא ירחקך לא
תדחל ולא תתבר: ט וכתב משה
ית אורייתא קדא ויהבה לכהניא
בני לוי דנטלין ית ארון קנמא דיי
ולכל סבי ישראל: י ופקיד משה
יתהון למימר מסוף שבע שנין
בזמן שתא דשמטתא בחגא
דמטליא: יא במיתי כל ישראל
לאתחזאה קדם יי אלהך בארתא
די יתרעי תקרי ית אורייתא קדא
קדם כל ישראל ותשמענון:
יב פגוש ית עמא גבריא ונשיא
וטפלא וגיורך די בקרויך בדיל
דישמעון ובדיל דילפון (נ"א
דילפון) וידחלון מקדם יי
אלהכון ויטרון למעבד ית כל
פתגמי אורייתא קדא: יג ובניהון
די לא ידעון ישמעון וילפון
(נ"א וילפון) למדחל ית יי
אלהכון כל יומיא די אתון קימין
על ארעא די אתון עברין ית

כל-ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את-
העם הזה אל-הארץ אשר נשבע יהוה
לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה
אותם כש"י: ח ויהוה הוא | ההלך לפניך הוא
יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא
ולא תחת: ט ויכתב משה את-התורה הזאת
ויתנה אל-הכהנים בני לוי הנשאים את-ארון
ברית יהוה ואל-כל-זקני ישראל כש"י: י ויצו
משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד
שנת השמטה בחג הסכות כש"י: יא בבוא כל-
ישראל לראות את-פני יהוה אלהיך במקום
אשר יבחר תקרא את-התורה הזאת נגד
כל-ישראל באזניהם כש"י: יב הקהל את-העם
האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך
למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-יהוה
אלהיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי
התורה הזאת כש"י: יג ובניהם אשר לא-ידעו
ישמעו ולמדו ליראה את-יהוה אלהיכם
כל-הימים אשר אתם חיים על-האדמה

רש"י

שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה, שהיא
שנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת
השמטה"? שעדין שביעית נהגת בה, בקציר של
שביעית היוצא למוצאי שביעית: (יא) תקרא
את-התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת:
"אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה (מא), על
בימה של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים.

זקנים שפדור יהיו עמך, הכל לפי דעתך ועצתך,
אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע: "כי אתה
תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי
להם" (לקמן לג), תביא, על כרחם, הכל תלוי בך,
טל מקל ויהי על קדקדון, דבר אחד לדור ולא שני
דברים לדור (סנהדרין ח): (ט) ויכתב משה וגו'
ויתנה. כשגמרה פלה נתנה לבני שבטו: (י) מקץ

יִרְדָּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ: יד וְאָמַר יי
 לְמִשָּׁה הָא קְרִיבּוּ יוֹמִיךְ לְמַמַּת
 קְרָא ית יהושע וְאֲתַעְתְּדוּ בְּמִשְׁפַּן
 זְמַנָּא וְאַפְקִדְנָה וְאֹזֶל מִשָּׁה
 וִיהוֹשֻׁעַ וְאֲתַעְתְּדוּ בְּמִשְׁפַּן זְמַנָּא:
 טו וְאֲתַגְלִי יי בְּמִשְׁפַּנָּא בְּעַמּוּדָא
 דְּעַנְנָא וְקַם עַמּוּדָא דְּעַנְנָא עַל
 תַּרְעַ מִשְׁפַּנָּא: טז וְאָמַר יי לְמִשָּׁה
 הָא אַתְּ שָׁכַב עִם אֲבֹהֶיךָ וְיָקוּם
 עִמָּא הַדִּין וְיִטְעִי בְּתַר טַעוֹת
 עִמָּמִי אֲרַעָא דִּי הוּא עַל תַּמָּן
 בִּינִיחוּן וְיִשְׁבְּקוּן דִּחְלַתִּי וְיִשְׁנֹן
 ית קִנְמִי דִּי גְזֵרִית עִמָּהוּן:
 יז וְיִתְקוּף רְגָזִי בְּהוּן בְּעִידְנָא
 הַהִיא וְאַרְחֻקְנוּן וְאַסְלַק שְׁכַנְתִּי
 מִנְהוּן וִיהוּן לְמַפְזוּ וְיַעְרַעַן יתְהוּן
 בִּישָׁן סְגִיאָן וְעַקֵּן וְיִימַר בְּעִידְנָא
 הַהִיא הֲלֵא מְדַלִּית שְׁכִינַת אֱלֹהִי
 בִּינִי עָרַעוּנִי בִּישָׁא הָאֵלִין:
 יח וְאֵנָּא סְלֵקָא אֲסַלַק שְׁכַנְתִּי
 מִנְהוּן בִּיּוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא
 דִּי עֲבָדוּ אֲרִי אֲתַפְנִיּוּ לְטַעוֹת
 עִמָּמִא: יט וְכַעַן כְּתִיבּוּ לְכוּן ית
 תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא וְאַלְפָּה לְבַנֵּי
 יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵה בְּפַמְהוּן בְּדִיל דִּתְהִי
 קַדְמִי תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא לְסַהִיד בְּבַנֵּי
 יִשְׂרָאֵל: כ אֲרִי אֲעַלְנוּן לְאַרְעָא
 דִּי קִנְמִית לְאַבְהֶתְהוּן עֲבָדָא חֲלָב
 וְדָבֶשׁ וְיִכְלוּן וְיִשְׁבְּעוּן וְיִתְפַּנְקוּן
 וְיִתְפַּנּוּן בְּתַר טַעוֹת עִמָּמִא
 וְיִפְלַחוּן וְיִרְגְּזוּן קַדְמִי וְיִשְׁנֹן ית

אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
 לְרִשְׁתָּהּ: פ שְׁשִׁי יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִן
 קָרְבּוּ יַמִּיךָ לָמוֹת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ
 בְּאֵהָל מוֹעֵד וְאַצִּינּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ
 וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד כִּסִּי: טו וַיֵּרָא יְהוָה בְּאֵהָל
 בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח
 הָאֵהָל: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִיךְ שָׁכַב
 עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעַם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרַי |
 אֱלֹהֵי גִבְרַת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ
 וְעֹזְבֵנִי וְהִפִּיל אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ כִּסִּי:
 יז וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא וְעֹזְבֹתָיִם
 וְהִסְתַּרְתִּי פָנָי מֵהֶם וְהָיָה לָאֵל לְמִצְאָהוּ
 רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֵא
 עַל כִּי־אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצְאֹנֵי הָרָעוֹת
 הָאֵלֶּה כִּסִּי: יח וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנָי בַּיּוֹם
 הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָּנָה
 אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרָיִם: יט וְעַתָּה כְּתִיבוּ לָכֶם
 אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 לְעֵד בְּבַנֵּי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: שְׁבִיעִי כ כִּי־אֲבִיאֲנֹ
 אֶל־הָאָדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זָבַת
 חֲלָב וְדָבֶשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשָׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים וְעָבְדוּם

רש"י

לְלַמֵּד: וְהַנְּשִׂימִים. לְשִׁמְעַ: וְהַטָּף. לְמָהּ בָּאִים? לְתַת שְׁכָר לְמִבְּיֵאֵיהֶם: (יד) וְאַצִּינּוּ. וְאַזְרְזֵנוּ: הַזֹּאת. (לְקַמֵּן לֵב) "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפַּר (טז) גִּבְרַת־הָאָרֶץ. גִּזְיֵי הָאָרֶץ: (יז) וְהִסְתַּרְתִּי אֲדַמְתוּ עִמּוֹ": (כ) וְנִצְּצוּנִי. וְהִכְעִיסוּנִי, וְכֵן כָּל

וּנְאֻצֹנִי וְהִפֵּר אֶת-בְּרִיתִי כִּשׁ"י: כֹּא וְהָיָה כִּי-
 תִמְצָאנָךְ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָהּ
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
 זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת-יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה
 הַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאֲנוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי כִּשׁ"י: כְּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת-הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כְּב וַיִּצְוּ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן וַיֹּאמֶר חֹזֶק וְאַמֵץ כִּי
 אַתָּה תָבִיא אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-
 נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ כִּשׁ"י: כְּד וַיְהִי |
 כְּכָלוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת-דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 עַל-סֵפֶר עַד תָּמָס: כְּה וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת-הַלְוִיִּם
 נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה לֵאמֹר: כֹּו לָקַח אֵת
 סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן
 בְּרִית-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה-שֵׁם בְּךָ לְעֵד כִּשׁ"י:
 כֹּו כִּי אֲנֹכִי יִדְעֵתִי אֶת-מְרִידְךָ וְאֶת-עֲרֻפְךָ
 הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדֵנִי חִי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְּרִים
 הַיִּתֶם עִם-יְהוָה וְאַף כִּי-אַחֲרַי מוֹתִי: מִפְּסִיד
 כְּח הַקְּהִילוּ אֵלַי אֶת-כָּל-זִקְנֵי שְׁבֵטֵיכֶם
 וְשִׁמְרֵיכֶם וְאִדְבַּרְהָ בְּאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים

קִימִי: כֹּא וַיְהִי אֲרִי יַעֲרֹץ יָתֵה
 בִּישָׁן סְגִיאָן וְעָקָן וְתַתֵּב תִּשְׁבַּחְתָּא
 הָדָא קְדַמְוֵהִי לְסַהִיד אֲרִי לֹא
 תַתְנָשִׁי מִפֶּם בְּנִיהוֹן אֲרִי גְלִי
 קְדַמִּי יַת יַצְרֵהוֹן דִּי אַנּוֹן עֲבָדִין
 יוֹמָא דִּין עַד לֹא אַעֲלִנּוֹן לְאַרְעָא
 דִּי קִימִית: כְּב וְכַתֵּב מֹשֶׁה יַת
 תּוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא
 וְאַלְפִנְהָ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כְּג וּפְקִיד
 יַת יְהוֹשֻׁעַ בְּר נּוֹן וַאֲמַר תְּקַף
 וְאַלִּים אֲרִי אֶת תַּעֲל יַת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קִימִית לְהוֹן
 וּמִימְרֵי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: כְּד וַהֲוֵה כְּד
 שְׂצִי מֹשֶׁה לְמַכְתֵּב יַת פִּתְגָמִי
 אֹרִיתָא הָדָא עַל סֵפֶרָא עַד
 דְּשְׁלִימוֹ: כְּה וּפְקִיד מֹשֶׁה יַת
 לְוָאֵי נְטִלֵי אֲרוֹן קִימָא דִּי
 לְמִימְרָ: כֹּו סִיבּוּ יַת סֵפֶרָא
 דְּאֹרִיתָא הָדִין וְתִשׁוּנוֹן יַתֵּה
 מִסְטֵר אֲרוֹנָא קִימָא דִּי אֶלְהֲכוֹן
 וַיְהִי תַמָּן בְּךָ לְסַהִיד: כֹּו אֲרִי
 אֲנָא יַדְעָנָא (יַדְעָנָא) יַת סְרַבְנוֹתְךָ
 וְיַת קְדִלְךָ דְּקִשְׂיָא הָא כְּעַד אֲנָא
 קִיִּם עִמָּכוֹן יוֹמָא דִּין מִסְרַבִּין
 הַוִּיתוֹן קְדָם יְי וְאַף (אֲרִי) כְּתֵר
 דְּאִמּוֹת: כְּח כְּנִישׁוּ לְוֹתִי יַת כָּל
 סְבִי שְׁבֵטֵיכוֹן וְסְרַבִּיכוֹן וְאַמְלִל
 קְדַמִּיהוֹן יַת פִּתְגָמִיא הָאֲלִין
 וְאַסְהִד בְּהוֹן יַת שְׁמִיא וְיַת

רש"י

נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם: (כו) לָקַח. כְּמוֹ: "זְכוֹר",
 "שְׁמוֹר", "הִלּוֹף": מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית-ה'. נִחְלַקְנוּ בּוֹ
 חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַבָּא בְּתָרָא: יֵשׁ מֵהֶם אֹמְרִים: יַדָּף
 הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאֲרוֹן מִכַּחוּץ, וְשֵׁם הָיָה מְנַח, וְיֵשׁ
 אֹמְרִים: מִצַּד הַלּוּחֹת הָיָה מְנַח, בְּתוֹךְ הָאֲרוֹן:
 (כח) הַקְּהִילוּ אֵלַי. וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם

נִאֻץ לְשׁוֹן כְּעַס: (כא) וְעָנְתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 לְפָנָיו לְעֵד. שְׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת
 אוֹתוֹ: כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ. הָרִי זֹו הַבְּטָחָה
 לְיִשְׂרָאֵל, שְׂאִין תּוֹרָה מִשְׁתַּפַּחַת מִזְרַעִם לְגַמְרֵי:
 (כג) וַיִּצְוּ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן. מוֹסֵב לְמַעְלָה
 כְּלָפִי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר

אַרְעָא: כט אַרִי יְדַעְנָא (יְדַעְנָא)
 בְּתַר דְּאִמּוֹת אַרִי חֲבֵלָא תַחֲבֵלוֹן
 וְתַסְטוֹן מִן אַרְחָא דִּי פְקַדִּית
 יִתְכּוֹן וְיַתְעַרַע יִתְכּוֹן בְּשִׁפְתָא בְּסוּף
 יוֹמִיא אַרִי תַעֲבֹדוֹן יֵת דְּבִישׁ קָדָם
 יי לְאַרְזָא קְדָמוּהִי בְּעוֹבְדֵי
 יִדְיִכּוֹן: ל וּמְלִיל מִשָּׁה קָדָם כָּל
 קְהֵלָא דִּישְׂרָאֵל יֵת פְּתַגְמֵי
 תּוֹשְׁבֵיחָתָא הָדָא עַד דְּשְׁלִימוּ:

פ פ פ

הָאֱלֹהִים וְאֶעֱיֶדָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ כס"י: כט כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת
 תִּשְׁחַתּוֹן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 אֲתֶכֶם וְקִרְאת אֲתֶכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים
 כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ
 בְּמַעֲשֵׂה יְדִיכֶם כס"י: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל־
 קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד

תַּמָּם: כפכ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים אדנ"ה סימן

רש"י

אָבֵל לְשָׁמַיִם וְאָרֶץ לא אָמַר, וְעַכְשָׁו בָּא לומר:
 "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְגו'" (כט) אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־
 הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן. וְהָרִי כָּל יָמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא
 הִשְׁחִיתוּ, שְׁנֵאמַר: (שופטים ב) "וַיַּעֲבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת
 ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ?" מִכָּאֵן שֶׁתְּלַמִּידוֹ שָׁל אָדָם
 חָבִיב עָלָיו כְּגוֹפּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְהוֹשֻׁעַ חֵי, הִיָּה
 נִרְאָה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוֹ הוּא חֵי: חסלת פרשת וילך

בְּחֻצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקְּהֵל, לְפִי שְׁנֵאמַר: (במדבר
 י) "עֲשֵׂה לְךָ", וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאִף
 בְּחִיּוֹ נִגְזַזוּ קָדָם יוֹם מוֹתוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: בְּיוֹם
 מוֹתוֹ), לְקַיֵּם מַה שְׁנֵאמַר: (קהלת ח) "וְאֵין שְׁלֹטוֹן
 בְּיוֹם הַמָּוֶת": וְאֶעֱיֶדָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ. וְאִם תֹּאמַר: הָרִי כְּבָר הַעִיד לְמַעֲלָה: (לעיל
 ל) "הַעִידֵתִי בְּכֶם הַיּוֹם וְגו'"? הַתָּם לִישְׂרָאֵל אָמַר,

בעת הגבחת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולא אחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבחת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּיהָ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בהושע פרק יד

יְד בְּשׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ
 אֵלָיו כָּל־תִּשְׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְמָה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ: ד אֲשׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוּם לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר
 עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם: ה אֲרַפָּא מְשׁוּבְתָם אַתְּבָם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ:
 ו אֶהְיֶה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשַׁנָּה וְנֶךְ שְׂרָשׁוּ בְּלִבָּנוֹן: ז וַיִּלְכּוּ יוֹנְקוֹתָיו וַיְהִי כְּבַיִת הוֹדוֹ וְרִיחַ לוֹ
 כְּלִבָּנוֹן: ח יִשְׁבּוּ יֹשְׁבֵי כְּצֵלוֹ יַחֲזִי דְגָן וַיִּפְרְחוּ כְּגִפְן וְכָרוּ בֵּינָם לְבָנוֹן: ט אֲפָרִים מֵה־לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי

עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנֹו אֲנִי כְּבָרוּשׁ רַעְנָן מִמֶּנִּי פְרוּךְ נִמְצָא: יְמֵי חֶכֶם וַיְבִן אֱלֹהִים נְבוֹן וַיִּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם:

ז יח מי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עֹון וְעִבֵר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־הִחְזִיק לְעַד אֲפֹ כִי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ וַיִּכְבֹּשׁ עֲוֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלַחַךְ בְּמַצְלוֹת יָם כְּלֹחֲטָאֲתָם: כ תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאֲבֹרָהֶם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתֵינוּ מִיְמֵי קֹדֶם:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמָּרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁחָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֲמַת וְצַדִּיק:

הפטרת נצבים־וילך לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום בישיעה פרק סא

סא י שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁע מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כַּחֲתָן יִכְתֵּן פָּאֵר וּכְפֹלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ: א כִּי כְאֲרִץ תּוֹצִיא צְמֻחָהּ וּכְגֹנָה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן אֲדַנְיִי יְהוָה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נִגְדָה כְּלֵה־גוֹיִם:

סב א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוּט עַד־יֵצֵא כְּגֹנָה צְדָקָה וַיִּשְׁוַעְתָּהּ כְּלִפְיֵד יִבְעַר: ב וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָה וְכָל־מַלְכִים כְּבוֹדָהּ וְקָרָא לָהּ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ג וְהִיִּית עֲמֻרַת תַּפְאֻרַת בִּיד־יְהוָה וְצִנְיָף מְלוֹכָה בְּכַף־אֱלֹהֵיהֶם: ד לֹא־יֹאמְרוּ לָהּ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹא־רָצָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָהּ יִקְרָא חֲפְצֵי־כָה וְלֹא־רָצָה בְּעוֹלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה כָּךְ וְאֲרָצָה תִבְעַל: ה כִּי־יִבְעַל בְּחוּר בְּתוֹלָה וּבְעֵלוֹף בְּנִיף וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־כְּפֹלָה יִשִּׁישׁ עֲלֶיהָ אֱלֹהֵיהֶם: ו עַל־חֻמְתֵיהֶם יְרוּשָׁלַיִם הַפְּקֻדָתִי שְׁמֹרִים כְּלֵה־יּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָמִיד לֹא יִחַשׁוּ הַמְזַכְרִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם לְכֶם: ז וְאֶל־תִּתְּנוּ דָמֵי לֹו עַד־יִכּוֹנֵן וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בְּאֲרִץ: ח נִשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבְזֵרוּעַ עֲזוֹ אִם־אֲתָן אֶת־דִּגְגָהּ עוֹד מֵאֲכָל לֹא־יִכִּיף וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֹכַח תִּירוּשָׁף אֲשֶׁר יַגְעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצֵיו יִשְׁתּוּהוּ בְּחֻצְרוֹת קֹדְשֵׁי: י עֲבָרוּ עֲבָרוּ בְּשַׁעֲרֵים פָּנּוּ דֶרֶךְ הָעַם סָלוּ סָלוּ הַמְסָלָה סָקְלוּ מֵאֲבֵן הָרִימוּ גַם עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הַשְׁמִיעַ אֶל־קִצְצָה הָאָרֶץ אֲמָרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעָהּ בֹּא הִנֵּה שְׁכָרוּ אֲתוֹ וּפְעַלְתוּ לְפָנָיו: יב וְקָרָאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָהּ יִקְרָא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נַעֲזָבָה:

סג א מִיִּזְהָ א בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מְבַצְרָה זֶה הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ צַעֲהָ בְּרַב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ב מְדוּעַ אָדָם לְלִבוֹשָׁף וּבְגָדִיף כְּדֶרֶךְ בְּגַת: ג פּוֹרָה א דְרָכָתִי

לְבַדִּי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֶתִּי וְאֶדְרָכֶם בְּאִפִּי וְאַרְמָסֶם בַּחֲמָתִי וְיוֹ נִצַּחֶם עַל־ בְּגִדִי
 וְכָל־מַלְבוּשֵׁי אֲנָאֲלָתִי: דְּכִי יוֹם נִקַּם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלִּי בָּאָה: הַ וְאִפִּיט וְאֵין עוֹר וְאִשְׁתוּמָם
 וְאֵין סוּמָךְ וְתוֹשֵׁעַ לִי זִרְעִי וְחַמָּתִי הִיא סִמְכָתִנִּי: וְאֶבּוֹס עַמִּים בְּאִפִּי וְאִשְׁכַּרֶם בַּחֲמָתִי
 וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצַּחֶם: זְחִסְדֵי יְהוָה | אֲזַכִּיר תְּהִלַּת יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־גָּמְלָנוּ יְהוָה
 וְרַב־טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסָדָיו: הַ וְיֹאמֶר אֲדֹעַמִי הֵמָּה בָּנִים
 לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרָתָם | לוֹ צָר וּמְלֹאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ
 וּבַחֲמֻלָתוֹ הוּא גָּאֵלֶם וַיִּנְטְלֶם וַיִּנְשָׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצָדִיק:
 נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
 יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
 הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים-זילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ו	א	ו	א	ו	א	אדמוה"ז		מג"א		ו	א	
								ו	א	ו	א			
19:13	18:08	18:57	19:07	18:26	18:36	9:41	9:40	8:36	8:34	7:34	7:30	5:20	5:13	אוסטריה וינה
18:43	17:46	18:30	18:26	18:04	18:00	10:23	10:26	9:26	9:30	8:38	8:42	6:33	6:41	אוסטריה מלבורן
19:13	18:09	18:57	19:07	18:27	18:37	9:46	9:44	8:41	8:38	7:41	7:37	5:25	5:19	אוקראינה אודסה
18:58	17:53	18:42	18:53	18:11	18:21	9:26	9:25	8:21	8:19	7:19	7:14	5:05	4:58	אוק. דנייפרופטרובסק
19:28	18:20	19:11	19:22	18:38	18:49	9:50	9:49	8:45	8:42	7:39	7:34	5:28	5:20	אוקראינה ז'יטומיר
19:21	18:13	19:04	19:16	18:31	18:42	9:43	9:42	8:38	8:35	7:32	7:27	5:21	5:13	אוקראינה קייב
19:36	18:33	19:21	19:30	18:51	19:00	10:11	10:09	9:06	9:03	8:07	8:04	5:51	5:45	איטליה מילאנו
19:16	18:21	19:04	19:00	18:39	18:35	10:56	10:59	9:59	10:03	9:12	9:17	7:05	7:12	ארגנטינה ב. איירס
19:09	18:10	18:55	19:03	18:28	18:36	9:56	9:55	8:52	8:50	8:00	7:58	5:39	5:35	ארה"ב בולטימור
19:01	18:02	18:47	18:56	18:20	18:28	9:45	9:44	8:41	8:39	7:48	7:45	5:28	5:23	ארה"ב ברוקלין נ.י.
18:49	17:53	18:36	18:43	18:11	18:18	9:44	9:44	8:41	8:40	7:53	7:51	5:30	5:27	ארה"ב לוס אנג'לס
19:09	18:16	18:57	19:03	18:34	18:40	10:13	10:14	9:11	9:11	8:28	8:27	6:03	6:01	ארה"ב מיאמי
19:40	18:40	19:26	19:35	18:58	19:06	10:20	10:20	9:16	9:15	8:22	8:19	6:03	5:57	ארה"ב מישיגן
19:01	18:02	18:47	18:56	18:20	18:28	9:46	9:45	8:42	8:40	7:50	7:47	5:29	5:24	ארה"ב ניו ג'רסי
18:57	17:58	18:43	18:52	18:16	18:24	9:41	9:40	8:37	8:35	7:43	7:41	5:24	5:19	ארה"ב ניו הייבן
18:56	17:56	18:42	18:51	18:14	18:23	9:38	9:38	8:34	8:33	7:40	7:38	5:21	5:16	ארה"ב שיקאגו
18:31	17:40	18:20	18:18	17:58	17:56	10:06	10:10	9:08	9:12	8:27	8:30	6:12	6:17	ברזיל סאן פאולו.
18:18	17:26	18:06	18:05	17:44	17:43	9:53	9:56	8:55	8:58	8:13	8:17	5:58	6:03	ברזיל ריו דה ז'נרו
19:26	18:16	19:08	19:20	18:34	18:46	9:45	9:43	8:39	8:36	7:31	7:25	5:21	5:13	בריטניה לונדון.
19:40	18:28	19:21	19:34	18:46	18:58	9:53	9:51	8:47	8:43	7:34	7:28	5:27	5:18	בריטניה מנצ'סטר
19:47	18:40	19:31	19:42	18:58	19:09	10:10	10:10	9:05	9:03	8:00	7:55	5:48	5:40	גרמניה פרנקפורט
18:34	17:40	18:22	18:28	17:58	18:04	9:32	9:32	8:29	8:29	7:44	7:42	5:20	5:17	ישראל באר שבע
18:35	17:28	18:22	18:29	17:58	18:04	9:31	9:31	8:28	8:27	7:41	7:40	5:18	5:15	ישראל חיפה
18:33	17:16	18:20	18:27	17:56	18:02	9:30	9:30	8:27	8:27	7:41	7:40	5:18	5:15	ישראל ירושלים
18:35	17:38	18:23	18:29	17:58	18:05	9:32	9:32	8:29	8:28	7:43	7:41	5:19	5:16	ישראל תל אביב
19:20	18:16	19:05	19:15	18:34	18:44	9:52	9:50	8:47	8:44	7:46	7:42	5:31	5:24	מולדובה קישינב
19:19	18:28	19:08	19:12	18:46	18:50	10:30	10:30	9:28	9:28	8:47	8:47	6:22	6:21	מקסיקו מקסיקו
19:08	18:19	18:57	18:59	18:37	18:39	10:31	10:33	9:31	9:33	8:53	8:54	6:29	6:31	סינגפור סינגפור
19:03	17:53	18:45	18:57	18:11	18:23	9:21	9:19	8:15	8:12	7:05	6:59	4:56	4:48	פולין ורשא
19:54	18:51	19:39	19:48	19:09	19:18	10:28	10:27	9:23	9:21	8:25	8:21	6:08	6:02	צרפת ליאון
20:10	19:04	19:54	20:05	19:22	19:33	10:37	10:36	9:32	9:29	8:29	8:24	6:15	6:08	צרפת פריז.
19:27	18:26	19:13	19:22	18:44	18:53	10:05	10:05	9:01	8:59	8:05	8:02	5:47	5:41	קנדה טורונטו
19:07	18:04	18:52	19:02	18:22	18:32	9:42	9:41	8:37	8:35	7:38	7:35	5:22	5:15	קנדה מונטריאול
20:06	18:51	19:46	20:00	19:09	19:22	10:12	10:10	9:05	9:01	7:46	7:38	5:44	5:34	רוסיה מוסקבה.
20:04	18:47	19:44	19:58	19:05	19:18	10:04	10:02	8:57	8:53	7:33	7:24	5:35	5:25	רוסיה רוסטוב
19:42	18:38	19:26	19:37	18:56	19:05	10:13	10:11	9:08	9:05	8:06	8:02	5:52	5:45	שוויץ ציריך

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידינו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus

Issue # 00076

02/09/2007